

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG

TILL

PROPORTIONELLT VALSÄTT

VID VAL TILL RIKSDAGENS ANDRA KAMMARE

JÄMTE

VISSA ÄNDRINGAR I REGERINGSFORMEN OCH
RIKSDAGSORDNINGEN,

AFGIFVET DEN 27 OKTOBER 1903

AF

DÄRTILL FÖRORDNADE KOMMITTERADE.

STOCKHOLM

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B., 1903.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig skrifvelse	5
Författningsförslag	9
<i>Ändrad lydelse af vissa §§ i regeringsformen och riksdagsordningen</i>	11
<i>Förslag till lag om val till Riksdagens andra kammare</i>	17
Motiv	53
<i>Inledning</i>	55
<i>Allmän motivering</i>	63
<i>Speciell motivering</i>	91
Förslaget till vallag	91
» till grundlagsändringar	142
Särskilda meningar.....	149
Af herr <i>Berg</i>	151
» » <i>von Friesen</i>	166
» » <i>Scensén</i>	170
Bilagor	183
<i>Bilaga I: Proportionella val, systematisk framställning.</i>	
<i>Bilaga II: Utländska riksförsamlingar, kort redogörelse.</i>	

TILL KONUNGEN.

Genom beslut den 10 oktober 1902 har Eders Kungl. Maj:t uppdragit åt en kommitté, bestående af undertecknade, att utarbета förslag till ett för vårt lands förhållanden afpassadt proportionellt valsätt att användas

vid val till Riksdagens andra kammare äfvensom i sammanhang därmed föreslå den valkretsindelning, som kan vara för ett sådant valsätt mest lämpad.

I riksdagsordningens natur af grundlag torde ligga att den i fråga om valen till kamrarna endast bör upptaga hufvuddragen af de regler, som bestämma dessa val, men öfverlämna de närmare föreskrifterna härom till särskild lag. Då icke destomindre nu gällande riksdagsordning upptager alla rörande kamrarnas bildande gifna bestämmelser, torde detta hufvudsakligen hafva berott på valbestämmelsernas beskaffenhet och den omständigheten att i fråga om valen till andra kammaren föreskrifterna därom kunnat stödja sig på kommunalförfattningarna.

En af de förutsättningar, från hvilka kommitterade vid sitt arbete haft att utgå, är att de nya valbestämmelser rörande andra kammaren, hvilka må blifva antagna, icke längre kunna byggas på grundvalen af kommunalförfattningarna. För öfrigt kräfver det proportionella valsättet, om det skall verka nöjaktigt, noggranna föreskrifter rörande valens utförande. Dessa förhållanden i förening föranleda att de nya föreskrifterna måste erhålla en betydligt större omfattning, än de nu gällande. Att införa dessa nya föreskrifter i grundlagen torde af skäl, som nyss anförts, icke vara riktigt. Det skulle ej heller vara lämpligt att där intaga dem, ty de detaljbestämmelser, som ordna valet, synas böra äga större rörlighet, än som med ett grundlagsstadgande är förenligt.

Kommitterade hafva således ansett att grundlagen i afseende å valen till andra kammaren endast må innehålla hufvudreglerna och att däremot alla öfriga föreskrifter, som röra dessa val, böra intagas i en särskild vallag.

Till fullgörande af det nådiga uppdraget få kommitterade nu i underdånighet härmed öfverlämna:

dels

1:o förslag till ändrad lydelse af §§ 49 och 87 regeringsformen samt §§ 10 till och med 25 äfvensom §§ 27, 28 och 38 riksdagsordningen;

2:o) förslag till lag om val till Riksdagens andra kammare;
 jämte motiv och de skiljaktiga meningar, som inom kommittén yppats;
dels en på kommitténs uppdrag författad systematisk öfversikt af de
 viktigaste metoderna för proportionella val;

dels ock en likaledes efter kommitténs uppdrag utarbetad kort fram-
 ställning rörande sådana utländska statsförfattningar, som till jämförelse
 med svenska förhållanden kunnat antagas äga något större intresse, där-
 med varit afsedt att för de olika stater, framställningen omfattar, angifva,
 jämte hufvuddragen af representationens sammansättning, hvad som i
 hvarje lands valbestämmelser syntts vara af mera egendomlig art.

Underdånigst

A. ASKER.

GUSTAF AXEL BERG.

ELOF BIESÈRT.

SIXTEN VON FRIESEN.

CARL MOBERG.

IVAR MÅNSSON.

E. PHRAGMÉN.

CHR. RAPPE.

EMIL SVENSÉN.

Carl Berg.

Stockholm den 27 oktober 1903.

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG.

FÖRSLAG

till

ändrad lydelse af §§ 49 och 87 regeringsformen samt §§ 10 till och med 25 äfvensom §§ 27, 28 och 38 riksdagsordningen.

Regeringsformen.

§ 49.

Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och åligganden, som gällande lag tillägger Rikets Ständer, tillkomma hädanefter Riksdagen. Den fördelas i två kamrar, hvilkas ledamöter väljas, på sätt Riksdagsordningen angifver. Kamrarne — — — — — sammankalla.

Hos urtima riksdag — — — — — sammanhang.

§ 87.

1:o. Riksdagen — — — — — sägs.

2:o. Riksdagen — — — — — antagande.

3:o. Riksdagen äge äfven gemensamt med Konungen stifta, förändra, förklara eller upphäfva lag om val till riksdagsmän.

Riksdagsordningen.

§ 10.

Val till Första Kammaren förrättas med slutna sedlar. Finnes valsedel lyda å person, som ej är valbar, eller på flera eller färre, än som vid val-tillfället böra väljas, eller innefattar valsedel någon tvetydighet i anseende till den eller de valdes namn, skall samma sedel anses ogill.

Äro valsedlar till större antal än hälften ogilla och finnes det inverka på valets utgång, varde nytt val anställt.

Valsedlar, som vid riksdagsmannaval afgifvits, skola af valets förrättare inläggas under försegling och förvaras, till dess valets giltighet vederbörligen afgjorts.

§ 11.

För den, som — — — (lika med nuvarande § 10) — — — Ort och tid.

§ 12.

Är någon missnöjd — — — (lika med nuvarande § 11) — — — afgöras.

§ 13.

Riksdagsman -- -- -- (lika med nuvarande § 12) — — — befallningshafvande.

b) Andra Kammaren.

§ 14.

Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundra-trettio väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

§ 15.

1. Hvert och ett af rikets län, till hvilka i fråga om riksdagsmannaval Stockholms stad är att hänföra, utgör med undantag för de fall, hvarom nedan förmåles, en valkrets.

2. Stad, hvars folkmängd vid början af andra året före en treårsperiod uppgår till eller öfverstiger tre tvåhundra-trettiondelar af rikets folkmängd, skall från och med denna treårsperiod utgöra en valkrets. Inträffar sedermera vid början af andra året före en treårsperiod att folkmängden i sådan stad ej längre uppgår till en nittiondel af rikets folkmängd, skall den stad icke vidare bilda egen valkrets.

3. Där ett län eller, om eu eller flera af ett läns städer bilda egna valkretsar, öfriga delen af sådant län till följd af särskilda omständigheter, såsom folkmängdens storlek eller samfärdsförhållandena, finnes lämpligen böra delas, må dylikt län eller dylik länsdel utgöra högst två valkretsar.

4. Rikets indelning i valkretsar innehålles i lagen om val till Riksdagens Andra Kammare.

§ 16.

1. Inom hvarje valkrets väljes, efter folkmängden vid början af året näst före den treårsperiod för hvilken valen gälla, en riksdagsman för hvarje

fullt tal, motsvarande en tvåhundredrettiondel af rikets folkmängd; och skola för ernående af hela antalet tvåhundredrettio riksdagsmän de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter de tal, som, efter hvad nyss är sagdt, äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, hvar för sig i ordning efter öfverskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro öfverskottstalen lika för två eller flera valkretsar, afgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i § 6 mom. 7 är stadgadt.

2. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets enligt ofvan angifna grunder äger utse, fastställes af Konungen.

§ 17.

Valrätt tillkommer — — — — —

§ 18.

1. Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas under september månad året näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.

2. Förordnar Konungen nya val, verkställas dessa ofördröjligen för den återstående tiden.

§ 19.

Valen till Andra Kammaren äro proportionella och omedelbara.

Valkrets, som vill begagna proportionellt medelbart valsätt äger dock rätt härtill, därest af de röstberättigade så beslutas. Då förslag härom af de röstberättigade i en kommun väckes medelst beslut, fattadt inför kommunalstämmans ordförande eller magistrat, varde sådant meddeladt Konungens befallningshafvande, som från öfriga till valkretsen hörande kommuner infordrar de röstberättigades röster och utfärdar kungörelse om utgången, efter som de flesta afgifna rösterna varit för bifall eller afslag. I sist nämnda fall kan frågan icke förr, än en tid af fem år därefter förflutit, å nyo upptagas. Beslutas åter förändringen, träder den i kraft vid det val, som näst efter en månad från kungörelsens utfärdande utsättes, och gäller för en tid af minst fem år; hvarefter beslut om dess upphörande kan på lika sätt som om dess införande fattas.

I valkrets, där medelbart valsätt användes, skall jämte stadgadt antal riksdagsmän väljas lika många suppleanter.

Närmare bestämmelser om valen meddelas i vallagen.

§ 20.

Till ledamöter i Andra Kammaren kunna endast väljas — — — — —

I fråga om de suppleanter, som vid medelbara val utses, gälla samma bestämmelse.

§ 21.

För en hvar, som blifvit utsedd till ledamot i Andra Kammaren, utfärdas ofördröjligen af Konungens befallningshafvande fullmakt i två exemplar, af hvilka det ena öfverlämnas åt den valde och det andra insändes till justitie-departementet.

§ 22.

Riksdagsman, som för Andra Kammaren vald blifvit, må ej denna befattning sig undandraga, med mindre han företer giltiga skäl för afsägelse. Såsom sådana anses:

1. de hinder allmänna lagen upptager såsom laga förfall;
2. ålder öfver 60 år;
3. att den valde tillförene såsom riksdagsman bevistat tre lagtima riksdagar.

Afsägelse af riksdagsmannaupdrag, ehvad den göres vid valtillfälle eller efteråt, mellan riksdagar, pröfvas af Konungens befallningshafvande.

§ 23.

Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren eller sådan Konungens befallningshafvandes åtgärd, som står i omedelbart samband med själfva valet, eller vill någon klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannaupdrag ej blifvit godkänd, må han däröfver hos Konungen anföra besvär. För sådant ändamål äger klaganden hos Konungens befallningshafvande äska behörigt protokollsutdrag, hvilket inom högst tre dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom tio dagar efter valförrättningens slut sina till Konungen ställda besvär ingifva till befallningshafvanden, som, på sätt i § 12 stadgas, lämnar vederbörande tillfälle att sig förklara. Sedan den för förklarings afgifvande bestämda tid tilländalupit, har Konungens befallningshafvande att besvären jämte alla målet rörande handlingar ofördröjligen till Konungen insända, hvarefter med målet vidare så förhålles, som i § 12 sägs.

§ 24.

Hvarje ledamot — — — (lika med nuvarande § 23) — — — af arfvodet.

c) **Gemensamma bestämmelser.**

§ 25.

Rösträtt må ej utöfvas af annan valberättigad än den, som vid valtillfalle personligen sig inställer; dock att, vid medelbara val till Andra Kammaren, elektor äge utöfva rösträtt utan personlig inställelse, om och i den mån val-lagen sådant tillstodjer.

§ 27.

Därest någon varder för samma tid vald till ledamot af bägge kamrarna eller till ledamot af Första Kammaren för två eller flera valkretsar, må på honom ankomma att bestämma i hvilkendera kammaren han vill inträda eller för hvilken valkrets han vill anses till riksdagsman vald. Dock åligger honom att hos Konungens befallningshafvande i den ort, för hvilken han riksdags-mannauppdrag ej mottager, därom göra skyndsamt anmälan.

§ 28.

Hos Konungen göres af hvardera kammaren anmälan om de ledigheter inom kammaren, hvilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas, hvarefter Konungen anbefaller Dess befallningshafvande föranstalta att annan utses i den afgangnes ställe.

Om mellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots afgang uppstår, åligger Konungens befallningshafvande, när den afgangne varit ledamot af Första Kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om nytt vals anställande; och då den afgangne tillhört Andra Kammaren, att föranstalta om utseende af annan person i den afgangnes ställe.

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar samt att hos Riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande

öfver de från kamrarna till utskottet hänvisade grundlagsfrågor samt förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af lag om val till riksdagsmän.

2. Utskottet — — — stadgad.
 3. Utskottet — — — proposition.
-

FÖRSLAG

till

LAG

om val till Riksdagens Andra Kammare.

1 kap.

Valkretsar.

1 §.

För valen af Andra Kammarens tvåhundra-trettio ledamöter indelas riket i trettiotre valkretsar, nämligen:

1. Stockholms stad;
2. Stockholms län;
3. Uppsala län;
4. Södermanlands län;
5. Östergötlands läns norra valkrets, innefattande Finspånga läns härad, Björkekind, Östkind, Lösings, Bråbo och Memmings härad, Hammar-
kind, Kinda härad med Stegeborgs skärgård och Skärkind härad samt Norrkö-
pings och Söderköpings städer;
6. Östergötlands läns södra valkrets, innefattande Aska, Dals, Bobergs,
Vifolka, Valkebo, Gullbergs, Åkerbo, Bankekinds, Hanekinds, Lysings, Göst-
rings, Kinda och Ydre härad samt städerna Linköping, Motala, Vadstena och
Skenninge;
7. Jönköpings län;

8. Kronobergs län;
9. Kalmar läns norra valkrets, innefattande norra landstingsområdet;
10. Kalmar läns södra valkrets, innefattande södra landstingsområdet;
11. Gottlands län;
12. Blekinge län;
13. Kristianstads län;
14. Malmöhus läns norra valkrets, innefattande Luggude, Rönnebergs, Onsjö, Harjagers, Frosta och Färs härad samt städerna Helsingborg och Landskrona;
15. Malmöhus läns södra valkrets, innefattande Torna, Bara, Oxie, Skytts, Vemmenhögs, Ljunits och Härrestads härad samt städerna Lund, Ystad, Trelleborg och Skanör med Falsterbo;
16. Malmö stad;
17. Hallands län;
18. Göteborgs och Bohus läns valkrets, innefattande länets landstingsområde;
19. Göteborgs stad;
20. Älfsborgs län;
21. Skaraborgs län;
22. Värmlands län;
23. Örebro län;
24. Västmanlands län;
25. Kopparbergs läns södra valkrets, innefattande Folkare härad, Hedemora och Garpenbergs, Sätters, Stora Skedvi, Husby, Falu södra, Falu norra, Söderbärke, Norrbärke och Grangärde tingslag samt städerna Falun, Säter och Hedemora;
26. Kopparbergs läns norra valkrets, innefattande Nås, Malungs, Gagnefs, Leksands, Rättviks, Mora, Orsa, Älfdals samt Särna och Idre tingslag;
27. Gäfleborgs läns södra valkrets, innefattande Gästriklands västra och östra tingslag samt Gäfle stad;
28. Gäfleborgs läns norra valkrets, innefattande Södra Hälsinglands västra och östra tingslag, Enångers, Forsa, Bergsjö, Delsbo, Ljusdals samt Arbrå och Järfös tingslag äfvensom städerna Söderhamn och Hudiksvall;
29. Västernorrlands läns södra valkrets, innefattande Tuna, Selångers, Torps, Njurunda, Sköns, Ljustorps och Indals tingslag samt Sundsvalls stad;
30. Västernorrlands läns norra valkrets, innefattande Säbrå, Gudmundrå, Nora, Boteå, Sollefteå, Ramsele, Resele, Nätra, Nordingrå, Själevads och Arnäs tingslag samt städerna Härnösand och Örnsköldsvik;
31. Jämtlands län;
32. Västerbottens län; samt
33. Norrbottens län.

II kap.

Om valdistrikt och om valnämnd.

2 §.

Inom de särskilda valkretsarna förrättas valen i allmänhet kommunvis, och hvarje kommun bildar då ett valdistrikt; men kommun, som till följd af folkmängdens storlek, samfärdsförhållandena eller andra orsaker finnes icke lämpligen böra utgöra ett enda valdistrikt, må på därom gjord framställning efter beslut af Konungens befallningshafvande delas i två eller flera valdistrikt.

3 §.

När förslag om en kommuns delande i skilda valdistrikt eller om ändring i redan skedd indelning hos Konungens befallningshafvande väckes, varde yttrande däröfver affordradt kommunalstämma på landet samt stadsfullmäktige och magistrat i stad. Skall kommun på landet delas, bör därvid iakttagas att delar af samma by eller hemman ej utan synnerliga skäl förläggas till olika valdistrikt. Beslut om distriktsindelning skall af Konungens befallningshafvande kungöras, men beslutet träder, sedan det blifvit gällande, ej i tillämpning förr än i afseende å det val, som näst efter ingången af det följande året skall enligt § 18 mom. 1 riksdagsordningen förrättas.

4 §.

Höra delar af samma kommun till olika valkretsar, bildar hvarje del ett valdistrikt.

5 §.

För hvarje valdistrikt å landet skall finnas en valnämnd af fem inom distriktet boende personer. Ordförande i denna nämnd jämte suppleant för honom förordnar Konungens befallningshafvande årligen före februari månads utgång. De fyra ledamöterna jämte två suppleanter väljas å första ordinarie kommunalstämma hvarje år i den ordning, som om nämndemansval är stadgadt. Det åligger kommunalstämmans ordförande att ofördröjligen utan lösen låta tillstålla eu hvar af de valda ledamöterna och suppleanterna i valnämnden ett utdrag af stämmoprotokollet, i hvad dem rör. Om de personers namn och bostad, som blifvit till ordförande och suppleant för honom

utsedda, låter Konungens befallningshafvande i länskungörelserna meddela underrättelse.

När enligt denna lag valnämnd sammanträder, föres protokoll af ordföranden. Säsom nämndens beslut gäller den mening, om hvilken de flesta röstande sig förena, eller, vid lika rösttal, den mening ordföranden biträder.

6 §.

De åligganden, som på landet tillhöra valnämnd eller dess ordförande, fullgöras i stad af magistraten.

III kap.

Om röstlängd.

7 §.

För hvarje valdistrikt skall röstlängd upprättas på landet och i stad, där magistrat ej finnes, af den tjänsteman, som verkställer debitering af utskylderna till kronan, samt i annan stad af magistraten eller, där särskilda tjänstemän äro för nämnda debitering förordnade, af dessa under magistratens inseende.

8 §.

Röstlängd upprättas före den 15 maj hvarje år och skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla manliga invånare inom valdistriktet, hvilka uppnått års ålder. En hvar sådan person, hvilken den 30 april det året uppfyller de fordringar lag stadgar för utöfvande af rösträtt, antecknas i längden såsom röstberättigad.

Närmare föreskrifter i afseende å röstlängdens upprättande så ock om skyldighet för vederbörande myndigheter att lämna erforderliga uppgifter till införande i längden meddelas af Konungen.

9 §.

Senast den 15 maj skall röstlängd vara afsänd eller aflämnad för landet till ordföranden i valnämnden och i stad till magistraten, där denna ej själf verkställt upprättandet.

10 §.

Från och med den 24 till och med den 31 maj skall röstlängden vara å lämpligt ställe inom valdistriktet under behörig tillsyn framlagd för granskning. Det åligger valnämndens ordförande eller magistraten att ej mindre i god tid före den 24 maj kungöra, på sätt här nedan i 11 § sägs, tid och ställe för framläggandet än afven ofördröjligen efter röstlängdens mottagande till en hvar i röstlängden upptagen person, som däri icke antecknats såsom röstberättigad, härom med allmänna posten sända underrättelse med angifvande af den eller de omständigheter, på grund hvaraf han från rösträtt uteslutits.

Till dem, som åtnjuta fattigunderstöd eller äro till följd af fattigdom eller sjuklighet befriade från erläggande af mantalspenningar eller sakna stadigt hemvist, vare dock ej nödigt att sända underrättelse, som ofvan sägs.

I kungörelse samt underrättelse, hvarom i denna § förmäles, skall jämväl intagas tiden, inom hvilken anmärkning mot röstlängd för att upptagas till pröfning bör, jämlikt 12 § här nedan, vara till valnämndens ordförande eller magistraten inlämnad, samt tid och ställe för pröfning enligt 15 § af sålunda gjorda anmärkningar.

11 §.

Kungörelse samt underrättelse, hvarom i 10 § förmäles, skola affattas enligt formulär 1 och 2 vid denna lag. Blanketter till nämnda underrättelse tillhandahållas vederbörande af Konungens befallningshafvande.

Nämnda kungörelse skall uppläsas i kyrkan; varde ock, där så kan ske, i ortstidningar införd.

12 §.

Vill någon, hvilken rösträtt enligt längden ej tillkommer, för sig påstå sådan rätt, eller anser någon att annan däri obehörigen upptagits såsom röstberättigad, äger han att sina anmärkningar, skriffligen affattade och åtföljda af de bevis han vill åberopa, ingifva till valnämndens ordförande eller magistraten före klockan 12 den 3 juni.

13 §.

Har i rätt tid anmärkning af någon gjorts därom, att annan i röstlängden upptagits såsom röstberättigad, skall härom till denne af valnämndens ordförande eller magistraten ofördröjligen med allmänna posten sändas

underrättelse med angifvande af dagen för anmärkningens pröfning. Blanketter till sådan underrättelse, affattade i öfverensstämmelse med formulär 3 vid denna lag, skola af Konungens befallningshafvande hållas vederbörande till handa.

14 §.

Varder anmärkning ej ingifven inom föreskrifven tid, kommer den ej under pröfning.

15 §.

Den 11 juni sammanträder på landet för hvarje valdistrikt valnämnden och i stad magistraten för pröfning af de mot röstlängden framställda anmärkningar, som i rätt tid ingifvits. Detta sammanträde, som är offentligt, skall börja klockan 10 förmiddagen.

Sedan vid sammanträdet tillfälle lämnats dem, mot hvilka i fråga om deras rösträtt anmärkningar blifvit framställda, att desamma bemöta, skall valnämnden eller magistraten öfver alla i behörig tid framställda anmärkningar omedelbart eller senast dagen efter slutad förhandling afkunna beslut, som, med angifvande i korthet af skälen därför, intagas i det vid sammanträdet förda protokoll.

I röstlängden införas de rättelser, som af dessa beslut föranledas.

Röstlängden, salunda rättad, underskrifves af valnämnden eller magistraten, hvarefter längden jämte protokollet och alla dithörande handlingar ofördröjligen insändes till Konungens befallningshafvande.

16 §.

Har anmärkning mot röstlängden ej inom behörig tid framställts, varde intyg därom af valnämndens ordförande eller magistraten tecknadt å längden, som därefter insändes till Konungens befallningshafvande.

17 §.

1. Vill någon klaga öfver beslut, som i 15 § sägs, göra det medelst besvär, som ingifvas till Konungens befallningshafvande före klockan 12 å femtonde dagen från den dag, då beslutet afkunnades.

2. Afse besvären annan än klaganden, skola de ingifvas i två exemplar; och vare i sådant fall klaganden skyldig att genast åter uttaga det ena exemplaret af besvärshandlingarna och honom, som vederbör, det tillställa samt inom den tid af minst två, högst fjorton dagar, som Konungens be-

fallningshafvande efter omständigheterna i hvarje särskildt fall bestämmer, till Konungens befallningshafvande inkomma med bevis om dagen för delgifningen.

18 §.

Ingifvas ej besvären inom föreskrifven tid, eller inkommer ej bevis, som i 17 § 2 mom. sägs, inom därför bestämd tid, varda besvären ej upptagna till pröfning.

19 §.

Har före utgången af den för ingifvande af delgifningsbevis bestämda tid klaganden låtit besvärshandlingarna tillställas honom, som vederbör, äge denne att inom lika tid, räknad från den dag handlingarna honom tillställdes, till Konungens befallningshafvande inkomma med förklaring.

20 §.

Hvad i afseende å besvärshandlingars delgifning och bevis därom samt förklarings afgifvande bör iakttagas så ock påföljden för försummelse att i rätt tid ingifva delgifningsbevis skall tecknas på besvärsskriften.

21 §.

Så snart förklaring inkommit eller tid för afgifvande af sådan är ute, teckne Konungens befallningshafvande å besvärshandlingarna, som ej må till part återställas, sitt utslag och införe i röstlängden de rättelser, som däraf föranledas.

22 §.

Underrättelse om tiden för utslagets meddelande varde senast dagen därefter införd i en för ändamålet särskildt inrättad bok, som hålles för allmänheten tillgänglig.

23 §.

Öfver Konungens befallningshafvandes utslag må klagan ej föras annat än i sammanhang med besvär öfver själfva valet.

24 §.

När röstlängd, enligt hvad ofvan sägs, blifvit i föreskrifven ordning framlagd och anmärkning däremot ej förekommit eller beslut i anledning af fram-

ställd anmärkning gifvits och behörig rättelse i längden gjorts, lände den röstlängd vid de riksdagsmannaval, som därefter hållas, till ovillkorlig efterrättelse, intill dess ny röstlängd på enahanda sätt kommit till stånd; dock att, där på besvär öfver riksdagsmannaval röstlängden i någon del förklarats felaktig, behörig rättelse däri af Konungens befallningshafvande verkställes.

IV Kap.

Om kungörande af omedelbara val samt om valförslag och vallistor.

25 §.

När omedelbart val till Andra Kammaren skall äga rum, låter Konungens befallningshafvande därom i god tid förut utgå kungörelse, som uppläses i kyrkorna och införes i den eller de ortstidningar, däri Konungens befallningshafvandes tillkännagifvanden vanligen intagas. I denna kungörelse upptages antalet af dem, som skola väljas inom valkretsen, och utsättes, utom valdagen, valstället inom hvarje valdistrikt samt tid och ställe för rösternas sammanräknande.

Kungörelsen skall tillika innehålla, inom hvilken tid valförslag, på sätt i 26 § sägs, samt anmälningar, hvarom i 33 § förmäles, böra till Konungens befallningshafvande ingifvas.

26 §.

Från och med måndagen till och med lördagen i sjätte veckan före den, i hvilken valet hålles, mottager Konungens befallningshafvande mellan klockan 10 förmiddagen och klockan 2 eftermiddagen förslag å kandidater. Dessa valförslag böra innehålla tydlig uppgift å de föreslagnas namn, titel eller yrke och hemvist. Hvarje förslag må upptaga högst dubbelt så många kandidater, som valet afser riksdagsmän, och skall för att anses giltigt vara undertecknad af minst tjugi inom valkretsen röstberättigade personer, med angifvande för en hvar af titel eller yrke och hemvist samt det valdistrikt, å hvars röstlängd han är uppförd.

Förslagsskriften skall tillika bemyndiga en af förslagsställarne att den samma ingifva. Sådant uppdrag medföre utan vidare fullmakt befogenhet för den utsedde att i allt, som angår förslaget, såsom ombud för öfriga förslagsställare företräda dem hos Konungens befallningshafvande.

27 §.

Förslag skall af förslagsställarnes ombud personligen till Konungens befallningshafvande ingifvas.

Är ett förslag i behörig ordning aflämnadt, må Konungens befallningshafvande ej vägra att detsamma mottaga i annat fall, än att antalet röstberättigade förslagsställare därå understiger tjugu, eller att förslaget upptager flera kandidater, än som enligt 26 § är medgifvet.

28 §.

Yppas tvifvelsmål om hvem som med en föreslagen kandidat afses, eller förekommer eljest någon otydlighet, meddele förslagsställarnes ombud Konungens befallningshafvande erforderliga upplysningar och göre härom å förslaget de anteckningar, som finnas nödiga.

29 §.

Konungens befallningshafvande åligger att ofördröjligen pröfva de föreslagna kandidaternas valbarhet. Finnes därvid att någon ej är valbar, varde hans namn från förslaget struket och beslutet härom förslagsställarnes ombud meddeladt; ombudet sedan obetaget att inom utgången af den i 26 § omförmälda mottagning å förslaget uppföra en valbar person i den uteslutnes ställe.

30 §.

De ingifna förslagen skola hos Konungens befallningshafvande under behörig tillsyn vara för en hvar tillgängliga.

31 §.

När förslagen, efter verkställd pröfning, äro i behörigt skick, låter Konungens befallningshafvande å en förteckning uppföra dem i ordningsföljd efter som de ingifvits och med utsättande för ett hvart af dem af förslags-

ställarnes namn, titel eller yrke och hemvist. Denna förteckning kungöres ofördröjligen på enahanda sätt, som i 25 § är föreskrifvet; varde ock med allmänna posten till samtliga förslagsställare och kandidater öfversänd.

32 §.

På grund af de kungjorda förslagen fastställas offentliga vallistor på sätt här nedan i 33 till och med 36 §§ sägs.

33 §.

1. Under tredje veckan före den, i hvilken valet sker, mottager Konungens befallningshafvande från och med måndagen till och med lördagen mellan klockan 10 förmiddagen och klockan 2 eftermiddagen anmälningar om namn å kandidater, hvilka skola tillhöra en och samma vallista.

2. Å vallista må ej upptagas andra namn på kandidater, än som finnas å de enligt 31 § kungjorda förslag. För att kunna mottagas skall anmälningsskrift vara undertecknad, om den upptager namn å kandidater från två eller flera dylika förslag, af minst tio bland dem, som framställt dessa förslag, och om den upptager namn å kandidater från ett enda förslag, af minst en af dess framställare; varde ock inlämnad af den eller någon bland dem, som gjort ifrågavarande anmälan.

3. Anmälningsskriften skall vara försedd med förklaring af samtliga därå upptagna kandidater att de vilja tillhöra ifrågavarande vallista. Förklaringen skall af hvarje kandidat egenhändigt underskrifvas och namnteckningen af två personer bevittnas. Ej må någon kandidat underteckna mer än en dylik förklaring.

34 §.

Upptager anmälningsskrift namn å kandidat, som ej finnes å de enligt 31 § kungjorda förslag eller icke afgifvit sådan förklaring, som i 33 § 3 mom. afses, eller är beträffande någon föreslagen kandidat förklaringen ej af beskaffenhet, som sist nämnda lagrum föreskrifver, har Konungens befallningshafvande att utesluta vederbörande kandidats namn från den anmälda vallistan.

Har kandidat å mer än en anmälningsskrift tecknat sådan förklaring, som i 33 § 3 mom. afses, skall hans namn af Konungens befallningshafvande uteslutas från de enligt samma § anmälda vallistor, å hvilka det upptagits.

Saknas alldeles å anmälningsskrift sådan förklaring, som i 33 § 3 mom. afses, varde den ej mottagen.

35 §.

1. När anmäld vallista är i behörigt skick, har Konungens befallningshafvande att utesluta därå upptagna kandidaters namn från de enligt 31 § kungjorda förslag.

2. De namn å kandidater, som därefter återstå å nämnda förslag, anses hvar för sig bilda en särskild vallista.

3. Upptager vallista namn å kandidat, som vid den i 33 § nämnda mottagnings utgång är afviden eller finnes ej längre vara valbar, varde då sådant namn af Konungens befallningshafvande från listan uteslutet.

36 §.

Vid utgången af den i 33 § nämnda mottagning låte Konungens befallningshafvande ofördröjligen upprätta en förteckning å de särskilda vallistorna, och iakttages härvid att vallistor, som tillkommit på anmälan enligt 33 §, sättas främst och inbördes ordnas efter tiden för inlämnandet, att efteråt de listor, som utgöras af fristående kandidatnamn, ordnas alfabetiskt efter namnens begynnelsebokstäfver, samt att hvarje lista förses med tydlig nummerbeteckning.

Sålunda ordnade, varda listorna omedelbart af Konungens befallningshafvande kungjorda såsom offentliga vallistor. Kungörelsen härom sker på enahanda sätt, som i 25 § är föreskrivet; varde ock inom hvarje valdistrikt anslagen å dörren till vallokalen.

37 §.

Konungens befallningshafvande låte, med undantag för det fall, som i 39 § här nedan sägs, i enlighet med formulär 4 vid denna lag trycka tillräckligt antal röstsedlar, upptagande på en sida samtliga vallistor i noga öfverensstämmelse med den i 36 § omförmälda förteckning.

38 §.

Finnes hela antalet å förslag uppförda valbara kandidater vara mindre än det antal riksdagsmän, som skall väljas, varde med inställande af redan kungjorda valåtgärder ny valdag utsatt att hållas så tidigt lämpligen kan ske; och skola i öfrigt beträffande sådant nytt val de här ofvan i detta kapitel gifna föreskrifter lända till efterrättelse.

39 §.

Uppgår hela antalet å förslag uppförda valbara kandidater till jämnt det antal platser, som är att besätta, förklarar Konungens befallningshafvande omedelbart dessa kandidater valda och inställer alla vidare valåtgärder. Kungörelse härom sker på sätt i 25 § är stadgadt.

V Kap.**Om de omedelbara valens förrättande.****40 §.**

1. Valet sker på landet inför den i 5 § omförmälda valnämnd och i stad inför magistraten.

2. I valnämnden skola härvid alltid minst två ledamöter, utom ordföranden, vara närvarande.

41 §.

Röstlängden för hvarje valdistrikt skall jämte erforderligt antal röstsedlar i försegladt omslag med påskrift, utvisande omslagets innehåll, genom Konungens befallningshafvandes försorg tillställas vederbörande ordförande vid valförrättningen i god tid före valdagen. Detta omslag må först vid valförrättningen brytas; och varde erinran därom jämväl tecknad å omslaget.

42 §.

I hvarje vallokal skola finnas särskilda skrifplatser, vid hvilka den röstande kan med fullt bevarande af valhemligheten utmärka huru han röstar. För sådant ändamål skola dessa skrifplatser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt, dock så anordnad att för såväl valmyndigheten som allmänheten är synligt, när en skrifplats är af en valman upptagen; och åligger det valmyndigheten att vaka öfver att valmannens förehafvande där ej må af någon kunna iakttagas.

Å tjänliga ställen i vallokalen skola exemplar af denna lag finnas anslagna.

43 §.

Valförrättningen äger rum inför öppna dörrar. Ej må därvid tal hållas eller tryckta eller skrifna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen.

Det åligger de närvarande att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som valmyndigheten för ordningens upprätthållande och valförrättningens behöriga fortgång finner skäl meddela. Uppstår oordning, som ej kan afstyras, äge valmyndigheten att afbryta förrättningen.

44 §.

Valet skall börja klockan 9 förmiddagen och fortgå till klockan 1 eftermiddagen samt därefter fortsättas från klockan 4 till klockan 8 eftermiddagen; dock att, där allmän gudstjänst å valdagen hålles inom valdistriktet, uppehåll göres för den tid gudstjänsten pågår.

Där å någon ort andra tider för valets förrättande finnas mera lämpliga, äge Konungen att därom på framställning af vederbörande förordna.

45 §.

1. Innan röstsedlarna tillhandahållas valmännen, låter valmyndigheten öfverst på sedlarnas blanka sida intrycka en stämpel, utvisande det valdistrikt, där förrättningen äger rum.

2. Omedelbart före röstningens början skall ordföranden visa de närvarande att valurnan är tom.

46 §.

En hvar, som anmäler sig till valet och är i röstlängden uppförd såsom röstberättigad, erhåller vid valbordet en röstsedel.

Vid någon af de i 42 § omnämnda skrifplatser anbringar valmannen å nämnda röstsedel med en penna af blåkrita, som där hålles för de röstande tillgänglig, ett tydligt streck under hvar och ett af de namn, på hvilka han vill rösta, och sammanviker samt tillsluter röstsedeln. Utan dröjsmål öfverlämnar därefter valmannen personligen röstsedeln till valnämndens eller magistratens ordförande, hvilken, sedan han förvissat sig om att sedeln är behörigen stämplad, men eljest på utsidan omärkt, och efter det i röstlängden vid den röstades namn skett anteckning om aflämnandet, nedlägger sedeln i valurnan.

47 §.

Valman, som på grund af kroppsligt fel är oförmögen att själf utmärka huru han vill rösta eller att i föreskrifven ordning framlämna sin röstsedel, äge att till biträde vid röstningen anlita den, han själf därtill utser.

48 §.

Ej må någon rösta på andra än dem, hvilkas namn äro på röstsedeln tryckta.

Å röstsedeln må ej utmärkas flera, men väl färre, namn än det antal riksdagsmän, som skall väljas.

Är å röstsedel endast ett namn understruket, har den kandidat, som därmed afses, erhållit den röstandes hela röst. Äro två namn understrukna, har hvardera kandidaten erhållit $\frac{1}{2}$ röst; äro tre namn understrukna, har en hvar af de tre kandidaterna erhållit $\frac{1}{3}$ röst och så vidare, så att den del af en hel röst, som, när mer än ett namn å röstsedeln understrukits, tillkommer en hvar af de på röstsedeln utmärkta kandidater, alltid motsvarar deras antal.

Valmannen vare ej bunden att rösta uteslutande inom en vallista på röstsedeln, utan äge full frihet att rösta på kandidater å skilda listor.

49 §.

I annan ordning eller på annat sätt, än ofvan i 46 till och med 48 §§ är sagdt, må ej någon sin rösträtt utöfva.

Röstsedel, som saknar behörig stämpel eller på utsidan är försedd med något af den röstande anbragt märke, varde ej mottagen.

50 §.

Har genom misstag vid namnunderstrykningen eller af annan orsak röstsedel blifvit obrukbar, äge valmannen mot sedelns återställande utfå ny röstsedel, när det pröfvas kunna ske utan förfång för de efteråt röstandes rätt att erhålla röstsedlar.

51 §.

De valmän, som vid det klockslag, då uppehåll i valet göres eller valet skall sluta, äro tillstådes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därtill men ej då hunnit deltaga i valet, äga rätt att aflämna sina röstsedlar.

52 §.

När alla, som vid det för valförrättningens slut fastställda klockslag äga tillträde till valet, aflämnat sina röstsedlar, förklarar ordföranden röstningen avslutad.

Omedelbart därefter uttagas röstsedlarna ur valurnan och räknas öppnade. I det protokoll, som i öfverensstämmelse med det vid denna lag fogade formulär 5 med därå gjorda anvisningar skall föras vid förrättningen, antecknas antalet afgifna röstsedlar. Jämväl räknas och upptages i protokollet antalet af de personer, som enligt anteckningarna i röstlängden deltagit i valet.

De vid valet afgifna röstsedlarna inläggas härefter i ett hållfast omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst tre närvarandes sigill. De sålunda åsatta sigillen skola jämväl i protokollet aftryckas.

Vid förrättningen öfverblifna röstsedlar skola genast förstöras.

53 §.

Då uppehåll i valförrättningen sker, skall valurnan omsorgsfullt förseglas under minst tre närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar; och bör innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages valnämnden eller magistraten inför öppna dörrar förvissa sig om att sigillen äro obrutna.

54 §.

Sedan valprotokollet upplästs och dess riktighet bekräftats af ordföranden och två af de närvarande, avslutas förrättningen med tillkännagifvande, att rötsammanräkningen verkställs å tid och ställe, som därför blifvit utsatt.

Valnämnden eller magistraten insänder därefter ofördröjligen till Konungens befallningshafvande röstsedlarna och valprotokollet jämte röstlängden.

VI kap.**Om rösternas sammanräkning efter omedelbart val samt kungörande af valets utgång.**

55 §.

Å utsatt tid och ställe verkställs af Konungens befallningshafvande sammanräkning af de vid valet afgifna röster. Sammanräkningen sker inför

öppna dörrar. Såsom vittnen böra därvid deltaga de personer, Konungens befallningshafvande därtill utser.

56 §.

Protokollen öfver röstningen granskas hvar för sig, och sigillen å omslaget till de vid hvarje protokoll fogade röstsedlar jämföras med de sigill, som äro å protokollet aftryckta. Förekommer därvid ej skäl原因 anledning, att omslaget efter till slutningen blifvit öppnadt, brytes förseglingen. I annat fall lämnas omslaget orubbadt, och de däri inneslutna röstsedlar inverka ej på valet.

57 §.

Ej må valets afslutande uppehållas däraf, att protokoll och röstsedlar icke inkommit från alla valdistrikt.

58 §.

Efter det röstsedlarna från de särskilda valdistrikten öppnats och granskats, meddelar Konungens befallningshafvande de beslut, hvartill röstsedlarna och protokollen må gifva anledning.

59 §.

Ogiltig är röstsedel:
 hvilken icke är försedd med sådan stämpel, som i 45 § sägs;
 å hvilken understrukits flera namn, än valet afser platser;
 å hvilken intet namn utmärkts;
 å hvilken tillagts och understrukits något namn, som ej är å sedeln tryckt;
 å hvilken på annat sätt, än 46 § angifver, utmärkts huru den röstande velat rösta;
 å hvilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara af den röstande med afsikt där anbragt.

60 §.

För sammanräkningen böra de giltiga röstsedlarna ordnas i grupper efter antalet af de å hvarje sedel gjorda namnunderstrykningar.

61 §.

Vid sammanräkningen begynnes med den grupp af röstsedlar, å hvilka blott ett namn understrukits; och antecknas huru många röster hvarje kandidat erhållit på dessa röstsedlar.

Från de röstsedlar, å hvilka två namn understrukits, antecknas likaledes huru många gånger hvarje kandidats namn sålunda utmärkts. De härvid antecknade talen delas med 2.

Från de röstsedlar, å hvilka tre namn understrukits, sker på enahanda sätt anteckning för hvarje kandidat; dock att de härvid antecknade talen delas med 3.

På samma sätt behandlas alla öfriga grupper af röstsedlar, därvid för hvarje grupp iakttages, att de antecknade talen delas med det tal, som utvisar antalet å röstsedlarna understrukna namn.

För sammanräkningen af de kvoter, som sålunda erhållas, böra uppkomna bråktal uttryckas i hundradelar, så att $\frac{1}{2}$ räknas lika med 0.50, $\frac{1}{3}$ lika med 0.33, $\frac{2}{3}$ lika med 0.67 och så vidare, allt i enlighet med den å bilaga till denna lag intagna tabell.

De tal, som på ofvan angifna sätt erhållas för en och samma kandidat, sammanräknas. Summan utgör kandidatens rösttal.

62 §.

Rösttalen för de kandidater, som äro uppförda på samma vallista, sammanräknas, och summan varde på det sätt jämnad till närmaste hela tal, att hvad som öfverstiger 0.50 räknas för 1, och hvad som understiger eller blott uppgår till 0,50 uteslutes. Det sålunda uppkomna talet är listans rösttal. För lista, som upptager en enda kandidat, är hans rösttal, på enahanda sätt jämnadt, listans rösttal.

63 §.

De platser, som äro att besätta, fördelas mellan de olika listorna efter den grund, att, då någon lista tillerkännes en plats för en viss röstmängd, samma röstmängd skall medföra lika rätt för hvarje annan lista.

Denna fördelning tillgår sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas den af de olika listorna, hvilken för hvarje gång uppvisar det största af nedan angifna jämförelsetal.

Jämförelsetalet är för hvarje lista dess rösttal, så länge listan ännu icke fått någon plats sig tillerkänd; därefter halfva rösttalet, så länge listan er-

hållit allenast en plats; därefter tredjedelen af rösttalet, så länge listan erhållit allenast två platser; och så vidare i fortsatt följd.

Äro, i fråga om någon plats, två eller flera af jämförelsetalen lika, äge den lista företräde, hvars rösttal är störst. Äro äfven rösttalen lika, skilje lotten.

Har en lista redan erhållit så många platser, som listan upptager kandidater, varde den från vidare jämförelse utesluten.

64 §.

De platser, som enligt nästföregående § tillkomma en lista, tilldelas dem af de valbara kandidaterna därå, som äga högsta rösttalen. Vid lika rösttal eller i händelse plats skall tilldelas någon af två eller flera kandidater, som icke personligen erhållit någon röst, skilje lotten.

65 §.

Vid förrättningen låte Konungens befallningshafvande föra protokoll, i hvilket antecknas utom annat, som vid förrättningen förekommit, huru många giltiga och ogiltiga röstsedlar afgifvits i hvarje valdistrikt, sammanlagda antalet giltiga röstsedlar, hvarje kandidats rösttal, de särskilda vallistornas rösttal, de öfriga jämförelsetal, som varit bestämmande vid fördelningen af platserna mellan de olika listorna, det antal platser, som tilldelats hvarje lista, samt slutligen de valda riksdagsmännens namn.

Samtliga röstsedlar inläggas, de godkända och de underkända hvar för sig, i omslag, hvilka, innan förrättningen afslutas, förses med minst tre närvarandes sigill, hvarom anteckning sker i protokollet. De sålunda inlagda röstsedlarna jämte de enligt 61 § gjorda anteckningar skola förvaras till dess valet vunnit laga kraft eller, i händelse af besvär, dessa blifvit afgjorda.

66 §.

Kan förrättningen icke på en dag bringas till slut, eller varder eljest nödigt att densamma uppskjuta eller afbryta, skola alla röstsedlar inläggas i omslag, hvilka förseglas under minst tre närvarandes sigill. Dessa omslag jämte andra till valet hörande handlingar skola därefter läggas i säkert förvar; och må förrättningen ej ånyo företagas, innan de af Konungens befallningshafvande tillkallade vittnen eller andra närvarande förvissat sig om att de åsatta sigillen äro obrutna.

67 §.

Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning af valprotokollet. Med protokollets uppläsning är valförrättningen afslutad.

68 §.

Om utfärdande af fullmakt för de valda är stadgad i riksdagsordningen. Sådan fullmakt skall hafva följande lydelse:

»Vid riksdagsmannaval, som den ... (dag, månad, år) ... hållits i ... (valkretsens namn), har» N. N. »blifvit utsedd till ledamot af Riksdagens Andra Kammare för en tid af tre år, räknade från och med den 1 januari nästkommande år» (eller om valet hållits efter treårsperiodens början: »för tiden till den 1 januari år ...»); »hvarom detta länder till bevis och fullmakt». Ort och tid.

69 §.

Har någon, som blifvit vald till riksdagsman, afsagt sig uppdraget, och pröfvas afsägelsen giltig, då inträde i hans ställe den af kandidaterna på samma lista, som enligt de i 64 § angifna grunder kommer de valda riksdagsmännen närmast.

Samma lag vare, då eljest ledig vorden plats i kammaren skall fyllas.

Finnes å den lista, som upptagit den afgangne, till fyllande af dennes plats ingen valbar kandidat, skall platsen efter de i 64 § stadgade grunder fyllas från den af de öfriga listorna, som vid fortsättande af det i 63 § angifna förfarande finnes närmast berättigad till den obesatta platsen. Saknas på samtliga listor valbar kandidat, skall platsen stå obesatt till nästa val.

70 §.

I de fall, som i nästföregående § afses, skall Konungens befallningshafvande vid offentlig förrättning, som hålles så fort ske kan och hvarom underrättelse minst åtta dagar förut meddelas genom anslag och medelst tryck så som med Konungens befallningshafvandes kungörelser vanligen förfares, i protokoll upptaga de föreliggande omständigheterna samt hvilken på grund däraf skall inträda i den afgangnes ställe. Sedan detta protokoll vid förrättningen upplästs, utfärde Konungens befallningshafvande omedelbart fullmakt för den sålunda utsedde.

Denna fullmakt skall vara af följande lydelse:

»Sedan vid riksdagsmannaval den ... (dag, månad, år) i ... (valkretsens namn)» N. N. »valts till ledamot af Riksdagens Andra Kammare för

tiden till den 1 januari år, men denna plats blifvit ledig, har, enligt bestämmelserna i 69 § af lagen om val till Riksdagens Andra Kammare», N. N. »blifvit utsedd att inträda såsom ledamot af samma kammare för tiden till den 1 januari år ; hvarom detta länder till bevis och fullmakt». Ort och tid.

VII kap.

Om medelbara val.

71 §.

I valkrets, där medelbart valsätt äger rum, utses elektorerna gemensamt för hela valkretsen, men rösterna till elektorsval afgifvas särskildt för hvarje valdistrikt.

72 §.

När medelbart val till Andra Kammaren skall äga rum, låter Konungens befallningshafvande därom i god tid förut utgå kungörelse, som uppläses i kyrkorna och införes i den eller de ortstidningar, där Konungens befallningshafvandes tillkännagifvanden vanligen intagas. I kungörelsen upptages antalet riksdagsmän och suppleanter, som skola väljas inom valkretsen, och utsättes dagen för utseende af elektorer, valstället inom hvarje valdistrikt, tid och ställe för sammanräkningen af de vid elektorsvalet afgifna röster, samt slutligen tid och ställe för riksdagsmannavalet, hvilket å den utsatta dagen ej må begynna senare än klockan 11 förmiddagen.

73 §.

Elektorsvalet sker på landet inför den i 5 § omförmälda valnämnd och i stad inför magistraten; skolande ifråga om denna förrättning hvad i 40 § 2 mom., 42, 43 och 44 §§, 45 § 2 mom. samt 51 och 53 §§ är för där afsedda fall föreskrifvet äga motsvarande tillämpning.

74 §.

Vid elektorsvalet skola begagnas röstsedlar af hvitt papper utan kännetecken. De aflämnas af de röstande i valkuvert af ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, hvilka vid förrättningen tillhandahållas valmännen.

75 §.

Röstlängden för hvarje valdistrikt skall jämte tillräckligt antal valkuvert i försegladt omslag med påskrift, utvisande omslagets innehåll, genom Konungens befallningshafvandes försorg tillställas vederbörande ordförande vid valförrättningen i god tid före valet. Detta omslag må först vid valförrättningen brytas; och varde erinran därom jämväl tecknad å omslaget.

Innan valkuverten till valmännen utlämnas, låter valmyndigheten därå intrycka en stämpel, utvisande det valdistrikt, där förrättningen äger rum.

76 §.

En hvar, som anmäler sig till elektorsvalet och är i röstlängden uppförd såsom röstberättigad, erhåller vid valbordet ett valkuvert.

Vid någon af de i 42 § omnämnda skrifplatser inlägger valmannen sin röstsedel i kuvertet och tillsluter detsamma. Utan dröjsmål öfverlämnar därefter valmannen personligen kuvertet till valnämndens eller magistratens ordförande, hvilken, sedan han förvissat sig om att kuvertet är behörigen stämpeladt, men eljest på utsidan omärkt, och efter det i röstlängden vid den röstades namn skett anteckning om aflämnandet, nedlägger kuvertet i valurnan.

77 §.

Om den, som på grund af kroppsligt fel är oförmögen att själf i föreskrifven ordning framlämna sin röstsedel, gälle hvad i 47 § är stadgadt.

78 §.

Hvarje röstberättigad äge vid elektorsvalet en röst, hvilken han må gifva odelad åt en eller fördela på flera olika personer; dock må i sistnämnda fall röstsedel ej upptaga mer än dubbelt så många namn, som valkretsen äger utse riksdagsmän. Äro å röstsedel två personers namn upptagna, har hvardera erhållit $\frac{1}{2}$ röst; äro tre personers namn upptagna, har en hvar af dem erhållit $\frac{1}{3}$ röst och så vidare, så att den del af en hel röst, som, när röstsedeln innehåller mer än en persons namn, tillkommer en hvar af de på röstsedeln angifna personer, alltid motsvarar deras antal.

79 §.

Till elektor må ej utses annan än den, som själf är röstberättigad inom valkretsen.

80 §.

Röstsedel bör innehålla tydlig uppgift på den eller de utseddes namn, titel eller yrke och hemvist så ock den beteckning i öfrigt, som kan vara nödig för att fullt otvetydigt utmärka, hvem eller hvilka inom valkretsen afses.

81 §.

1. Ej må någon i annan ordning, än i 76 och 77 §§ är föreskrifvet, sin rösträtt utöfva.

2. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller å utsidan är försedt med något af den röstande anbragt märke, varde ej mottaget.

82 §.

När alla, som vid det för elektorsvalets slut fastställda klockslag äga tillträde till valet, aflämnat sina röstsedlar, förklarar ordföranden röstningen afslutad.

Omedelbart därefter uttagas valkuverten ur valurnan och räknas oöppnade. I det protokoll, som i öfverensstämmelse med det vid denna lag fogade formulär 6 med därå gifna anvisningar skall föras vid förrättningen, antecknas antalet valkuvert. Jämväl räknas och upptages i protokollet antalet af de personer, som enligt anteckningarna i röstlängden deltagit i valet.

Valkuverten inläggas härefter i ett hållfast omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst tre närvarandes sigill. De sålunda åsatta sigillen skola jämväl i protokollet aftryckas.

83 §.

Sedan valprotokollet upplästs och dess riktighet bekräftats af ordföranden och två af de närvarande, afslutas förrättningen med tillkännagifvande att röstsammanräkningen verkställs å tid och ställe, som därför blifvit utsatt.

Valnämnden eller magistraten insänder därefter ofördröjligen till Konungens befallningshafvande valkuverten och valprotokollet jämte röstlängden.

84 §.

Å utsatt tid och ställe verkställs af Konungens befallningshafvande sammanräkning af de vid elektorsvalet afgifna röster; och skola härvid de i 55, 56, 57 och 58 §§ gifna bestämmelser i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

85 §.

Ogiltig i dess helhet är röstsedel:

75 § hvilken är innesluten i kuvert, det där ej är försedt med stämpel, som i sägs, eller är på annat sätt, än i nämnda lagrum afses, märkt;

hvilken upptager mer än dubbelt så många namn, som valkretsen äger utse riksdagsmän;

till hvilken användts annat än hvitt papper eller å hvilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara af den röstande med afsikt där anbragt.

Finnas i ett valkuvert två eller flera röstsedlar, vare de alla ogilla.

86 §.

Upptager röstsedel namn på någon, som ej är valbar, eller framgår i afseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, hvem som därmed afses, vare i fråga om sådana namn röstsedel ogill; men de öfriga namnen å röstsedeln må upptagas allenast till det röstvärde de skulle ägt, om sedeln varit i sin helhet giltig.

Är ett och samma namn å röstsedel upprepadt, räknas sådant namn allenast en gång.

87 §.

Från de röstsedlar, som äro helt eller delvis giltiga, antecknas för en hvar behörig person de honom tillfallna röster och röstdelar; och skola i afseende å sammanräkningen däraf de grunder, som i 60 och 61 §§ angifvits, äga motsvarande tillämpning. Den summa, som därvid för en hvar erhålles, varde på det sätt jämnad till närmaste hela tal, att hvad som öfverstiger 0.50 räknas för 1, och hvad som understiger eller blott uppgår till 0.50 uteslutes. Det sålunda uppkomna talet utgör vederbörandes rösttal.

88 §.

En hvar behörig person, som vid elektorsvalet erhållit ett rösttal af minst 50, är vald till elektor.

89 §.

Vid förrättningen låte Konungens befallningshafvande föra protokoll, i hvilket antecknas, utom annat, som vid förrättningen förekommit, huru många

ogiltiga samt helt eller delvis giltiga röstsedlar afgifvits i hvarje valdistrikt, sammanlagda antalet helt eller delvis giltiga röstsedlar, de rösttal, som enligt sammanräkningen tillfallit dem, som äro valbara, samt slutligen de utsedda elektorernas namn.

Samtliga röstsedlar inläggas, de underkända för sig samt de helt eller delvis godkända för sig, i omslag, hvilka, innan förrättningen avslutas, förses med minst tre närvarandes sigill, hvarom anteckning sker i protokollet. De sålunda inlagda röstsedlarna jämte de för sammanräkningen gjorda anteckningar skola förvaras till dess valets giltighet vederbörligen afgjorts.

90 §.

Kan förrättningen icke på en dag bringas till slut, eller varder eljest nödigt att densamma uppskjuta eller afbryta, gälle härom hvad i 66 § är stadgadt.

91 §.

Elektorsvalets utgång kungöres genom uppläsning af Konungens befallningshafvandes protokoll.

92 §.

Till en hvar, som blifvit utsedd till elektor, skall underrättelse därom med angifvande af hans rösttal samt med erinran om tid och ställe för riksdagsmannavalet af Konungens befallningshafvande meddelas genom särskildt bevisligen honom tillställdt kallelsebref, hvilket tillika gäller såsom fullmakt vid riksdagsmannavalet.

93 §.

Vid riksdagsmannavalet förfogar hvarje elektor öfver det rösttal, med hvilket han själf blifvit till elektor utsedd.

94 §.

Elektorer, som vid valet önska bilda en gemensam grupp, äge att härom till Konungens befallningshafvande inkomma med skriftlig anmälan. För sådant ändamål bestämmer Konungens befallningshafvande ej mindre den tid, senast fyra timmar efter valförrättningens början, inom hvilken anmälan, hvarom nu är nämndt, skall för att upptagas till behandling vara inlämnad, än äfven den tid, senast fyra timmar därefter, då valhandlingen ånyo upptages.

95 §.

Öfver de olika grupper, som jämlikt 94 § blifvit anmälda, upprätte Konungens befallningshafvande en förteckning med angifvande af hvarje grupps rösttal. Detta erhålles genom sammanräkning af de elektorers rösttal, hvilka tillsammans utgöra en grupp.

Elektor, som ej tillhör viss anmäld grupp, anses bilda en grupp för sig, och hans rösttal utgöre den gruppens rösttal.

96 §.

De platser, som vid valet skola besättas, fördelas mellan de särskilda grupperna efter deras rösttal; och tillgår härvid på enahanda sätt, som i fråga om fördelningen af antalet riksdagsmän på offentliga vallistor är i 63 § stadgadt.

97 §.

Å den i 95 § omförmälda förteckning låte Konungens befallningshafvande efter verkställd uträkning utsätta det antal platser, hvarje grupp enligt 96 § tillkommer.

98 §.

När elektorerna å utsatt tid ånyo sammanträda, framlägge Konungens befallningshafvande förteckningen å de bildade grupperna jämte deras rösttal och det antal platser, en hvar grupp äger tillsätta; meddele ock, där så äskas, de uträkningar, hvarå förteckningen grundas.

Sedan förteckningen godkänts eller, där anmärkning mot densamma framställes, beslut däröfver afsagts, meddele Konungens befallningshafvande elektorerna att det slutliga valet äger rum nästföljande dag å den tid, senast klockan 11 förmiddagen, som Konungens befallningshafvande bestämmer.

99 §.

Vid val af riksdagsmän skall grupp med mindre rösttal välja före grupp med större rösttal. Hafva två eller flera grupper lika rösttal, bestämmes ordningen dem emellan genom lottning.

Utgången af valet inom hvarje grupp varde omedelbart efter skedd röstning inom gruppen tillkännagifven.

Ej må inom efterföljande grupp röstas på förut vid valet utsedd riksdagsman.

100 §.

Valet sker efter upprop med slutna sedlar. Innan röstsedel nedlägges i valurnan, skall vederbörande elektors rösttal därå antecknas.

101 §.

Hvarje elektor äger gifva sitt rösttal odeladt åt en eller fördela det på flera olika personer; dock må i sistnämnda fall röstsedel ej upptaga flera namn, än den grupp, till hvilken vederbörande elektor hör, äger utse riksdagsmän. Upptager elektor på röstsedel två personers namn, har hvardera erhållit hälften af det rösttal, hvaröfver elektor förfogar; upptager han tre personers namn, har en hvar af dem erhållit en tredjedel af samma rösttal och så vidare, så att den del af elektors hela rösttal, som, när röstsedeln innehåller mer än en persons namn, tillkommer en hvar af de på röstsedeln angifna personer, alltid motsvarar deras antal.

102 §.

Omedelbart efter slutad omröstning inom en grupp uttagas röstsedlarna ur valurnan och granskas.

Innehåller röstsedel flera namn, än vederbörande grupp äger utse riksdagsmän, vare den i sin helhet ogill.

Upptager röstsedel namn på någon, som ej är valbar till riksdagsman eller som förut vid valet blifvit till riksdagsman utsedd, eller framgår ej i afseende å något där förekommande namn fullt otvetydigt, hvem som därmed afses, eller är ett och samma namn å röstsedel upprepadt, skall hvad i 86 § är för där afsedda fall stadgadt äga motsvarande tillämpning.

103 §.

Äro alla inom en grupp afgifna röstsedlar lika lydande, och upptaga de jämnt så många personer, som gruppen äger utse riksdagsmän, varde dessa omedelbart förklarade för valda.

104 §.

Kan valets utgång ej, på sätt i nästföregående § sägs, omedelbart bestämmas, sker sammanräkning af hvars och ens rösttal, därvid de i 61 § angifna grunder skola äga motsvarande tillämpning, dock med iakttagande att hvarje röstsedel gäller för det rösttal, som å sedeln finnes antecknad.

De, som härvid erhålla högsta rösttalen, vare lagligen valda till riksdagsmän för de platser, vederbörande grupp äger att besätta. Vid lika rösttal skilje lotten.

105 §.

Varda icke i ett val alla en grupp tillkommande platser tillsatta, skall gruppen genast företaga nytt val för tillsättande af den eller de återstående platserna.

106 §.

Har någon, som blifvit till riksdagsman vald, före valförrättningens slut afsagt sig uppdraget, och pröfvas vid själfva valtillfället afsägelsen giltig, varde då af vederbörande elektorerna nytt val anställdt för tillsättande af den lediga platsen.

107 §.

När riksdagsmän för valkretsen blifvit utsedda, hafva elektorerna inom hvarje grupp att välja lika många suppleanter, som gruppen äger utse riksdagsmän; och skola vid sådant val de här ofvan i fråga om val af riksdagsmän gifna bestämmelser i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Äro af en grupp två eller flera suppleanter utsedda, bestämmes ordningen dem emellan efter storleken af deras rösttal eller, vid lika rösttal, genom lottning.

108 §.

Konungens befallningshafvande låte vid förrättningen föra protokoll, i hvilket antecknas utom annat, som förekommit, dels, särskildt för riksdagsmannavalet och särskildt för suppleantvalet, huru många ogiltiga samt helt eller delvis giltiga röstsedlar afgifvits och de rösttal, som vid valet inom hvarje grupp tillfallit olika personer, dels ock de valda riksdagsmännens namn samt namnen å de af hvarje grupp utsedda suppleanterna med angifvande af deras inbördes ordning; skolande i fråga om röstsedlarnas inläggande samt sedlarnas och de för sammanräkningen gjorda anteckningars förvarande hvad i 89 § är för där afsedda fall föreskrifvet äga motsvarande tillämpning.

109 §.

Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning af valprotokollet. Med protokollets uppläsning är valförrättningen afslutad.

110 §.

I fråga om lydelsen af den fullmakt, Konungens befallningshafvande har att för vald riksdagsman utfärda, lände till efterrättelse hvad i 68 § är stadgadt.

111 §.

Skall efter förrättadt val ledig vorden plats i kammaren fyllas, då inträde i afgangens riksdagsmans ställe den af de valbara suppleanterna från samma grupp, som därtill är närmast berättigad.

I det fall, hvarom nu är nämndt, skall Konungens befallningshafvande vid offentlig förrättning, som hålles så fort ske kan och hvarom underrättelse minst åtta dagar förut meddelas genom anslag och medelst tryck så som med Konungens befallningshafvandes kungörelser vanligen förfares, i protokoll upptaga de föreliggande omständigheterna och hvilken på grund däraf skall inträda i den afgangens ställe. Sedan detta protokoll vid förrättningen upplästs, utfärde Konungens befallningshafvande omedelbart fullmakt för den sålunda utsedde.

Denna fullmakt skall vara af följande lydelse:

»Sedan vid riksdagsmannaval den (dag, månad, år) i . . . (valkretsens namn)» N. N. »valts till ledamot af Riksdagens Andra Kammare för tiden till den 1 januari år , men denna plats blifvit ledig, har, enligt bestämmelserna i 111 § af lagen om val till Riksdagens Andra Kammare,» N. N. »blifvit utsedd att inträda såsom ledamot af samma kammare för tiden till den 1 januari år ; hvarom detta ländes till bevis och fullmakt». Ort och tid.

112 §.

Före val af riksdagsmän äge elektor till Konungens befallningshafvande insända en af honom undertecknad och af två personer bevittnad anmälan att han, därest han icke är vid valet närvarande, önskar sluta sig till samma grupp, som annan namngifven elektor. Sådan anmälan skall vara innesluten i försegladt kuvert med påskrift: »Anmälan enligt 112 § vallagen från undertecknad elektor i (valkretsens namn; elektors namn)»; och må Konungens befallningshafvande ej bryta sådant kuvert i annan händelse, än att å valdagen visar sig att afsändaren är af laga förfall hindrad att komma tillstädes.

Har anmälan, som ofvan sägs, blifvit öppnad, tillägge Konungens befallningshafvande den grupp, som därmed afses, vederbörande elektors rösttal

och uppföre det å den i 95 § omförmälda förteckning. Vid omröstning inom samma grupp för utseende af riksdagsmän må dock valrätt för det rösttal ej utöfvas, med mindre vederbörande elektor då själf är tillstädes och sin valrätt utöfvar.

113 §.

För inställelse vid riksdagsmannaval njute elektor af statsmedel ersättning för resekostnaden fram och åter, beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter afgiften i tredje klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker.

VIII Kap.

Allmänna bestämmelser och tillämpningsstadganden.

114 §.

Hvad i denna lag är stadgadt i afseende å magistrat vare i stad, där magistrat ej finnes, gällande om den för sådan stad särskildt tillsatta styrelse.

115 §.

Äro i stad flera valdistrikt, skall magistraten för valets hållande dela sig i lika många afdelningar med minst tre ledamöter i hvarje. Finnes i magistraten ej tillräckligt antal ledamöter för en sådan fördelning, äge magistraten att bland stadens invånare utse erforderligt antal personer att såsom extra ledamöter af magistraten närvara vid valförrättningen.

Är magistrat delad på afdelningar, föres vid valförrättning protokollet af den, hvarje afdelning inom sig därtill utser.

116 §.

Uppdrag att vara ledamot i valnämnd eller extra ledamot af magistrat vid valförrättning må ej annan afsäga sig, än ämbets- eller tjänsteman, som af sin befattning är hindrad att uppdraget fullgöra; den, som uppnått sextio

års ålder; samt den, hvilken eljest uppgifver hinder, som af kommunalstämman eller magistraten godkännes.

117 §.

Menar någon att val af ledamöter i valnämnd icke skett i laga ordning, eller vill någon klaga däröfver att af honom gjord afsägelse af uppdrag, som i 116 § afses, icke godkänts, äge han att hos Konungens befallningshafvande anföra besvär före klockan 12 å femtonde dagen från den dag, då valet hölls eller det beslut meddelades, däri rättelse sökes; och må öfver Konungens befallningshafvandes utslag i sådant mål klagan ej föras.

118 §.

Öfver beslut, som i 2 och 3 §§ afses, må besvär anföras i den ordning, som är bestämd för öfverklagande af Konungens befallningshafvandes utslag i mål, hvilka bedömas efter förordningarna om kommunalstyrelse.

119 §.

Om besvär öfver riksdagsmannaval eller sådan Konungens befallningshafvandes åtgärd, som står i omedelbart samband med själfva valet, är stadgadt i riksdagsordningen.

120 §.

Infaller å söndag eller annan allmän helgdag tid, då åtgärd för rätt att framställa anmärkning mot röstlängd eller då pröfning af anmärkningar där emot eller då åtgärd för rätt att fullfölja eller bevaka talan mot beslut vid sådan pröfning eller för rätt till klagan, som i 117 § afses, sist bör företagas, må den åtgärd eller pröfning ske å nästa söckendag.

121 §.

Valnämnden eller magistraten åligger ombesörja att de anordningar, som i 42 § afses, ordentligen verkställas.

Kostnaden för dessa anordningar så ock de af denna lag föranledda utgifter för skrifmaterialier och stämplars äfvensom kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat, skola gäldas af kommunerna, hvilka jämväl hafva att tillhandahålla och anordna lämpliga vallokaler.

122 §.

Denna lag träder i kraft den

123 §.

Hvad i den för Stockholms stad fastställda valordning är stadgadt i fråga om val af riksdagsmän i Andra Kammaren skall upphöra att gälla i afseende å de val, som förrättas enligt denna lag.

Bilaga.

Tabell, utvisande huru vanliga bråktal skola i hundradelar beräknas.

$\frac{1}{2}$ lika med 0,50	$\frac{3}{9}$ lika med 0,33	$\frac{6}{12}$ lika med 0,50	$\frac{13}{14}$ lika med 0,93
$\frac{1}{3}$ » » 0,33	$\frac{4}{9}$ » » 0,44	$\frac{7}{12}$ » » 0,58	$\frac{1}{15}$ » » 0,07
$\frac{2}{3}$ » » 0,67	$\frac{5}{9}$ » » 0,56	$\frac{8}{12}$ » » 0,67	$\frac{2}{15}$ » » 0,13
$\frac{1}{4}$ » » 0,25	$\frac{6}{9}$ » » 0,67	$\frac{9}{12}$ » » 0,75	$\frac{3}{15}$ » » 0,20
$\frac{2}{4}$ » » 0,50	$\frac{7}{9}$ » » 0,78	$\frac{10}{12}$ » » 0,83	$\frac{4}{15}$ » » 0,27
$\frac{3}{4}$ » » 0,75	$\frac{8}{9}$ » » 0,89	$\frac{11}{12}$ » » 0,92	$\frac{5}{15}$ » » 0,33
$\frac{1}{5}$ » » 0,20	$\frac{1}{10}$ » » 0,10	$\frac{1}{13}$ » » 0,08	$\frac{6}{15}$ » » 0,40
$\frac{2}{5}$ » » 0,40	$\frac{2}{10}$ » » 0,20	$\frac{2}{13}$ » » 0,15	$\frac{7}{15}$ » » 0,47
$\frac{3}{5}$ » » 0,60	$\frac{3}{10}$ » » 0,30	$\frac{3}{13}$ » » 0,23	$\frac{8}{15}$ » » 0,53
$\frac{4}{5}$ » » 0,80	$\frac{4}{10}$ » » 0,40	$\frac{4}{13}$ » » 0,31	$\frac{9}{15}$ » » 0,60
$\frac{1}{6}$ » » 0,17	$\frac{5}{10}$ » » 0,50	$\frac{5}{13}$ » » 0,38	$\frac{10}{15}$ » » 0,67
$\frac{2}{6}$ » » 0,33	$\frac{6}{10}$ » » 0,60	$\frac{6}{13}$ » » 0,46	$\frac{11}{15}$ » » 0,73
$\frac{3}{6}$ » » 0,50	$\frac{7}{10}$ » » 0,70	$\frac{7}{13}$ » » 0,54	$\frac{12}{15}$ » » 0,80
$\frac{4}{6}$ » » 0,67	$\frac{8}{10}$ » » 0,80	$\frac{8}{13}$ » » 0,62	$\frac{13}{15}$ » » 0,87
$\frac{5}{6}$ » » 0,83	$\frac{9}{10}$ » » 0,90	$\frac{9}{13}$ » » 0,69	$\frac{14}{15}$ » » 0,93
$\frac{1}{7}$ » » 0,14	$\frac{1}{11}$ » » 0,09	$\frac{10}{13}$ » » 0,77	$\frac{1}{16}$ » » 0,06
$\frac{2}{7}$ » » 0,29	$\frac{2}{11}$ » » 0,18	$\frac{11}{13}$ » » 0,85	$\frac{2}{16}$ » » 0,12
$\frac{3}{7}$ » » 0,43	$\frac{3}{11}$ » » 0,27	$\frac{12}{13}$ » » 0,92	$\frac{3}{16}$ » » 0,19
$\frac{4}{7}$ » » 0,57	$\frac{4}{11}$ » » 0,36	$\frac{1}{14}$ » » 0,07	$\frac{4}{16}$ » » 0,25
$\frac{5}{7}$ » » 0,71	$\frac{5}{11}$ » » 0,45	$\frac{2}{14}$ » » 0,14	$\frac{5}{16}$ » » 0,31
$\frac{6}{7}$ » » 0,86	$\frac{6}{11}$ » » 0,55	$\frac{3}{14}$ » » 0,21	$\frac{6}{16}$ » » 0,37
$\frac{1}{8}$ » » 0,12	$\frac{7}{11}$ » » 0,64	$\frac{4}{14}$ » » 0,29	$\frac{7}{16}$ » » 0,44
$\frac{2}{8}$ » » 0,25	$\frac{8}{11}$ » » 0,73	$\frac{5}{14}$ » » 0,36	$\frac{8}{16}$ » » 0,50
$\frac{3}{8}$ » » 0,37	$\frac{9}{11}$ » » 0,82	$\frac{6}{14}$ » » 0,43	$\frac{9}{16}$ » » 0,56
$\frac{4}{8}$ » » 0,50	$\frac{10}{11}$ » » 0,91	$\frac{7}{14}$ » » 0,50	$\frac{10}{16}$ » » 0,62
$\frac{5}{8}$ » » 0,62	$\frac{1}{12}$ » » 0,08	$\frac{8}{14}$ » » 0,57	$\frac{11}{16}$ » » 0,69
$\frac{6}{8}$ » » 0,75	$\frac{2}{12}$ » » 0,17	$\frac{9}{14}$ » » 0,64	$\frac{12}{16}$ » » 0,75
$\frac{7}{8}$ » » 0,87	$\frac{3}{12}$ » » 0,25	$\frac{10}{14}$ » » 0,71	$\frac{13}{16}$ » » 0,81
$\frac{1}{9}$ » » 0,11	$\frac{4}{12}$ » » 0,33	$\frac{11}{14}$ » » 0,79	$\frac{14}{16}$ » » 0,87
$\frac{2}{9}$ » » 0,22	$\frac{5}{12}$ » » 0,42	$\frac{12}{14}$ » » 0,86	$\frac{15}{16}$ » » 0,94

Formulär 1.

Formulär till kungörelse om framläggande af röstlängd.

Kungörelse.

Härmed tillkännagifves, att röstlängd till ledning vid val i N. N. val-distrikt till Riksdagens Andra Kammare finnes under tiden från och med den 24 till och med den 31 maj framlagd i — — —¹⁾ för att där vara för allmänheten tillgänglig; och erinras tillika att den, hvilken rösträtt enligt denna längd ej tillkommer, men som för sig vill påstå sådan rätt, eller den, som anser att annan i längden obehörigen upptagits såsom röstberättigad, äger att sina anmärkningar, skriftligen affattade och åtföljda af de bevis han vill åberopa, ingifva till — — —²⁾ före klockan 12 å . . .³⁾ dagen den — — —³⁾, äfvensom att pröfning af de mot röstlängden framställda anmärkningar, som i rätt tid inkommit, äger rum i — — —⁴⁾ . . .⁵⁾ dagen den — — —⁵⁾.

Ort och tid.

Underskrift.

Anvisningar:

1) Här angifves den lokal, i hvilken röstlängden kommer att framläggas; och iakttages i afseende därå att behörig tillsyn öfver längden må kunna å det angifna stället utöfvas till förekommande af att eljest anteckning i längden skulle af någon kunna verkställas.

2) Valnämndens ordförande, magistrat eller stadsstyrelse.

3) Här utsättes med angifvande af veckodag och datum den tid, inom hvilken anmärkningarna sist skola vara ingifna; det är den 3 juni eller, om den dagen infaller å sön- eller helgdag, näst påföljande söckendag.

4) Sockenstuga, rådhus eller annan lämplig lokal.

5) Här utsättes med angifvande af veckodag och datum den för anmärkningars pröfning bestämda tid, som är den 11 juni eller, om denna dag infaller å sön- eller helgdag, näst påföljande söckendag.

Formulär 2.

Formulär till underrättelse enligt 11 §.

Jämlikt den röstlängd, som detta år upprättats för att i N. N. valdistrikt tjäna till efterrättelse vid val till Riksdagens Andra Kammare, varder Eder härigenom meddeladt att Ni — — — — —¹⁾ icke är i röstlängden antecknad såsom röstberättigad.

Därest Ni vill för Eder påstå rätt till deltagande i det riksdagsmannaval, vid hvilket nämnda röstlängd skall begagnas, äger Ni att Edra anmärkningar, skriftligen affattade och åtföljda af de bevis Ni vill åberopa, ingifva till — — —²⁾ före klockan 12 å . . .³⁾ dagen den — —³⁾ juni, och kommer pröfning af sådana i rätt tid inkomna anmärkningar att äga rum i — — —⁴⁾ . . .⁵⁾ dagen den — —⁵⁾ juni med början klockan 10 förmiddagen.

Poststämpelns datum.

Underskrift.

Anvisningar:

1) Här införas den eller de omständigheter, på grund hvaraf vederbörande från rösträtt uteslutits.

2) Valnämndens ordförande, magistrat eller stadsstyrelse.

3) Här utsättes med angifvande af veckodag och datum den tid, inom hvilken anmärkningarna sist skola vara ingifna; det är den 3 juni eller om den dagen infaller å sön- eller helgdag, näst påföljande söckendag.

4) Vederbörande lokal.

5) Här utsättes med angifvande af veckodag och datum den för anmärkningars pröfning bestämda tid, som är den 11 juni eller, om denna dag infaller å sön- eller helgdag, näst påföljande söckendag.

Formulär 3.

Formulär till underrättelse enligt 13 §.

Att i rätt tid anmärkning . . framställts därom, att i den röstlängd, som detta år upprättats för att i N. N. valdistrikt tjäna till efterrättelse vid val till Riksdagens Andra Kammare, Ni upptagits såsom röstberättigad, varder Eder till kännedom härigenom meddeladt, med underrättelse tillika att pröfning af anmärkning . . . äger rum i — — —¹⁾ . . .²⁾ dagen den — —²⁾ juni med början klockan 10 förmiddagen, då tillfälle lämnas Eder att . . . samma bemöta.

Poststämpelns datum.

Underskrift.

Anvisningar:

1) Vederbörande lokal.

2) Här utsättes med angifvande af veckodag och datum den för anmärkningars pröfning bestämda tid, som är den 11 juni eller, om denna dag infaller å sön- eller helgdag, näst påföljande söckendag.

RÖSTSEDEL.

1.

Andersson, Johan, i Hör, folkskollärare.
Carlsson, Bengt, i Hög, hemmansägare.
Dahlström, N. K., kronofogde.
Eskilsson, Eskil, i Bosarp, hemmansägare.
Gustafsson, Nils, i Elgaröd, handlande.
Jansson, Per, i Borrby, nämndeman.
Larsson, P. A., å Köpingsbro, ingenjör.
Nilsson, Nils, i Svensköp, landtbrukare.
Nordenskjöld, J. M., kapten.
Olsson, C. G., läroverksadjunkt.
Persson, Per, i Esarp, arrendator.
Svensson, Nils, i Åkarp, hemmansägare.
Svensson, C. J., boktryckare.
Thorssell, G. W., disponent.
Törne, M., rådmän.
Uggla, Arvid, grosshandlare.
Östberg, G. F., lektor.

2.

Bergman, Karl, verkställare.
Johansson, S. M., skraddare.
Karlsson, Ivar, litteratör.
Magnusson, Sven, gjutare.
Nyström, G. E., typograf.
Olin, Oskar, snickeriarbetare.
Rosengren, Ernst, målare.
Söderman, Alfred, brännmästare.

3.

Andersson, Anders, i Bjäresjö, hemmansägare.
Andersson, Per, i Esphult, landtbrukare.
Bengtsson, Ola, i Södra Mellby, hemmansägare.
Dahlberg, O. W., å Källstorp, arrendator.
Enbom, Karl, å Hilmershus, godsägare.
Eriksson, Sven, kyrkoherde.
Falkenberg, Melcher, frih., godsägare.
Falkenberg, Wilhelm H., greve, kammarherre.
Hagdahl, Axel, häradshövding.
Hansson, Rasmus, i Lilla Harrie, hemmansägare.
Hansson, Hans, i Skurup, landstingsman.
Johnsson, Per, i Viken, landtbrukare.
Jönsson, Jöns, i Väm, hemmansägare.
Toll, C. A., godsägare, vice häradshövding.

4.

Björling, K. F., målaremästare.
Carlsson, Fredrik, grosshandlare.
Danielsson, Hj. G., skeppsklarerare.
Ekman, Hugo E. W., konsul.
Hammar, J. F., sjökaptän.

5.

Eriksson, Gustaf, i Norra Rörum, f. d. häradsdomare.
Johansson, Sven, i Wallby, hemmansägare.
Nilsson, Sven, i Österslöf, landtbrukare.
Persson, Per, i Ilstorp, hemmansägare.
Svensson, Nils, i Önnarp, hemmansägare.
Svensson, Olof, i Södra Åby, nämndeman.

6.

Larsson, Per, i Tullstorp, hemmansägare.
Månsson, Åke, i Solberga, hemmansägare.

7.

Melin, Emil G., handlande.
Palm, Gustaf, bankkamrerare.

8.

Cederström, O. R., frih., generalmajor.

9.

Johansson, Nils, i Espö, landtbrukare.

10.

Nordström, Erik, fil. doktor.

11.

Wallengren, Olof, byggmästare.

Anvisningar för tryckning af röstsedlar m. m.:

- 1:o. Det till röstsedlarna använda papper skall vara ogenomskinligt.
- 2:o. Röstsedlarnas storlek och antalet spalter därå bestämmes af behövet i hvarje fall.
- 3:o. Kandidaternas namn må ej tryckas närmare intill hvarandra, än formuläret utvisar.
- 4:o. Öfverst å röstsedlarnas blanka sida utmärkes med en cirkellinie platsen för åsättande af valdistriktets stämpel.
- 5:o. Sedan tryckningen behörigen verkstälts och hvarje röstsedel åsatts en gummirand invid öfversta kanten, sammanvikas sedlarna en och en på sätt i hvarje fall finnes lämpligt.

Formulär 5.

Formulär till protokoll vid omedelbara val.

*Protokoll, hållet i N. N. valdistrikt vid val af ledamöter till
Riksdagens Andra Kammare å — — — (vallokalen) i
— — — (orten) den — — — (dag, månad och år).*

Till förrättande af det val af ledamöter i Riksdagens Andra Kammare, som blifvit utsatt att hållas härstädes denna dag, sammanträdde klockan — — förmiddagen den för sådant ändamål utsedda valnämnd (eller i stad, som utgör ett valdistrikt: »stadens magistrat»; eller i stad, som bildar flera valdistrikt: »den för sådant ändamål utsedda afdelning af magistraten»).

— — — — — 1)
Omslaget till den röstlängd, som vid valet begagnades, bröts vid förrättningen. De i omslaget jämväl inneslutna röstsedlar, som till valmännen utlämnades, försågos före utlämnandet med valdistriktets stämpel.

Valet fortgick till klockan — — eftermiddagen med uppehåll — — 2)

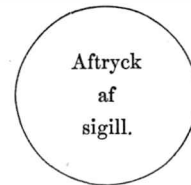
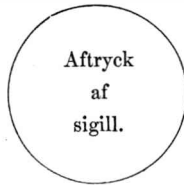
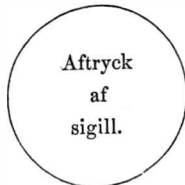
Vid valet afgåfvos i vederbörlig ordning — — röstsedlar af — — i röstlängden antecknade valmän. — — — — — 3)

De afgifna röstsedlarna inlades efter verkställd räkning i ett omslag, som förseglades under de . . . 4) sigill, som här nedan finnas aftryckta.

— — — — — 5)

Vid förrättningen öfverblifna röstsedlar förstördes.

Vid protokollet
N. N.

Att detta protokoll vid valförrättningen upplästs och befunnits riktigt bekräftas.

N. N.

Ordförande vid valet.

N. N.

N. N.

Anvisningar:

1) Har valet ej kunnat börja å bestämmd tid, varde anledningen därtill här anmärkt.

2) Här angifvas klockslagen, under hvilka uppehåll i förrättningen, äfven på grund af guds-tjänst, ägt rum. Har valhandlingen eljest afbrutits, varde, med angifvande af orsaken, tiden för afbrottet jämväl anmärkt.

3) Därest antalet afgifna röstsedlar ej öfverensstämmer med antalet af dem, som enligt anteckningarna i röstlängden deltagit i valet, skall sannolika anledningarna därtill här anmärkas.

4) Antalet, som skall vara minst tre.

5) Har rötsedel ej mottagits, varde det, med angifvande af orsaken, här anmärkt; och upp-tages här jämväl hvad i öfrigt förekommit af beskaffenhet att böra till protokollet antecknas.

MOTIV.

Inledning.

Genom en år 1866 vidtagen grundlagsändring hade i *Danmark* beträffande valen till landstinget stadfästas en redan därförut använd proportionell valmetod, efter dess upphofsman kallad den *Andrø'ska metoden*.

Detta valsätt väckte genast uppmärksamhet i Sverige, och redan vid 1867 års riksmöte blef frågan föremål för behandling inom Riksdagen. Vid nämnda riksmöte skulle förslag till arbetsordning för andra kammaren utarbetas, och i sammanhang därmed väckte en af kammarens ledamöter *S. G. von Troil* en motion (n:r 2), i hvilken han efter en kortfattad motivering föreslog användande af det proportionella valsättet vid valen till konstitutions-, stats- och bevillningsutskotten. Nämnda utskott ansåg han för de i politiskt afseende viktigaste, och för att vid valen till dem undvika erfarenheterna från ständsriksdagarna, där utskotten ofta tillsatts så, att stånd stannat mot stånd, önskade han proportionella val, närmast i enlighet med den danska metoden. Förslaget fick emellertid förfalla, särskildt af det skäl att en så viktig bestämmelse, som den om sättet för val till utskotten, ansågs hafva sin rätta plats i grundlagen och icke i arbetsordningen. Utom dess ansågs att en bestämmelse i den angifna riktningen borde få en mera utsträckt tillämpning, än som af motionären föreslagits.

Frågan upptogs därefter ej förrän vid 1878 års riksdag, då ledamoten af andra kammaren herr *H. L. Rydin* väckte motion (n:r 157) om proportionella val till Riksdagens utskott. Till stöd för detta förslag åberopades att utskottsvalen ensidigt afgjordes till förmån för härskande majoriteter till men för frågornas allsidiga utredning. Äfven enligt Rydins mening borde det danska valsättet användas. Men icke heller detta förslag lyckades tillvinna sig Riksdagens bifall.

Sedermåra dröjde det ända till år 1896, innan frågan om proportionella val ånyo drogs under Riksdagens pröfning. I den kungl. proposition om utsträckning af valrätten till andra kammaren, som då framlades för Riksdagen, föreslogs bland annat införande af proportionella val i de större städerna, detta till förebyggande af de ensidiga valresultat, som befarades följa af en utsträck-

ning af rösträtten, så beskaffad, som i nämnda proposition föreslogs. Bestämmelserna om det tillämnade nya valsättet skulle innefattas i den för detta ändamål omarbetade § 17 riksdagsordningen, hvori mom. 3 skulle erhålla följande lydelse:

»Där vid riksdagsmannaval flere riksdagsmän skola väljas, iakttages vid valet:

att, sedan aflämnandet af valsedlar afslutats, alla valsedlarna upptagas och öppnade räknas, hvarefter det erhållna antalet delas med antalet af riksdagsmän, som skola väljas, och det sålunda uppkomna kvottal, med utlämnande af bråk, lägges till grund för röstberäkningen;

att valsedlarna därpå, hvar efter annan, öppnas, förses med löpande nummer, allt eftersom de öppnas, och fördelas efter det å hvarje valsedel först förekommande namn, intill dess någon finnes vara först upptagen å så stort antal valsedlar, som motsvarar kvottalet, då han förklaras vald;

att öppnandet af valsedlarna därefter fortsättes i enahanda ordning, men med iakttagande däraf att, där den å valsedel först upptagne finnes vara redan förklarad vald, hans namn öfverkorsas och närmast följande namn å person, som icke redan är vald, räknas såsom det första å valsedeln;

att, där föreskrifvet antal riksdagsmän ej, sedan alla valsedlarna öppnats, är valdt, de, som, med frånräknande af redan valde, funnits vara först upptagne å största antalet valsedlar, skola, så framt detta antal tillika öfver-skjuter hälften af kvottalet, förklaras valde, samt

att, om ändock ej samtliga riksdagsmän för valkretsen blifvit utsedde, antalet fylles af dem, som, oberäknadt de redan valde, vid förnyadt genomgående finnas vara upptagne å de flesta afgifna valsedlar, utan afseende å den ordning, hvori namnen förekomma.

Äro i något fall rösterna lika, skilje lotten».

Därjämte föreslogs i fråga om nyss angifna val en bestämmelse, enligt hvilken valsedel, som innehölle ett färre antal namn, än det antal riksdagsmän, som skulle väljas, ändock skulle antagas såsom giltig, hvarjämte namn å person, som ej vore valbar, eller namn, som vore tvetydigt, ej skulle tagas i beräkning.

Den af statsrådet och chefen för justitiedepartementet afgifna principiella motiveringen för detta förslag lydde som följer:

»Det valsätt, hvilket under nutida förhållanden är bäst ägnadt att vid val inom en valkrets samtidigt af flere representanter förhindra, att ett samhällsintresse på bekostnad af öfriga lika berättigade intressen gör sig utslutande gällande vid valet, torde vara användningen af proportionella val. Hvarje parti, så framt det äger någon betydligare styrka, är vid denna valmetod tillförsäkradt att erhålla sin åskådning representerad, och härigenom

vinnas de fördelar, som äro förenade med klassvalen, utan de svårigheter i fråga om klassernas särskiljande, hvilka under nuvarande samfundsförhållanden äro förenade med sistnämnda valmetod.»

»Vid valet emellan de olika metoder för proportionella val, som finnas vare sig praktiskt utförda inom något främmande land eller af teoretiska författare framställda, synes mig det valsätt, som i Danmark användes vid val af ledamöterna i landstinget, böra hos oss komma till användning åtminstone till en början och intill dess den allmänna uppfattningen kan förena sig om något af de andra systemen, hvilka, om de ock i teoretiskt afseende kunna anses riktigare, likväl i praktiskt afseende äro svårare att genomföra, och af hvilka flertalet dessutom förutsätta valförhållanden, för oss helt och hållet främmande. Den vid de danska valen till landstinget tillämpade valmetoden är däremot synnerligen enkel. Den förutsätter från valmännens sida icke något annat, än att en hvar af dem upptager de personer, å hvilka han röstar, i den ordning han önskar få dem valda till representanter, samt att valmännen före valet sammansluta sig i skilda partier, hvilka hvar för sig på förhand upprätta vallistor, som af partiets ledamöter vid valet följas. Någon svårighet för valmännen att uppfatta och vid valet efterfölja förstnämnda fordran kan i vårt land icke tänkas vara förhanden, och de politiska förhållandena hos oss hafva längesedan nått den utveckling, att sistnämnda förutsättning i de större städerna förefinnes, oaktadt den driffjäder därtill, som ligger i användandet af proportionella val, hittills saknats».

Förslaget utsattes emellertid för en ganska skarp kritik på grund af den mindre riktiga tillämpning af den proportionella valprincipen, som det visat sig innebära, och det ansågs oegentligt, att denna princip endast skulle genomföras vid val af de större städernas riksdagsmän, således ett fåtal af kammarens ledamöter. I och med det kungliga rösträttsförslagets förkastande föll naturligen äfven denna del däraf. Men intresset för det proportionella val sättet var nu väckt inom vidare kretsar, och kännedomen därom spriddes genom föredrag och skrifter. Vid samma riksdag, eller år 1896, hade ledamoten af andra kammaren herr *Sven Palme* (i motion n:r 113) föreslagit proportionella val till Riksdagens utskott, utan att påyrka införande af någon bestämd valmetod. Året därpå väcktes förslag i samma syfte af ledamoten i andra kammaren herr *J. Nydal* (motion n:r 147). Han ville tillämpa en valmetod, hvilken utgjorde en modifikation af den danska. Båda dessa förslag blefvo likväl förkastade af Riksdagen.

Vid 1899 års riksdag väcktes motion (n:r 163) i andra kammaren af herr *Hjalmar Branting*, som föreslog en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att vid uppgörande af förslag till ändrade bestämmelser angående rösträtten vid val till stadsfullmäktige Kungl. Maj:t äfven måtte taga i öfver-

välgående systemet: »lika rösträtt — proportionella val». Till stöd för sitt yrkande om användning af sistnämnda valsätt anförde motionären bland annat följande:

»Kan ett valsystem införas vid våra stadsfullmäktigeval, som ger hvarje grupp hvad den tillkommer i mån af dess styrka bland *valmännen*, så blir det för visso icke den nya demokratien, som kommer att göra svårigheter mot detsamma. Och ett sådant valsystem finnes i de s. k. proportionella valen. Jag har svårt att tänka mig annat, än att de, som af lojal omtanke för en sakkunnig och framsynt skötsel af våra städers kommunala angelägenheter, hysa betänkligheter mot att eventuellt helt utlämna dessa åt de hittills i kommunalförvaltningen orepresenterade mindre skattdragande, måste finna udden väsentligen bruten af sina invändningar mot den lika rösträtten, om själfva valmetoden så förbättras, att äfven de nu ledande elementen alltid blifva vederbörligt representerade. Den sociala position, dessa nu enväldigt härskande intaga, borgar till och med för en afsevärdt fylligare representation, än enbart deras numeriska antal skulle berättiga dem till». Motionären bemötte därefter den invändningen mot proportionella val, att något praktiskt antagligt och tillräckligt enkelt valsystem icke skulle vara uppställt, och han redogjorde för ett par föreslagna valsätt, som i detta afseende syntes honom uppfylla alla billiga fordringar.

Sedan den sist omnämnda motionen blifvit af Riksdagen förkastad, upp- tog herr Branting den åter vid 1901 års riksdag (motion n:r 125), hvarvid han i fråga om de proportionella valen särskildt anmärkte, att de »numera flerstädes praktiskt visats kunna förträffligt funktionera».

Vid 1902 års riksdag väcktes af ledamoten i andra kammaren herr *H. Hedlund* motion (n:r 139) om proportionella val till städernas fullmäktige, och vid 1903 års riksdag förnyade såväl han (i motion n:r 108) som herr Branting (i motion n:r 76) hvar för sig de af dem förut väckta motioner. Ledamoten af samma kammare herr *Ernst Carlson* väckte vid 1902 års riksdag motion (n:r 174) om proportionella val till Riksdagens utskott och öfriga delegationer, då sådant begärdes af minst en tiondel bland endera kammarens ledamöter, och enligt en valmetod, som i väsentliga delar anslöt sig till den af herr Nydal år 1897 föreslagna. Intet af dessa förslag har tillvunnit sig Riksdagens bifall, men andra kammaren uttalade sig principiellt för en reform af valsättet till utskotten i den sistnämnda motionens syfte.

Fullt aktuell har dock frågan om proportionella val först blifvit i och med 1902 års riksdags behandling af frågan om reform af valrätten till andra kammaren. I det yrkande om en möjligast fullständig och allsidig utredning af denna fråga, som 1900 års konstitutionsutskott framställt och första kam- maren biträddt, hade bland en mängd garantier vid en rösträttsreform äfven

proportionella val antydningssvis omnämns. Den genom 1901 års härordningsreform införda ökningen af de värnpliktiges öfningstid hade medfört ett stegradt kraf på utsträckning af rösträtten, och ett lifligare intresse för en mera omfattande rösträttsreform gjorde sig nu gällande. Tanken på de proportionella valen trädde därvid allt mer och mer i förgrunden.

Bland de många motionärer, som vid 1902 års riksdag framlade förslag rörande den politiska rösträtten, förekom herr *Branting*, som då äfven i en särskild motion (n:r 182) väckte fråga om en ny valkretsindelning vid valen till andra kammaren, grundad på att i samband med införandet af allmän rösträtt olikheten i representationsrätt mellan stad och land skulle bortfalla. Mot en möjlig farhåga att genom en ny valkretsindelning den nu inom Riksdagen genom valsystemet vidmakthållna motsättningen mellan land och stad då blott skulle flyttas ut till hvarje valkrets, framhöll motionären en lösning, som äfven utan den antydda svårigheten vore värd att noggrant uppmärksammas, nämligen systemet med större valkretsar och proportionella val. Detta betecknade han såsom ett uppslag, hvilket håller sig kvar på rättvisans mark, och han uttalade den vissheten att med en praktisk anordning af proportionella val det aldrig mera kunde blifva tal om att afsevärda minoriteter skulle trampas ned under ett befaradt massvälde.

Det proportionella valets tillämpning förordades i konstitutionsutskottet af flera dess ledamöter. I ett motiveradt uttalande rörande den proportionella valmetoden erkände utskottet väl att denna metod, om den kunde på ett praktiskt sätt genomföras, möjligen skulle blifva ett medel att förebygga majoritetsförtryck och trygga minoritetens rätt, men utskottet hade icke funnit frågan vara så utredd, att utskottet därom kunnat bilda sig ett bestämdt omdöme.

De ledamöter af utskottet, som på sätt förut är nämnt där bragt på tal frågan om proportionella val, läto sig dock ej nöja härmed, utan framlade i särskilda reservationer sina afvikande meningar. Hvar för sig yrkade sålunda ledamöterna af första kammaren herrar *C. O. Moberg* och *G. A. Berg* samt ledamoten af andra kammaren herr *S. J. Boëthius*, att den omfattande utredning af rösträttsfrågan, som de funno önskvärd, äfven måtte afse del proportionella valsättet.

Efter att hafva uttalat sig om vissa ifrågasatta villkor för en rösträttsreform, yttrar herr Moberg i sin reservation: »Man måste -- -- söka en *ny* grund, som, utan att betaga Riksdagens andra kammare karaktären af en verklig folkrepresentation, hvars pluralitet vid hvarje infallande val så troget som möjligt representerar pluraliteten af valmännen, dock tillika bereder minoriteten säkerhet att blifva hörd och få sina meningar offentligen pröfvade. En sådan grund erbjuda de *proportionella valen*.

Herr Berg anför: »Då man anser rättvist all åt den samhällsklass, som är den talrikaste, bereda ett *betydligt förökadt politiskt inflytande*, kan dock naturligtvis anordningen ej ske på det sättet, att åt denna klass öfverlämnas *hela den politiska makten*, med uteslutande af allt inflytande för de öfriga. Regulatören i detta hänseende utgöres af vissa garantier, genom hvilka — på samma gång ett betydligt förökadt inflytande inrymmes åt nämnda klass — jämväl för de samhällsklasser, som för närvarande hafva de flesta representanter, lämnas rum för ett rättvist och befogadt inflytande. Det gäller att skydda minoritetens rätt och tillse, att såväl minoritet som majoritet må intaga det politiska inflytande, den representationsrätt, hvartill den ena och den andra på grund af sin numeriska styrka och sin samhällighet måste anses lagligen behörig.

Den mest pålitliga skiljedomaren i majoritetens och minoritetens strid om inflytandet synes emellertid vara *den proportionella valmetoden*, genom hvilken äfven åt minoriteten tillförsäkras en representationsrätt, svarande emot dess verkliga styrka. Det utmärkande och kännetecknande för denna valmetod är, som känt, den principen att åt hvarje parti eller meningsgrupp vid valet tillerkännes det antal representanter, som betingas af partiets styrka eller numerär — en ståndpunkt, som är så rättvis, stark och oangriplig, att den måste äga framtiden för sig.»

Herr Boëthius yttrar sig om de proportionella valen på följande sätt: »Långt ifrån att stå i strid med den abstrakta personlighetsprincipen, är det proportionella valsättet den enda riktiga konsekvensen af denna. Nämnda princip innebär nämligen, att alla medborgare böra i förhållande till sitt antal få utöfva inflytande på statslifvet, och detta sker, när genom proportionella val hvarje grupp blir i förhållande till sin styrka representerad i riksförsamlingen, men det sker icke, när en grupp vid ett majoritetsval besegras.»

Vid frågans behandling i första kammaren biföll kammaren ett under öfverläggningen framställt yrkande om aflåtande af en skrivelse till Kungl. Maj:t. I motiveringen till detta skrivelseförslag framhölls behofvet af en fullständig undersökning af rösträttsfrågan och att vid en sådan undersökning äfven borde komma under bedömande, huruvida en reform af landets representation skulle hellre än på ändring i gällande censusbestämmelser kunna, med upphäfvande af den olika representationsrätten för stad och land, grundas på allmän rösträtt i förening med införandet af en proportionell valmetod.

Med alldeles samma motivering i de delar, hvarom nyss är nämnt, gjordes äfven i andra kammaren yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t, innehållande enahanda hemställan, som den i första kammaren beslutade, och detta yrkande blef af andra kammaren antaget. Enär det likväl förelåg

skiljaktighet mellan kamrarnas beslut beträffande motiveringen i annan del, än ofvan är upptaget, aflät Riksdagen till Kungl. Maj:t en skrifvelse, dagtecknad den 20 maj, däri Riksdagen utan någon motivering anhöll att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en från alla synpunkter fullständig utredning af frågan om utsträckt valrätt till Riksdagens andra kammare samt för Riksdagen, om möjligt, vid början af 1904 års riksmöte framlägga resultatet af denna utredning jämte de förslag, Kungl. Maj:t funne däraf föranledas.

Ehuru således denna skrifvelse icke vidrör frågan om det proportionella valsättet, hade likväl, såsom framgår af det ofvan sagda, båda kamrarna ansett frågan om införande af proportionella val i förening med allmän rösträtt böra komma under allvarligt öfvervägande.

Vid underdånig anmälan den 10 oktober 1902 af Riksdagens berörda skrifvelse uttalade statsrådet och chefen för justitiedepartementet bland annat att en varaktig lösning af rösträtsfrågan syntes lämpligast böra åstadkommas genom borttagande af alla censusbestämmelser, hvarefter departementschefen anförde:

»På senare tider har emellertid från skilda håll såväl i Riksdagens bägge kamrar som annorstädes med styrka framhållits, att en rösträtsreform af så genomgripande beskaffenhet som den nu till sina grunddrag angifna borde vara förenad med införandet af proportionellt valsätt. Detta valsätt, hvars ändamål är att, i den mån möjligt och lämpligt kan vara, låta äfven sådana meningsriktningar, som äro i minoritet, blifva representerade, förtjänar utan tvifvel ett synnerligt beaktande. Det närmare anordnandet af ett sådant valsätt är dock förknippadt med betydliga svårigheter, och synes mig frågan härom vara af beskaffenhet att lämpligen böra utredas af en kommitté, bestående af dels politiskt erfarna personer, dels ock sådana, som gjort spörsmålet om proportionella valmetoder till föremål för särskildt studium. Tydligen måste man, då fråga nu är att första gången här i landet införa ett dylikt valsätt, söka att göra detsamma enkelt och lättfattligt, utan att man dock får bortse från hufvudsaken, eller att ett i möjligaste mån rättvist resultat vinnes. I sammanhang med uppgörande af förslag till själfva valsättet torde ock böra i detalj utredas frågan om en därefter afpassad valkretsindelning».

Med anledning af hvad sålunda förekommit har Kungl. Maj:t funnit godt att för åstadkommande af utredning och förslag rörande frågan om proportionella val tillsätta den kommitté, hvars betänkande nu föreligger.

I detta sammanhang torde böra anmärkas att det proportionella valsystemet nu tillämpas — förutom i *Danmark* vid val till landstinget — i *Belgien* vid val till såväl deputerade kammaren som senaten (se bilagan II sid. 17) samt i flera af *Schweiz'* kantoner för val af kantonsförsamlingen;

att i fråga om valen till deputerade kammaren såväl i *Spanien* som i *Portugal* bestämmelser gifvits till tryggande af minoritetens rätt (s. k. limitativt val-sätt; se bilagan II sid. 48); samt att slutligen flerstädes vid val af förberedande utskott och kommissioner äfvensom vid kommunala val (t. ex. i Norge) olika proportionella metoder kommit till användning.

Allmän motivering.

Den svenska ståndsrepresentationen torde från början hafva varit ett lika naturligt som lyckligt uttryck för den åskådning, som fordrar att de olika samhällsklasser, hvaraf folket består, skola, så vidt möjligt, vara inom folkrepresentationen företrädta. Uppdelningen i fyra stånd gaf på sin tid en ganska trogen bild af dåvarande samhällsförhållanden. Det fanns ingen betydande samhällsklass utanför dessa fyra stånd; ständsriksdagen var alltså i stort sedt en representation för hela folket. Hvarje stånd ägde vetorätt till skydd för sina särskilda rättigheter och vissa garantier mot att påtvingas skatter, som det själfv icke beviljat. Därmed var hvarje samhällsklass tillförsäkrad icke blott en viss andel i representationen utan också ett verkligt inflytande på dess beslut.

Detta representationsskick led dock af en brist, som förr eller senare måste förorsaka dess fall. Ståndsindelningen saknade den böjlighet, den anpassningsförmåga, utan hvilken inga samhällsformer i längden kunna motsvara det lefvande samhällets behof. Genom den ekonomiska och sociala utvecklingen skapades nya samhällsklasser, som ingen plats funno i den gamla ståndsindelningen och som därför kommo att stå utanför representationen. Allt efter som dessa samhällsklasser växte i betydenhet, blef naturligtvis ett sådant sakernas läge allt mera ohållbart. Under det gamla representationsskickets senaste period 1809—1866 gjordes också en mängd försök att bereda de utanför stående klasserna en plats inom ståndsförfattningens ram, men dessa försök ledde till ytterst ringa resultat. Det visade sig allt tydligare att man på den vägen aldrig skulle åstadkomma en representation, som företrädde hela folket. Man fann äfven att antagandet af en ny klassindelning, i stället för ståndsindelningen, icke heller skulle gifva någon hållbar grund för representationens samman-

Det proportio-
nella valsättets
ändamål.

sättning. För öfrigt insågs redan då, hvad nu torde vara allmänt erkändt, att representanten i främsta rummet företräder nationen och endast i andra rummet en särskild meningsgrupp, en särskild närings intressen. På grund häraf öfvergafs helt och hållet klassvalsprincipen, och den nuvarande representationen byggdes på grundvalen af *samfällda val*.

Den nya samhällsordningen beredde väl möjlighet för alla medborgare, hos hvilka något politiskt intresse förutsattes, att aktivt deltaga i valen, men däraf följde icke att hvarje mening, som stöddes af någon mera betydande grupp af medborgare, också skulle få sitt tillbörliga inflytande i representationen. I och för sig erbjuda de samfällda valen ingen säkerhet för att representationen verkligen återspeglar de skiftande meningarna bland de väljande; härutinnan torde ståndrepresentationen i sitt första skede vida bättre hafva uppfyllt fordringarna på en representativ församling.

De samfällda valen hafva hittills förrättats efter *majoritetsprincipen*. Man har med andra ord öfverlämnat åt den största meningsgruppen inom hvarje valkrets att ensam bestämma öfver valets utgång. De valkretsar, hvari riket uppdelats, välja mestadels hvar för sig allenast *en* representant. Genom denna valkretsindelning hafva nog i början, åtminstone till viss grad, de olika hufvudintressena inom landet varit representerade i riksdagen. Städerna bibehöllo sin afsöndrade ställning gent emot landet och tillerkändes ett inflytande, som i förhållande till folkmängden var betydligt större än landsbygdens. Hvarje valkrets utgjorde ett tämligen likartadt helt; några större intressesatsar, några mera djupgående olikheter i afseende på uppfattningen af samhällets intressen gjorde sig där ej gällande. En valordning med samfällda val efter majoritetsprincipen kunde under sådana förhållanden tillförsäkra hvarje mera betydande meningsgrupp andel i representationen.

De förutsättningar, som möjliggjort bildandet af den nu gällande ordningen för val till Riksdagens andra kammare, hafva emellertid till icke oväsentlig del förlorat den giltighet, de en gång ägt. I det nuvarande samhället blanda sig de olika näringarna allt mera med hvarandra, och samtidigt försvinna de gamla geografiska gränslinierna mellan motsatta ekonomiska intressen. Inom de gamla landtvalkretsarna hafva uppstått industrisamhällen och handelsplatser, som i lifaktighet och betydenhet icke

sällan öfverträffa åtskilliga städer. Inom snart sagdt hvarje valkrets dela sig valmännen numera i partier med skilda åsikter och motsatta intressen; frågan är icke allenast hvem som värdigast och bäst skall kunna företräda valkretsen, utan äfven och kanske i främsta rummet hvilket parti som skall blifva representeradt. Enligt den gällande ordningen afgöres denna fråga så, att det största partiet tillsätter valkretsens riksdagsman, under det att de mindre partierna blifva orepresenterade. De samfällda valen kunna således lätt leda till en representation, som icke är ett troget uttryck för de olika meningarna inom landet, och som därför måste sakna det säkra stöd hos valmännen, hvarpå hvarje representativ församlings styrka och lifskraft dock ytterst beror. Af sådan orsak har man velat fullständiga de samfällda valens idé med en ny politisk grundsats: *det proportionella valsättet*.

Insikten om den nuvarande valordningens brister har föranledt att man från vissa håll framkastat tanken på en ny indelning af riket i syfte att skapa valkretsar med så vidt möjligt likartade intressen. Sålunda skulle exempelvis köpingar och municipalsamhällen skiljas från landsbygden, så att jordbruksintresset i landtvalkretsar skulle komma till sin rätt utan att dock andra intressen därstädes blefve åsidosatta. Bakom hvarje sådant förslag måste ligga den uppfattningen att den nuvarande valordningen ej låter de olika intressena inom valkretsarna tillbörligt göra sig gällande. Medlet att vinna det åsyftade målet kan dock af skäl, som nyss antydts, ej vara annat än otillräckligt. Att med några geografiska gränslinier åstadkomma en naturlig uppdelning af det nuvarande samhället lär icke vara möjligt. Och äfven om man i nuvarande ögonblick på ett något så när tillfredsställande sätt skulle kunna lösa den uppgiften att skapa en valkrets, hvars hela valmanskår kunde känna sig representerad af en och samma riksdagsman, så hade man därmed i alla fall icke erhållit en varaktig grund för andra kammarens sammansättning. Det nutida samhället med sin starka utveckling och däraf följande stora rörlighet skulle inom mycket kort tid växa ifrån en indelning af den konstlade art, som här är i fråga.

Det proportionella valsättet utgör en vida mera djupgående lösning af den föreliggande uppgiften. Det afser att med uppgifvande af hvarje på förhand gjord mer eller mindre godtycklig uppdelning af valmanskåren

efter skilda intressen, en gång för alla gifva åt valen en sådan form, att de väljande själfva må kunna gruppera sig så, som för hvarje särskildt tillfälle synes dem mest naturligt. När valkretsindelningen icke längre kan tjäna det ändamålet att särskilja olika intressegrupper för att sålunda garantera hvar och en af dem andel i representationen, så bortfaller hvarje skäl för den gamla uppdelningen af landet i enmanskretsar, liksom ock för en åtskillnad mellan land och stad. Vore det möjligt för alla valmän i riket att vid representanternas utväljande samarbeta, så behöfde någon indelning i valkretsar ej förekomma. Denna möjlighet torde dock, hvad vårt land vidkommer, vara utesluten. Den nya indelningen har då i främsta rummet att taga hänsyn till att valmännen utan allt för stora svårigheter kunna träda i förbindelse med hvarandra. Samfärdsförhållandena komma således nu att öfva en betydlig inverkan på valkretsindelningen; men i öfrigt är det naturligt att denna indelning så nära som möjligt ansluter sig till bestående historiska förhållanden. Det proportionella valsättet förutsätter alltså tämligen stora valkretsar, där alla valmän utan hänsyn till samhällsklass eller näring rösta gemensamt. Från den synpunkten kan det proportionella valsättet betraktas såsom den slutpunkt, till hvilken de samfällda valens idé konsekvent måste leda.

Men samtidigt är detta valsätt också en fullgod ersättning för alla de yttre uppdelningar af valmanskåren, som de samfällda valen undanträngt. Vid proportionella val blir det icke längre den talrikaste meningsgruppen, det största partiet, som ensam bestämmer, utan hvarje mera betydande grupp af valmän får så många af valkretsens platser, som den i förhållande till sin storlek kan anses hafva rätt att besätta. Det mål, som skulle vinnas genom att på förhand särskilja olika intressegrupper, har man således uppnått. Men man har nått målet på ett långt mera fulländadt sätt, ty ingen lagstiftning lärer kunna gruppera de väljande så väl som de kunna göra det själfva. Under det att lagstiftningens gränslinier alltid måste komma att brista i rörlighet och anpassningsförmåga, så har det proportionella valsättet lämnat åt valmännen att för hvart särskildt valtillfälle göra den nya gruppering, som förhållandena kunna påkalla. Det proportionella valsättet kan därför göra anspråk på att vara det enda valsätt, som besitter tillräcklig böjlighet för att äfven under framtida förändrade förhållanden kunna tjäna till grundval för andra

kammarens sammansättning. Med det proportionella valsättets införande förfaller för öfrigt den olikhet, som råder mellan städernas och landets inbördes representationsrätt; en olikhet, som i sig själf är godtycklig och för hvars berättigande numera icke torde kunna åberopas annan grund än den historiska.

Vill man med valen uppnå en möjligast allsidig och för nationen i dess helhet representativ sammansättning af andra kammaren; erkänner man att det nuvarande valsättet icke kan skänka tillräcklig garanti för vinnandet af detta mål; och inser man att de proportionella valens innebörd just är att i angifna riktning fullständiga de samfällida valen, då torde man ock vara villig att omfatta det proportionella valsättets idé. Huru denna idé må utan betydande olägenheter kunna omsättas i verkligheten, det vilja kommitterade i det följande söka besvara.

Till försvar för det nuvarande systemet med enmanskretsar och majoritetsval plägar stundom anföras att ett parti, som förlorar i en krets, vinner i en annan, och att därför andra kammaren i sin helhet tämligen väl motsvarar de olika riktningarna inom valmanskåren. Visserligen kan, det medgifves, slumpen foga så, att ett parti, hvars anhängare i åtskilliga valkretsar blifva orepresenterade, dock i hela landet vinner så många platser, som det i förhållande till hela antalet af dess anhängare bör besätta. Och tänkbart är äfven att den rätta proportionen samtidigt inträffar för hvart och ett af de öfriga partierna. Men detta är uppenbarligen mycket osannolikt och torde i verkligheten aldrig inträffa. Det mest sannolika resultatet är att det största partiet segrar i ett större antal valkretsar, än som motsvarar dess relativa styrka. Vore de olika partierna fullkomligt jämnt fördelade på de olika valkretsarna, så skulle ju det största partiet segra i alla valkretsarna. Nu är partiställningen aldrig så lika i skilda delar af landet, och därför blir resultatet ett annat. Huru det blir, det kan aldrig med säkerhet sägas. Men att maktfördelningen inom representationen kan komma att stå i det skarpaste missförhållande till partifördelningen inom valmanskåren, mot detta finnes i det nuvarande systemet ingen garanti; det är till och med tänkbart att majoriteten inom valmanskåren blir minoritet inom kammaren.

Det hör vidare framhållas att, om än de stora partierna genom en händelse skulle komma att blifva representerade något så när i proportion

till sin styrka, detta likväl icke är detsamma, som att hvarje grupp af valmän blir representerad. Bakom partinamnet står sällan ett alldeles likartadt intresse. Valmän af visst parti på en ort kunna i partifrågor hafva en uppfattning, skild från den, som inom samma parti gör sig gällande å en annan ort. Man får därför ej förbise betydelsen af att en hvar af dessa uppfattningar får sitt rätta uttryck inom representationen.

Det är slutligen ganska säkert att valmännen själfva uppfatta saken på detta sätt. En stark minoritet, som blir utan representant i en valkrets, lärer alltid känna detta såsom en orättvisa, isynnerhet om samma parti råkar befinna sig i minoriteten äfven i de angränsande valkretsarna. Det torde emellertid ur det allmännas synpunkt böra betraktas såsom en utomordentligt viktig sak att valmännen rundt om i landet känna sig öfvertygade om valordningens rättvisa och gå till valet med fullt förtroende för att deras genom röstsedeln uttalade vilja skall få sitt rätta och tillhörliga inflytande på representationens sammansättning. Brister detta förtroende, så kommer intresset för valet att i längden slappas och deltagandet icke blott i själfva valet utan ock i förberedelserna därtill att blifva allt för ringa. Men detta kan tydligen icke ske utan stor skada för landets politiska lif. En folkrepresentation, som icke uppbäres af folket, som saknar en säker grund i en politiskt vaken valmanskår, förlorar sin representativa karaktär och kan omöjligen i längden fylla sin konstitutionella uppgift. Dessa yttersta följder af en valordning efter majoritetsprincipen förekommas genom de proportionella valen.

Tid efter annan hafva kraf på en utvidgning af rösträtten till Riksdagens andra kammare blifvit framställda; och denna fråga har på sista tiden alltmera tagit statsmakternas uppmärksamhet i anspråk. I sammanhang med de olika förslagen till en utvidgning af rösträtten har tanken på ett proportionellt valsätt trängt sig fram i vårt land. Häri torde man icke böra se en tillfällig eller godtycklig sammankoppling af två för hvarandra främmande frågor. För hvar och en, som något djupare tänker sig in i ämnet, skall det proportionella valsättet visa sig stå i ett verkligt inre samband med den allmänna rösträtten. Ty ändamålet med en rösträttsutvidgning kan naturligtvis icke vara att blott utsträcka den formella rätten att rösta. Meningen måste ovillkorligen vara att tillförsäkra

olika samhällsklasser och mera betydande meningsriktningar ett verkligt inflytande på representationens sammansättning. Men detta mål vinnes endast ofullständigt genom den allmänna rösträtten, om man bibehåller en valordning, som låter majoriteten ensam göra sig gällande. Den verkliga medbestämmanderätten i landets angelägenheter innebär rätt för de röstande att, så långt möjligt är, blifva representerade. En verklig allmän rösträtt kräver därför att denna rätt i den mån ske kan utsträckes äfven till minoriteterna. Detta ändamål vinnes genom det proportionella valsättet. Principiellt måste således detta valsätt anses såsom en från det hela oskiljaktig del i den allmänna rösträttens program; och det är därför ganska naturligt att fordran på ett proportionellt valsätt ställes i samband med förslagen till en mera betydande utvidgning af rösträtten.

De brister, som, enligt hvad ofvan är antydt, vidlåda de samfällda valen efter majoritetsprincipen, hafva osökt fört tanken på det proportionella valsättet. Tillämpningen af detta valsätt, när det gäller större valmanskårer, har emellertid visat sig medföra betydande svårigheter. Många sins emellan mycket olika förslag hafva härutinnan uppgjorts, och de hafva, sedan vetenskapen tagit frågan om hand, allt mer och mer fullkomnats i teoretiskt hänseende. Af den systematiska öfversikt af de viktigaste metoderna, som kommitterade låtit utarbета och som återfinnes i bilagan I vid detta betänkande, kan den i ämnet intresserade erhålla en god vägledning vid det teoretiska studiet. Kommitterade kunna därför inskränka sig till att i den delen hänvisa till denna öfversikt.

Den svårighet, som först framställer sig när man vill fördela ett visst antal platser mellan särskilda partier, är den att platsernas antal i regel icke låter jämnt fördela sig i proportion till partiernas olika styrka. Om sex platser skola fördelas mellan tre partier med respektive 300, 200 och 100 röster, så är det för en hvar uppenbart att det första partiet bör erhålla tre platser, det andra i ordningen två platser och det tredje partiet en plats; men om mellan samma partier endast fem platser skola utdelas, är frågan redan mera invecklad. Man måste då utfinna någon rättvis grund för fördelningen af dessa platser. Olika regler hafva i sådant hänseende föreslagits. En af dessa är redan i nu gällande riksdagsordning tillämpad, nämligen i fråga om fördelningen af antalet riksdagsmän i första

Valkvot och
största öfver-
skott.

kammaren på de olika valkretsarna. Den benämning, som vanligen brukar tilldelas denna regel: »valkvot och största öfverskott», angifver omedelbart sättet för fördelningen. Summan af de afgifna rösterna delas med hela antalet platser, som skall besättas. Med den härvid uppkomna kvoten delas de olika partiernas rösttal, och hvarje parti erhåller en plats för hvarje gång kvoten innehålles i partiets rösttal. De platser, som härefter återstå, tilldelas dem af partierna, hvilka efter nyssnämnda delning visa de största öfverskotten af röster. Enligt denna regel skulle, om i det nyss anförda exemplet fem platser vore att besätta, de båda största partierna erhålla hvardera två platser och det minsta partiet en plats.

Mot rättvisan i en sådan fördelning är i och för sig ej något att invända. Dock kan mot metoden särskildt anmärkas att den bereder möjlighet för valmissbruk, i det att ett parti genom att dela sig i t. ex. två partier kan på grund af öfverskottstalen tillvinna sig en plats mer, än det skulle fått, om det röstat odeladt. (Se bil. I s. 12). Metoden är således ej säker.

D' Hondts fördelningsregel.

I senare tid har upfunnits en annan fördelningsmetod, som efter sin upphofsman kallas *D'Hondts regel*. Den består däri att de olika partiernas röstsiffror delas med 1, 2, 3, 4, 5 o. s. v., och att platsfördelningen sker efter storleken af de sålunda uppkomna kvoterna. För att på enklaste sättet belysa den tanke, som ligger till grund för metoden, och det resultat, hvartill den kommer, antages att sju platser skola fördelas och att tre partier A, B, och C uppträda med följande rösttal:

A	400.
B	199.
C	101.

Det säger sig själf att första platsen skall tillfalla partiet A. Äfven andra platsen bör tillfalla partiet A, ty dess röststyrka är ju mer än dubbelt så stor, som hvart och ett af de andra partiernas. Detta innebär att, om siffran 400 delas med 2, och den sålunda uppkomna hälften vid jämförelse med de öfriga rösttalen är större än dessa, denna hälft berättigar till erhållandet af den andra platsen. Härmed är uppslaget gifvet till det

fortsatta förfarandet. Är A-partiets styrka så stor, att hvarje $\frac{1}{3}$ däraf är större än någon af de öfriga röstsiffrorna, så bör på samma sätt A-partiet tilläggas äfven den tredje platsen. Så är i förevarande fall ej händelsen, utan B-partiets röstsiffra 199 är större. Således bör B erhålla tredje platsen enligt följande tabell, å hvilken de understrukna siffrorna beteckna redan utdelade platser:

	1	2	3
A.	<u>400</u>	<u>200</u>	$133\frac{1}{3}$
B.	<u>199</u>		
C.	101		

Men liksom A-partiet var så starkt att dess halfva röststyrka räckte till att besätta den andra platsen i ordningen, så kan, sedan B-partiet nu på grund af sitt hela rösttal vunnit en plats, samma partis halfva rösttal möjligen berättiga till någon af de återstående platserna. Jämförelsetalen hafva således det utseende, som visas af nedanstående uppställning:

	1	2	3
A.	<u>400</u>	<u>200</u>	$133\frac{1}{3}$
B.	<u>199</u>	$99\frac{1}{2}$	
C.	101		

De tal, som nu för besättande af den fjärde platsen skola jämföras, äro $133\frac{1}{3}$, $99\frac{1}{2}$ och 101. Det största af dessa berättigar till den ifrågasvarande platsen; således har A-partiet tillagts ytterligare en plats, och siffran $133\frac{1}{3}$ kan understrykas. Därmed följer omedelbart att A-partiets röstsiffra skall delas med det delningstal 4, som nu är närmast i ordningen, och på detta sätt fortsättes till dess att sjunde platsen är utdelad. Jämförelsetalens utseende vid tillsättandet af den sjunde platsen framgår af följande tabell:

	1	2	3	4	5
A.	<u>400</u>	<u>200</u>	<u>133¹/₃</u>	<u>100</u>	80
B.	<u>199</u>	99 ¹ / ₂			
C.	<u>101</u>	50 ¹ / ₂			

Då största jämförelsetalet nu är 99¹/₂, vinner B-partiet den sjunde och sista platsen, och med understrykande af siffran 99¹/₂ är platsfördelningen afslutad. Resultatet utvisas af nedanstående tabell, därå jämväl (med romerska siffror) angifvits den ordning, i hvilken de sju platserna utdelats:

	1	2	3	4	5
A.	(I) <u>400</u>	(II) <u>200</u>	(IV) <u>133¹/₃</u>	(VI) <u>100</u>	80
B.	(III) <u>199</u>	(VII) <u>99¹/₂</u>			
C.	(V) <u>101</u>	50 ¹ / ₂			

A-partiet har således erhållit 4 platser, B-partiet två platser och C-partiet en plats; en fördelning, hvars rättvisa ju är uppenbar vid ett ögonkast å de för exemplet valda röstsiffrorna: 400, 199, 101.

Det ingår ej i planen för denna framställning att anställa någon jämförelse mellan de resultat, som erhållas genom, å ena sidan, D'Hondts regel och, å andra sidan, andra fördelningsregler. Det ligger i sakens natur att ingen metod kan för alla fall åstadkomma en fullt proportionell fördelning. I vissa fall händer att, där D'Hondts regel är i någon mån fördelaktigare för de större partierna, en annan fördelningsregel verkar i alldeles motsatt riktning. Denna olikhet mellan metoderna kan framträda ganska skarpt, när man rör sig med små siffror, men den försvinner i samma mån det antal platser, som skall tillsättas, är stort. Orsaken härtill är den helt naturliga att vid fördelningen af ett fåtal platser proportionaliteten aldrig kan framträda så, som vid fördelning af ett större antal platser. *Ju större valkretsarna äro, desto bättre är det från proportionalitetens synpunkt.*

Med tillämpning af D'Hondts regel kan stundom inträffa, att alla

platserna icke omedelbart besättas. Om i den förut exempelvis valda partiställningen 300, 200 och 100 röster fem platser äro att fördela, komma redan efter tillsättandet af den tredje platsen jämförelsetalen att erhålla följande utseende:

	1	2	3
A.	<u>300</u>	<u>150</u>	100
B.	<u>200</u>	100	
C.	100		

Alla tre jämförelsetalen äro nu lika stora, och således måste något yttre hjälpmedel tillgripas för att skilja mellan de tre partierna; antingen lottning eller t. ex. den föreskrift att platsen tillägges det största partiet. Då man endast i nödfall synes böra tillåta lottning, torde den andra utvägen vara att mest förorda. Således utdelas fjärde platsen till A. Men då återstår ändock samma svårighet vid sista platstillsättningen, enär de två största jämförelsetalen nu äfven äro lika stora. Med tillämpning af nyss använda hjälpmedel tillägges B sista platsen. Resultatet blir således att A får 3 platser, B 2 platser och C ingen plats.

Siffrorna i det anförda exemplet äro, såsom lätt inses, med afsikt så valda, att hvad här skolat framhållas bäst skulle komma till synes. I verkligheten torde vid ett riksdagsmannaval dylika röstsiffror ytterst sällan, om ens någonsin förekomma. Det torde vidare vara tydligt att det anmärkta fallet ej ådagalägger någon verklig brist hos metoden. Af parti-siffrorna 300, 200, 100 framgår omedelbart att, om C-partiet skall få besätta en plats, A-partiet äger rätt till tre och B-partiet till två platser. Men då endast fem platser äro att fördela, måste nödvändigt ett af partierna blifva lidande. Af D'Hondts regel framgick direkt att alla tre partierna i verkligheten hade lika rätt till de två sista platserna. Detta framgår däremot ej af t. ex. fördelningsregeln »valkvot och största öfverskott». Enligt den regeln skulle, såsom af det förut sagda torde vara i minne, platserna fördelas så, att A-partiet skulle erhålla 2 platser, B-partiet 2 platser och C-partiet 1 plats. Vill någon nu påstå att den metoden mera rättvist fördelat platserna, då den gifvit C-partiet en plats, så kan här-

emot invändas att det icke synes ligga någon högre grad af rättvisa däri att B-partiet med sina 200 röster skall få lika rätt med A-partiet, som äger 300 röster. Långt ifrån således att, såsom i början kunde synas, det valda exemplet ställer D'Hondts regel i någon ofördelaktig dager, är det tvärtom ägnadt att ådagalägga, huru klart den belyser partiernas verkliga styrka likasom ock metodens rättvisa innebörd. Denna kan i allmänna ordalag uttryckas så, att *om och när något parti tillerkännes en plats för en viss röstmängd, samma röstmängd skall medföra lika rätt för hvarje annat parti.* Metoden gaf C-partiet rätt till en plats. Att partiet ändock ej fick denna sin plats, berodde därpå att man ej kan dela två platser mellan tre partier.

Den rättvisa innebörden i D'Hondts regel torde härmed vara ådagalagd. Metoden är vidare enkel, lätt att förstå och lätt att tillämpa. Metoden är slutligen säker i det afseendet, att den icke inbjuder till utan tvärtom motar hvarje konstlad partiuppdelning. Utan någon som helst tvekan kunna därför kommitterade förorda att, om ett proportionellt valsystem hos oss införes, D'Hondts fördelningsregel då må komma till användning.

Gemensamma
namn.

På den D'Hondtska regeln enbart kan man emellertid, då fråga är om riksdagsmannaval, icke bygga ett proportionellt valsätt. Regeln förutsätter för sin tillämpning partier, som äro så skarpt åtskilda, att de på sina röstsedlar icke hafva något namn gemensamt. Då nu vid ett val mycket ofta inträffar att ett och samma namn är upptaget på olika partiers röstsedlar, måste antingen särskilda anordningar vidtagas, som möjliggöra regelns användning äfven i sådant fall, eller regeln själf utvecklas så, att den kan lösa äfven den nya svårigheten. Sinnrika metoder äro på båda dessa vägar uppfunna, men mot dem alla kan mer eller mindre riktas den anmärkningen att de äro svårfattliga och svåra att tillämpa. Dessa olägenheter leda då osökt till en undersökning, om ej en enklare och mera lättfattlig valmetod skall kunna vinnas genom någon åtgärd, hvarigenom förhindras att vid valet förekomma namn, som äro för olika partier gemensamma.

Offentliga
vallistor.

Det medel, hvarigenom denna verkan kan åstadkommas, skall kanske vid ett första betraktande kännas något främmande för svensk uppfattning. Detta medel är *offentliga vallistor, offentlig kandidatur.* I utlandet

har den offentliga kandidaturen vid riksdagsmannavalen ganska allmänt kommit i bruk. Den erbjuder nämligen mycket afsevärda fördelar af allmän natur. Först och främst kan genom en på förhand skeende anmälan hvarje kandidats identitet konstateras. Därigenom undvikas all den oreda, som annars ofta vållas däraf att en och samma kandidats namn, titel eller yrke skrives på olika sätt. Man blir äfven i tillfälle att åtminstone preliminärt undersöka, huruvida en föreslagen kandidat är valbar. Och slutligen blir det med den offentliga kandidaturen möjligt att trycka officiella valsedlar, hvilka upptaga namnen på samtliga kandidater och kunna göras fullständigt lika. Sådana röstsedlar hafva visat sig vara ett säkert skydd för valhemligheten; de erbjuda äfven en annan, icke mindre betydande fördel, hvarom närmare skall talas i annat sammanhang.

Saknaden i vårt land af de fördelar, den offentliga kandidaturen skänker, har beredt de svenska valmännen många misräkningar, många led samma erfarenheter. Hvad som orsakat, att hos oss införandet af den offentliga kandidaturen icke allmännare ifrågasatts, kan möjligen hafva varit en föreställning om att kandidaterna måste framställa sig själfva. En sådan fordran behöfver dock icke uppställas. Det är för ändamålet tillräckligt, om ett antal valmän i lagstadgad ordning anmäla de personer, som vid ett förestående val skola blifva kandidater, och om dessa kandidater på en skriftlig handling, afsedd att inlämnas till offentlig myndighet, förklara sig antaga den erbjudna kandidaturen. I sådan form torde den offentliga kandidaturen icke innebära något för vårt lynne främmande.

Genom systemet med offentliga vallistor vinnes ett medel att direkt kunna tillämpa D'Hondts regel. Om på de hos valförrättaren anmälda kandidatlistor skulle förekomma namn, som äro för olika listor gemensamma, så finnes nu, på sätt i den speciella motiveringen skall närmare angifvas, utväg att befria dessa listor från de gemensamma namnen och därigenom tekniskt lösa den svårighet, som uppreser sig mot begagnandet af en enkel och, utan denna svårighet, fullt tillräcklig fördelningsregel. Från proportionalitetssynpunkt har, såsom längre fram skall belysas, detta listsystem äfven en annan, mycket djupare innebörd.

I allmänhet kan förutsättas, att ett parti på sin lista uppställt flera kandidater, än det antal platser, som slutligen tillfaller partiet. Af skäl, som i den speciella motiveringen skola närmare utvecklas, är detta ock

Plats-
fördelningen
inom listan.

afsedt. Det återstår då ännu att besvara den fråga, huru fördelningen af platserna inom listan skall bestämmas, och såsom följd däraf, under hvilken form själfva röstningen skall anordnas. Olika sätt kunna här komma till användning. Man kan exempelvis föreskrifva att den ordning, i hvilken kandidaterna stå upptagna på listan, skall vara afgörande. Denna lösning, som med någon modifikation tillämpas i Belgien, synes mindre lämplig, enär därigenom det afgörande inflytandet i väsentlig mån undandrages valmännen. Eller man kan fördela platserna efter majoritetsprincipen. Detta sista sätt har onekligen den fördelen att det är enkelt, men denna enkelhet medför ock majoritetsvalets karaktäristiska brister. En god valmetod bör ej lägga hinder i vägen för olika lokala intressen, olika riktningar inom partiet att göra sig gällande. Men om partiets majoritet enväldigt finge bestämma tillsättandet af de platser, som tillfalla partiet, så är det fara värdt att ett sådant parti spränges sönder, i det att hvarje riktning därinom till skada för partiet bryter sig ut och bildar ett själfständigt helt. Man har således i en proportionell valmetod infört ett främmande element, som ej tillåter de väljandes önsknings att komma till sin fulla rätt.

Den enkla
kumulativa
metoden.

Skall valet äfven i denna del kunna gifva uttryck för valmännens personliga önsknings, så måste på den metod, som bestämmer platsfördelningen inom listan, ställas den fordran att den verkar proportionellt. En sådan, därjämte synnerligen enkel, valmetod är den, som blifvit benämnd den kumulativa metoden. Denna kan karaktäriseras så, att den tillerkänner alla valmän en lika stor röstmängd med rättighet att däröfver *fritt förfoga*. För att belysa hvad häri innefattas, torde det vara nödigt att ställa i jämförelse den skillnad, som råder mellan det vanliga majoritetsvalet och den kumulativa formen af det proportionella valet, beträffande såväl deras yttre anordning som ock deras inre grundtanke.

Skall vid ett majoritetsval väljas sex representanter, så måste hvarje valman, som ej vill kasta bort något af sin röstkraft, fördela denna på sex personer. Det kan då sägas att han åt hvar af dessa skänker en röst och således inalles utdelar sex röster. — Enligt nu gällande bestämmelse *måste* han, därest hans röstsedel ej skall förklaras ogill, fördela dessa röster på sex olika personer. — Om nu två partier stå emot hvarandra med resp. 2,000 och 1,200 röster, så får, förutsatt att båda parti-

erna äro inom sig eniga, hvar och en af det första partiets kandidater 2,000 röster och hvar och en af det andra partiets kandidater 1,200 röster. Enligt regeln att de sex, som erhållit de flesta rösterna, äro valda, besätter det större partiet alla sex platserna.

Det har redan förut blifvit antydt att denna utgång innebär en orättvisa. Grunden härtill kan sökas i den bestämmelse, enligt hvilken valmannen tvingas att fördela sina röster på lika många kandidater, som det är platser att besätta. Låter man nämligen denna bestämmelse falla, blir valresultatet ett annat. Förutsatt att båda partierna på förhand känna sin styrka, kommer det mindre partiet att rösta på endast två kandidater: hvar och en af partiets valmän kommer att dela sina sex röster mellan två af partiets kandidater, så att de få tre röster hvar. Därigenom komma dessa båda kandidater upp till ett rösttal af 3,600 röster. Huru det större partiet än röstar, kan det ej ernå flera än fyra platser. Detta resultat är tydligen fullt rättvist. Det möjliggöres därigenom att båda partierna tillåtas att förfoga öfver sina röster på det för dem bästa möjliga sätt. Detta samlande af flera röster på samma kandidat är hvad som brukar betecknas med namnet *kumulation*.

I det exempel, där den enkla kumulativa metoden nyss åskådliggjordes, antogs — på den grund att valet då afsåg sex platser — att hvarje valman ägde sex röster. Den kumulativa metod, som då framställdes, gick ut på att valmannen ägde skänka alla dessa röster åt en kandidat eller dela dem *lika* på två eller flera kandidater. Vill man gifva denna regel ett allmänt, för alla fall giltigt uttryck, så sker det enklast genom att bestämma att hvarje valman äger *en* röst, hvilken han må gifva odelad åt en eller i lika delar fördela på flera olika personer. Önskar således någon rösta på tre kandidater, har en hvar af dem erhållit $\frac{1}{3}$ röst. Under förutsättning att hvarje partis styrka är på förhand känd, verkar den enkla kumulativa metoden i denna form alldeles lika med D'Hondts regel. Inordnad såsom ett led i det valsysteem, som tillämpar denna regel, kommer således metoden att fullt logiskt ansluta sig till det hela; teoretiskt måste den därför vara att föredraga framför andra metoder. I enkelhet lämnar den intet öfrigt att önska. Sedan genom sammanräkning af det rösttal, som en hvar af de på de särskilda listorna upptagna kandidater erhållit, hvarje listas rösttal blifvit känt, och med användning af D'Hondts

regel antalet platser fördelats mellan listorna efter deras rösttal, äro inom listan de valda till riksdagsmän, som erhållit högsta rösttalen.

Om valmännen, när de skrida till val, kände partiställningen tillräckligt noga, så kunde man anse hela det proportionella valets problem löst genom medgifvandet af den enkla kumulation, hvarom nyss är nämnt. Men då detta icke kan förutsättas vara fallet, och då, såsom här nedan skall fullständigare uppvisas, en öfver- eller underskattning hos ett parti af dess styrka medför stor risk för partiet att förlora större eller mindre del af dess rättmätiga andel i representationen, så låter denna metod icke med fördel använda sig ensam, åtminstone icke när valet afser ett något större antal platser. Tillämpad i ett listsystem, för att afgöra hvilka kandidater som från hvarje lista skola anses valda, är metoden däremot mycket användbar. De skäl, som göra den mindre lämplig såsom själfständig valmetod, hafva kanske icke helt förlorat sin giltighet. En olägenhet kan uppstå därigenom att en eller annan grupp inom ett parti, genom öfver- eller underskattning af sin styrka i förhållande till andra grupper af samma parti, förlorar någon plats till dessa andra grupper. Men denna olägenhet är nu icke på långt när så kännbar, som när det var fråga om motsatta partier. Äfven är antalet af de platser, som det gäller att fördela, enligt sakens natur mindre nu än då, och därigenom är faran för en på resultatet inverkan feluppskattning i väsentlig mån förminskad. För öfrigt framträda vid nu afsedda användning af metoden delvis andra synpunkter.

Det kan tänkas att ett stort parti innesluter en från partiets majoritet något afvikande grupp och att denna håller enigt samman och röstar alldeles likformigt. En sådan grupp kan då under vissa förhållanden erhålla större inflytande på besättandet af de partiet tillkommande platserna, än som med dess styrka i förhållande till partiets majoritet strängt taget är förenligt. På åtskilliga sätt läser dock en sådan händelse kunna förekommas, och det mest verksamma medlet härvid torde måhända vara att från början begränsa det antal representanter för en dylik grupp, som partiet upptager på sin vällista.

Slutligen kan äfven en annan omständighet framstå. Ifall så godt som alla medlemmar af ett parti rösta på alldeles samma personer, och dessas antal öfverstiger antalet af de platser, som partiet får sig tilldeladt,

så kan det komma att bero mer eller mindre af en slump, hvilka af dessa personer, som blifva valda. Mot en sådan utgång äger emellertid metoden ett godt värn i den omständigheten, att hvarje valman söker göra sina personliga önsknningar så mycket som möjligt gällande. Denna naturliga benägenhet bör dock vid valet på allt sätt understödjas. De officiellt tryckta valsedlarna äro härvid en god bundsförvant.

Det kunde ligga nära till hands att, sedan vallistorna officiellt fastställt, öfverlämna åt valmännen att, såsom nu sker, själfva draga försorg om röstsedlarnas affattande. Men ett sådant förfaringssätt låter icke utan stora olägenheter använda sig vid tillämpningen af listmetoderna. Man kan med tämligen stor visshet förutse att en partistyreelse skulle känna sig förpliktad att utsända tryckta röstsedlar, och att det öfvervägande antalet af partiets anhängare skulle rösta med dessa tryckta sedlar. Då kunna två fall inträffa. Antingen upptager partistyrelsen på den tryckta röstsedeln endast så många af partiets kandidater, som med säkerhet kunna antagas blifva valda. I detta fall blir det uppenbarligen partistyrelsen, som så godt som enväldigt bestämmer platstillsättningen. Eller partistyrelsen trycker en röstsedel lika lydande med partiets vallista. Men i det fallet blir resultatet att partiets alla kandidater få lika många röster, så när som på några stänkröster. Faktiskt blir det då dessa stänkröster, som afgöra hvilka af partiets kandidater komma att intaga partiets platser.

I hvilket fall som helst visar sig alltså det vanliga förfaringssättet otillfredsställande. Man kan ju säga, att det står valmännen fritt att rösta med skrifna sedlar. Men erfarenheten lär, att det endast är ett fåtal som så gör, åtminstone när vid valet flera platser skola besättas, ty det är vida bekvämare att rösta med en tryckt sedel, och fara för felskrifning är då äfven utesluten. Man måste därför söka att finna en sådan form för röstsedeln, att valmannen tvingas att gifva ett personligt omdöme om de kandidater, som vid valet kunna komma i fråga.

Detta mål vinnes enklast genom att valförrättaren låter trycka alla de fastställda vallistorna på en och samma röstsedel och att valmannen tillförbindes att rösta med denna officiella röstsedel. Vid röstningen tillgår på det sätt, att valmannen själf å röstsedeln utmärker de namn, på hvilka han vill rösta. Vidtagas tillika sådana anordningar, att andra valmän icke

kunna iakttaga, huru den röstande använder sin röst, torde ett kraftigt skydd mot befarade olägenheter vara vunnet; och man har fått det bästa möjliga uttryck för valmännens önsknings i fråga om platstillsättningen inom partiet.

Röstning på kandidater å skilda listor.

I den hittills behandlade metodens idé ingår ej nödvändigt den fordran, att valmännen skola vara förhindrade att rösta på kandidater å skilda listor. Den belgiska lagen har visserligen uppställt denna fordran; men detta innebär ett tvång på valfriheten, som svenska valmän nog ogerna vilja tåla. Ehuru anhängare af ett parti, kan en valman önska en viss person ur ett annat parti vald till riksdagsman; och det skulle då för denne valman framstå såsom ett oförklarligt ingrepp i hans handlingsfrihet, om han ej finge följa sina önsknings. Denna uppfattning anse kommitterade vara så allmän och så rotfäst här i landet och tillika så berättigad, att man icke bör träda den för nära. Den väljande må således vara berättigad att, jämte det han gifver en del af sin röstkraft åt personer af sitt eget parti, skänka den återstående delen åt en eller flera personer, tillhörande annat parti.

Listmetoden, uppfattad såsom kumulativ metod med röstöfverflytning.

Innan kommitterade öfvergå till att bemöta vissa invändningar, som kommitterade förutse komma att riktas emot den ofvan framställda listmetoden, vilja kommitterade söka att ytterligare belysa denna metod genom att uppvisa huruledes, när man försöker afhjälpa de brister, som vidlåda den kumulativa metoden, man helt naturligt ledes till förstnämnda metod.

För detta ändamål gäller det först att fullständigare än hittills skett klargöra, hvori den kumulativa metodens fel består. Det har redan blifvit antydt att detta fel är, att ett parti, som öfver- eller underskattar sin styrka, lätt kan gå miste om en eller annan plats, som rätteligen borde tillkomma detsamma.

Ett typiskt exempel härpå är följande:

Tre partier om

4000, 3000 och 2000

medlemmar skola tillsammans välja 9 riksdagsmän. Den rättvisa fördelningen af de 9 platserna mellan de tre partierna äro då uppenbarligen

4, 3, 2.

Så blir också resultatet, i fall de båda mindre partierna rösta på resp. 3 och 2 kandidater. Att de förlora en plats, i fall de rösta på en kandidat

mindre, är så självklart att det endast för fullständighetens skull må nämnas. Men äfven ifall de skulle rösta på flera kandidater, stå de en allvarsam risk. Antager man t. ex. att de tre partierna fördela sina röster lika mellan resp.

5, 4, 3

kandidater, så erhålla det första (största) partiets kandidater vardera $\frac{4000}{5} = 800$ röster, det andra partiets kandidater vardera $\frac{3000}{4} = 750$ röster, och det tredje (minsta) partiets kandidater vardera $\frac{2000}{3} = 666\frac{2}{3}$ röster. De olika partierna erhålla således följande antal valda:

5, 4, 0.

Det minsta partiet blef således, i stället för att det hade bort erhålla 2 platser, fullständigt orepresenteradt, och det endast därför att det något öfverskattade sin styrka.

Antoge man att de båda större partierna också hvar för sig öfverskattade sin styrka så mycket, att de tre partierna röstade på resp.

6, 5, 3

kandidater, så inser man genom en liknande beräkning omedelbart, att partierna komma att erhålla resp.

6, 0, 3

platser. I detta fall ginge således det mellersta partiet miste om all representation.

Äfven det största partiet skulle kunna blifva lidande, dock endast ifall det gjorde sig skyldigt till en rätt betydlig öfverskattning af sin styrka. Röstade partierna exempelvis på

7, 5, 3

kandidater, så blefve resultatet för de olika partierna

1, 5, 3

platser, med en förlust af 3 platser för det största partiet.

Det torde icke krävas ytterligare bevis för det påståendet, att den enkla kumulativa metoden är af en mycket osäker verkan, så snart det gäller att välja ett något större antal riksdagsmän på en gång.

Men kompletterar man denna valmetod genom att införa *vallistor* med den bestämmelse att alla de röster, som afgifvas på en listas kandidater, räknas *listan* till godo, så äro alla dessa svårigheter i ett slag försvunna. Valmännen kunna nu rösta på huru många eller huru få

kandidater som helst, utan att partiets rätt till representation äfventyras.

Detta resultat har vunnits, kan man säga, genom ett slags automatisk kumulation, eller, rättare uttryckt, röstöfverflyttning mellan listans kandidater inbördes, med bibehållande i öfrigt af den kumulativa metodens grundsats.

Med listsystemets hjälp har man således gifvit partiet ett medel att, huru det än splittrar sina röster på olika kandidater, ändock samla sin röstkraft på det antal kandidater, som motsvarar dess verkliga styrka. Äfven i ett annat afseende kan detta system visa en samlande förmåga. Ehuru vid ett politiskt val det allmänna intresset bör komma i främsta rummet, kan det dock ej undvikas att vissa lokalintressen samtidigt söka göra sig gällande. I brist på enhetlig valledning kan från en del af valkretsen framkomma en kandidatlista, från en annan del en annan, båda dock af anhängare utaf samma parti. Äfven i följd af den frihet, valmännen synas böra äga i fråga om rätten att framställa förslag å kandidater, lärer nog, åtminstone i början af det proportionella valsättets tillämpning, en sådan splittring ej så sällan förekomma. De fördelar, en samlad lista erbjuder för partiet, äro dock så uppenbara, att det från de särskilda partiledningarnas sida, på valmöten och genom pressen otvifvelaktigt skall göras kraftiga ansträngningar för åvägabringande af en sådan samling, förutsatt att utväg därtill finnes. Splittrade, kunna listorna måhända förvärfva endast en plats hvardera; förenade kunna de kanske vinna ytterligare en plats. Den utväg, hvarigenom i det angifna fallet en lista må kunna upptaga namn från en annan lista, är lätt att bereda; och således har då listsystemet gifvit partiet en fördel, som det eljest icke skulle ägt.

Den samhörighet, som förutsättes hos alla kandidater på en och samma lista, måste emellertid af dem själfva på något sätt bekräftas. Detta sker enklast därigenom, att kandidaterna hos valförrättaren förklara att de vilja vara uppförda på den ifrågavarande listan. Men af skäl, som förut antyds, torde denna förklarings afgifvande böra förmedlas af valmännen.

Parti-
organisationer.

Kommitterade hafva härmed utvecklats grunderna för ett valsätt, som, på samma gång det verksamt befordrar ett proportionellt val, kan anses vara afpassadt efter svenska förhållanden. De brister, som vidlåda denna

metod, hafva kommitterade i det föregående velat opartiskt framhålla. Kommitterade hafva dock ansett dessa icke vara större, än som kan och bör tillåtas. I allt fall torde bristerna vara vida mindre än dem, hvarmed det nu gällande valsättet är behäftadt. Mot antagandet att metoden lämpar sig för våra förhållanden läser nog den invändning göras, att metoden för sin tillämpning förutsätter partiorganisationer, som icke finnas och antagligen icke komma att på lång tid uppstå. Denna invändning, som i viss mån träffar alla proportionella valmetoder, är riktig däri, att partiorganisationer nu ej öfverallt äro bildade, men kommitterade hålla före att i och med införandet af det proportionella valsättet en ordnad partibildning skall af sig själf uppstå i alla de valkretsar, där skilda partier stå emot hvarandra. Finnes ingen partiåtskillnad, då är en partiledning öfverflödig, då erfordras öfver hufvud taget inga proportionella val; metoden verkar då ungefär som vid ett vanligt val. Men så snart bestämda intresse motsatser göra sig gällande, och så snart genom själfva valsättets beskaffenhet utsikt finnes för en intressegrupp att skaffa sig egna målsmän i representationen, då blir det täflan mellan partierna, och då skall det ej dröja länge innan partiledningar å ömse sidor taga saken i sin hand. Vi hafva redan nu valmöten; mångenstädes, där utsikten till framgång i en strid mot majoritetsväldet är ganska ringa, finnas ändock valorganisationer, och slutligen är pressen en makt, stark i initiativ och samlingskraft. Huru partierna böra sammansluta sig för uppnående af bästa möjliga resultat, det är en fråga, som lagstiftningen synes böra öfverlämna åt den enskilda företagsamheten. De, som politiskt anse sig hafva något att vinna, något att värna, finna nog själfva det lämpligaste förfaringssättet.

Af större vikt är däremot den erinran, som företrädesvis plägar göras mot alla listmetoder, den nämligen att de lägga allt för stor makt i partistyrelsernas händer. Det ligger i sakens natur att det parti, som icke vid valet kraftigt bevakar sitt intresse, skall ligga under för ett annat parti, som är väl organiseradt. Det kan då naturligtvis icke undvikas att partiledningen får ett visst inflytande vid upprättandet af partiets lista. Men partiledningen torde härvid aldrig kunna handla mot den allmänna meningen i valkretsen, sådan som den tager sig uttryck på partimöten och i pressen. Skulle partiledningen ändock försöka att på listan uppföra några namn, som icke åtnjuta valmännens förtroende, så blefve helt visst

ett sådant tilltag lönlöst. Det står valmännen fritt att inkomma med ett motförslag, och i allt fall är ju valsystemet afsiktligt så ordnad, att valmännens personliga mening skall vid valet komma till sin rätt.

Kan således den nu bemötta invändningen icke tillerkännas någon afgörande vikt, så torde det med än mindre fog kunna sägas att den listmetod, kommitterade här afhandlat, lägger något afsevärdt tvång på den enskilde valmannens själfbestämningsrätt.

Af hvad nu är sagdt följer att kommitterade ansett sig kunna förorda att en proportionell metod, byggd på de grunder som ofvan blifvit utvecklade, må komma till användning vid val af ledamöter till Riksdagens andra kammare. Huru enligt kommitterades mening indelningen i valkretsar lämpligen bör verkställas torde i detta sammanhang böra angifvas.

Valkrets-
indelningen.

Kommitterade hafva förut antydtt att det från proportionell synpunkt öfver hufvud taget alltid är fördelaktigt, ju större valkretsarna äro, och att särskildt det nu förordade valsystemet förutsätter stora valkretsar. Helt naturligt ställer det sig då att låta valkretsarna sammanfalla med länen, helst som dessas styrelser erbjuda lämpliga organ för valens administration. Kommitterade vilja också föreslå att länsindelningen lägges till grund för rikets indelning i valkretsar. Tydligt är emellertid att en valkretsindelning, som af praktiska skäl ansluter sig till bestående förhållanden, icke kan göra anspråk på att verkligt rationellt lösa den henne förelagda uppgiften. Många äro de omständigheter, som härvid äro att taga i betraktande. Näringarna och kommunikationsväsendet i landets olika delar äro till följd af geografiska och klimatiska förhållanden mycket olika utvecklade. Folkmängdens täthet och samhällslifvet äro såsom följd däraf väsentligt olika i olika trakter. Olika intressen, och främst bland dem de politiska, stå på en ort ofta skarpt emot hvarandra. Den administrativa indelningen slutligen, grundad som den är på urgamla historiska förhållanden, företer i sig en mångfald af oregelbundenheter. Dessa omständigheter framkalla därför själfmant den frågan, huruvida icke i vissa fall en afvikelse från den antagna indelningsgrunden bör äga rum. Enligt kommitterades mening är det i några fall nödvändigt och i några fall lämpligt att så göra.

Att Stockholms stad, som i administrativt hänseende är likställdt med länen, såväl härigenom som på grund af sin folkmängd bör bilda egen valkrets hafva kommitterade ansett själfallet. Äfven i Göteborgs stad är

invånareantalet så stort, att staden böra välja själfständigt och således såsom egen valkrets brytas ut ur länet. I fråga om rikets öfriga städer hafva kommitterade ansett utan olägenhet kunna föreskrifvas att städer, hvilkas folkmängd uppgår till minst $\frac{3}{230}$ af folkmängden i riket, skola bilda egna valkretsar. Dessa städer skulle då äga att välja minst tre riksdagsmän hvar. Malmö är härvid den stad, som närmast kan komma i fråga. Visserligen har folkmängden där ännu ej uppnått sådan storlek att staden, efter nyss angifna grund, kan vara berättigad att välja själfständigt, men det är fullt antagligt att, när en lag på grundvalen af kommitterades förslag träder i tillämpning, invånareantalet i Malmö då skall hafva uppnått $\frac{3}{230}$ af rikets folkmängd. I fråga om länen och de afvikelser från den antagna grundregeln, som där torde böra vidtagas, skall närmare utveckling lämnas i den speciella motiveringen.

Sedan valkretsarna blifvit fastställda, återstår att afgöra huru antalet ledamöter i kammaren skola mellan dessa valkretsar fördelas. I sådant hänseende torde den regel: valkvot och största öfverskott, som redan finnes i riksdagsordningen uttalad, vara den riktigaste och således fortfarande böra tillämpas. De skäl, som föranleda att denna fördelningsregel ej med fördel kan användas när vid ett val antalet riksdagsmän skall fördelas mellan de skilda partierna inom valkretsen, äro här ej tillämpliga. De siffror, som här bestämma fördelningen, äro på förhand gifna och fixerade. En fördelning med tillhjälp af öfverskottstalen kan nu icke medföra några olägenheter; och då genom användande af dessa öfverskottstal medeltalet i de särskilda valkretsarna kommer riksmedel-talet närmast, är denna fördelningsregel ju i detta fall ock den mest rättvisa. Inom hvarje valkrets väljes således efter folkmängden en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande $\frac{1}{230}$ af rikets folkmängd; och för ernåendet af hela antalet 230 riksdagsmän böra de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter de tal, som, efter hvad sålunda är nämndt, äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, hvar för sig i ordning efter öfverskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman.

Fördelningen af riksdagsmännens antal på de särskilda valkretsarna.

Ehuru riksdagsordningen såsom regel föreskrifver medelbara val å landet och i de stadsvalkretsar, som bestå af två eller flera städer, hafva dock småningom alla dessa stadsvalkretsar och nästan alla landtvalkretsar,

Medelbara val.

med begagnande af den i riksdagsordningen dem medgifna rättighet att välja omedelbart, beslutit införa detta valsätt. Endast tio valkretsar på landet välja ännu medelbart. Inför detta sakförhållande, som tydligt ådaga-lägger det omedelbara valsättets företråde framför det medelbara, kan det vara öfverflödigt att här beröra skälen hvarför så är. Endast därom vilja kommitterade erinra, att i fråga om de medelbara valen majoritetsprincipens brister äro kanske ännu mera påfallande, än vid de omedelbara valen, och att det vid elektorsval efter denna princip till och med kan inträffa att en minoritet, som står majoriteten tämligen nära, ensam får tillsätta valkretsens alla platser. Metoden har då skapat motsatsen till hvad den bör åstadkomma.

Kan detta uppenbara fel genom tillämpning af en proportionell metod undvikas, så synes den väsentligaste anmärkningen mot det medelbara valsättet äfven vara undanröjd. Till försvar för de medelbara valen har åberopats, att de lokala förhållandena eller andra yttre omständigheter i vissa trakter kunna göra sådana val där särskildt behöfliga. Om detta skäl nu kan tillmätas någon giltighet, så får det tydligen en mycket större betydelse, då fråga blir att åstadkomma den samverkan, som är de proportionella valens innersta mening. Det kan således vara möjligt att i valkretsar, där afstånden mellan valkretsens delar äro stora eller samfärds-medlen mindre utvecklade, ett indirekt valsätt skulle vara att föredraga. På grund häraf och då, trots alla försök som gjorts att få det medelbara valsättet afskaffadt, gällande lag bibehåller detta valsätt, hafva kommitterade ansett sig uppfordrade att undersöka, huru proportionella medelbara val skola kunna anordnas.

Förutsättningen har härvid helt naturligt varit att det medelbara valet endast undantagsvis skulle, därest de röstberättigade så själfva önskade, komma till användning. Det har i följd däraf synts kommitterade nödvändigt att detta valsätt icke får verka någon rubbning i den valkretsindelning, som föranledes af det omedelbara valsättet, och att vidare grunderna för de medelbara valen så nära som möjligt ansluta sig till de principer, som kunna fastställas för de omedelbara. Utgående från dessa förutsättningar hafva kommitterade i främsta rummet fäst sin uppmärksamhet vid en metod, hvars hufvuddrag äro: att elektorerna skola väljas gemensamt för hela valkretsen; att detta val sker efter en enkel

kumulativ metod; att hvarje elektor förfogar öfver det rösttal, med hvilket han själf blifvit vald; att, sedan på detta sätt erhållits en elektorskår, som utgör en förminskad men eljest trogen bild af den stora valmanskåren, elektorerna lämnas tillfälle att åstadkomma de partisammanslutningar, som vid de proportionella valen blifva nödiga; att, när detta skett, det antal platser, som vid valet skola besättas, fördelas mellan de sålunda bildade grupperna i proportion till deras styrka; samt att slutligen hvarje grupp väljer det antal riksdagsmän, som vid nyss nämnda fördelning kommit på dess lott.

Det torde icke kunna bestridas att den nu utvecklade metoden är en verkligt proportionell metod. Enkel till sin idé, är den lätt att förstå och lätt att utföra. Omsatt i verkligheten måste dock metodens grundtanke vidkännas någon modifikation. Sålunda torde det blifva nödvändigt att uppdraga någon yttre gräns, hvarigenom från deltagande i riksdagsmannavalet uteslutas de, hvilka vid elektorsvalet erhållit ett mindretal röster. Huru långt denna begränsning skall sträckas är dock en fråga, vid hvars afgörande tillbörlig hänsyn måste tagas därtill att röster ej onödigtvis spillas. Äfven andra svårigheter möta vid metodens praktiska tillämpning; härom skall dock närmare talas i den speciella motiveringen.

Den nu föreslagna metoden låter lätt infoga sig i de former, som kommitterade tänkt sig för det omedelbara valsättet. Med undantag för de anordningar, som äro en följd af listsystemet, blifva elektorsvalen till det yttre nära identiska med de omedelbara valen. Elektorsvalet sker i kommunerna medelst röstsedlar, å hvilka den röstande kan upptaga ett eller flera namn. I förra fallet har den angifne kandidaten fått den röstandes hela röst; i andra fallet har en hvar af de å sedeln upptagna kandidaterna fått $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ röst o. s. v., allt efter som antalet kandidater är 2, 3 eller 4. Valda till elektorer äro de, som uppnått en viss röstsiffra, af kommitterade föreslagen till 50. När elektorerna sedan sammankomma till riksdagsmannaval, förfogar hvarje elektor öfver det rösttal, med hvilket han själf blifvit vald. Elektorerna lämnas nu tillfälle att sammansluta sig i partier. Summan af de elektors rösttal, hvilka tillsammans bilda ett parti, en grupp, utgör gruppens rösttal. Antalet platser, som vid valet skall besättas, fördelas mellan de särskilda grupperna efter deras rösttal med tillämpning af D'Hondts regel. Hvarje grupp utser därefter det antal riksdagsmän, som tillfallit gruppen.

Äfven detta val sker efter den enkla kumulativa metoden; och de, som erhålla de flesta rösterna, blifva valda till riksdagsmän. Då hvarje elektor, enligt metodens idé, är oförhindrad att rösta på sig själf, torde såsom regel kunna antagas att de till riksdagsmän valda komma, åtminstone till största delen, att sammanfalla med dem, hvilka vid elektorsvalet erhållit de flesta rösterna; och således skulle valmännen äfven efter denna metod vinna ett så direkt inflytande på valet, som med en indirekt metod är tänkbart.

Om röstlängd. Förslag att ersätta den nuvarande otillräckliga föreskriften i § 17 riksdagsordningen om röstlängd vid val till andra kammaren med utförligare bestämmelser, åsyftande att trygga valens giltighet, hafva vid flera tillfällen varit hos Riksdagen väckta. Att dessa förslag hittills ej ledt till någon lagändring torde icke hafva berott därpå att nödvändigheten eller nyttan af förbättrade bestämmelser ej varit insedd och erkänd, men man har ansett vissa svårigheter i formellt hänseende vara förenade med en mera vidtgående omarbetning af nämnda föreskrift.

Såsom i Riksdagen blifvit anmärkt, saknas nu närmare bestämmelse om huru röstlängd skall upprättas, om dess granskning och justering samt om sättet att i längden vinna behörig rättelse. Och den bristfälliga affattningen har till och med kunnat föranleda att ett med iakttagande af alla föreskrifna former förrättadt val förklarats ogiltigt till följd af fel i röstlängderna, hvilka fel först efter valet blifvit anmärkta.

I Kungl. Maj:ts förslag till 1896 och 1902 års riksdagar rörande utsträckning af valrätten till andra kammaren intogos föreskrifter till undanröjande af de hufvudsakligaste af nu anmärkta oegentligheter. Det förslag till ändrad lydelse af bland annat § 17 riksdagsordningen, som af konstitutionsutskottet vid 1902 års riksdag afgafs men då förkastades, afsåg i nära öfverensstämmelse med nyssnämnda förslag, att till efterrättelse vid riksdagsmannaval skulle tjäna den för kommunen gällande röstlängd, försedd med behöriga anteckningar och tillägg; att å landet kommunalstämmans ordförande och i stad magistraten skulle hålla den sålunda uppgjorda röstlängden för granskning tillgänglig under minst 14 dagar; att under rättelse härom skulle i kyrkan eller kyrkorna kungöras så ock i stad, där så kunde ske, i där utkommande tidning införas; samt att anmärkning mot röstlängd skulle, för att komma under pröfning, å landet fram-

ställas vid valförrättningens början och i stad skriftligen till magistraten ingifvas sist å tredje dagen före valet; dock att anmärkning, däri yrkades valrätt för den, som framställde anmärkningen, finge i stad göras äfven under valförrättningens fortgång.

Då det samband, som hittills förefunnits mellan den politiska och den kommunala rösträtten, är afsedt att upphöra, lärer däraf omedelbart följa att den för kommunen gällande röstlängden icke längre bör läggas till grund för den röstlängd, som skall tjäna till ledning vid val af riksdagsmän. De politiska valens vikt torde redan i och för sig kräfva upprättandet af en särskild röstlängd för dessa val. Detta kraf växer till nödvändighet, om den myndighet, som upprättar den kommunala röstlängden, i saknad af tillgång på nödiga handlingar icke kan göra de anteckningar, som böra tjäna till ledning vid riksdagsmannavalet. Och i allt fall synes det från synpunkten, att största möjliga noggrannhet bör iakttagas, vara angeläget att röstlängdens upprättande — såsom nu för städerna är fallet — äfven för landet sker under tjänstemannaansvar.

Föreskrifter, gående ut på att röstlängd, sedan den blifvit upprättad, skall framläggas viss tid för granskning samt huru justering af röstlängden skall ske, anse kommitterade så nödiga, att några skäl därför icke ens anföras.

I fråga om tiden för rätt att framställa anmärkning mot röstlängd hafva de förslag, som hittills framkommit, i stort sedt endast åsyftat att sådan anmärkning ej skulle kunna ske *efter* valet. Det var närmast på behöfligheten af en bestämmelse i detta syfte, som erfarenheten gifvit anvisning. Men dessa förslag, som således icke förutsatte att röstlängden skulle äga laga kraft innan den finge vid valet användas, skulle, om de antagits, icke hafva uteslutit att ett val kunnat upphävas på grund af en kanske å själfva valdagen framställd och då ogillad, men sedermera fullföljd anmärkning mot röstlängden. Att faran för en sådan utgång till följd af anmärkning *vid* valet strängt taget är mindre, än då anmärkning framställes *efter* valet, torde knappast kunna med fog påstås. Men möjligheten att före valet bereda vitsord åt röstlängden förutsätter vida mer detaljerade föreskrifter, än som utan alltför stora rubbningar kunnat införas i riksdagsordningen; och däri torde kunna sökas hufvudsakliga anledningen till att man i förut nämnda förslag icke tog steget fullt ut.

Saknaden af föreskrift om att röstlängd skall äga bindande kraft, innan den må vid valet begagnas, kan således medföra kännbara olägenheter. Att vid de val, som hos oss allmännast förekomma, dessa olägenheter ej blifva så särdeles märkbara, sammanhänger tydligen därmed att vid hvarje sådant val blott en plats skall besättas, att det är lätt att bedöma, huruvida de ogiltiga rösterna inverka på valresultatet, samt att själfva valförfarandet är enkelt och tager i anspråk jämförelsevis kort tid. Men detta är blott den ena sidan af saken. Å andra sidan torde det för allmänheten medföra icke oväsentlig olägenhet att i händelse af omval än en gång nödgas inställa sig vid valurnorna.

De skäl, som redan nu tala för att gifva röstlängd bindande kraft före valet, vinna emellertid högst betydligt i vikt, när fråga uppstår att i sammanhang med införandet af proportionella val öfverallt anordna flermansvalkretsar. Det är då ingalunda en oväsentlig sak, om till följd däraf att ett eller kanske samtidigt två val upphävas på grund af fel i röstlängden ett tio- eller tjugutal representanter skola ställas under omval. Och på grund af den vidlyftigare valprocedur, som alltid måste blifva förenad med ett proportionellt valsätt, är det äfven från den synpunkten önskvärdt att förekomma omval.

Principen om röstlängds bindande kraft, sedan den i behörig ordning justerats, torde för öfrigt på ett område af vår lagstiftning, nämligen den kommunala, redan vara införd. Förordningen om kommunalstämma på landet utgår från denna princip och medgifver endast ett par undantag från dess ovillkorliga tillämpning, för hvilken äfven finnes uttryckligt stöd i åtskilliga rättsfall. Den åsikt, som tolkare af vår statsrätt uttalat, att jämväl med stadgandet i § 17 mom. 2 riksdagsordningen verkligen varit afsedt att samma princip skulle vinna tillämpning, saknar icke ett visst stöd i det knapphändiga stadgandets ordalydelse. Att slutligen de flesta europeiska stater i fråga om riksdagsmannaval infört principen om röstlängdens bindande kraft före valet är ännu ett skäl, som torde vara ägnadt att bekräfta dess riktighet.

Jämte det att kommitterade finna tiden vara inne att i sammanhang med ifrågasatt ny lagstiftning införa noggranna föreskrifter om röstlängds upprättande, granskning och rättelse, anse kommitterade således viktiga skäl tala för att göra röstlängden bindande före valet. Huru nära intill

valet röstlängden må vinna denna bindande kraft, beror å ena sidan på rösträttsbestämmelserna och å andra sidan på möjligheten att med iakttagande af nödiga former få röstlängden pröfvad och fastställd i tillräckligt god tid före valet. Härom få kommitterade tillfälle att redogöra vid den närmare utvecklingen af bestämmelserna om röstlängdens upprättande.

Skall emellertid i öfverensstämmelse med kommitterades åsikt röstlängden blifva bindande redan före valet, så torde däraf blifva en följd att för fullgörandet af de skyldigheter, som för valrätts utöfvande kunna blifva bestämda, en viss tid måste föreskrivas. Äfven denna fråga står i omedelbart samband med villkoren för utöfvande af valrätt, och det icke blott så att den blir beroende af valrättsbestämmelserna, utan till och med så att den direkt kan inverka på dessas effektivitet. Hvilken tid kommitterade tänkt sig kunna hos oss fastställas, därom skall lämpligast talas i den speciella motiveringen.

I fråga om de speciella stadgandena i förslagen hafva kommitterade följande att erinra.

Speciell
motivering.

Förslaget till vallag.

I Kap.

Valkretsar.

1 §.

Det är förut framhållet att vid den tid, då tillämpning af en lag i öfverensstämmelse med föreliggande förslag kan tänkas första gången inträda, Malmö stad otvifvelaktigt uppnått sådan storlek, att den äger bilda egen valkrets. Frånräknas invånareantalet i Malmö stad från länets folkmängd, återstår för det öfriga länet, enligt den för år 1902 offentliggjorda uppgift, 352,520 invånare. På denna folkmängd skulle komma ett antal af 15 till 16 riksdagsmän. Det har för kommitterade legat nära till hands att öfverväga om ej, praktiskt sedt, detta antal blefve väl stort. Valets förberedande förutsätter inom hvarje parti en viss sammanslutning af de väljande, som gör det möjligt för partiet

att föra fram hela dess styrka och få uppmärksamheten riktad på de förnämsta representanterna för dess intressen. En sådan sammanslutning är i vissa afseenden svårare att genomföra i samma mån antalet valmän och således äfven det antal representanter, som skall väljas, är stort, åtminstone om valmännen ej tillhöra en och samma kommun. Från denna synpunkt kan det vara nyttigt om Malmöhus län — eller rättare hvad som återstår sedan Malmö stad frånräknats — blefve deladt i två valkretsar. En sådan delning hafva kommitterade äfven eljest funnit vara naturlig: den södra delen, Söder-slätt, och den norra delen torde lämpligen hvar för sig kunna bilda en valkrets.

Det län, som i fråga om folkmängdens storlek kommer Malmöhus län närmast, är Östergötlands län med 283,023 invånare, hvilket skulle erhålla 12 till 13 riksdagsmän. Samma skäl, som tala för en delning af det förra länet, synas fullt tillämpliga på Östergötlands län. Här synes delningen lämpligen böra så utföras, att den ena valkretsen utgöres af Aska, Dals och Bobergs, Vifolka, Valkebo och Gullbergs, Åkerbo, Bankekinds och Hanekinds, Lysings och Göstrings samt Kinda och Ydre domsagor jämte där inom belägna städer, och den andra af återstoden af länet.

Hvad Kalmar län beträffar, är detta enligt kungl. brefvet 30 december 1864 deladt i två landstingsområden. Detta förhållande har bidragit till att minska förbindelserna mellan dessa länets båda delar. I följd häraf hafva kommitterade ansett länet böra delas i två valkretsar, sammanfallande med de båda landstingsområdena.

Förhållandena i Kopparbergs, Gäfleborgs och Västernorrlands län hafva föranledt kommitterade att föreslå att äfven dessa län hvar för sig delas i två valkretsar. Genom att låta Kopparbergs län bilda två valkretsar, den ena, den nedra delen, bestående af Hedemora, Falu och Västerbergslags domsagor jämte länets städer, och den andra, bestående af länets öfra del, skulle man utan tvifvel erhålla en naturlig och ändamålsenlig uppdelning af detta län. Hvad Gäfleborgs och Västernorrlands län beträffar kan för en delning af dessa län åberopas, utom afståndens längd, äfven den historiska indelning i landskap, som där förekommer.

De tre nordligaste länen äro till yttinnehållet de största i riket. Detta förhållande synes vid ett första betraktande kunna ensamt motivera att äfven dessa län delas. För Jämtlands län torde emellertid länets enda stad i alla hänseenden vara medelpunkten. De båda andra länen äro sönderdelade genom älddalar, som alla sträcka sig från kusten upp emot fjällen, och trafiklederna gå till största delen i samma riktning. Till följd häraf skulle en itudelning af dessa län icke i nämnvärd mån minska afstånden och såmedelst underlätta de partisammanslutningar, som i en eller annan form äro förutsättningar för ett proportionellt val. Härtill kommer att, om de

nämnda tre länen skulle delas, det antal representanter hvarje valkrets skulle äga att utse blefve väl litet för att det proportionella valsättet skulle komma till sin fulla rätt. Af dessa skäl hafva kommitterade ansett de tre nordligaste länen lämpligast böra, trots deras stora ytvidd, hvar för sig bilda en valkrets.

Enligt förslaget skall Gottlands län bilda en valkrets. Det antal representanter, som kommer på denna valkrets, uppgår icke till mera än två. Från proportionell synpunkt är detta antal naturligen otillräckligt, men det torde svårligen låta sig göra att sammanslå länet med någon del af fastlandet till en valkrets, och i allt fall skall ju, såvida ej majoriteten är dubbelt så stor som en minoritet inom den föreslagna valkretsen, denna minoritet alltid blifva representerad.

Det är en naturlig sak att, när man af lämplighetshänsyn anser sig böra göra en afvikelse från den grund, som blifvit antagen för en valkretsindelning, meningarna skola blifva delade såväl om i ett ifrågasatt fall tillräckliga skäl föreligga för en afvikelse som ock huru långt man bör fortgå på afvikelsens väg. Så har ock varit fallet inom kommittén. Röster hafva där höjts mot att beträffande län, hvilka enligt kommitténs förslag delats i skilda valkretsar, sådan delning skulle äga rum, och från annat håll har ansetts att därutöfver åtskilliga län borde sönderdelas. Från det förra hållet har anförts bland annat att en afvikelse från den fastslagna grunden ofta kan framstå såsom mer eller mindre godlycklig, särskildt om jämförelse anställs mellan län, hvilka itudelats, och andra, där dylik åtgärd ej vidtagits, ehuru förhållandena ej synas kunna tillräckligt motivera en sådan olikhet. Denna invändning, hvars vikt ej kan underkännas, torde dock icke få tillmätas den betydelse, att på grund däraf verkliga fördelar i praktiskt hänseende skulle uppgifvas. Då kommitterade i vissa fall afvikit från länsindelningen, har detta endast skett i sådana fall, där man å ena sidan förutsett en större svårighet att behärska det förberedande valarbetet och å andra sidan tillika på grund af bestående förhållanden — naturliga, ekonomiska eller historiska — sett en möjlighet att med verklig fördel kunna underlätta detta arbete. Men där förutsättningarna för en sådan delning ej varit lika gynnsamma eller något verkligt behof af en delning ej synt vara för handen, där har den antagna indelningsgrunden lämnats orubbad, äfven om man funnit vissa skäl tala för en delning. Den oegentlighet, som kan sägas ligga i kommitténs förslag att dela Malmöhus' och Östergötlands län under det att Stockholms stad är odelad, oakadt dess folk-mängd är ungefär lika stor som medeltalet af de båda andras, är därför endast skenbar, ty förhållandena i öfrigt äro vidt skilda. Och en invändning att, om Östergötlands län skall vara deladt i två valkretsar, giltiga skäl ej finnas att lämna t. ex. Älfsborgs eller Skaraborgs län odelade bemötes därmed, att det ej syntes möjligt att åstadkomma en tillfredsställande itudelning af dessa län.

Med tillämpning af förut angifna grunder skulle efter 1902 års folkmängds-siffror det antal riksdagsmän i andra kammaren, som komme att tillfalla de olika valkretsarna, blifva följande:

1.	Stockholms stad	14
2.	Stockholms län	8
3.	Uppsala län	6
4.	Södermanlands län	7
5.	Östergötlands läns norra valkrets	6
6.	Östergötlands läns södra valkrets	7
7.	Jönköpings län	9
8.	Kronobergs län	7
9.	Kalmar läns norra valkrets	4
10.	Kalmar läns södra valkrets	6
11.	Gottlands län	2
12.	Blekinge län	7
13.	Kristianstads län	10
14.	Malmöhus läns norra valkrets	9
15.	Malmöhus läns södra valkrets	7
16.	Malmö stad	3
17.	Hallands län	6
18.	Göteborgs och Bohus läns valkrets	9
19.	Göteborgs stad	6
20.	Älfsborgs län	12
21.	Skaraborgs län	11
22.	Värmlands län	11
23.	Örebro län	9
24.	Västmanlands län	7
25.	Kopparbergs läns södra valkrets	5
26.	Kopparbergs läns norra valkrets	4
27.	Gäflleborgs läns södra valkrets	4
28.	Gäflleborgs läns norra valkrets	6
29.	Västernorrlands läns södra valkrets	4
30.	Västernorrlands läns norra valkrets	6
31.	Jämtlands län	5
32.	Västerbottens län	7
33.	Norrbottnens län	6

Summa 230

II Kap.

Om valdistrikt och om valnämnd.

2—4 §§.

I fråga om rösternas hopsamlande afser förslaget icke att göra någon ändring i hvad nu gäller. Rösterna skola således i regel afgifvas på ett ställe inom hvarje kommun. Åtskilliga kommuner finnas dock, där i anseende till folkmängdens storlek rösterna måste uppsamlas på ett större eller mindre antal ställen inom kommunen. Detta gäller i första rummet de städer, hvilka enligt förslaget skola bilda egna valkretsar, men äfven i andra städer kan det blifva nödigt att rösterna afgifvas på mer än ett ställe. På landsbygden lär i allmänhet icke på grund af folkmängdens storlek i de särskilda kommunerna behöfva inrättas flera valställen för en kommun; dock torde nog jämväl på landet här och hvar kommuner finnas, i hvilka det blir ändamålsenligt att äfven af sådan orsak anordna flera valställen. Eu del landskommuner, hufvudsakligen i öfra Sverige, äro däremot af en utsträckning i vidd och samfärdsmedlen där så föga utvecklade, att det för invånarne kan tänkas blifva en afsevärd lättnad, om kommunen delas i skilda områden, hvar med sitt röstuppsamlingsställe.

För att i de fall, som nu blifvit nämnda, bereda möjlighet att så indela eu kommun i skilda områden, som kan vara nödigt eller lämpligt för att underlätta rösternas hopsamlande, hafva kommitterade föreslagit att Konungens befallningshafvande skall äga att om en dylik indelning förordna. Det tillkommer då dem, som i frågan äro intresserade, att hos befallningshafvanden göra framställning om kommunens delning. Sedan Konungens befallningshafvande infordrat yttrande från kommunalstämman på landet samt stadsfullmäktige och magistraten i stad, meddelar befallningshafvanden sitt beslut på grund af de föreliggande omständigheterna. I fråga om sättet för indelningens verkställande i stad lærer Konungens befallningshafvande af de åsikter och påståenden, som i ärendet framkomma, utan tvifvel erhålla tillräcklig ledning för sitt beslut. I städerna komma helt naturligt de särskilda områdena att omfatta vissa rotar eller kvarter eller begränsas af angifna gatulinjer. Någon anvisning rörande sättet för indelningen torde därför, hvad städerna angår, vara behöflig.

En kommuns delning i skilda röstningsområden kommer naturligtvis alltid att medföra upprättandet af särskild röstlängd för hvarje område. På det att detta skall för landet låta sig verkställas, är det tydligen af stor vikt

att hvarje område varder så noga bestämdt, att den, hvilken röstlängdens upprättande åligger, må utan svårighet kunna särskilja dem af kommunens invånare, hvilka skola höra till det ena eller andra röstningsområdet. Af denna orsak torde några bestämda gränslinjer icke kunna uppdragas, utan kommitterade antaga att by- eller hemmansbeteckningarna blifva bestämmande för indelningen. Vid sådant förhållande synes det icke vara lämpligt att delar af samma by eller hemman förläggas till olika röstningsområden. Utan synnerliga skäl bör sådant därför ej ske.

När beslut meddelats om en kommuns delande, skall enligt förslaget detta beslut kungöras, och kungörandet sker på det sätt, som för Konungens befallningshafvandes kungörelser vanligen tillämpas. I följd af de särskilda anordningar, som af beslutet föranledas, bör likväl beslutet, sedan det blifvit gällande, ej träda i tillämpning förr än i afseende å det val, som näst efter ingången af det följande året skall i den vanliga ordningen förrättas.

Sedan en kommun en gång blifvit delad, kunna sådana förhållanden tänkas inträda, som göra en ändring i den redan skedda indelningen önskvärd. Sådan ändring bör då ske i enahanda ordning, som förut blifvit följd.

Besvär öfver beslut, som i 2 och 3 §§ afses, torde böra anföras i den ordning, som är bestämd för öfverklagande af Konungens befallningshafvandes utslag i mål, hvilka bedömas efter förordningarna om kommunalstyrelse. Bestämmelse härom har intagits i 118 §.

På grund af ännu kvarstående oregelbundenheter i rikets administrativa indelning komma vid den af kommitterade föreslagna valkretsindelning fyra kommuner att hvar för sig tillhöra två valkretsar. Dessa äro Gårdstunga socken, af hvilken en del ligger i Frosta och en del i Torna härad, allt af Malmöhus län, Hishults socken, af hvilken en del är belägen i Kristianstads län och en del i Hallands län, Kylingareds socken, af hvilken en del ligger i Älfsborgs län och en del i Skaraborgs län, samt Nysunds socken, som med en del sträcker sig in i Örebro län och med en annan in i Värmlands län. Då i de minsta af dessa sockendelar invånarnas antal ej är lägre än i flera af rikets kommuner, hafva kommitterade ansett dessa delar hvar för sig böra bilda ett röstningsområde.

Om nu en kommun blifvit delad i skilda områden, så äro dessa i fråga om riksdagsmannavalen i alla afseenden likställda med en odelad kommun; de skola alla hvar för sig hafva en myndighet, som hopsamlar rösterna, en röstlängd och en vallokal med sina särskilda anordningar. Såsom gemensam benämning för hvarje sådant område och den odelade kommunen hafva kommitterade föreslagit ordet valdistrikt. *Valkretsen* utgör sålunda det område, som har att inom sig utse ett visst antal riksdagsmän; den är uppdelad i ett antal *valdistrikt*, där rösterna afgifvas och uppsamlas.

5 och 6 §§.

Inom hvarje valdistrikt bör finnas en valmyndighet, som skall hafva dels vissa åligganden i afseende å röstlängderna dels ock att taga omedelbar befattning med själfva valen. I fråga om städerna lærer denna befogenhet lämpligast böra såsom hittills utöfvas af magistraterna. Dessa handla under tjänstemannaansvar. Nödig författningskunskap skall där alltid finnas, och deras sammansättning lærer få anses utgöra en borgen för opartiskhet och ett samvetsgrant utförande af lagens föreskrifter. Bestämmas det således att valmyndigheten i stad är magistraten, lära några andra föreskrifter i hit-hörande afseende icke vara erforderliga, än i de fall, då i stad magistrat ej finnes och då en stad utgör mer än ett valdistrikt. I stad, där magistrat ej finnes, torde i öfverensstämmelse med hvad nu gäller valmyndighetens åligganden böra utöfvas af den för staden särskildt tillsatta styrelse. Bestämmelse härom är intagen i 114 §. Äro åter i en stad flera valdistrikt, måste magistraten för valets hållande dela sig i lika många afdelningar som antalet valdistrikt, och härvid torde det blifva nödvändigt att hvarje afdelning består af minst tre ledamöter. Då nu i enstaka fall för en sådan delning ej finnes tillräckligt antal ledamöter af magistraten, hafva kommitterade i 115 § föreslagit att för sådana fall magistraten skall äga att bland stadens invånare utse erforderligt antal personer att såsom extra ledamöter af magistraten närvara vid valförrättningen. Det torde vara själfklart att åtminstone ordföranden på hvarje sådan afdelning skall, såvidt möjligt, vara ordinarie ledamot af magistraten; men det kan förutses att, särskildt beträffande Stockholm, de ordinarie ledamöternas antal icke ens kommer att motsvara antalet valdistrikt. I sådant fall måste naturligen i ett eller annat valdistrikt ordförandeplatsen intagas af en extra ledamot af magistraten.

För allt, enligt de bestämmelser kommitterade föreslagit, valen må kunna försiggå med önskad stadga är ett icke ringa ansvar lagdt i valmyndighetens hand. Då nu på landet icke finnas några så beskaffade myndigheter, som magistraterna i städerna, har det för kommitterade varit en särskild omsorg att tillse, huru ifrågavarande myndighet på landet lämpligast skall kunna sammansättas.

Valmyndigheten har enligt förslaget att pröfva uppkomna frågor om valrätt; en af dess uppgifter blir således att utöfva ett slags dömande befogenhet. I sammansättningen af våra underdomstolar, såväl i stad som på landet, ingår i allmänhet ett element, ordföranden, som är tillsatt af Kungl. Maj:t, och ett element, ledamöterna, som väljas inom kommunerna. Med ledning af denna ordning i vårt rättsväsen, till hvilken äfven på andra områden motstycken ej saknas, hafva kommitterade föreslagit att valnämndens ordförande skall utses

af Konungens befallningshafvande och ledamöterna väljas på kommunalstämma i enahanda ordning, som i fråga om val af nämndemän är stadgadt. Det ligger i sakens natur att Konungens befallningshafvande till ordförande utser en person inom valdistriktet, som med hänsyn till sakkännedom och egen-skaper i öfrigt är till denna befattning lämplig. Det torde ock kunna antagas att valmyndigheten i dess helhet, eller valnämnden, såsom kommitterade be-nämnt den, skall med duglighet förena opartiskhet och samvetsgrannhet.'

Antalet ledamöter i valnämnden hafva kommitterade ansett böra utgöra fyra. Valet af dessa skall enligt förslaget ske hvarje år å den kommunal-stämman, som hålles i mars månad. Två suppleanter att, i händelse af förfall för de ordinarie ledamöterna, i dessas ställe inträda i nämnden böra då ock utses. Enär det synes vara i sin ordning att valnämndens ordförande är utsedd innan val af ledamöter sker, har föreslagits att ordföranden äfvensom suppleant för honom skola utses före februari månads utgång. På sätt i redogörelsen om röstlängd närmare utvecklas, skall i afseende å denna längd en särskild befogenhet tillhöra ordföranden. Det är närmast af sådan orsak af vikt men torde äfven eljest vara lämpligt, att allmänheten får till-förlitlig kännedom om hans och suppleantens namn och bostad. Enligt för-slaget skall därför underrättelse härom af Konungens befallningshafvande med-delas i länskungörelserna.

På det att ledamöterna i valnämnden må erhålla kännedom om sitt eget inval och om hvilka blifvit till suppleanter utsedda, bör protokollsutdrag härom tillställas en hvar ledamot och suppleant. Ombesörjandet häraf torde lämpligast uppdragas åt kommunalstämmans ordförande. Såsom under 116 § närmare synes, hafva kommitterade ansett det ej böra förmenas vald ledamot i nämnden att på vissa bestämda grunder afsäga sig detta uppdrag. Det är därför af vikt att tillställandet af protokollsutdraget sker utan tids-utdräkt.

Då för hvarje valdistrikt skola finnas tre suppleanter, nämligen en för ordföranden och två för ledamöterna, hafva kommitterade antagit att val-nämnden, när den sammanträder, alltid skall kunna vara fulltalig. Skulle emellertid till följd af någon säregen händelse nämnden icke blifva fullsatt, må sådant likväl ej utgöra hinder för förrättnings hållande å bestämd tid. I följd af den vikt, som ligger därpå att det vid valnämndens sammanträde förda protokoll klart och redigt affattas, hafva kommitterade ansett att proto-kollet bör föras af ordföranden. Såsom nämndens beslut vid sammanträdena torde böra gälla den mening, om hvilken de flesta röstande förena sig, eller, vid lika rösttal, den mening ordföranden biträder.

III Kap.

Om röstlängd.

7 och 8 §§.

Enligt kommitterades öfvertygelse är det för framgången af det proportionella valsättet, huru detta än må varda fastställt, af den största betydelse att tvister om rösträtten ej må kunna uppstå vid eller efter själva valet och att således grunden för detta är fast. För vinnandet af detta mål hafva kommitterade såsom en oeftergiflig fordran uppställt att den i behörig ordning upprättade, granskade och rättade röstlängden skall äga vitsord före valet. Enär detta ej torde kunna ske utan bestämmande af en viss tidpunkt före valet, då de villkor, som berättiga till deltagande däri, skola vara uppfyllda, hafva kommitterade från ren valteknisk synpunkt och med ledning af utlandets lagstiftning måst tänka sig möjligheten att i de bestämmelser rörande valrätten, som komma att meddelas, varder utsatt en tid, till hvilken röstrettskvalifikationerna skola anknytas. De fordringar, kommitterade måst uppställa på röstlängden för att den må anses tillfredsställande, hafva emellertid icke syns kunna blott antydningssvis angifvas, utan kommitterade hafva ansett såväl sakens stora vikt som ett rätt fullgörande af det kommitterade gifna uppdrag fordra att medelst utarbetad lagtext åskådliggöra, huru kommitterade tänkt sig att med röstlängden bör förfaras. Utan kännedom om de röstrettsbestämmelser, som kunna träda i stället för de nu gällande, hafva kommitterade vid detta arbete saknat fördelen att äga en fast utgångspunkt. För kommitterade har då icke återstått annan utväg än att söka för sig uppställa de omständigheter, som på frågan om röstlängds upprättande synas kunna inverka, och på hvad därvid förekommit hafva kommitterade byggt sitt förslag till lagbestämmelser om röstlängd. Af hvad kommitterade nu och förut yttrat i denna fråga lärer emellertid framgå, att kommitterades förslag utslutande har till ändamål att trygga valens säkerhet, att de förutsättningar, som härvid nödvändigt måst göras, icke få betraktas såsom uttryck för någon af kommitterade intagen ställning till rösträttsfrågan och att således i kommitterades uttalanden icke kan eller får inläggas något som helst politiskt syfte.

Då det uppenbarligen är af vikt att röstlängden må kunna stödja sig på de rörande invånarne uppgjorda förteckningar, som senast upprättats, hafva kommitterade haft att tillse huru detta lämpligast skall kunna ske. Hvarje år mellan den 15 november och årets slut förrättas i hela riket —

med undantag för Stockholm och Göteborg — mantalsskrifning, gällande för näst följande år. Vid denna förrättning, som sker särskildt för hvarje stad, socken eller, där socken tillhör flera fögderier, fögderidel af socken, upptagas alla i mantalsdistriktet boende personer, med angifvande af deras ålder, äfvensom andra, som skola i distriktet mantalsskrifvas. I längden sker äfven anteckning om alla dem, hvilka till följd af fattigdom eller sjuklighet böra befrias från mantalsspenningar, äfvensom om de värnpliktige samt om dem, hvilka sakna stadig hemvist; hvarjämte i längden anmärkes om någon där upptagen person icke är svensk medborgare. Sedan under det nya året anteckning enligt en af vederbörande pastor insänd förteckning skett rörande alla de förändringar, som inträffat från mantalsskrifningsförrättningen till årets början, skall mantalslängden, behörigen upprättad, före den 25 mars af mantalsskrifningsförrättaren aflämnas till pastor, hvilken då har att granska längden och i en särskild förteckning upptaga de vid granskningen förekommande anmärkningar samt inom 12 dagar efter mottagandet aflämna samtliga handlingarna å landet till kommunalstämmans ordförande och i stad till magistraten. Dessa myndigheter åligger då att ofördröjligen kungöra att mantalslängden finnes å uppgifvet ställe för granskning tillgänglig samt senast den 20 april tillställa ordföranden i ortens bevillningsberedning mantalslängden med samtliga bilagor för det ändamål, som i bevillningsförordningen förmäles. Mantalsskrifningsförrättaren är sedermera icke lagligen berättigad att återfå mantalslängden förr än årets pröfningsnämnd afslutat sina göromål, d. v. s. i september. De rättelser, som enligt pastors ofvannämnda förteckning skola ske, kunna först härefter i mantalslängden införas.

För så vidt röstlängd till ledning vid riksdagsmannavalen, hvilka ju skola ske i september, skall kunna grundas på en för samma år upprättad *justerad* mantalslängd, är det således enligt nu gällande ordning ej möjligt att till grund för röstlängden lägga samma års mantalslängd. Blefve åter i mantalsskrifningsförordningen den ändring vidtagen, att pastor, sedan han verkställt den honom åliggande granskning, inom den ofvan angifna tiden af 12 dagar från längdens mottagande återsände densamma jämte den af honom upprättade förteckning till mantalsskrifningsförrättaren, kunde denne då omedelbart göra vederbörliga rättelser i mantalslängden, och, sedan denna sålunda blifvit justerad, aflämna densamma till kommunalmyndigheterna. Då en sådan ändring synes kunna ske utan olägenhet, skall således, under antagande häraf, röstlängden kunna grundas på mantalslängden för det löpande året och det grundläggande materialet vara tillgängligt i början af april. I Stockholm och Göteborg, där mantalsskrifningen förrättas för det löpande året, torde den nu gällande ordningen medgifva att vid samma tid hafva stommen till röstlängden upplagd.

Det ligger i sakens natur att ju närmare intill själfva valdagen den tidpunkt kan förläggas, som bestämmer när villkoren för valrätt skola vara uppfyllda, desto bättre kommer röstlängden att uppfylla sitt ändamål. På möjligheten af en anordning, som från denna synpunkt är tillfredsställande, inverka emellertid en mångfald omständigheter. Däribland må nämnas i främsta rummet själfva rösträttsbestämmelserna; vidare beskaffenheten af de organ, som stå till buds för afgörandet af uppkomna tvistefrågor om röstlängden; samt slutligen det rättsförfarande, som beträffande fullföljd af sådana frågor anses böra tillämpas. Äfven valsättets yttre anordning kommer härvid i betraktande. Enligt kommitterades bestämda åsikt böra röstlängderna vara fullt färdiga och bindande vid den tid, då förslag på kandidater skola till Konungens befallningshafvande ingifvas. De åtgärder, som då vidtagas, utgöra nämligen en förberedande del af valet, och den pröfning af valrätt och valbarhet, som då sker, är af så ömtålig beskaffenhet, att den väl behöfver stödet af en vitsord ägande röstlängd. Skall nu af skäl, som förut anförts, en tid bestämmas, inom hvilken villkoren för rösträtts utöfvande skola vara fullgjorda, torde denna tid lämpligast böra sättas till den 30 april. Denna tidsbestämelse skulle, enligt kommitterades tanke, jämte allt annat, som angår rösträtten, införas i § 17 riksdagsordningen. I detta sammanhang torde det förtjäna att anmärkas huru förhållandena ställa sig i Nederländerna, där bland rösträttsvillkoren ingår fullgjord skattskyldighet till staten. Röstlängden upptager där alla, som den 1 februari uppfylla villkoren för utöfvande af rösträtt; dock att till dem, som denna dag icke betalt sina utskylder för nästföregående år, skall sändas en påminnelse att senast den 1 mars betala utskylderna, vid äfventyr att eljest ej blifva upptagna i röstlängden. Å första tisdagen i juni förrättas valet. Således kommer, oaktadt i Nederländerna valen äro vanliga majoritetsval, mer än tre månader att förflyta mellan den tid, som är bestämd för rösträttsvillkorens uppfyllande, och själfva valdagen. Enligt kommitterades förslag skulle motsvarande tid hos oss blifva omkring fyra och en half månader, en tidsskillnad, som väl motiveras däraf att med det af kommitterade föreslagna valsätt röstlängderna böra äga vitsord minst sex veckor före valet.

I fråga om sättet för röstlängds upprättande anse kommitterade att, hvad städerna angår, upprättandet fortfarande såsom hittills bör anförtrös åt magistraten eller ske under magistratens inseende. Den tjänsteman, åt hvilken på landet detta arbete bör uppdragas, lärer icke kunna blifva någon annan än den, hvilken verkställer debiteringen af kronoutskylderna, med hvilket göromål i regel äfven är förenadt skyldighet att onbesörja mantalskrifningen. Denne tjänsteman är på landet äfvensom i städer, där magistrat ej finnes, häradsskrifvaren. I vissa orter, såsom Stockholms stad samt Väster-

bottens och Norrbottens lappmarker, lärer röstlängdens upprättande kräfva en samverkan mellan de tjänstemän, hvilka mantalsskrifningen åligger, och dem, hvilka omhänderhafva debiteringen af uppbörd. Det närmare ordnandet af detta samarbete torde lämpligast bestämmas genom särskilda föreskrifter, meddelade af Konungen.

Kommitterade hafva vidare att undersöka när och huru, för den händelse såsom villkor för rösträtts utöfvande kommer att stadgas fullgörandet af skattskyldighet till stat eller kommun, anteckning om detta fullgörande skall kunna ske i röstlängden. Hvad härvid först angår kronoutskylderna, så, om därmed afses utskylder, som skolat *erläggas* före det år, då röstlängden upprättas, erbjuder anteckningen härom ingen svårighet, enär uppbördens af dessa utskylder då redan är avslutad. Gäller det åter den skatt, som *påförts* för det år, som näst föregår det, då längden upprättas, är att tillse när anteckning om fullgjord eller icke fullgjord skattskyldighet skall kunna ske. Af uppborrdsförfattningarna finnes då, att den allmänna uppbördens af sådan skatt förrättas under januari, februari eller mars månader eller, där särskilda omständigheter gifva anledning till längre anstånd med uppborrdens företagande, senast inom medlet af april månad det år, då röstlängden skall vara upprättad. Öfver utskylder, som vid uppborrdsstämman blifvit restförda, skall uppborrdsmannen genast efter stämmans slut upprätta restlängd samt skyndsamt ombesörja indrifning af de i längden upptagna belopp. Enär uppborrdsmannen vid april månads utgång har att avsluta summarisk redovisning öfver den under föregående delen af året till betalning förfallna uppbörd, måste restlängderna sist den 30 april vara till honom återställda. Efter sist nämnda dag möter således ej hinder att verkställa anteckning om dem, hvilka icke fullgjort sin skattskyldighet till staten.

I fråga om kommunalutskylderna gäller för landet att å den ordinarie kommunalstämma, som årligen hålles i oktober, beslut skall fattas om de belopp, som för det löpande året skola utgöras. Sedan upprättad debiterings- och uppborrdslängd blifvit å kommunalstämma granskad och rättad, hålles uppborrdsstämman före utgången af februari månad, såvida icke kommunalstämman finner skäligt att om tiden eller sättet för uppbördens annorlunda förordna. Öfver dem, som vid uppborrdsstämman ej inbetalt sina kommunalutskylder och för hvilka kommunalstämman ej beviljat afskrifning, upprättar kommunalnämnden restlängd, som inom två månader efter uppborrdsstämmans avslutande skall till kronofogden öfverlämnas. Honom åligger därefter att de resterande utskylderna i vederbörlig ordning indrifva och sist inom tre månader efter det begäran härom framställts dem till nämnden redovisa. I stad skall af stadsfullmäktige eller af allmänna rådstugan vid det sammanträde, som under loppet af december månad hålles, beslut fattas om de bidrag, som

böra af de skattskyldige uttagas; men bidragen utgå likasom på landet ej förr än under påföljande år. Sedan debiterings- och uppbördslängd blifvit uppgjord, granskad och rättad, verkställes uppbörden på den tid, hvarje stad kan finna för sig lämplig. Efter slutad uppbördsstämma aflämnas restlängd öfver oguldna stadsutskylder till magistraten, som låter uttaga dem i laga ordning.

Af den öfversikt, som här ofvan lämnats, framgår att, för såvidt i röstlängden skall antecknas, hvilka som under det löpande året erlagt eller icke erlagt då förfallna *kronoutskylder*, anteckning härom kan verkställas efter den 1 maj. Beträffande åter de *kommunalutskylder*, som förfalla till betalning under det löpande året, så, om än på landet uppbörden af dessa utskylder i allmänhet sker före den 30 april, är detta där långt ifrån alltid fallet, och i städerna fördelas betalningen af utskylderna i regel på flera vid olika tider under årets lopp hållna uppbördsstämmor. Vid sådant förhållande synes det, såvida rösträttsvillkoren skola vara effektiva, knappast kunna blifva fråga om att stadga fullgörande af skattskyldighet under det löpande året och således att röstlängderna härom skola innehålla anteckning, åtminstone icke såvidt angår de kommunala utskylderna.

Röstlängdens uppläggande bör enligt kommitterades tanke ske samtidigt med mantalslängdens uppgörande. Så snart mantalslängden i början af april återkommit till mantalsskrifningsförrättaren — kommitterade bortse här för tillfället från tillvägagångssättet i Stockholm och Göteborg — skola såväl i mantalslängden som i röstlängden införas de rättelser, som af pastors granskningsförteckning föranledas. Mellan den 1 och den 15 maj böra till den, som upprättar röstlängden, af vederbörande myndigheter insändas uppgifter om omyndigförklarade, konkurser och dylikt, som ur mantalslängden ej kunna erhållas. Dessa uppgifter varda ock nu i längden intagna. Under samma tid införas i längden anteckningar om dem, som, förutsatt att för rösträtts utöfvande fordras fullgörande af skattskyldighet, ej den 30 april fullgjort denna skyldighet; och i längden kan nu slutligen antecknas, hvilka som äro röstberättigade.

Röstlängden skall således enligt kommitterades förslag upprättas före den 15 maj och efter mantalslängden upptaga alla (manliga) invånare inom val-distriktet, hvilka vid en viss i grundlagen bestämd tidpunkt uppnått den ålder, som för rösträtts utöfvande kan varda bestämd. Utöfver det allmänna stadgande, som i 8 § intagits, erfordras helt naturligt i afseende på röstlängdens upprättande noggranna detaljföreskrifter. Dessa komma säkerligen att påkalla vissa ändringar i mantalsskrifnings- och uppbördsförfattningarna, och utarbetandet af föreskrifterna förutsätter en noggrann kännedom om alla på frågan inverkan förhållanden, som för olika orter äro ganska olika. Möjligt är

att detaljföreskrifterna icke ens kunna definitivt affattas förr än de nya valrättsbestämmelserna blifvit antagna. Såväl af dessa som af formella skäl torde därför ifrågavarande och andra därmed sammanhängande föreskrifter böra meddelas af Konungen.

Därest en blifvande grundlagsbestämmelse kommer att såsom villkor för utöfvande af rösträtt föreskrifva fullgörande af skatteplikt, torde emellertid 8 § vallagen i dess nu föreslagna lydelse ej nöjaktigt iakttaga deras rätt, som äro i kommunen så nyligen inflyttade, att de för den tid, som kan komma i fråga, varit skattskyldiga i annan kommun.

I skrifvelse den 30 mars 1901 anhöll Riksdagen hos Kungl. Maj:t om framläggande af förslag till sådan ändring i gällande bestämmelser rörande grunderna för valrätt till andra kammaren, att enbart den omständigheten, att en valberättigad person flyttar från en kommun till en annan, ej må beröfva honom valrätt. Med anledning häraf föreslog Kungl. Maj:t i proposition till 1902 års riksdag att den, som efter flyttning från annan kommun blifvit för det år valet hålles i kommunen mantalsskrifven, skulle, utan hinder däraf att han ej vore i denna kommuns angelägenheter röstberättigad, äga valrätt så framt han inom den kommun, hvarifrån han inflyttat, skulle vara valberättigad, om han fortfarande vore därstädes mantalsskrifven. Förslaget, ställt i samband med fråga om andra grundlagsändringar, blef emellertid ej antaget.

Är rösträtten ej bunden vid fullgörandet af viss skatteplikt, kan en persons flyttning från en kommun till en annan icke medföra något hinder för hans upptagande i den senare kommunens röstlängd, därest ej andra rösträttsvillkor, såsom t. ex. viss tids vistande i kommunen, ställa sig i vägen. Skall åter såsom villkor för valrätts utöfvande uppställas fordran på fullgjord skatteplikt, torde det böra föreskrifvas att den, som i annan kommun, än där han för året mantalsskrifvits, varit skyldig att för den tid, som i § 17 riksdagsordningen kan varda stadgad, betala däri omförmälda utskylder, må vid längdens upprättande antecknas såsom röstberättigad, där han eljest uppfyller de för rösträtts utöfvande stadgade villkor, dock endast så framt han senast någon viss dag hos den, hvilken upprättar röstlängden, behörigen styrker att han den 30 april ej häftar för ofvan nämnda utskylder. Vill man åt den, som för året mantalsskrifvits i kommunen, efter att hafva i annan kommun varit skyldig att för tid, som vederbör, betala ifrågavarande utskylder, bereda möjlighet att erhålla rösträtt i förstnämnda kommun, så torde det ej vara att fordra för mycket, om man stadgar att han själf skall förebringa den utredning rörande fullgjord skattebetalning, som erfordras för att han skall kunna uppföras i röstlängden.

Det återstår nu endast att besvara den fråga, om det verkligen låter sig göra att få röstlängden färdig till den 15 maj. Kommitterade hafva ej

föribesett att svårigheter härvid kunna möta. Särskildt hvad landet angår, äro häradskrifvarne under årets första månader, då bland annat uppbördsstämorna förrättas, strängt upptagna med göromål. Det är, enligt hvad som uppgifvits, redan nu i många fögderier förenadt med svårigheter att få mantalslängderna färdiga till den 25 mars. Om emellertid, såsom kommitterade tänkt sig, röstlängdens upprättande sker alldeles jämsides med arbetet på mantalslängdens upprättande, och häradskrifvaren eller annan vederbörande härtill anlitar biträde, lär det dock, trots svårigheterna, blifva möjligt att få röstlängden färdig till den föreslagna tiden. Att vid sådant förhållande vederbörande tjänstemän måste erhålla ersättning för sitt ökade arbete och aflönande af biträde är återigen en af de många förutsättningar, på hvilka kommitterades förslag i 7 och 8 §§ hvilat. Huru ersättningen skall utgå, torde här icke vara platsen att undersöka.

Kommer röstlängdens upprättande i den föreslagna ordningen att på landet möta svårigheter, så torde dessa särskildt i de största städerna icke blifva mindre, men dessa svårigheter äro dock enligt kommitterades tanke ej heller här större än att de kunna öfvervinnas, förutsatt att tillräckliga arbetskrafter ställas till vederbörandes förfogande.

Enligt kommitterades förslag skola fyllnadsval ej mera ifrågakomma. Det kan vid sådant förhållande ifrågasättas, huruvida det ej vore tillräckligt om röstlängd upprättades endast hvart tredje år, då nyval skola äga rum. Grundlagen medgifver emellertid Konungen rätt att upplösa riksdag. Det synes då vara angeläget att till de val, som i följd däraf skola äga rum, de medborgare äga tillträde, hvilka, så vidt möjligt, kunnat å ny röstlängd uppföras. Och då det ej är möjligt att under tiden mellan riksdags upplösning och sammanträdande upprätta ny röstlängd, hafva kommitterade ej kunnat undgå att föreslå röstlängds upprättande för hvarje år.

9—11 §§.

Sedan röstlängden upprättats, böra särskilda anordningar vidtagas för att bringa dess innehåll till allmänhetens kännedom, på det att en hvar må kunna framställa de erinringar, hvartill han finner sig befogad. För sådant ändamål bör, såsom vanligen sker, röstlängden framläggas till granskning på lämpligt ställe inom valdistriktet. Att härvid behörig tillsyn skall utöfvas till förekommande af att eljest anteckning i längden skulle af någon obehörig verkställas, torde vara själfklart. Det syfte kommitterade velat ernå, eller att röstlängd skall äga ovillkorligt vitsord, har emellertid föranledt att äfven andra åtgärder ansetts böra vidtagas till tryggande af valmännens rätt till deltagande i valet. Huru noggrant röstlängden än uppgöres, kunna i fråga

om vissa omständigheter fel och misstag därvid insmyga sig. En valman, som vet med sig att han i allo uppfyller de villkor, lag stadgar för utöfvandet af rösträtt, har ej stor anledning att efterse huruvida han blifvit antecknad såsom röstberättigad. Skulle hvar och en, för att förvissa sig därom, nödgas själf taga del af längden, blefve det en uppoffring, som ej stode i rimligt förhållande till den erhållna vissheten. I större städer skulle det till och med, såvida man ej ville anslå en mycket lång tid, under hvilken röstlängden skall vara framlagd, blifva omöjligt att utföra en dylik granskning. Lämpligt och billigt torde då vara att till dem, hvilka ej äro i längden antecknade såsom röstberättigade, härom sända skriftlig underrättelse med angifvande af den eller de omständigheter, på grund hvaraf de från rösträtt uteslutits.

Såsom kommitterade ofvan anført, skulle, för den händelse blifvande röstbestämmelser uppställa fordran på fullgjord skatteplikt, de till kommunen nyinflyttade vara skyldiga styrka att de i den kommun, hvarifrån de flyttat, fullgjort dem åliggande skattskyldighet. Genom den nyss omförmälda anordningen med underrättelsers utsändande, hvilken i andra länder, om än i olika utsträckning, är tillämpad, komma de nyinflyttade nu att erhålla en påminnelse om hvad de hafva att iakttaga, därest de vilja utöfva rösträtt.

De anförda skälen föranleda likväl att vissa medborgare, om hvilka på grund af anteckningarna i röstlängden måste antagas att de icke kunna äga rösträtt, ej böra på antydda sätt underrättas. Bland dessa torde i främsta rummet böra nämnas de, som åtnjuta fattigunderstöd, och de, som sakna stadigt hemvist. Med de förra nära jämförliga äro de, som till följd af fattigdom eller sjuklighet äro befriade från erläggande af mantalspenningar. Då det antagande synes möjligt att blifvande rösträttsbestämmelser icke skola tillerkänna dessa senare rösträtt, hafva kommitterade för fullständighetens skull jämställt dem med öfriga undantagna.

Med jämkningar i den riktning, som sålunda antydts, läser en föreskrift att till dem, hvilka i längden icke antecknats såsom röstberättigade, skall därom sändas underrättelse, i de allra flesta valdistrikt icke blifva betungande, helst om blanketter till sådana underrättelser tillhandahållas vederbörande. Det torde däremot ej kunna bestridas att i stora städer och vissa därintill belägna landtdistrikt antalet underrättelser, som böra utsändas, kan blifva ganska afsevärdt; men med de arbetskrafter, som där stå till buds, och de hjälpmedel i form af stämplor och dylikt, som nu finnas, läser utförandet af detta arbete blifva jämförelsevis lätt.

Utän vidare stadgande torde det vara klart att magistraterna vid underrättelsernas afsändande med posten äga att begagna den fribrefsrätt, som redan är dessa myndigheter tillagd. Enligt kommitterades mening böra valnämndernas ordförande, som på landet skola hafva att ombestyra underrättelsernas

afsändande, äga motsvarande rätt; och således torde ett antagande af kommitterades förslag i denna del böra föranleda att dessa ordförande tillerkännas rätt att fritt afsända ifrågakomma försändelser.

Till följd af hvad om nämnda underrättelser blifvit föreslaget, torde den tid, under hvilken röstlängden skall vara framlagd för granskning, kunna sättas jämförelsevis kort. Kommitterade hafva ansett åtta dagar fullt tillräckliga. Då det får antagas att röstlängderna, sedan de upprättats, öfverallt i riket skola hafva den 24 maj framkommit till sina bestämmelseorter, hafva kommitterade föreslagit att tiden för framläggandet skall börja nämnda dag. Att denna tid äfvensom stället för framläggandet dessförinnan bör kungöras i kyrkan torde vara för våra förhållanden lämpligt, men i öfrigt synes kungörelsen äfven böra införas i ortstidningar, där så kan ske. Genom att föreskrifva en viss bestämd dag för framläggandet vinnes, bland annat, den fördel att någon hänsyn därtill, att gudstjänstdagarna på olika orter följa på hvarandra med olika mellanrum, ej behöfver i lagen iakttagas. Vederbörande hafva nu endast att tillse att kungörelsen kan blifva uppläst före den 24 maj. Med hänsyn till vikten däraf att valmännen af kungörelsen må erhålla alla de upplysningar, som för dem kunna vara behöfliga, hafva kommitterade ansett lämpligt att formulär för dess affattning fastställes.

12 och 13 §§.

Efter röstlängdens framläggande böra de, som anse sig hafva fog till erinran mot längden, äga att inom viss tid framställa sina anmärkningar. Sista dagen för dessas ingifvande hafva kommitterade ansett kunna bestämmas till den 3 juni, eller tredje dagen från den, då röstlängden skall indragas. Om den 3 juni infaller å sön- eller helgdag, må enligt förslagets 120 § åtgärd för rätt att framställa anmärkning ske å nästa söckendag. Anmärkning kan afse att någon oriktigt uteslutits från rösträtt. I sådant fall skall han själf, men ingen annan, äga att påkalla ändring. Eller anmärkningen kan gå ut därpå att annan obehörigen i längden upptagits såsom röstberättigad. I båda fallen böra anmärkningarna skriftligen affattas och ingifvas till valnämndens ordförande eller magistraten. De bevis, någon vill åberopa för att styrka sin rätt, skola då ock bifogas.

Af hvad förut är nämndt till stöd för den föreslagna åtgärden om underrättelses afsändande till dem, som i röstlängden ej antecknats såsom röstberättigade, lärer omedelbart följa att, om anmärkning af någon är gjord därom att annan i röstlängden upptagits såsom röstberättigad, denne härom bör särskildt underrättas. Dylig åtgärd måste till och med i detta fall oafvisligt påfordras, ty därförutan skulle vederbörande icke erhålla tillfälle att

försvara den rösträtt, som röstlängden en gång tillagt honom. Tillfälle härtill torde lämpligen beredas honom vid det sammanträde, då pröfning af anmärkningarna äger rum. Blanketter till nämnda underrättelser skola enligt förslaget tillhandahållas vederbörande myndigheter.

15 och 16 §§.

Tiden för pröfning af de mot röstlängden gjorda anmärkningar hafva kommitterade ansett kunna bestämmas till åttonde dagen från den, å hvilken anmärkningarna sist skola vara ingifna. Infaller åttonde dagen på sön- eller helgdag, skall enligt förslagets 120 § pröfningen börja å nästa söckendag. Sedan, på sätt ofvan är nämndt, vid pröfningssammanträdet tillfälle lämnats dem, mot hvilka i fråga om deras rösträtt anmärkningar blifvit framställda, att desamma bemöta, och valnämnden eller magistraten i öfrigt inhämtat de upplysningar, som den kan finna nödiga, bör valmyndigheten, såvidt möjligt är, omedelbart afkunna beslut öfver alla mot röstlängden framställda anmärkningar, som i rätt tid ingifvits. Skulle sådant ej medhinnas samma dag, förhandlingarna äro afslutade, torde hinder ej möta att å nästa dag afkunna beslutet. De rättelser, som af dessa beslut föranledas, böra därefter införas i röstlängden, hvarefter denna, sålunda rättad, underskrifves af valnämnden eller magistraten.

Efter verkställd pröfning bör enligt förslaget röstlängden jämte det vid sammanträdet förda protokoll och alla dithörande handlingar ofördröjligen insändas till Konungens befallningshafvande. Detta sammanhänger i främsta rummet därmed att befallningshafvanden behöfver äga tillgång till dessa handlingar för den händelse besvär öfver valnämndens eller magistratens beslut anföras; men äfven i öfrigt skall det vara nödigt för Konungens befallningshafvande att vid de förberedande valåtgärder, som enligt det omedelbara valsättet skola vidtagas, äga tillgång till röstlängden. Af sådan anledning och då i hvarje händelse Konungens befallningshafvande af skäl, som nedan framkommer, behöfver veta, huru många röstberättigade finnas i hvarje valdistrikt, är föreslaget att äfven i det fall, att anmärkning mot röstlängden ej inom behörig tid framställts, längden skall till Konungens befallningshafvande insändas.

17—21 §§.

De föreskrifter, kommitterade ansett böra meddelas i fråga om sättet att söka ändring i valnämndens eller magistratens beslut, äro i hufvudsak byggda på gällande allmänna stadganden rörande fullföljd af talan. De afvikelser därifrån, som förefinnas, åsyfta största möjliga förenkling och tids vinstande.

Från sistnämnda synpunkt är föreslaget att, i fall besvären afse annan än klaganden, de skola ingifvas i två exemplar och att klaganden skall vara skyldig att genast åter uttaga det ena exemplaret och ombesörja delgifning med den, besvären angå. Tiden för inkommande med delgifningsbevis likasom för afgifvande af förklaring skall Konungens befallningshafvande äga att inom vissa gränser bestämma, men i sakens natur ligger att denna tid ej bör sättas längre, än som i hvarje fall är oundgängligen nödigt. Så snart förklaring inkommit eller tid för afgifvande af sådan är ute, bör Konungens befallningshafvande gifva sitt beslut. I afseende å formen för besluts meddelande är i landshöfdinginstruktionen tillstädt Konungens befallningshafvande att, där omständigheterna det medgifva, meddela resolution, tecknad å handlingarna. Hvad sålunda är stadgad hafva kommitterade ansett böra i förevarande mål alltid tillämpas. Till förekommande af att, såsom stundom äger rum, klaganden utfår besvärshandlingarna jämte Konungens befallningshafvandes beslut, hafva kommitterade dock uttryckligen velat utsäga, hvad eljest väl torde vara själfklart, att i förevarande mål besvärshandlingarna ej må till part återställas.

22 och 23 §§.

Ehuru, enligt kommitterades förslag, Konungens befallningshafvandes beslut ej må kunna särskildt för sig öfverklagas, och således för parterna nu icke finnes någon fatalietid att iakttaga, torde dock för ordningens skull vara lämpligt att i en för ändamålet särskildt inrättad bok, som hålles för allmänheten tillgänglig, Konungens befallningshafvande meddelar underrättelse om tiden, när utslag gifvits.

24 §.

Det mål, kommitterade med nu angifna föreskrifter om röstlängd velat ernå, har, såsom nämnts, varit att i allmänhet erhålla en fast grund för själfva valet, men att dessutom särskildt få röstlängden ovillkorligt gällande; och genom angifvande af det sätt, hvarpå kommitterade ansett detta kunna ske, hafva kommitterade velat lämna sitt bidrag till denna frågas lösning. Det har emellertid inom kommittén ifrågasatts, huruvida det skall vara nödigt eller lämpligt att, sedan röstlängden framlagts, granskats och rättats, afskära all möjlighet att sedermera vid valet vinna ändring i längden. Det har framhållits att de föreslagna bestämmelserna nog äro nyttiga och nödiga för att angående de förhållanden, som rådde den 30 april, gifva röstlängden vitsord; men detta, har det sagts, utesluter ej att, där nya förhållanden inträdt efter denna dag och någon på grund däraf vill för sig påstå rösträtt eller bestrida annans rösträtt, pröfning däraf bör få äga rum vid själfva valtillfället. Denna

uppfattning, huru tilltalande den i sak än kan förefalla, hafva kommitténs flertal dock ej kunnat dela. Bortsett från det oegentliga däri att den en gång avslutade röstlängden ånyo skulle kunna blifva föremål för tvist, måste den åsyftade valsäkerheten betänkligt rubbas, om nya rösträttsanspråk skulle vid valet få framställas.

I tider, då det politiska intresset vore särdeles starkt, komme otvifvelaktigt dylika anspråk att i stor utsträckning väckas. Pröfningen af dessa anspråk, verkställd kanske i en brådska, som förhållandena gjorde oundviklig, finge ej önskelig säkerhet. Den trygghet för ett riktigt resultat, som ligger däri att den med valmyndighetens beslut missnöjde kan fullfölja tvisten till en mellaninstans, skulle ej heller kunna beredas. Olägenheterna af valets upphäfvande blifva, när det gäller flera platser, större, än när blott en plats vid valet besättes. Och slutligen blifva försöken att hos högsta myndigheten få valet upphäfdt helt naturligt kraftigare, i samma mån som verkningarna af valets upphäfvande äro omfattande. Kommer så härtill att de framställda rösträttsanspråken, äfven om beslut däröfver ej förr än vid valförrättningens slut meddelades, skulle åtminstone till viss grad hindra själfva valförrättningen, torde tillräckliga skäl vara anförda för den åsikt, som vill att röstlängden tillerkännes ovillkorligt vitsord. En annan sak är att, om i sammanhang med klagan öfver riksdagsmannaval talan af behörig person fullföljts mot något af Konungens befallningshafvande meddeladt beslut rörande röstlängden och i anledning af denna talan röstlängden i någon del förklarats felaktig, antingen detta medfört valets upphäfvande eller icke, behörig rättelse bör i längden verkställas i och för det nya val, vid hvilket samma längd kan komma till användning.

IV Kap.

Om kungörande af omedelbara val samt om valförslag och vallistor.

25 §.

I riksdagsordningen finnes nu beträffande de omedelbara valen icke något stadgadt, inom hvilken tid före valet uppläsandet af valkungörelsen bör äga rum. Detta må i nuvarande grundlag vara en brist, men med de af kommitterade föreslagna valbestämmelser torde det ej vara behöfligt att fast-

ställa någon tid för kungörelsens uppläsande. I fråga om de omedelbara valen lärer kungörelsen böra innehålla bland annat, inom hvilken tid valförslag skola till Konungens befallningshafvande ingifvas. Enligt 26 § är denna tid sju veckan före den, i hvilken valet hålles, och då naturligtvis någon tid bör lämnas valmännen för upprättande af de förslag, som komma att ligga till grund för valet, måste tydligen valet kungöras minst två månader förut. Att i landsdelar med stora afstånd kungörandet måste ske ännu tidigare, är likaledes själfklart. Med fog torde kunna antagas att Konungens befallningshafvande, som handhafva valens förrättande, kungöra dessa så tidigt ske kan. Enligt kommitterades förslag kommer riksdagsmännens antal i de särskilda valkretsarna att af Konungen bestämmas för hvarje treårsperiod, och detta antal måste då upptagas i valkungörelsen. Före valkungörelsens utfärdande måste således Konungens befallningshafvande alltid invänta Kungl. Maj:ts kungörelse angående fördelningen af riksdagsmannaplatserna, hvilken kungörelse icke läser utkomma tidigare än i slutet af maj eller början af juni.

Såsom regel torde kunna antagas att valkungörelserna utfärdas i medlet af juni månad eller omkring 3 månader före valet. I särskilda undantagsfall måste det emellertid blifva nödvändigt att inskränka denna tid. Om Konungen med upplösande af kammaren förordnar om nya val, skall enligt § 5 riksdagsordningen den nya riksdagen sammanträda å den tid inom tre månader från det upplösningen skedde, som Konungen bestämmer. För sådant fall skulle det tydligen vara olämpligt, om tiden för kungörelsens uppläsande vore fastställd.

I fråga om sättet för valets kungörande hafva kommitterade föreslagit att, såsom nu gäller, kungörelsen skall uppläsas i kyrkorna, men att den dessutom bör införas i den eller de i orten utkommande tidningar, däri Konungens befallningshafvandes tillkännagifvanden vanligen intagas. Vid sådant förhållande och med hänsyn till den långa tid, som måste förflyta mellan kungörelsens utfärdande och själfva valhandlingarna, torde den föreskrift vara öfverflödig, som nu i riksdagsordningen innehålles därom att, om i någon församling offentlig gudstjänst ej förrättas å söndag, då kungörelsen bör uppläsas, vederbörande kronobetjänt har att på prästerskapets anmodan skyndsamt kringsända kungörelsen.

26—28 §§.

Såsom ofvan i den allmänna motiveringen är nämnt, förutsätter det föreslagna valsättet för sin tillämpning vallistor, som äro så skarpt åtskilda, att de icke hafva några namn gemensamma. För vinnande af detta mål hafva kommitterade funnit sig böra förordna den offentliga kandidaturen; en anordning, som i och för sig är ägnad att bringa reda och ordning vid valet samt motverka all för stor röstspliftring.

Likasom hos oss redan nu, där det politiska intresset är mera utveckladt, frivilliga valledningar under tidningspressens medverkan för allmänheten framställa vissa kandidater för det ena eller andra partiet, så skulle enligt kommitterades förslag ett antal kandidater föreslås af liknande organisationer eller tillfälliga sammanslutningar af lika tänkande. Däri skulle icke ligga någon nyhet eller något för vårt land främmande. I det hänseendet blefve däremot en olikhet mot hvad nu gäller, att förslagen skulle erhålla en offentlig karaktär och att valmännen icke finge rösta på andra än dem, som i viss ordning blifvit uppställda såsom kandidater. Om än detta kan sägas vara ett tvång på den enskildes fria själfbestämmningsrätt, så lärer å andra sidan erkännas att en obegränsad valfrihet icke befördrar den enighet inom partierna, som är nödvändig, om de i en politisk valstrid skola hvar för sig vinna tillbörligt inflytande. Förslaget afser emellertid ej att främtaga den enskilde valmannen allt initiativ, utan han skall själf äga att, jämte ett mindre antal lika tänkande, uppställa förslag å kandidater. Från denna synpunkt hafva kommitterade ansett det antal valmän, som skall erfordras för rätten att framställa förslag, icke böra sättas högre än tjugu.

Men ehuru kommitterade således af vissa hänsyn velat göra rättigheten att framställa förslag å kandidater lätt tillgänglig, hafva kommitterade ej förbisett att i denna lätthet kan ligga en fara för sammanhållningen inom partierna. Erfarenheten torde dock snart, bättre än alla inskränkningar, gifva valmännen anvisning om den väg, de hafva att gå; den skall otvifvelaktigt lära dem att ett oklokt framhåfvande af enskilda önsknings, som icke kunna vinna större anslutning, är skadlig för partiets framgång.

Framställandet af valförslag hafva kommitterade ansett böra ske under sjätte veckan före den, i hvilken valet sker. Är inom en valkrets ingen nämnvärd partisplittring, och är eljest sammanhållningen god eller intresset för valet ringa, så kan ett parti hafva utsikt att besätta alla platserna. Det bör då alltid uppsätta minst lika många kandidater, som valet afser platser, men därutöfver böra ännu några flera kandidater upptagas för att, i händelse någon af de valda afsäger sig eller eljest afgår, alla platser må kunna besättas. I och för sig är ej nödigt att fastställa någon viss gräns för kandidaternas antal på ett valförslag, men för ordningens skull torde kunna föreskrifvas att detta ej må upptaga flera än dubbelt så många, som valet afser riksdagsmän.

Af vikt är att valförslagen, när de till Konungens befallningshafvande inlämnas, äro fullt tydliga i afseende å de kandidater, som därmed afses. Förslagen böra därför alltid innehålla, utom namnen å kandidaterna, deras titel eller yrke och hemvist. För att ändock något misstag ej, såsom lätt kan ske, skall kunna äga rum, hafva kommitterade ansett att förslagen böra in-

gifvas personligen af någon af förslagsställarne. Detta ombud bör i själfva förslagsskriften vara till uppdraget bemyndigadt. Af ombudet kan Konungens befallningshafvande erhålla alla erforderliga upplysningar, och finnes därvid att förslagsskriften bör i ett eller annat afseende kompletteras, torde det vara på sin plats att ombudet själf verkställer denna komplettering. Är den, som inlämnar ett förslag, ej därtill i förslagsskriften bemyndigad, må skriften af Konungens befallningshafvande ej mottagas. Ej heller må förslagsskrift, som insändts till Konungens befallningshafvande, komma i betraktande. Men i öfrigt må, enligt kommitterades mening, Konungens befallningshafvande äga att tillbakavisa ett förslag, endast när antalet röstberättigade förslagsställare därå understiger tjugu, eller när förslaget upptager mer än dubbelt så många kandidater, som valet afser riksdagsmän.

Vid mottagandet af ett förslag har Konungens befallningshafvande således att tillse först och främst att förslagets ingifvare i förslagsskriften erhållit uppdrag att inlämna detsamma samt vidare att förslaget är undertecknadt af minst tjugi inom valkretsen röstberättigade personer och att antalet därå uppförda kandidater ej är större, än som enligt 26 § är medgifvet. Därefter skall Konungens befallningshafvande i ombudets närvaro förvissa sig om hvilka personer i förslaget uppställts såsom kandidater. Framgår vid jämförelse med röstlängderna ej fullt otvetydigt hvem som med en eller annan föreslagen kandidat afses, eller förekommer eljest någon otydlighet, har ombudet därvid att meddela erforderliga upplysningar samt att å förslaget göra nödiga anteckningar.

Den granskning, hvarom nu är taladt, afser hvarje förslag i och för sig. Men Konungens befallningshafvande har härvid att taga i betraktande jämväl alla tidigare under mottagningen ingifna förslag. Att denna jämförelse sker med största möjliga uppmärksamhet är af synnerlig betydelse. Ty då en af hufvuduppgifterna för det förfarande, som inledes med valförslagen, är att åstadkomma vallistor utan gemensamma namn, har Konungens befallningshafvande att, så snart på ett ingifvet förslag är upptaget ett namn, som är lika med ett eller flera namn på tidigare förslag, förvissa sig om huruvida därmed afses en och samma eller olika personer.

29 §.

Den offentliga kandidaturen medför, såsom förut är nämndt, bland andra fördelar äfven den, att därigenom beredes möjlighet att före valet pröfva kandidaternas valbarhet. En officiell bekräftelse före valet, att de föreslagna kandidaterna verkligen äro valbara, måste i hög grad befordra valets säkerhet.

Den pröfning af valbarhet, som i hvarje fall bör åligga valförrättaren, hafva kommitterade ansett böra förläggas till den för valförslagens ingifvande bestämda mottagning. En god ledning vid denna pröfning äger Konungens befallningshafvande alltid i röstlängderna, som ju vid denna mottagnings början skola vara granskade och rättade. Det torde nämligen kunna antagas att valbarheten i stort sedt kommer att sammanfalla med valrätten. Af riksdagsmannauppdragets beskaffenhet torde emellertid följa att Konungens befallningshafvande vid denna pröfning icke uteslutande kan rätta sig efter röstlängden. Ty ehuru kommitterade af praktiska skäl velat förorda att röstlängden i fråga om valrätten skall äga ovillkorligt vitsord, torde det vid pröfning af valbarheten blifva nödvändigt att äfven taga hänsyn till andra kända förhållanden. I regel torde Konungens befallningshafvande redan vid mottagandet af ett förslag kunna meddela beslut i fråga om valbarheten. Finnes därvid någon icke vara valbar, har Konungens befallningshafvande att i ombudets närvaro från förslaget stryka denne persons namn. Någon gång kan Konungens befallningshafvande däremot finna nödigt att inhämta närmare upplysningar, eller ock blir kandidatens diskvalifikation för riksdagsmannauppdraget först senare för Konungens befallningshafvande veterlig. Med beslutets meddelande bör dock i dessa fall ej dröjas längre, än som är oundgängligen nödigt. Det har nämligen syns kommitterade billigt att valmännen genom sitt ombud berättigas att å förslaget uppföra en valbar person i stället för den kandidat, som funnits icke vara valbar; men då något särskildt anstånd utöfver den för mottagningen bestämda tid icke ansetts kunna för detta ändamål medgifvas, bör ombudet, såvidt möjligt är, före nämnda tids utgång erhålla besked därom att den ifrågavarande kandidaten strukits från förslaget. Enär partierna i regel uppställa flera namn, än det antal platser de hafva utsikt att vinna, är den i förevarande § dem medgifna rätt att komplettera förslaget tydligen ej af någon större betydelse. Åt Konungens befallningshafvande torde därför utan olägenhet kunna öfverlämnas att i fråga om sättet för beslutets meddelande åt ombudet förfara så, som i hvarje fall finnes lämpligast.

30 och 31 §§.

Sedan de särskilda förslagen af Konungens befallningshafvande granskats och pröfvats och, där så varit af nöden, behörigen fullständigats eller rättats, böra de bringas till allmänhetens kännedom. Då förslagen antagas i allmänhet blifva uppgjorda af de olika partiledningarna eller af mera inflytelserika valmän, måste tydligtvis kännedomen äfven om förslagsställarnes namn för allmänheten underlätta bedömandet af partiställningen. Förslagen synas därför böra i sin helhet kungöras. För sådant ändamål uppföras förslagen å en förteck-

ning i ordningsföljd efter som de ingifvits och med utsättande för hvarje förslag af förslagsställarnes namn, titel eller yrke och hemvist. Denna förteckning har Konungens befallningshafvande därefter att ofördröjligen offentliggöra, därvid kungörandet lämpligen torde bära ske på samma sätt, som föreslagits i fråga om den angående valet utfärdade kungörelsen. Enär det enligt kommitterades förslag skall åligga alla de kandidater, som vilja gemensamt tillhöra en vallista, att därom afgifva förklaring till Konungens befallningshafvande, samt denna förklaring bör förmedlas af några af de ursprungliga förslagsställarne, har det synts lämpligt att samtliga förslagsställare och kandidater genom Konungens befallningshafvandes försorg direkt erhålla del af den kungjorda förteckningen.

Att det äfven före förslagens kungörande skall stå valmännen eller andra intresserade öppet att hos Konungens befallningshafvande taga del af desamma, lärer nog vara en gifven följd af dessa handlingars beskaffenhet, men det har ansetts icke vara olämpligt att i lagen framhålla denna rättighet med erinran att förslagen icke lämnas utan behörig tillsyn.

32—35 §§.

Det torde ej sällan inträffa att ett och samma namn upptages på skilda förslag. Något sätt måste då finnas att befria dessa listor från det gemensamma namnet. Äfven kan ett förslag hafva uppställts från en trakt af valkretsen och ett annat från en annan trakt, allt utaf anhängare af ett och samma parti. En sådan söndring är emellertid högst skadlig för partiet. Båda partigrupperna bära därför beredas möjlighet att sammansluta sig om en gemensam vallista. Att dessa åtgärder icke kunna komma till stånd utan kandidaternas egen medverkan torde utan vidare vara påtagligt. Då i öfrigt hvarje sammanslutning af kandidater till en lista icke synes kunna ske utan kandidaternas uttryckliga samtycke, hafva kommitterade ansett att för konstituerandet af en vallista, som upptager två eller flera namn, nödvändigt erfordras en förklaring från kandidaterna själfva att de vilja tillhöra ifrågasvarande vallista. Men likasom kommitterade ansett med svensk uppfattning mest öfverensstämmande att kandidaterna ej uppställa sig själfva, utan föreslås af valmännen, så har i konsekvens därmed ansetts att valmännen, vare sig en organiserad partiledning finnes eller ej, förmedla upprättandet af de slutliga vallistorna.

De åtgärder, som bära vidtagas för åvägabringande af dessa listor, skola enligt kommitterades mening vara fullgjorda under tredje veckan före den, i hvilken valet sker. Konungens befallningshafvande mottager då anmälningar om namn å kandidater, som slutligen skola tillhöra en och samma vallista. Om å

en vallista upptagits namn å kandidater från flera valförslag, skall anmälningen härom vara undertecknad af ett visst antal bland dem, som framställt dessa förslag. Då kommitterade i fråga härom stannat vid att föreslå minst tio, har det skett under antagande att det kan vara tillräckligt om af dem, som undertecknat de tidigare förslagen, blott några få förtroendemän med sina namns underskrift bekräftade vallistans egenskap att angifva en allmänna mening inom partiet. Men därjämte hafva kommitterade velat förekomma att genom föreskrift om ett allt för stort antal underskrifter vallistans bildande möjligen skulle kunna försvåras. I det fall att en vid den första mottagningen föreslagen lista oförändrad skall bilda en slutlig vallista, synes det vara tillräckligt, om denna lista vid andra mottagningen anmäles af blott en af de ursprungliga förslagsställarne. Detta fall torde, åtminstone sedan allmänheten blifvit fullt förtrogen med det proportionella valsättet, utan tvifvel ganska allmänt förekomma. Ett parti kan vara väl organiseradt, dess lista är redan från början fullt bestämd. Det skulle då förefalla onödigt om den senare anmälningen, hvars hufvudsakliga ändamål i detta fall blir att styrka kandidaternas samhörighet, behöfde ske under medverkan af ett flertal förslagsställare. Äfven där något eller några namn blifvit från ett valförslag uteslutna, torde det vara tillräckligt om blott en af de ursprungliga förslagsställarne gjorde anmälan härom.

Kommitterade hafva således ansett att, om anmäld vallista upptager namn å kandidater från ett enda förslag, anmälningsskriften bör vara underskrifven af minst en af förslaget framställare, men att, om vallistan upptager namn å kandidater från två eller flera förslag, anmälningsskriften bör vara undertecknad af minst tio bland dem, som framställt dessa förslag. Det är härvid ej afsedt att dessa anmälare ovillkorligen skola hafva förekommit å skilda valförslag. Af anmälningsskriftens ändamål följer att därå ej må upptagas andra namn på kandidater än som finnas å de enligt 31 § kungjorda förslag.

Ehuru kommitterade afsett att de definitiva vallistorna skola anmälas af valmännen, är det dock tydligt att kandidaternas inflytande på listornas sammansättning varder högst betydelsefullt. Det är i sista hand kandidaterna, som bestämman samhörigheten sig emellan. Den förklaring de härom afgifva, synes böra tecknas å själfva anmälningsskriften. På grund af förklaringens stora betydelse torde det äfven vara lämpligt föreskrifva att förklaringen skall af hvarje kandidat egenhändigt underskrifvas och att namnteckningen af två personer bevittnas. Af förklaringens ändamål följer omedelbart att en kandidat ej må teckna förklaring å mer än en anmälningsskrift. I lagtexten synes detta emellertid tydligt böra utsägas. En erinran därom skall för öfrigt enklast och bäst framhålla förklaringens hufvudändamål.

Hvad i första stycket af 34 § föreslagits afser vissa formella åtgärder för de fall att i afseende å anmälningsskriften icke iakttagits hvad 33 § innehåller. Konungens befallningshafvande har då att genom utstrykning af vederbörande kandidats namn från den anmälda vallistan däri meddela behörig rättelse. En anmälningsskrift, som alls icke innehåller någon förklaring af däri nämnda kandidater, kan tydligen ej betraktas såsom någon laga anmälan och bör därför ej mottagas. De öfriga fall, när enligt kommitterades förslag en anmälningsskrift skall tillbakavisas, äro dels då den ej är så undertecknad, som med afseende å listornas sammansättning blifvit i 33 § föreslaget, och dels då den ej inlämnas personligen af den eller någon bland dem, hvilka gjort ifrågavarande anmälan. Skulle åter någon kandidat å mer än en anmälningsskrift hafva tecknat sådan förklaring, som i 33 § 3 mom. afses, eller, med andra ord, har han, trots uttryckligt förbud, motverkat själfva syftet med förklaringen, torde Konungens befallningshafvande böra äga att utstryka hans namn från de vallistor, å hvilka det upptagits, hvaraf följer att kandidaten blir fristående.

Har nu, enligt 33 §, en vallista behörigen anmäls, och är den i behörigt skick eller är den af Konungens befallningshafvande behörigen rättad, då innefattar den en justering af tidigare ingifna förslag. Från alla dessa böra då genom Konungens befallningshafvandes försorg utstrykas de namn, som finnas upptagna å den ifrågavarande vallistan. Alla kandidater, hvilkas namn ännu kvarstå å tidigare förslag, upptagas hvar för sig såsom fristående, och hvarje sådant namn anses bilda en särskild vallista. Kandidater, som äro för olika vallistor gemensamma, kunna nu ej förekomma.

Ehuru de föreslagna kandidaternas valbarhet redan blifvit af Konungens befallningshafvande pröfvad, kunna emellertid förändringar däri hafva inträffat vid den tidpunkt, då vallistorna skola definitivt fastställas. Skulle då en föreslagen kandidat vara afiden eller finnas icke längre vara valbar, bör Konungens befallningshafvande äga att från den lista, som upptager detta namn, utstryka detsamma.

36 och 37 §§.

I afseende å uppgörandet af den förteckning, som upptager de särskilda vallistorna, torde böra iakttagas: att vallistor, som tillkommit på anmälan enligt 33 § sättas främst och inbördes ordnas efter tiden för inlämnandet; att efteråt de listor, som utgöras af fristående kandidatnamn, ordnas alfabetiskt efter namnens begynnelsebokstäfver; samt att hvarje lista förses med tydlig nummerbeteckning. Namnen å de anmälda listorna åter upptagas i den ordning, hvori de anmäls. Konungens befallningshafvande torde i fråga om personbeteckningarna däri icke äga att göra andra afvikelser, än

behöfliga förkortningar, när ändå varder fullt tydligt hvem eller hvilka med beteckningarna afses. Vallistorna, sålunda ordnade, kunna nu kungöras. De upptaga då alla de namn på kandidater, som vid valet kunna komma i fråga.

När vallistorna på detta sätt blifvit fastställda och kungjorda, har Konungens befallningshafvande att låta trycka erforderligt antal röstsedlar. Dessa böra upptaga de särskilda vallistorna på alldeles samma sätt, som den kungjorda förteckningen, så att, när valmännen vid valet erhålla dessa röstsedlar, de äro fullt förtrogna med deras uppställning. Då det torde få antagas att anmälda vallistor i allmänhet upptaga kandidaterna alfabetiskt efter namnens begynnelsebokstäfver, har denna ordning blifvit följd vid affattandet af formuläret till röstsedlarna. Men härmed är icke afsedt att vallistorna ovillkorligen skola vara så uppställda. Vill således något parti, med afvikande från bokstafsordningen, uppställa sina kandidater i annan ordning, skall det härtill äga full frihet, och den kungjorda vallistan äfvensom röstsedeln kommer då naturligtvis att upptaga namnen i den ordning, partiet själf angifvit.

38 och 39 §§.

Ehuru det ej lärer kunna antagas att i verkligheten ett tillräckligt antal valbara kandidater icke skulle blifva föreslagna eller vid utgången af den i 33 § nämnda mottagning kvarstå, är detta dock ej uteslutet. I sådan händelse lärer det icke vara någon annan utväg, än att på nytt kungöra valet och därför utsätta annan lämplig tid samt i öfrigt förfara såsom vid ett nytt val.

Kan antalet föreslagna kandidater tänkas blifva mindre än det antal riksdagsmän, som skall väljas, så är det ock tänkbart att vid utgången af den första mottagningen hela antalet valbara kandidater är jämnt lika stort som nyssnämnda antal riksdagsmän. I dylikt fall kunna tydligen inga andra blifva valda, än de sålunda föreslagna kandidaterna. Ett val blefve då fullständigt onödigt. Konungens befallningshafvande bör följaktligen äga att i sådan händelse omedelbart förklara de föreslagna kandidaterna valda och inställa alla vidare valåtgärder. Hvad nu är sagdt torde ock gälla, om vid slutet af första mottagningen antalet valbara kandidater är större, än som skall väljas, men af någon anledning detta antal vid utgången af den andra mottagningen blifvit jämnt lika stort som det antal riksdagsmän, valkretsen äger utse.

V Kap.

Om de omedelbara valens förrättande.

41 §.

Sedan röstsedlarna färdigtryckts, bör Konungens befallningshafvande i god tid före valdagen låta tillställa vederbörande ordförande vid valförrättningarna tillräckligt antal däraf samt jämväl återställa röstlängden. För ordningens skull och för att från valmyndigheten afvända hvarje skymt af misstanke att den i fråga om röstlängden icke noga iakttagit laga former, synes det vara lämpligt att omslaget till röstlängden och röstsedlarna förseglas och att detta omslag först vid valförrättningen brytes. Rörande det antal röstsedlar, som af Konungens befallningshafvande bör afsändas, torde någon föreskrift icke vara behöflig. Af röstlängden framgår huru många röstberättigade finnas i hvarje valdistrikt. Emellertid kan en utlämnad röstsedel till följd af misstag eller annan händelse blifva obrukbar. Enligt förslaget skall i sådant fall den valman, som mottagit denna sedel, äga utbyta den mot annan röstsedel. Sådant utbyte af röstsedlar torde dock endast undantagsvis ifrågakomma. För öfrigt kan det knappast förutsättas att alla röstberättigade inställa sig vid valet för att rösta. Det lär emellertid kunna antagas att Konungens befallningshafvande för säkerhets skull höjer antalet afsända röstsedlar med visst procenttal, t. ex. tio procent af de röstberättigades antal.

42 §.

I de flesta länder hafva på senare tider särskilda åtgärder vidtagits för att vid valet trygga valhemligheten. I sådant hänseende har föreskrifvits antingen användande af officiellt tryckta röstsedlar, hvilka erbjuda ett godt skydd för valhemligheten, eller också att röstsedlarna skola vid valet aflämnas i officiellt stämplade kuvert, som tillhandahållas valmännen vid valbordet. Men dessutom förekomma andra försiktighetsmått. Än bestå dessa däri att, såsom i Danmark är föreskrifvet, valmannen, innan han aflämnar sin röstsedel, har att inträda i ett särskildt rum, där han alldeles ensam inlägger röstsedeln i ett kuvert; än äro vissa andra anordningar vidtagna, därvid mer eller mindre noggranna bestämmelser äro gifna rörande vallokalens inredning.

Ehuru i vårt land känslan för valfrihetens helgd torde vara så stark, att man i allmänhet icke tillåter sig att göra eller af andra tål något intrång i denna frihet, kan det dock ej förnekas att i följd af lättheten att kontrollera, huru en valman röstar, ett visst tvång på valfriheten kan utövas och någon

gång verkligen blifvit utöfvadt. Är detta erkändt, torde det vara lagstiftningens uppgift att i tid trygga valhemligheten, äfven om något allmänare behof i sådan riktning ej förekommit. De åtgärder, som härvid komma i fråga, synas dock ej böra vara af sådan art, att de gifva intryck af en fara, hvars ängsliga undvikande den menige mannen ej förstår, eller af en hemlighetsfullhet, som förefaller honom onödig.

Hvilket valsätt än tillämpas, bör i vallokalen finnas tillfälle för valmannen att där skriva sin röstsedel eller eljest på sin röstsedel utmärka, huru han vill rösta. Detta, helt naturligt i och för sig, varder nödvändigt, när man inrättar valsättet så, att den röstande skall i själfva vallokalen medelst en officiell röstsedel afgifva sin röst. I vanliga fall torde härvid ett antal smärre skrifbord eller skrifpulpeter, uppställda med något mellanrum från hvarandra och försedda med skärmar, lämpligen kunna användas. Dessa enkla anordningar i förening med sättet för ordnande af själfva valhandlingen torde vara fullt tillräckliga för det afsedda ändamålet.

Inredningen i vallokalen bör således, enligt kommitterades mening, bestå af ett bord för valmyndigheten, och i en halfkrets framför eller vid sidan af detta bord uppställas, efter behofvet i hvarje fall, ett antal smärre skrifbord eller skrifpulpeter, hvar och en framtill och på sidorna försedd med en skärm, som döljer valmannens förehafvande. Dessa skärmar, som kunna göras af olika ämnen, såsom trä eller ogenomskinligt glas, afpassas naturligen efter befintliga bord eller pulpeter och anbringas så, att de efter valförrättningen kunna lös- tagas för att vid följande val åter användas. Kan på någon ort en annan anordning vara mera lämplig eller med förut befintlig inredning i vallokalen mer förenlig, skall det enligt förslaget stå vederbörande fritt att annorlunda inrätta skrifplatserna, blott valhemligheten ej äfventyras. I hvarje fall skola dessa skrifplatser dock alltid vara så anordnade, att för så väl valmyndigheten som de röstande är synligt, när en skrifplats är af en valman upptagen. Då valmyndigheten enligt sakens natur skall hafva att vaka öfver att någon ej, trots de vidtagna anordningarna, söker utforska en annans förehafvande, bör valmyndigheten från sin plats kunna öfverblicka de särskilda skrifplatserna och tillbakavisa en valman, som vill intaga en redan upptagen skrifplats.

I 121 § hafva kommitterade velat ålägga kommunerna att, såsom nu öfver allt i riket torde vara brukligt, tillhandahålla och anordna lämpliga vallokaler. I öfverensstämmelse härmed och af praktiska skäl hafva kommitterade föreslagit att äfven de anordningar, som i 42 § afses, skola bekostas af kommunerna. Erforderliga föreskrifter rörande dessa anordningar skola dock enligt förslaget meddelas af vederbörande valnämnd eller magistrat, och det skall åligga valnämnden eller magistraten att noga vaka öfver att gifna föreskrifter behörigen utföras.

44 §.

För de väljande måste det tydligen vara af stor vikt att en viss tid på dagen är bestämd för valets avslutande. En hvar kan då välja den för honom lägligaste tiden för inställelsen vid valurnan. Lika påtagligt, som därigenom beredes en lättnad för de väljande, lika påtagligt är att denna lättnad blifver större, i samma mån tidrymden mellan valets början och dess avslutande är lång. I olika yrken och samhällsklasser är den egentliga arbetstiden ofta mycket olika; den tid på dagen, då den ena lättast kan inställa sig vid valet, lämpar sig därför mindre väl för den andra. Uppenbarligen är detta anledningen till att i nu gällande valordning för Stockholms stad bestämts att riksdagsmannavalet skall börja kl. 9 f. m. och fortgå till kl. 2 e. m. samt därefter fortsättas från kl. 6 till kl. 9 e. m.

Enligt kommitterades mening bör vid valet så tillgå, att valmännen få i tur och ordning efter som de inställa sig aflämna sina röstsedlar. Af skäl, som förut anförts, och då det måste vara angeläget att förebygga att genom valhandlingens för tidiga avslutande en del valmän, som senare inställt sig för att rösta, vägras att afgifva sina röster, anse kommitterade nödigt att en viss tid bestämmes, under hvilken förrättningen skall fortgå. Att i en lag, som skall gälla för hela riket, stad som land, finna en tidrymd härför, som skall tillfredsställa alla, är naturligen icke möjligt, men, om tiden sättes från kl. 9 f. m. till kl. 8 e. m. med afbrott från kl. 1 till kl. 4 e. m., torde härigenom valmännens berättigade intressen vara fullt tillgodosedda. Kommitterade antaga ock att denna tid i allmänhet skall lämpa sig för hela riket. Då emellertid i Stockholm behof af en något längre tid får antagas vara för handen, och det möjligen kan inträffa att äfven för annan ort annan tid kan finnas mera lämplig, än den af kommitterade föreslagna, hafva kommitterade för sådant undantagsfall velat bereda möjlighet att få andra tider bestämda. Framställning härom torde böra ske hos Konungen och kunna göras såväl af de myndigheter, hvilka hafva att taga befattning med valen till andra kamraren, som ock af enskilda i frågan intresserade personer. Om på sådan framställning Kungl. Maj:t finner skäl bestämma andra tider för valförrättnings hallande, än de i lagen fastställda, lärer förordnandet härom böra lända till efterrättelse tillsvidare och intill dess annorlunda varder bestämdt.

Huruvida, därest ifrågavarande förslag varder lag, val må ske å söndag, är en fråga, om hvilken kommitterade icke hafva anledning att direkt yttra sig. Emellertid torde det vara lämpligt stadga att, där allmän gudstjänst å valdagen hålles inom valdistriktet, uppehåll i valet skall göras för den tid gudstjänsten pågår.

45 §.

Kommitterade hafva föreslagit att röstsedlarna, innan de tillhandahållas valmännen, skola förses med en officiell stämpel. Genom en sådan stämpling skall valmyndighet äga möjlighet att, när röstsedeln af den väljande aflämnas, öfvertyga sig om att icke obehörig röstsedel användes. Då det kan vara nödigt att, sedan vid röstsammanräkningen röstsedlar från olika valdistrikt sammanblandats, kunna åter urskilja röstsedlarna från ett visst valdistrikt, hafva kommitterade ansett stämpeln böra utvisa det valdistrikt, där förrättningen äger rum, och stämplingen ske vid valtillfället. Att det skall äligga valmyndigheten att anskaffa den föreskrifna stämpeln torde utan vidare vara uppenbart.

46—49 §§.

Vid röstningen skall, enligt förslaget, tillgå så, att valmännen i tur och ordning efter som de inställa sig framträda till valbordet och nämna sina namn jämte den bostadsbeteckning, under hvilken de äro i röstlängden upptagna. Sedan af röstlängden inhämtats att vederbörande person är röstberättigad, utlämnas till honom en stämplad röstsedel. Med denna begifver han sig till en ledig skrifplats och anbringar med en penna af blåkrita, som där hålles tillgänglig, ett tydligt streck under hvart och ett af de namn, på hvilka han vill rösta. Då det måste antagas att valmannen på förhand känner röstsedelns uppställning och äfven bestämt sig för hvilka kandidater, han vill utse, lär det ej för honom möta någon svårighet att utan tidsutdräkt verkställa nammunderstrykningen. Sedan denna är verkställd, äger valmannen ej att visa de i valsalen närvarande huru han röstat, utan han skall vid skrifplatsen tillsluta sedeln. Det är honom ej heller tillåtet att medelst åsättande af något märke på röstsedeln göra den igenkännelig. Utan dröjsmål skall valmannen personligen öfverlämna röstsedeln till valnämndens eller magistratens ordförande. Sedan denne förvissat sig om att sedeln är behörigen stämplad, men eljest på utsidan omärkt, och efter det i röstlängden vid den röstades namn skett anteckning om aflämnandet, nedlägger ordföranden sedeln i valurnan. Skulle en valman uppehålla sig längre tid vid skrifplatsen, än valmyndigheten finner vara nödvändigt, skall, jämlikt 43 §, valmyndigheten till förekommande af uppehåll i valförrättningens behöriga fortgång äga att meddela nödiga föreskrifter, dem valmannen då har att åtlyda.

Med föreskriften att kritpena skall användas vid nammunderstrykningarna har afsetts att dessa skola framträda så tydligt som möjligt. Från synpunkten af valhemlighetens bevarande är det af vikt att pennorna icke innehålla olika

färgade kriterier utan endast kriterier af en färg, lika för alla de pennor, som vid förrättningen skola användas.

Då emellertid en valman på grund af kroppsligt fel kan vara oförmögen att själf utmärka, huru han vill rösta, samt att tillsluta och framlägga röstsedeln, torde det i sådant fall böra medgifvas honom att anlita annans biträde. I vanliga fall lär en sådan valman alltid vara åtföljd af någon honom närstående person, och lämpligt synes då vara att denna person, om valmannen så önskar, äfven hjälper honom vid röstningen. På valmannen torde således böra ankomma att själf bestämma, hvem han vill hafva till hjälp vid röstningen; följaktligen skall han äga att anlita äfven kvinnligt biträde.

I intet annat fall, än då en valman verkligen ej själf kan till följd af något kroppsligt lyte utföra röstningshandlingen, må det vara tillåtet att annan person åtföljer honom till skrifplatsen. Ej heller synes det böra vara någon tillåtet att utanför de anordnade skrifplatserna utmärka, huru han vill rösta. Har en valman ej fogat sig i denna ordning, bör valmyndigheten ej äga att nedlägga hans röstsedel i valurnan, men valmyndigheten torde böra affordra honom röstsedeln och, om han sedan vill underkasta sig den föreskrifna ordningen, till honom utlämna en ny röstsedel. Saknar aflämnad röstsedel behörig stämpel eller är den på utsidan försedd med något af den röstande anbragt märke, bör den icke mottagas.

Det är redan förut (sid. 112) anmärkt, att vid listmetodens användande valmännen ej få rösta på andra namn, än dem hvilka blifvit i stadgad ordning anmälda före valet. Förbud mot sådan röstning är intaget i 48 §.

Huru åter valmannen skall äga att på de kandidater, röstsedeln upptager, använda sin röstkraft, hafva kommitterade angifvit i den allmänna motiveringen (sid. 77). I den enkla kumulativa metodens idé ingår, att hvarje röstande äger en viss röstkraft, som han må samla på en eller dela mellan flera personer. I ordningens intresse torde det dock böra föreskrifvas att å röstsedeln ej må utmärkas flera namn, än det antal riksdagsmän som skall väljas. Då vidare den af kommitterade föreslagna tillämpningen afser att valmannen endast i *lika delar* äger fördela sin röstkraft, innefattar detta tydligen ännu en begränsning af den enkla kumulativa principen. Genom denna begränsning ernås emellertid i främsta rummet att metoden praktiskt blir högst väsentligt förenklad. Själva röstningen kan ske med möjligast enkla anordning, och röstsummanräkningen erbjuder inga svårigheter.

I enlighet med denna form af den kumulativa metoden tillerkännes hvarje valman en röst med rätt att samla denna röstkraft helt på en kandidat, eller att ål en hvar af flera kandidater gifva så stor bråkdel däraf, som motsvarar kandidaternas antal. Denna fördelning ombesörjer metoden automatiskt; val-

mannen har endast att utmärka, hvilken eller hvilka kandidater han vill hafva till riksdagsmän. Har således valmannen understrukit fem namn på röstsedeln, så betyder det, att en hvar af de fem kandidaterna erhållit $\frac{1}{5}$ röst.

I den allmänna motiveringen är äfven anmärkt, att metoden ej velat förhindra valmannen att rösta på kandidater å skilda listor. Om han så gör, delas hans röst på alldeles samma sätt, som nyss är angifvet.

På annat sätt, än ofvan är nämndt, må valmännen ej utmärka, huru de vilja rösta. Häraf följer att, om å en röstsedel understrukits flera namn, än valet afser platser, eller om å röstsedeln tillagts och understrukits något namn, som ej är å sedeln tryckt, eller om den röstande ej genom sådan understrykning, som i 46 § afses, utan i någon annan form angifvit sin vilja, sådan röstsedel skall vara ogill.

50 §.

Förut är angifvet ett fall (sid. 123), då valmyndigheten kan äga att till en valman utlämna ännu en röstsedel utöfver den han först erhållit. Men äfven andra fall äro tänkbara. Genom något misstag eller någon oförsiktighet från den röstandes sida kan den till honom utlämnade röstsedeln hafva blifvit obrukbar. Har han t. ex. råkat att understryka en kandidats namn, som han alls icke vill hafva utsedd till riksdagsman, eller har han på något sätt råkat skada sedeln, synes valmannen böra äga att mot återställande af samma sedel utfå ny röstsedel. Såsom förut antydts lärer kunna antagas att Konungens befallningshafvande till valmyndigheten öfverlämnat ett antal röstsedlar utöfver antalet röstberättigade. I de flesta fall lärer valmyndigheten kunna utan svårighet beräkna, om tillgång finnes att genast till valmannen utlämna ny röstsedel. Något hinder härför torde då ej möta. Men om någon ovisshet härutinnan råder, om det — i följd därpå att andra valmän tidigare under förrättningen erhållit två röstsedlar — kan befaras att till en hvar af de efteråt röstande icke skulle kunna utdelas åtminstone en röstsedel, så torde det vara i sin ordning att de valmän, som påfordra att utfå ny röstsedel, vänta till valets slut och då, en hvar i sin tur, erhålla möjligen öfverblifna röstsedlar. På valmyndighetens pröfnings rätt torde alltså få bero, om ny röstsedel genast må kunna utlämnas till valman, som sådant påfordrar. Genom denna pröfningsrätt skall valmyndigheten ock, om mot förmodan försök afsiktligt skulle göras att hindra efteråt kommande valmän att utöfva sin rösträtt, äga makt att afvända ett sådant försök.

51 och 53 §§.

När af anledning, som i 44 § sägs, uppehåll i valet skall äga rum, blifva dörrarna till vallokalen tillstängda. Likaså vid det klockslag, då valet skall sluta. I bägge fallen böra emellertid, i öfverensstämmelse med hvad nu är i valordningen för Stockholms stad stadgadt, alla de valmän, som förut infunnit sig i vallokalen, eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därintill men ej hunnit deltaga i valet, äga rätt att aflämna sina röstsedlar. På sätt nu i valordningen för Stockholms stad äfven är stadgadt torde det vara lämpligt föreskrifva att, då uppehåll i valförrättningen sker, valurnan skall omsorgsfullt förseglas under minst tre närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar, och att valmyndigheten bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, inför öppna dörrar förvissa sig om att sigillen äro obrutna.

52 och 54 §§.

När alla, som vid det klockslag då valet skall sluta, ännu, efter hvad under 51 § sagts, äga tillträde till valet, aflämnat sina röstsedlar, skall enligt förslaget ordföranden förklara röstningen afslutad.

Då enligt förslaget Konungens befallningshafvande skall vara valförrättare, hafva kommitterade ansett riktigast och lämpligast att röstsedlarna oöppnade insändas till Konungens befallningshafvande för att på en gång där sammanräknas. Särskilda försiktighetsmått torde dock därvid böra iakttagas. I sin ordning är att valnämnden eller magistraten räknar de oöppnade röstsedlarna och jämför deras antal med antalet af de personer, som enligt anteckningarna i röstlängden deltagit i valet, samt i valprotokollet antecknar de sålunda erhållna siffrorna. Skulle någon olikhet i antalet därvid förekomma, torde valmyndigheten enligt den anvisning, som gifvits i det af kommitterade affattade formulär till valprotokoll, i protokollet angifva sannolika anledningen till detta förhållande. Men på det att ingen misstanke sedan må kunna uppstå därom att allt icke försiggått riktigt och lagligt, hafva kommitterade ansett nödigt att de vid valet afgifna röstsedlarna inläggas i ett hållfast omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst tre närvarandes sigill; att för behörig kontroll de åsatta sigillen aftryckas i protokollet; samt att alla obegagnade eller eljest öfverblifna röstsedlar förstöras, allt detta vid själfva förrättningen. Sedan dessa åtgärder vidtagits och anteckning därom gjorts i protokollet, torde protokollet böra vid förrättningen högt uppläsas och dess riktighet bekräftas af ordföranden och två af de närvarande, anlingen valmän, utom valmyndigheten, eller ledamöter af denna myndighet. Efter förrättningens afslutande skall det därefter enligt förslaget åligga valnämnden eller magistraten att oför-

dröjligen till Konungens befallningshafvande insända de inslagna röstsedlarna och valprotokollet jämte röstlängden. Det lärer härvid kunna antagas att valmyndigheten utan särskild föreskrift inlägger alla dessa handlingar i ett gemensamt yttre omslag och därvid särskildt iakttaget att de å röstsedelsomslaget och protokollet äsatta sigillerna få sådant läge, att de skyddas för yttre skada.

VI Kap.

Om rösternas sammanräkning efter omedelbart val samt kungörande af valets utgång.

55 §.

Om tiden och stället för sammanräkningen af de vid valet afgifna röster skall underrättelse hafva meddelats såväl i den utfärdade valkungörelsen som ock genom tillkännagifvande i de särskilda valdistrikten vid valförrättningar-
nas afslutande.

I fråga om stället för sammanräkningen kommer denna naturligtvis i regel att hållas i den stad, där länsstyrelsen har sitt säte. För det fall, att ett län är deladt i olika valkretsar, vore det otvifvelaktigt fördelaktigt, särskildt med hänsyn till den pröfning rörande valbarhet, som vid förrättningen förekommer, om beträffande den valkrets, som icke omsluter residensstaden, förrättningen kunde hållas äfven inom denna valkrets. En sådan anordning afser förslaget ock att främja. Förhållandena kunna likväl tänkas vara sådana, att det icke utan största olägenhet skulle låta sig göra att hålla förrättningen utom residensstaden, och kommitterade hafva därför icke velat lägga något hinder i vägen för att i sådant fall sammanräkningen sker i residensstaden, utan ansett det böra öfverlämnas åt Konungens befallningshafvande att därom lämpa efter omständigheterna.

För sammanräkningsarbetets riktiga utförande lärer Konungens befallningshafvande i de flesta fall behöfva anlita biträde af flera personer. Då det utan tvifvel vore lämpligt, om några valmän eller andra personer under arbetets gång kontrollerade anteckningarna och räkningarna samt äfven i öfrigt tjänade till vittnen vid förrättningen, hafva kommitterade föreslagit att Konungens befallningshafvande skall äga utse en eller flera personer att såsom vittnen deltaga i sammanräkningen. Att denna bör ske inför öppna dörrar torde följa af förrättningens allmänna karaktär och ändamål.

56 §.

Konungens befallningshafvandes första åtgärd vid förrättningen torde vara att granska de insända valprotokollen samt i vittnenas närvaro öfvertyga sig om att omslaget till de vid hvarje protokoll fogade röstsedlar är i behörigt skick. För sådant ändamål böra sigillen å omslaget jämföras med de i protokollet aftryckta sigillen. Till följd af hvad kommitterade förut under 54 § anført rörande handlingarnas inläggande och afsändande, kan det ej gärna tänkas att sigillen under transporten skola hafva så förstörts, att det skall vara omöjligt att afgöra om de äro orubbade. Endast ett uppsåtligt öppnande torde vara att befara. Förekommer ej skäligen anledning att omslaget efter tillslutningen blifvit öppnadt, har Konungens befallningshafvande att bryta förseglingen, men i motsatt fall lämnas omslaget orubbadt; de i detta omslag inneslutna röstsedlar kunna således ej medräknas.

57 §.

Då förrättningen naturligen lærer utsättas till sådan tid, att röstsedlarna och valprotokollen från samtliga valdistrikt nödvändigt måste hinna inkomma, kan det ej gärna inträffa att från något valdistrikt röstsedlar eller protokoll skola uteblifva. Skulle så emellertid ske, torde, i öfverensstämmelse med hittills följd rättstillämpning, valets afslutande icke böra däraf uppehållas.

58 och 59 §§.

Innan röstsammanräkningen vidtager, bör Konungens befallningshafvande meddela de beslut, hvartill röstsedlarna och protokollen må gifva anledning. Det är förut (sid. 124) angifvet några fall, då röstsedel lærer vara ogill. Att med det tillvägagångssätt, kommitterade föreslagit, någon röstsedel skulle kunna sakna valdistriktets stämpel torde knappast kunna förekomma. Sådant skulle, om det skett utan valmannens vilja, innebära en rad af förbiseenden, som gränsar till det omöjliga. Det antagande ligger därför närmare att valmannen afsiktligt sökt insmuggla en icke officiell röstsedel. Hvad han därmed skulle vilja vinna är svårt att förstå, ty en sådan insmugglad röstsedel blefve naturligtvis förklarad ogill, men för fullständighetens skull torde ett stadgande härom i lagen icke böra saknas. Skulle å röstsedel intet namn vara understruket, är den naturligen att betrakta såsom blank. Röstsedel, å hvilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara af den röstande med afsikt där anbragt, torde jämväl böra anses såsom ogill. Eljest skulle valmännen äga en utväg att, där de af en eller annan bevekelsegrund kunde finna sådant önskligt, angifva huru de röstat.

För hvarje kandidat erhålles således ett antal röster och röstdelar: t. ex. för en af kandidaterna 323 röster å sedlarna i första gruppen, $244\frac{1}{2}$ röster å sedlarna i andra gruppen och å sedlarna i de följande grupperna resp.: $255\frac{2}{3}$, $195\frac{1}{4}$, $179\frac{2}{3}$, $167\frac{1}{6}$ röster o. s. v. För att underlätta sammanräkningen af dessa tal synes det lämpligt att bråktalen uttryckas i hundradelar, så att $\frac{1}{2}$ räknas lika med 0,50, $\frac{2}{3}$ lika med 0,67, $\frac{1}{4}$ lika med 0,25, $\frac{2}{5}$ lika med 0,40, $\frac{1}{6}$ lika med 0,17 o. s. v., allt i enlighet med den tabell, som är intagen såsom bilaga till lagförslaget. Sammanräkningen kan nu ske på en gång utan svårighet. Den summa, som därvid erhålles, utgör *kandidatens rösttal*.

När alla kandidaternas rösttal äro uträknade, erhålles hvarje vallistas rösttal genom sammanräkning af rösttalen för de kandidater, som äro uppförda på samma lista. Kommitterade hafva med hänsyn till bekvämligheten föreslagit att utjämna summan för hvarje lista till närmaste hela tal på det sätt, att hvad som öfverstiger 0,50 räknas för 1 och hvad som understiger eller blott uppgår till 0,50 uteslutes. Det sålunda uppkomna hela talet är *listans rösttal*.

Det kan emellertid hända att en kandidat vid sammanräkningen är afliden, eller det finnes att han dåmera ej är valbar. Sådan händelse bör tydligen ej verka till förminskning af listans rätt att tillgodoräkna sig denne kandidats rösttal, och vid den sammanräkning, hvarom nu talats, må den anmärkta omständigheten ej öfva inflytande. Har således å en lista fyra kandidaters namn understrukits, och är en af dessa kandidater vid sammanräkningen afliden eller ej valbar, så hänföres denna röstsedel ändå till den grupp, som upptager sedlar med fyra namnunderstrykningar, och den afidne eller icke valbare kandidatens rösttal antecknas och medräknas i listans rösttal.

63 och 64 §§.

När kandidaternas och vallistornas rösttal äro sammanräknade, är fördelningen af antalet platser emellan de olika listorna en mycket lätt åtgärd; den sker, såsom ofvan är nämndt, med tillämpning af D'Hondts regel. För att med ett exempel belysa det förfarande, som nu följer, vilja kommitterade antaga att i en valkrets, som har att tillsätta 11 riksdagsmän, användts röstsedlar af det innehåll, formuläret vid förslaget upptager, och att vid sammanräkningen de ifrågavarande kandidaterna samt de olika listorna befunnits hafva erhållit de rösttal, som utvisas af följande tabell:

1.		Kandi- daternas rösttal	3.		Kandi- daternas rösttal
Andersson, Johan, i Hör, folk- skollärare	267	33	Andersson, Anders, i Bjäresjö, hemmansägare	192	12
Carlsson, Bengt, i Hög, hemmans- ägare.....	35	—	Andersson, Per, i Esphult, landt- brukare	695	38
Dahlström, N. K., kronofogde	753	78	Bengtsson, Ola, i Södra Mellby, hemmansägare	59	02
Eskilsson, Eskil, i Bosarp, hem- mansägare	16	11	Dahlberg, O. W., å Källstorp, arrendator	40	17
Gustafsson, Nils, i Elgaröd, hand- lande.....	8	07	Enbom, Karl, å Hilmershus, gods- ägare.....	831	50
Jansson, Per, i Borrby, nämndeman	11	50	Eriksson, Sven, kyrkoherde.....	15	—
Larsson, P. A., å Köpingsbro, in- geniör	891	56	Falkenberg, Melcher, frih., gods- ägare	759	02
Nilsson, Nils, i Svensköp, landt- brukare	5	30	Falkenberg, Wilhelm H., grefve, kammarherre	35	—
Nordenskjöld, J. M., kapten	23	—	Hagdahl, Axel, häradshöfding	75	—
Olsson, C. G., läroverksadjunkt ...	1160	25	Hansson, Rasmus, i Lilla Harrie, hemmansägare	54	16
Persson, Per, i Esarp, arrendator	5	01	Hansson, Hans, i Skurup, lands- tingsman	1230	84
Svensson, Nils, i Åkarp, hemmans- ägare	967	74	Johnsson, Per, i Viken, landt- brukare.....	85	25
Svensson, C. J., boktryckare	0	67	Jönsson, Jöns, i Våm, hemmans- ägare.....	161	07
Thorsell, G. W., disponent.....	5	78	Toll, C. A., godsägare, vice häradshöf- ding	453	13
Törne, M., rådman	68	44	Summa	4686	66
Uggla, Arvid, grosshandlare.....	789	02	Listans rösttal	4687	
Östberg, G. F., lektor	3	07	4.		
Summa	5011	63	Björling, K. F., målaremästare ...	67	13
Listans rösttal	5012		Carlsson, Fredrik, grosshandlare	83	17
2.			Danielsson, Hj. G., skeppsklarerare	490	62
Bergman, Karl, verkmästare	5	12	Ekman, Hugo E. W., konsul	171	13
Johansson, S. M., skräddare	62	43	Hammar, J. F., sjökaptän	90	—
Karlsson, Ivar, litteratör	468	50	Summa	902	05
Magnusson, Sven, gjutare	26	05	Listans rösttal	902	
Nyström, G. E., typograf	179	—			
Olin, Oskar, snickeriarbetare	12	19			
Rosengren, Ernst, målare.....	110	71			
Söderman, Alfred, brännmästare	252	12			
Summa	1116	12			
Listans rösttal	1116				

	Kandi- daternas rösttal			Kandi- daternas rösttal	
5.			8.		
Eriksson, Gustaf , i Norra Rörum, f. d. häradsdomare.....	13	05	Cederström, O. R. , frih., general- major	0	
Johansson, Sven , i Vallby, hem- mansägare	17	13	Listans rösttal	0	
Nilsson, Sven , i Österslöv, landt- brukare	476	50			
Persson, Per , i Ilstorp, hemmans- ägare	275	—	9.		
Svensson, Nils , i Önnarp, hem- mansägare	20	67	Johansson, Nils , i Espö, landt- brukare	0	
Svensson, Olof , i Södra Åby, nämndeman	5	03	Listans rösttal	0	
Summa	807	38			
Listans rösttal	807				
6.			10.		
Larsson, Per , i Tullstorp, hem- mansägare	39	07	Nordström, Erik , fil. doktor	1372	33
Månsson, Åke , i Solberga, hem- mansägare	41	03	Listans rösttal	1372	
Summa	80	10			
Listans rösttal	80		11.		
7.			Wallengren, Olof , byggmästare ...	31	33
Melin, Emil G. , handlande	1	—	Listans rösttal	31	
Palm, Gustaf , bankkamrerare	5	67			
Summa	6	67			
Listans rösttal	7				

Fördelningen af de 11 platserna mellan de olika listorna framgår nu af följande tabell, å hvilken första kolumnen upptager listornas rösttal och i de andra kolumnerna införts de öfriga jämförelsetalen, allt efter som, i den ordning kommitterade förut i den allmänna motiveringen närmare utvecklade, plats efter plats blifvit utdelad:

	1	2	3	4	5
Listan 1 (17 namn)	<u>5012</u>	<u>2506</u>	<u>1670 $\frac{2}{3}$</u>	<u>1253</u>	<u>1002 $\frac{2}{5}$</u>
» 2 (8 namn)	<u>1116</u>	558			
» 3 (14 namn)	<u>4687</u>	<u>2343 $\frac{1}{2}$</u>	<u>1562 $\frac{1}{3}$</u>	<u>1171 $\frac{3}{4}$</u>	<u>937 $\frac{2}{5}$</u>
» 4 (5 namn)	902				
» 5 (6 namn)	807				
» 6 (2 namn)	80				
» 7 (2 namn)	7				
» 8 (1 namn)	0				
» 9 (1 namn)	0				
» 10 (1 namn)	<u>1372</u>				
» 11 (1 namn)	31				

Listan 1 har således erhållit fem platser, listan 2 en plats, listan 3 fyra platser och listan 10 en plats. Den sist utdelade platsen är den, som tilldelats listan 1 för jämförelsetalet $1002\frac{2}{5}$. Närmast i ordningen var listan 3 med $937\frac{2}{5}$ röster. Den sjunde platsen i ordningen tilldelades listan 10 för jämförelsetalet 1372. Denna lista skulle därefter haft att delta i täflingen med sitt halfva rösttal, och vid understrykandet af siffran 1372 skulle således i kolumnen 2 hafva utförts siffran 686; men då listan upptager allenast en kandidat, har den på grund där af uteslutits från vidare jämförelse.

Enligt regeln att de platser, som tillkomma en lista, tilldelas dem af kandidaterna därå, hvilka äga högsta rösttalen, blifva således i det exempel-

vis valda fallet till riksdagsmän valda: *från listan 1*: Olsson, Nils Svensson, Larsson, Uggla och Dahlström; *från listan 2*: Karlsson; *från listan 3*: Hans Hansson, Enbom, friherre Falkenberg och Per Andersson samt *från listan 10*: Nordström.

Om å listan 3 endast namnen Hans Hansson, Enbom och friherre Falkenberg understrukits, skulle för tilldelandet af den fjärde plats, som tillkom denna lista, lottning hafva anställts mellan alla de öfriga namnen på listan. Det torde emellertid vara tydligt att en sådan händelse icke har mycken utsikt att i verkligheten förekomma.

I detta sammanhang torde det måhända icke vara olämpligt att här något skärskåda de framställda siffrorna och det valresultat, som däraf framgått. Fullständigt bortkastade äro de på listan 5 afgifna rösterna. Om likväl ifrågavarande intressegrupp kunnat eller vågat förena sig med det parti, som representeras af listan 3, så hade detta förenade parti och ej listan 1 erhållit den elfte platsen och Sven Nilsson (nu å listan 5) intagit den plats, som tillföll Dahlström. Att Ivar Karlsson å listan 2 kunnat blifva vald, under det att t. ex. Danielsson å listan 4 med större rösttal föll igenom, är en händelse, som icke torde kunna väcka någon förvåning. Det är ju icke enbart på sina 468,5 röster, Karlsson blifvit vald, utan till hans val hafva alla de röster bidragit, som afgifvits å öfriga på samma lista upptagna kandidater.

Till sist torde böra anmärkas att den såsom exempel tänkta röstsedeln nog upptager flera kandidater, än som kunna antagas i verkligheten blifva uppställda. Afsikten har emellertid varit att visa huru lätt D'Hondts regel, alldeles oberoende af listornas utseende, verkställer platsfördelningen mellan listorna och huru åskådligt hela valresultatet framstår.

66 och 67 §§.

Det torde kunna antagas att, åtminstone i de största valkretsarna, röstsammanräkningen icke på en dag skall kunna bringas till slut. Måste således förrättningen uppskjutas eller af annan orsak afbrytas, torde det vara i sin ordning att alla röstsedlar inläggas i omslag och förseglas, att alla valet rörande handlingar läggas i säkert förvar och att, när förrättningen ånyo företages, de af Konungens befallningshafvande tillkallade vittnena eller andra närvarande förvissa sig om att förseglingen å röstsedlarna är obruten.

Förrättningen skall enligt förslaget pågå ända till dess att valprotokollet blifvit uppsatt. I regel lär denna protokollsföring blifva föga besvärlig. Sedan de beslut, Konungens befallningshafvande kan hafva fattat, blifvit införda och antalet afgifna röstsedlar antecknats, framgår valresultatet omedel-

bart af tabeller, uppställda så som af kommitterade här ofvan under 63 och 64 §§ angifvits. Intagas då dessa tabeller såsom bilagor till protokollet, lära icke många ord behövas för dess avslutande.

Valets utgång torde omedelbart kungöras genom uppläsning af protokollet. Valförrättningen är då avslutad.

68 §.

Det formulär till fullmakt för vald riksdagsman, som nu i riksdagsordningen är intaget, hafva kommitterade med någon obetydlig redaktionsförändring bibehållit.

69 och 70 §§.

Vid ett proportionellt valsätt är det uppenbarligen af vikt att, om en plats i kammaren genom afsägelse, dödsfall eller annan orsak blir ledig, denna plats må kunna fyllas från samma parti, som utsett den afgangne. Detta mål hafva kommitterade ansett kunna enklast vinnas därigenom att någon af de icke valda kandidaterna på den lista, som den afgangne tillhört, berättigas att inträda i den afgangnes ställe, och det torde härvid vara själfallet att den, som enligt de i 64 § angifna grunder kommer de valda riksdagsmännen närmast, skall utses till riksdagsman. Om således i det förut valda exemplet C. G. Olsson (å listan 1) aflidit, så bör i hans ställe inträda Johan Andersson, som efter de valda erhållit högsta rösttalet. Har åter Nordström (å listan 10) aflidit, så kan tydligen platsen ej besättas med någon af samma parti, som Nordström tillhörde. För att då platsen ej skall stå obesatt, torde den utväg lämpligen böra anlitas, att platsen fylles från den af de öfriga listorna, som vid fortsättande af det i 63 § angifna förfarande finnes närmast berättigad till den obesatta platsen. I det exempelvis valda fallet tillföll sista platsen listan 1, och således blir denna listas jämförelsetal nu $\frac{5012}{6} = 835\frac{2}{6}$. Största jämförelsetalet har alltså listan 3, och följ-

aktligen äger nu denna lista rätt till den lediga platsen. Med tillämpning af förut antagna grunder intages platsen af Toll.

Emellertid hafva kommitterade naturligen afsett att den lediga platsens fyllande skall ske vid en offentlig förrättning. I regel kommer väl valhandlingen att uteslutande grundas på det rötsedelsmaterial, som framkom vid själfva valet; men någon gång åtminstone kan det tänkas inträffa att företrädet mellan två kandidater måste afgöras genom lottning. Alltid skall dock Konungens befallningshafvande hafva att pröfva de kandidaters valbarhet, som kunna komma i fråga. Att på samtliga listor saknas valbar kandidat och

att således den lediga platsen icke kan besättas, är en förutsättning, som knappast kan komma att i verkligheten inträffa.

Af hvad nu är sagdt följer att Konungens befallningshafvande har att i ett protokoll upptaga de föreliggande omständigheterna och hvilken på grund däraf skall inträda i den afgångnes ställe. Detta protokoll torde vid förrättningen högt uppläsas. Valhandlingen är därmed afslutad, och från förrättningsdagen räknas tiden för valhandlingens öfverklagande.

VII Kap.

Om medelbara val.

71—77 §§.

Det är redan i den allmänna motiveringen antydt att det medelbara valsystemet noga ansluter sig till de former, kommitterade föreslagit i fråga om det omedelbara valet. Offentliga vallistor torde dock här ej vara erforderliga; elektorsvalet sker således ej med begagnande af officiella röstsedlar. Till tryggande af valhemligheten synes nu kunna föreskrivas att, på sätt i utlandet ofta tillämpas, valmannen vid förrättningen tillhandahålles ett officiellt valkuvert, i hvilket han skall inlägga sin röstsedel. Denna kan vara tryckt eller skriven, blott den är af hvitt papper och utan kännetecken. I öfrigt tillgår röstningen vid elektorsvalet i samma ordning, som vid det omedelbara valet.

78—80 §§.

Elektorsvalet sker medelst tillämpning af den enkla kumulativa metoden. Hvarje röstberättigad äger således en röst, hvilken han må gifva odelad åt en eller fördela i lika delar på flera olika personer. I fråga om denna fördelning torde af ordningsskäl någon begränsning böra föreskrivas. I öfverensstämmelse med hvad i afseende å de omedelbara valen tillstyrkts därom att hvarje valförslag får upptaga högst dubbelt så många kandidater, som valet afser riksdagsmän, torde böra stadgas att röstsedel ej må upptaga mer än dubbelt så många namn, som valkretsen äger utse riksdagsmän. Att göra begränsningen trängre, än nu är nämndt, torde icke vara lämpligt. Om en partisammanslutning redan i detta skede kan finnas önskelig, bör valsättet ej hindra en sådan genom en för stark begränsning; ty häri skulle otvifvelaktigt ligga en fara för splittring inom den tilltänkta partisammanslutningen.

Röstsedeln bör naturligtvis så tydligt som möjligt upptaga hvem eller hvilka den röstande afser att utse. Då identiteten ej nu, såsom vid det omedelbara valet, utrönes före valet, bör valmannen så långt han kan själf söka förebygga misstag. Och det bör därvid stå klart för honom att elektorerna utses gemensamt för hela valkretsen och att det af sådan anledning ej alltid kan vara nog att inom den kommun eller det valdistrikt, där valmannen röstas, identiteten är tillräckligt tydlig. Utom namn, titel eller yrke och hemvist kan det därför blifva nödigt att angifva äfven annan beteckning, som utesluter misstag på person.

Att till elektor ej må utses annan än den, som själf är röstberättigad inom valkretsen, torde vara en gifven följd af det medelbara valsättets grundtanke.

84—86 §§.

Röstsammanräkningen efter elektorsvalet torde af samma skäl, som gälla i afseende å det omedelbara valet, böra verkställas af Konungens befallningshafvande. Före den egentliga räkningen har Konungens befallningshafvande att pröfva de afgifna röstsedlarnas giltighet. I fråga härom torde vara att skilja mellan de fall, då röstsedel är i sin helhet ogill, och de fall, då röstsedel endast delvis är ogiltig. Är röstsedel innesluten i kuvert, som ej är behörigen stämpladt, eller som kan anses märkt; eller upptager röstsedeln mer än dubbelt så många namn, som valkretsen äger utse riksdagsmän; eller har till röstsedeln användts annat än hvitt papper eller kan röstsedeln eljest anses märkt, torde sådan röstsedel ej kunna godkännas. Ej heller torde det vara skäl att, om i valkuvertet inlagts två eller flera röstsedlar, godkänna någon af dessa, äfven om de alla äro lika lydande.

Om däremot röstsedel upptager namn på någon, som ej är valbar, eller om i afseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt framgår, hvem som därmed afses, synes det vara både onödigt och obilligt att af dylik orsak underkänna hela sedeln; det torde vara nog att röstsedeln endast i fråga om det sålunda angifna namnet är ogill. För enkelhetens skull torde de öfriga namnen å röstsedeln ej vid sammanräkningen böra upptagas till högre röstvärde, än de skulle ägt, om röstsedeln varit beträffande alla namnen giltig. Om således fyra namn äro upptagna på en röstsedel, men denna förklarats ogill beträffande ett af namnen, beräknas för ett hvart af de öfriga tre namnen $\frac{1}{4}$ röst.

Skulle ett och samma namn hafva blifvit upprepadt på röstsedeln, lärar med det af kommitterade föreslagna valsätt kunna antagas att upprepadet skett af misstag; sådan röstsedel torde då få anses som om det ifrågavarande namnet endast en gång därå förekomme.

87 §.

Beträffande själfva sammanräkningen afses att de grunder, som föreslagits i fråga om de omedelbara valen, här skola äga motsvarande tillämpning. Röstsedlarna böra således ordnas i grupper efter antalet därå upptagna namn, och från röstsedlarna i hvarje grupp antecknas huru många röster eller röstdelar hvarje person erhållit. För sammanräkningen af de kvoter, som sålunda erhållas, böra uppkomna bråktal uttryckas i hundradelar. Den summa, som därvid för en hvar erhålles, torde, för undvikande af att elektorerna skulle själfva komma att rösta med brutna tal, böra jämnas till närmaste hela tal. Detta utgör då vederbörandes rösttal.

88 §.

Kommitterade hafva i den allmänna motiveringen antydt att det ej bör tillåtas alla, som vid elektorsvalet erhålla röster, att deltaga i riksdagsmannavalet. Detta är nödvändigt ur den synpunkten att de utsedda elektorerna ej skola förlora den öfverblick öfver partiställningen, som metoden afses att vid riksdagsmannavalet befordra. Då det medelbara valets syfte är att på ett fåtal personer öfverflytta de olika partiernas röststyrka, skulle det verka högst skadligt om de lokala intressena finge göra sig allt för mycket gällande. Och om, såsom kommitterade förutsatt, kostnaden för elektorernas inställelse vid detta val skall utgå af allmänna medel, ligger häri ytterligare ett skäl att begränsa elektorernas antal. Å andra sidan åter måste metoden, om den skall fylla sitt ändamål, tillse att de röster, som vid elektorsvalet afgifvas, ej onödigtvis spillas. En medelväg mellan dessa sins emellan så olika synpunkter bör då intagas, och på sådan grund hafva kommitterade ansett den fordran kunna uppställas, att ingen må anses vald till elektor, så vida han ej erhållit ett rösttal af minst 50.

91 och 92 §§.

Sedan röstsammanräkningen bragts till slut, torde elektorsvalets utgång kungöras genom uppläsning af det vid förrättningen förda protokoll. Men dessutom torde det vara i sin ordning att Konungens befallningshafvande till en hvar, som blifvit utsedd till elektor, låter meddela honom underrättelse härom med angifvande af hans rösttal samt med erinran tillika om tid och ställe för riksdagsmannavalet. Denna underrättelse synes i form af kallelsebref böra genom kronobetjäningens försorg bevisligen tillställas vederbörande elektor. Detta kallelsebref kan sedan gälla såsom fullmakt vid riksdagsmannavalet.

93—97 §§.

Såsom förut i den allmänna motiveringen är nämndt afses att den gruppering i partier, som det proportionella valet förutsätter, skall vid tillämpning af det medelbara valsättet åstadkommas vid det slutliga val, ur hvilket riksdagsmännen framgå. På det att denna gruppering må, såvidt möjligt, kunna försiggå utan störande inverkan af elektorernas enskilda sträfvan, torde det vara nödigt att så anordna riksdagsmannavalet, att grupperingen blir en valhandling för sig och valet af riksdagsmän en annan, senare valhandling. När således elektorerna sammankomma, torde en viss anståndstid böra lämnas dem att åstadkomma de nödiga sammanslutningarna. För sådant ändamål torde icke behöfva anslås längre tid än högst fyra timmar. Konungens befallningshafvande har således vid förrättningens början att bestämma en viss tid, högst fyra timmar därefter, inom hvilken elektorerna skola inlämna skriftlig anmälan om huru de vilja sammansluta sig i partier eller grupper. Då Konungens befallningshafvande behöfver någon tid för att uträkna gruppernas olika styrka och det antal riksdagsmän, som bör tillkomma hvarje grupp, kan valhandlingen ej fortsättas omedelbart efter utgången af den tid, som för ingifvande af anmälan om gruppering blifvit bestämd. Senast fyra timmar efter sistnämnda tid torde dock valhandlingen ånyo kunna upptagas.

När de gjorda sammanslutningarna blifvit anmälda, torde Konungens befallningshafvande hafva att uppföra de olika grupperna å en förteckning med angifvande af hvarje grupps rösttal. Då hvarje elektor nu äger att förfoga öfver det rösttal, med hvilket han själf blifvit till elektor utsedd, erhålles gruppens rösttal genom att sammanräkna alla de elektorers rösttal, hvilka tillsammans utgöra en grupp. Har någon elektor ej anslutit sig till viss grupp, bör han anses bilda en grupp för sig, och hans rösttal utgör då den gruppens rösttal.

De platser, som vid valet skola besättas, kunna nu fördelas mellan de skilda grupperna. Denna fördelning torde, i öfverensstämmelse med hvad i afseende å platsfördelningen mellan de olika listorna vid det omedelbara valsättet föreslagits, böra ske enligt D'Hondts regel. Sedan fördelningen är verkställd, kan Konungens befallningshafvande å nyss nämnda förteckning utsätta det antal platser, som tillkommer hvarje grupp.

98 §.

Såsom ofvan är nämndt skola elektorerna ånyo sammanträda senast åtta timmar efter valförrättningens början, eller senast klockan 7 e. m. För

dem bör då framläggas förteckningen å de bildade grupperna jämte deras rösttal och det antal platser, en hvar grupp äger tillsätta. Då emellertid partiställningen först nu kan anses vara offentliggjord, och någon tid synes böra beredas elektorerna att öfverväga huru de vilja rösta, hafva kommitterade föreslagit att det slutliga valet skall äga rum nästföljande dag å den tid, senast klockan 11 förmiddagen, som Konungens befallningshafvande skulle äga bestämma.

99 §.

Vid det slutliga valet torde det blifva nödvändigt att röstningen inom de olika grupperna sker i viss ordning. Härvid torde det vara lämpligt att grupp med mindre rösttal väljer före grupp med större rösttal. I händelse att två eller flera grupper äga lika rösttal, synes ordningen dem emellan böra bestämmas genom lottning.

100 och 101 §§.

Förutsättningarna för tillämpning af den enkla kumulativa metoden äro vid det slutliga valet ganska gynnsamma. De väljande äro till antalet jämförelsevis få. Antalet platser, som tillkommer en grupp, är känt, och de särskilda elektorerna veta ock röstsiffrorna inom gruppen.

Valet kan nu ske efter upprop. Hvarje elektor må gifva sitt rösttal odeladt åt en eller fördela det i lika delar på flera olika personer. Då i sistnämnda fall det icke kan ligga någon mening i att sträcka fördelningen utöfver det antal riksdagsmän, gruppen äger utse, torde en begränsning i sådan riktning vara lämplig och naturlig.

103 och 104 §§.

Om, såsom mången gång kan antagas blifva händelsen, alla inom en grupp afgifna röstsedlar äro lika lydande och de upptaga jämnt så många personer, som gruppen äger utse riksdagsmän, kunna dessa personer omedelbart förklaras valda. Men kan valets utgång ej på detta sätt omedelbart bestämmas, måste sammanräkning ske af hvars och ens rösttal. Denna sammanräkning verkställles på förut angifvet sätt. Dock, då det möjligen icke skulle bereda någon lättnad att särskildt sortera röstsedlarna efter antalet därå upptagna namn, kunna rösttalen nu måhända direkt uppskrifvas.

De som härvid, intill det antal gruppen äger utse, erhålla högsta rösttalen, äro valda till riksdagsmän. Vid lika rösttal torde utgången bestämmas genom lottning.

105 och 106 §§.

Den möjlighet är emellertid ej utesluten att elektorerna vid valet inom en grupp kumulera så starkt, att ej alla gruppen tillkommande platser blifva på en gång tillsatta. I sådant fall bör genast inom gruppen företagas nytt val för tillsättande af den eller de återstående platserna.

Äfven kan inträffa att en af de valda riksdagsmännen före valförrättningens slut afsäger sig uppdraget. Om då vid själfva valtillfället afsägelsen pröfvas giltig, torde inom den grupp, som utsett den afgångne, jämväl anställas nytt val för tillsättande af den lediga platsen. Elektorerna inom en grupp, som redan utsett riksdagsmän, böra således kvarstanna till dess att valförrättningen i sin helhet afslutats.

107 §.

Den utväg, listsystemet erbjuder att utan anställande af ett direkt val fylla de ledigheter inom kammaren, som efter valet uppkomma, står ej till buds vid tillämpning af det medelbara valsättet. Det synes då, för att de olika partierna inom valkretsen fortfarande skola vara proportionellt representerade, blifva nödvändigt att samtidigt med valet af riksdagsmän utse suppleanter. Dessa torde böra väljas till samma antal som riksdagsmännen, men valet af suppleanter torde icke böra ske förr, än alla grupper utsett riksdagsmän. När således alla valkretsens riksdagsmän blifvit utsedda, hafva de olika grupperna att i enahanda ordning, som förut iakttagits, skrida till val af suppleanter, hvarje grupp till det antal, som den utsett riksdagsmän. Detta val sker i öfrigt på alldeles samma sätt som riksdagsmannavalet. Äro af en grupp två eller flera suppleanter utsedda, utrönes ordningen dem emellan efter storleken af deras rösttal, eller, vid lika rösttal, genom lottning.

111 §.

Af hvad förut är sagdt följer att, om efter förrättadt val en ledig blifven plats i kammaren skall fyllas, denna plats bör besättas från samma grupp, som utsett den afgångne. Den af suppleanterna, som är närmast i tur och finnes vara valbar, inträder då på den lediga platsen. I fråga om själfva förfarandet vid den offentliga förrättning, hvarigenom den lediga platsen besättes, torde böra gälla hvad under 70 § anförts.

112 §.

Det är i allmänna motiveringen framhållet att den afhandlade medelbara metoden verkar proportionellt. Förutsättningen härvid är dock att alla utsedda elektorerna infinna sig vid riksdagsmannavalet. Men om någon elektor skulle uteblifva, kan valresultatet däraf blifva märkbart beroende. Faran för en oriktig utgång är naturligtvis större, i samma mån den uteblifne elektorns rösttal är stort, och skulden för den oriktiga utgången skulle med fog kunna tillskrifvas metoden, om den uteblifne haft laga förfall. Det ligger då nära till hands att tillåta elektorerna att på andra elektorerna öfverlåta sin röstkraft. Det uppdrag, elektorerna af sina valmän erhållit, synes dock vara af den personliga art, att rätt att på annan öfverlåta hela detta uppdrag ej torde vara med uppdragets natur förenligt. Då det emellertid i främsta rummet är partiet, som utsättes för den befarade olägenheten, vore det önskvärdt om partiets rätt kunde på något sätt tillvaratagas. Svårigheten härvid är att partisammanslutningarna ske vid själfva valet och att dessförinnan ett visst parti ej kan med något namn betecknas. En lämplig utväg synes likväl kunna beredas, om hvarje elektor före valet ägde att till Konungens befallningshafvande insända en skriftlig anmälan att han, därest han icke är vid valet närvarande, önskar sluta sig till samma parti, som annan namngifven elektor. Och om då den grupp, till hvilken denne sistnämnde elektorn vid valet ansluter sig, tillgodoräknas den uteblifne elektorns rösttal, synes den befarade olägenheten vara för partiet undanröjd. Anmälningsskriften torde böra inneslutas i ett försegladt kuvert med påskrift, utvisande kuvertets innehåll. På det att den föreslagna utvägen ej må i onödan komma till användning, torde det vara nödvändigt att anmälningsskriften icke får brytas i annan händelse, än att å valdagen visar sig att afsändaren är af laga förfall hindrad att komma tillstädes. Af hvad nu är sagdt följer att vid omröstningen inom gruppen för utseende af riksdagsmän valrätt för den uteblifne elektorns rösttal ej må utövas, såvida han då icke själf kommit tillstädes och begagnar sin valrätt.

113 §.

Kommitterade hafva förut uttalat såsom sin uppfattning att elektorerna böra för inställesekostnaden tilläggas ersättning af statsmedel. Denna ersättning torde dock böra utgå endast såsom ett bidrag till kostnadernas utgörande. Kommitterade hafva därför föreslagit att ersättningen endast skall afse resekostnaden.

VIII Kap.**Allmänna bestämmelser och tillämpningsstadganden.****116 och 117 §§.**

I hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad i kommunalförordningarna är för liknande fall stadgadt torde inga andra äga att afsäga sig uppdrag att vara ledamot i valnämnd eller extra ledamot af magistrat vid valförrättning, än de under 116 § upptagna personer.

Menar någon att val af ledamöter i valnämnd icke skett i laga ordning, torde han äga att hos Konungens befallningshafvande anföra besvär före klockan 12 å femtonde dagen från den dag, då valet hölls. Är någon missnöjd därmed att af honom gjord afsägelse af uppdrag, som nyss är nämndt, icke godkänts, torde han äga att söka rättelse i beslutet inom lika besvärstid, räknad från dagen för beslutets meddelande.

121 §.

Kommitterade hafva förut såsom sin åsikt uttalat att kostnaden för de anordningar inom vallokalerna, som afse valhemlighetens tryggande, bör bestridas af kommunerna. Af samma skäl torde kommunerna äfven böra gälda utgifterna för skrifmaterialier och stämplor äfvensom för kungörelse rörande röstlängdens framläggande till granskning.

Förslaget till ändring af vissa §§ i regeringsformen och riksdagsordningen.**Regeringsformen.****§ 49.**

Då, beträffande valen till andra kammaren, riksdagsordningen enligt kommitterades förslag endast skulle innehålla grunderna för kammarens bildande, men öfverlämna de närmare bestämmelserna härom åt vallagen, har ordet »stadgar» i förevarande § utbyts mot »angifver».

§ 87.

I fråga om den föreslagna vallagen hafva kommitterade utgått från att den skall stiftas af Konung och Riksdag gemensamt. Bestämmandet häraf torde hafva sin rätta plats i regeringsformen. Lämpligt synes härvid vara att § 87, som omnämner flertalet af de lagar, hvilka stiftas af Konung och Riksdag gemensamt, äfven innehåller bestämmelse om sättet för vallagens tillkomst. Då likväl denna lag är af annan natur, än de i § 87 omnämnda lagar, har bestämmelsen intagits i ett särskildt moment, hvars affattning gjorts så vidsträckt, som med ett grundlagsstadgandes allmänna karaktär torde öfverensstämma.

Riksdagsordningen.**§§ 10—13.**

I § 25 af gällande riksdagsordning upptages såsom för båda kamrarna gemensam en bestämmelse om valsedlars beskaffenhet och giltighet med mera. Enär denna bestämmelse enligt kommitterades förslag icke längre skall äga tillämpning på valen till andra kammaren, har bestämmelsen med en däraf föranledd redaktionsförändring blifvit under § 10 intagen bland de stadganden, som hafva afseende på första kammarens bildande, och i sammanhang därmed hafva nuvarande §§ 10—12 erhållit förändrad paragrafbeteckning.

b) Andra Kammaren.**§ 14.**

Enligt kommitterades förslag till vallag kommer den nu gällande åtskilnaden mellan stad och land att bortfalla. Hvad nuvarande § 13 mom. 1 därom innehåller bör således upphöra att gälla. Men i öfrigt återfinnes stadgandets innehåll i den af kommitterade föreslagna § 14.

§ 15.

Såsom i den allmänna motiveringen (sid. 84) närmare utvecklats, hafva kommitterade velat föreslå att länsindelningen i allmänhet skall läggas till grund för valkretsindelningen, men att lagen i vissa fall bör medgifva undantag från denna regel. I afseende härå hafva kommitterade föreslagit att städer, hvilkas folkmängd uppgår till minst $\frac{3}{230}$ af rikets folkmängd, skola

bilda egna valkretsar. Då kommitterade afsett att valkretsindelningen skall verkställas af Konung och Riksdag gemensamt, torde förutsättningen för att en stad må bilda egen valkrets icke lämpligen böra göras beroende af folkmängdens storlek vid början af det år, som *närmast* föregår en treårsperiod. Uppgift rörande folkmängden i rikets olika delar offentliggöres i regel först omkring medlet af maj månad, och det skulle kunna tänkas att, om vid början af året näst före en valperiod folkmängden i en stad uppnått $\frac{3}{230}$ af rikets folkmängd, detta förhållande icke blefve känt så tidigt, att Riksdagen under då pågående riksmöte skulle hinna att behandla fråga om denna stads utbrytande från omgifvande valkrets. Äfven i annat hänseende är det af vikt att tidpunkten, vid hvilken den folkmängdssiffra skall vara uppnådd, som berättigar stad att välja själfständigt, ej förläggas alltför nära intill valperiodens början. Om ett län är deladt i två valkretsar, och någon af länets städer skall bilda egen valkrets, kan det möjligen blifva lämpligt att återstoden af länet sammanslås till en valkrets, och det är då antagligt att förslag därom väckes i sammanhang med frågan om stadens utbrytning ur den omgifvande valkretsen. Antagligen komme meningarna om en ifrågasatt sammanslagning att blifva ganska mycket delade. I alla händelser torde frågan vara af beskaffenhet att böra noga utredas och öfvervägas. Det skulle därför vara mindre lämpligt, om beslutet ovillkorligen måste i en hast fattas omedelbart efter det stadens rätt att bilda egen valkrets blifvit känt.

Har en stad en gång uppnått sådan folkmängdssiffra, att den på grund däraf må välja själfständigt, lär det sällan inträffa att den sedermera ej skulle kunna uppvisa en folkmängd af minst tre gånger riksvalkvoten. En öfvergående olycka eller annan tillfällighet skulle dock kunna orsaka att stadens folkmängd vid en viss tidpunkt ej fullt når upp till den erforderliga storleken. Då en sådan tillfällighet ej synes böra verka till rubbning af valkretsindelningen, hafva kommitterade afsett att staden fortfarande skall utgöra egen valkrets, helst den ju i alla händelser, så länge öfverskottstalet utöfver $\frac{2}{230}$ af rikets folkmängd ännu icke alltför mycket understiger riksvalkvoten, på grund däraf bör få välja tre riksdagsmän. Men skulle vid början af andra året före en treårsperiod stadens folkmängd hafva i förhållande till rikets folkmängd så nedgått, att den understiger $\frac{1}{90}$ af folkmängden i riket, kan det befaras att staden ej längre får välja tre riksdagsmän. Enligt förslaget skall den då ingå i omgifvande valkrets, och 1 § vallagen i öfverensstämmelse därmed ändras.

Under 1 § vallagen äro de skäl anförda, som enligt kommitterades mening böra föranleda att vissa län delas i två valkretsar. Den allmänna bestämmelse, på grund hvaraf sådan delning må kunna ske, hafva kommitterade intagit i nu förevarande §.

§ 16.

I den allmänna motiveringen (sid. 85) hafva kommitterade angifvit den grund, enligt hvilken fördelningen af riksdagsmännens antal på de särskilda valkretsarna synts böra ske. Denna grund är densamma, som nu tillämpas i afseende å fördelningen af första kammarens ledamöter.

Genom folkmängdens olika tillväxt i olika valkretsar måste emellertid den fördelning, som en gång uppgjorts, tid efter annan underkastas vissa jämkningar. Från rättvisans synpunkt torde det vara bättre, ju oftare dessa jämkningar vidtagas. Rubbningarna blifva då ock mindre märkbara. Af dessa skäl hafva kommitterade föreslagit att fördelningen skall verkställas för hvarje riksdagsperiod och grundas på folkmängden vid början af året näst före en hvar af dessa perioder. I öfverensstämmelse med hvad nu för motsvarande fall gäller torde fördelningen böra fastställas af Konungen.

§ 18.

Om ledamot af andra kammaren afgår innan den tid tilländalupit, för hvilken han blifvit vald, skall enligt nuvarande § 15 mom. 2 riksdagsordningen nytt val anställas för den återstående tiden. Enligt kommitterades förslag kommer däremot något nytt val ej att erfordras för den lediga platsens fyllande. Med bortseende från denna olikhet är förevarande § i öfrigt lika med nuvarande § 15 riksdagsordningen.

§ 19.

I fråga om det valsätt, som skall lända till efterrättelse vid valen till andra kammaren, torde i riksdagsordningen böra såsom regel stadgas att valen äro proportionella och omedelbara.

Likasom enligt nuvarande § 16 riksdagsordningen vissa kommuner med frångående af det såsom regel där föreskrifna medelbara valsätt äga att begagna det omedelbara valsättet, om beslut därom fattas af de röstberättigade, så torde på motsvarande sätt nu kunna stadgas att valkrets, som vill begagna proportionellt medelbart valsätt, må äga rätt därtill, därest af de röstberättigade så beslutas. De i § 16 riksdagsordningen gifna föreskrifter rörande tillkomsten af sådant beslut hafva kommitterade oförändradt upptagit; dock att, då beslutet torde böra träda i kraft först vid det val, som näst efter eu månad från utfärdandet af den därom utgångna kungörelse utsättes, kommitterade utbytt ordet »inträffar» mot »utsättes».

Beslut om antagande af det medelbara valsättet i stället för det omedelbara skall således fattas af de vid riksdagsmannaval röstberättigade. För så vidt det skall blifva möjligt för en valkrets att, när det proportionella valsättet första gången tillämpas, därvid få begagna medelbara val, är det tydligen af vikt att röstlängd finnes i alla kommuner upprättad så tidigt före valets hållande, att de röstberättigade kunna fatta beslut om förändringen. Det är härvid ej tillräckligt att röstlängd finnes upprättad för det år, då valet skall hållas, utan de röstberättigade böra i röstlängd uppföras åtminstone året näst före valåret. Då emellertid bestämmelserna om röstlängd äro föreslagna att intagas i vallagen, blir häraf en följd att vallagen måste träda i kraft ungefär samtidigt med ändringarna i grundlagen eller senast ett år före det, då proportionellt val första gången skall hållas.

Den i 107 § vallagen föreslagna bestämmelse, enligt hvilken jämte stadgadt antal riksdagsmän skola väljas lika många suppleanter, torde innefatta en nyhet, som synes böra förutsätta att grundlagen därom innehåller stadgande.

Utöfver hvad nu är nämndt bör grundlagen icke ingå på föreskrifter om själfva valen, utan den läser i fråga om de närmare bestämmelserna därom kunna hänvisa till vallagen.

§ 20.

Kommitterade hafva antagit att de bestämmelser rörande valbarhet, som kunna varda gifna, skola äga tillämpning äfven i fråga om de suppleanter, som vid medelbara val utses.

§ 21.

Ehuru den i nuvarande § 20 riksdagsordningen intagna föreskrift om utfärdande af fullmakt för vald riksdagsman icke läser vara af den betydelse, att dess bibehållande i grundlag är i sig själf befogadt, hafva kommitterade ändock med hänsyn till det sammanhang, denna föreskrift äger med § 32 riksdagsordningen, ansett det hufvudsakliga i föreskriften kunna med nödig förändring kvarstå, hvaremot formulär till fullmakt intagits i vallagen.

§ 22.

Förevarande § motsvarar nu gällande § 21 riksdagsordningen med den redaktionsförändring, som är en följd däraf att enligt kommitterades förslag Konungens befallningshafvande skall vara valförrättare.

§ 23.

Om, såsom kommitterade föreslagit, Konungens befallningshafvande skall vara valförrättare, torde däraf följa att besvär öfver val till andra kammaren böra i likhet med besvär öfver val till första kammaren anföras direkt hos Konungen. Äfven i fråga om andra åtgärder, som Konungens befallningshafvande vidtagit och som stå i omedelbart samband med själfva valet, — t. ex. de beslut Konungens befallningshafvande kan hafva meddelat vid pröfning af besvär öfver anmärkning mot röstlängd eller vid pröfning af föreslagna kandidaters valbarhet, — torde klagan föras i enahanda ordning. Likaså lärer, där någon vill klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannaupdrag ej blifvit godkänd, sådan klagan böra ske direkt hos Konungen. Vid affattandet af förevarande stadgande hafva kommitterade sökt att bibehålla så mycket som möjligt af de i nu gällande § 22 riksdagsordningen gifna föreskrifter. Dock hafva kommitterade med hänsyn till den blifvande valförrättningens något vidlyftigare beskaffenhet ansett att utlämnande af protokollsutdrag till klaganden bör ske inom högst tre dagar efter det begäran därom framställes, och att besvären böra ingifvas senast inom tio dagar efter valförrättningens slut.

c) Gemensamma bestämmelser.

§ 25.

Förevarande § motsvarar nuvarande § 24 med det tillägg, som föranledes af den bestämmelse, kommitterade föreslagit i 112 § vallagen.

§ 27.

Under förutsättning att såsom villkor för att någon skall kunna väljas till ledamot i andra kammaren stadgas att han äger valrätt inom den valkrets, för hvilken han väljes, kan någon icke blifva vald till ledamot af denna kammare för två eller flera valkretsar. Ordet: »endera» i förevarande § har därför i kommitterades förslag utbytt mot: »Första Kammaren».

§ 28.

Den förändrade redaktion, förevarande § erhållit, sammanhänger därmed att sådana ledigheter, hvarom här talas, enligt kommitterades förslag icke,

såvidt angår andra kammaren, skola fyllas genom val, utan på det sätt, hvarom i förslaget till vallag närmare utvecklats.

§ 38.

Kommitterade hafva antagit att det skall åligga konstitutionsutskottet att meddela utlåtande öfver väckta förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af vallag.

Det skulle kunna ifrågasättas, huruvida icke äfven § 53 regeringsformen borde undergå en mot förevarande lagrum svarande förändring; men då förstnämnda lagrum, såsom af en jämförelse med riksdagsordningen synes framgå, icke afser att fullständigt uppdraga gränserna för de särskilda utskottens verksamhet, hafva kommitterade ansett sådan åtgärd obehöflig.

SÄRSKILDA MENINGAR.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Särskilda meningar:

af herr *Berg*:

Bland de talrika metoder för proportionella val, som kommitterade genomgått och granskat, synes mig ingen i allmänhet äga så stora förtjänster och verka så fullt tillfredsställande exakt för olika meningsgruppers representation i förhållande till hvar och ens genom en omröstning ådagalagda styrka som professor Phragmén's så kallade andra metod. Men äfven om denna metod, hvilken icke är förenad med listval utan sålunda lämnar full frihet för de röstande att välja sina kandidater, ställer sig enkel och lättfattlig i fråga om själfva omröstningen och förberedelserna därtill, så är dock metoden förenad med en så invecklad och svårfattlig procedur i fråga om de räkneoperationer, som måste verkställas för utrönande af valets resultat, att det för den stora mängden af valmän skulle förefalla såsom en olöslig gåta, huru detta resultat vunnits; och under sådana förhållanden torde metoden icke kunna förordas till antagande.

Ty aldeles tydligt är, att det förslag kommitterade nu hafva att afgifva, måtte, såsom äfven vid kommittéens tillsättning af föredragande departementschefen framhölls, icke allenast föra till ett i möjligaste måtto rättvist resultat utan äfven vara enkelt och lättfattligt. Utan att sådan enkelhet och lättfattlighet förefinnas i fråga om en valmetod, kan någon verklig tilltro till den rättvisa innebörden däri icke påräknas; och utan att en föreslagen valmetod lyckas tillvinna sig en sådan tilltro, kan den icke påräkna den behöfliga sammanslutning, som utgör villkor och nödvändig förutsättning för metodens antagande.

Finnas då dessa egenskaper — rättvisa, enkelhet och lättfattlighet — hos det af kommitterade framlagda förslag till *omedelbara* val? Jag skall söka i korthet besvara denna fråga, under det att jag vill till annat sammanhang uppskjuta mitt bedömande beträffande kommitterades förslag om de medelbara valen.

Vid besvarande af den uppställda frågan vill jag, hvad först angår enkelheten och lättfattligheten, obetingadt medgifva och påstå, att förslaget's bestämmelser rörande de omedelbara valens förrättande inom kommunerna och hvad

som bör föregå denna valprocedur erhållit den klara och tydliga sammanfattning, att dessa bestämmelser kunna lätt förstås af hvarje valman med nutida folkskolebildning. Bestämmelserna åter rörande slutliga omrangeringen af vallistorna (35 §) samt tillvägagåendet vid rösternas sammanräknande och platsernas fördelning (§§ 61—63), hvilket allt verkställles af Konungens befallningshafvande, äro väl af en betydligt mera invecklad beskaffenhet; och för det stora flertalet af valmän fordras det nog mycken vakenhet och eftertanke för att komma till insikt, huru och hvarför maskineriet bör verka på föreskrifvet sätt och på hvilka grunder det vunna valresultatet måste anses motsvara den proportionalitet, man uppställt såsom ett rättvisans kraf; men detta räkneproblem, med tillämpning af en gifven regel och belyst af exempel, är dock icke svårare än att det bör kunna förstås af hvarje person med vanlig fattningsgäfvä och någon skolunderbyggnad. De nu ifrågavarande bestämmelserna äro för öfrigt icke mera invecklade utan tvärtom helt visst lättare att fatta än hvad fallet är med t. ex. bestämmelserna i Belgiens vallag af 1899 med sin instruktion för valmännen, omfattande 267 paragrafer, och de särskilda vallagarne i de Schweiziska kantonerna; och hvenemådan vi vågar väl påstå, att folkbildningen i vårt land och den därpå härflytande förmågan att uppfatta sådana bestämmelser skulle stå lägre än uti nämnda och andra länder.

Jag tror sålunda, att man icke bör hysa några farhågor att den af kommitterade föreslagna metoden skulle vara allt för invecklad, äfven om man måste erkänna att ännu enklare och lättfattligare metoder gifvas och icke får lämna ur räkningen att en eller annan af dessa kan leda till lika tillfredsställande resultat.

Och hvad angår rättvisan uti den föreslagna metoden, så har jag ingen anledning att i hufvudsak skilja mig från kommitténs uppfattning om lämpligheten af D'Hondts fördelningsregel, äfven om jag uti ett par speciella punkter icke kan ansluta mig till de fördelningsregler, som uti §§ 63 och 64 äro föreslagna.

Jag anser nämligen tvifvelaktigt om det stadgandet i 63 § är lämpligt, som bjuder att, om i fråga om någon plats två eller flere jämförelsetal äro lika, den lista äger företräde, hvars rösttal är störst. Bättre torde då vara att lotten får afgöra frågan likasom vid ett annat i 4 mom. af 63 § angifvet fall. Och jag kan icke annat än finna betänklig den föreskriften i § 64 att mandat såsom riksdagsman kan tillerkännas en kandidat, som icke personligen erhållit något röstetal, d. v. s. en kandidat, som, efter hittills vanligt sätt att betrakta saken, icke erhållit någon enda röst och åt hvilken personligen, efter den föreslagna nya ordningen, någon valman icke heller gifvit sin röst eller del därpå.

Dock, dessa nu framställda anmärkningar äro af den beskaffenhet, att, om man finner dem befogade, de kunna undanrödjas utan att kommitténs metod därigenom faller eller ens väsentligen rubbas.

Men härförutom förekomma ett par omständigheter, som hos mig framkallat en allvarsam tvekan, huruvida detta förslag är i alla hänseenden lämpligt och ändamålsenligt. Jag är nämligen tveksam, *huruvida* ett listvalssystem, sådant som det föreslagna, kan vara med vår uppfattning om politisk frihet öfverensstämmande och *huruvida* de stora valkretsarna äro för våra förhållanden passande och i öfrigt lämpliga.

Listvalen äro ju icke i vårt land fullkomligt främmande, då ett frivilligt begagnande af vallistor länge förekommit vid sådana riksdagsmannaval, där flera representanter på en gång blifvit utsedda. Redan denna art af listval har emellertid blifvit hårdt bedömd och klandrad af en motionär i riksdagen*), som uti en år 1888 väckt motion därom, att alla riksdagsmannaval i städerna skulle företagas på det sätt, att vid hvarje val utsåges endast *en* riksdagsman, bland annat framhöll, att det vore nogsamnt kändt, att det nu föreskrifna sättet för val af politiska personer tillintetgjorde all själfständighet och egen ompröfning af valmannen, som därigenom tvingades att helt viljelöst bära fram den tryckta lista, man stucke i hans hand eller ock nedlägga eller bortkasta sin röst.

För min del kan jag väl icke dela denna uppfattning, i all synnerhet då uttalandet afser en frivillig form af listval. Likasom uti så många andra af lifvets förhållanden är äfven, då frågan gäller val af representanter i riksförsamlingen, sammanslutning af nöden för att individen skall betyda *något* och härutinnan komma till sin rätt; och en sådan sammanslutning vid riksdagsmannaval, hvilken sker genom partibildningen, finner ju sitt kraftigaste och verksammaste uttryck genom gemensamma listor, som stå till buds för dem, hvilka finna med sin åsikt öfverensstämmande att däraf begagna sig. Jag vill sålunda icke på något sätt förneka nyttan och ändamålsenligheten eiler — i vissa fall — nödvändigheten af partilistor, då begagnandet däraf är fakultativt *frivilligt*. Men något annorlunda ställer sig nog saken, då, såsom uti kommitténs förslag, frågan blir om *obligatoriska* listor, hvilka valmannen måste frambära, om han vill deltaga i valet. Valmannen ställes då ofta inför alternativet, att antingen rösta på någon eller några af de kandidater, som andra valmän i lagstadgad ordning föreslagit eller ock nedlägga sin röst. Väl är det sant, att hvarje valman har rättighet att i förening med ett visst antal andra valmän föreslå kandidater; men gifvet är att af en sådan

*) O. H. Forssell.

rätt kommer endast ett fåtal valmän att begagna sig, och de öfriga blifva då icke sällan försatta i den ställningen att de äro förhindrade att gifva sina röster åt den eller dem, som de finna värdigast och för hvilka de hysa det största förtroendet. — I sådana fall kan den ofvannämnde motionärens yttrande komma att kännas såsom en bitter sanning.

Af dessa skäl är jag, såsom jag förut antydt, tveksam om en sådan anordning med listval öfverensstämmar med vår urgamla uppfattning och välgrundade fordran att man äfven i politiska ting må äga rätt att handla endast efter egen öfvertygelse.

Jag kommer nu till frågan, huruvida de af kommittén föreslagna stora valkretsarna äro för våra förhållanden passande och lämpliga.

Kommittén har utgått från den synpunkten att, ju större valkretsarna äro, desto bättre kommer vid fördelningen af platserna proportionaliteten mellan partierna till sin rätt; och därför har kommittén i regeln antagit *länet* såsom valkrets. Det kan icke förnekas att nämnda synpunkt i viss mån har sitt berättigande; men anordningen med valkretsar, uti hvilka ett större antal representanter skola väljas, lämpar sig näppeligen för glest befolkade bygder, där hvarje valkrets sålunda måste omfatta mycket stora ytvidder, i vissa fall uppgående för en valkrets till 50,000, ja, i ett fall till mera än 100,000 kvadratkilometer. Man kan nämligen icke i allmänhet hos valmannen uti ett så stort territorium vänta eller begära den personalkännedom, som är nödvändig för att bedöma hvilka kandidater inom det stora territoriet böra uppställas såsom, från valmannens politiska ståndpunkt sedt, de lämpligaste och som tillika hafva utsikt att blifva valda. Man kan icke heller med någon sannolikhet antaga, att valmännen från de så långt från hvarandra skilda delarna inom en så stor valkrets skulle underkasta sig den uppoffring af tid och kostnader, som ovillkorligen skulle erfordras för åstadkommande af en partiledning, hvilken, grundad på allmännare förtroende, borde utgöra ett sant uttryck för partiets uppfattning och åskådning. Men utan sådan personalkännedom, som ofvan säges, och utan verklig partiledning skulle valmannen så lätt falla för den nära till hands liggande frestelsen att välja sina kandidater bland sin närmaste omgifning: en s. k. lokalpatriotism blefve så ofta den för honom bestämmande och härigenom komme att uppstå socken-, härads- och bygdekandidater. Genom ett sådant tillvägagående skulle emellertid krafterna inom den meningsgrupp, hvars valmän handlade på detta sätt, blifva ohjälpligt splittrade och valet leda därhän att den gruppen icke finge några representanter eller åtminstone icke det tillbörliga antal, hvartill dess styrka borde berättiga.

Det kan äfven tänkas såsom en ingalunda osannolik möjlighet att vid

val uti mycket stora valkretsar ett större antal af de utsedde representanterna komme att tillhöra en och samma del af länet. Blott proportionaliteten mellan partierna härvid blefve tillbörligen tillgodosedd och de utsedde representanterna vore lämpliga, finnes ju icke något väsentligt att anmärka emot den antydda möjligheten; men om en sådan möjlighet blefve verklighet, skulle förhållandet allt bra mycket strida mot den häfdvunna och alltjämt förhärskande uppfattningen att, i den mån sådant lämpligen kan ske, representanter böra finnas från de skilda delarne af ett län — en uppfattning som alls icke är något utslag af den obehöriga lokalpatriotism, hvarom förut talats, utan motiveras däraf att sakkunskap om förhållandena i alla trakter af vårt land bör finnas inom representationen. — Genom tre- och fyramansvalkretsar blefve den antydda eventualiteten naturligtvis betydligt begränsad, så att därigenom större garantier funnes att representanter från skilda delar af ett län ingå.

Hela naturen hos de proportionella valen, vare sig de nu anordnas uti stora eller små valkretsar, kräfver en väl genomförd valledning för olika meningsgrupper. Med en sådan valledning verka dessa val väl; utan en sådan ledning öfverlämnas mycket åt slumpen. Men huru mycket svårare är det icke att genom samverkan af valmän från många skilda orter åstadkomma en sådan valledning uti stora valkretsar med ett representantantal af 8, 10, 12 och därutöfver, än hvad det skulle vara uti smärre valkretsar, med tre eller fyra representanter. Och huru lätt faller icke till följd af dessa svårigheter uti de stora valkretsarna hela makten och inflytandet i händerna på några få kanske självvalde ledare, som sålunda få det öfvervägande afgörandet i sina händer. Uti smärre valkretsar, omfattande t. ex. ett par domsagor jämte en eller två städer, är det jämförelsevis en ganska lätt sak för olika meningsgrupper att hvar för sig bilda en valledning, uti hvilken de särskilda orterna inom valkretsen kunna blifva representerade och till hvars sammansättning valmännen inom dessa orter lämnas tillfälle att samverka och utan svårighet äfven kunna detta. Förtroendet till valledningen växer i samma mån som valmannen känner att han medverkat eller varit i tillfälle att medverka till ledningens bildande och sammansättning.

Ännu en omständighet, som är förenad med de stora valkretsarna, har jag att påpeka, den nämligen, att, om upphäfvandet af ett val uti en enmansvalkrets redan åstadkommer mycket besvär och understundom många andra olägenheter, så skapar naturligtvis upphäfvandet af ett val, hvilket afser 10 kanske 14 representanter, mångfaldigt mycket större besvär och olägenheter och alldeles säkert mera sådana än om valet afsett 3 eller 4 representanter. Och om ett sådant val uti den stora valkretsen af den dömande myndigheten icke upphäfdes, men till sitt resultat förändrades, möjligen till följd af

någon utaf Konungens befallningshafvande icke uppmärksammas oformlighet hos partiets lista -- t. ex. vittnena kunna vara jäfviga eller på »god tro» hafva underskrifvit vittnesmeningen — så kunde inträffa att detta parti inom ett helt län blefve utan någon representant. Alldeles gifvet torde vara att, om nu vid valen i enmansvalkretsar spekulationer för upptäckande af felaktigheter uti valet icke saknas utan tvärtom stundom med ifver bedrifvas, skola dessa spekulationer helt visst tilltaga uti intensitet och styrka, då det kan gälla att rubba ett stort antal representanter och befrämja utsikten att få andra män valda. Och icke må man föreställa sig, att en välbehöflig lag om röstlängd skall omintetgöra de mera eller mindre berättigade klagomålen öfver riksdagsmannaval. Många stötestenar skall en sådan lag undanrödja, det är att hoppas och förutse; men många skiljaktiga tolkningar och tvisteämnen skola i allt fall uppkomma. — Man vill i allmänhet så gärna antaga, att angående en lag, som innehåller detaljerade bestämmelser, anledningarna till olika tolkning skola blifva färre än uti en lag med mera generellt affattade bestämmelser, men erfarenheten gifver understundom vid handen ett helt annat förhållande.

Jag har nu i korthet framhållit de synpunkter, som framkalla min tveksamhet angående kommitténs förslag rörande de omedelbara valen. Beträffande kommitténs förslag till *medelbara* val vill jag fatta mig ännu kortare.

Man torde utan tvekan kunna uppställa den satsen, att de proportionella valen i allmänhet lämpa sig bättre för omedelbara val än för medelbara. Skall den medelbara formen användas, blir ju nästan en nödvändighet att elektorn vid riksdagsmannavalet representerar samma röststyrka som den, hvilken åstadkommit hans eget val. Detta åter kan föranleda därtill att ett fåtal elektorerna kunna uppträda med sådan styrka, att de behärska hela valet. Hvad nu kommitténs förslag angår, så synes det gynna de stora meningsgrupperna på bekostnad af de små, ett förhållande, som visar sig redan före riksdagsmannavalet därutinnan, att elektorerna, som erhållit mindre än 50 röster, ej ens få deltaga uti riksdagsmannavalet och hvilket förhållande sedermera vid själfva valet resulterar däruti att vid gruppbildningen alla vilja söka allianser med de stora, inga med de små. — Den medelbara valmetoden i denna form tilltalar mig därför icke.

Efter fullgörandet af hvad jag sålunda ansett vara min skyldighet: framläggandet af de principiella betänkligheter jag hyser rörande några få delar af kommitténs förslag, anser jag mig böra framställa konturerna till ett förslag, som är betydligt enklare än kommitténs. Jag tillåter mig sammanfatta dessa konturer uti nedannämnda punkter.

1. Antalet af andra kammarens ledamöter fördelas på rikets län, till hvilka i fråga om riksdagsmannaval Stockholms stad är att hänföra, enligt de grunder, som omförmälas i kommitterades förslag till §§ 15 och 16 riksdagsordningen.

2. Sedan denna fördelning ägt rum och sålunda blifvit bestämdt, huru många riksdagsmän skola inom de särskilda länen utses, sker efter folkmängden indelning i valkretsar för hvarje län gemensamt för stad och land, med iakttagande däraf, att stad, som ej deltagar i landsting, äger bilda särskild valkrets eller valkretsar, om staden på grund af sitt invånareantal i förhållande till hela länets invånareantal är berättigad till minst tre representanter; att annan stad ej må delas inom särskilda valkretsområden; att härads- eller tingslagsområdena bibehållas ostyckade inom samma valkrets och undantag härutinnan endast må medgifvas om förhållandena därtill gifva alldeles bestämd anledning; samt att valkretsarna utgöras antingen af tremansvalkretsar (där tre representanter skola utses) eller af fyramansvalkretsar (där fyra representanter skola utses) och endast, där sådant oundgängligen för indelningens genomförande erfordras, af tvåmansvalkretsar (där två representanter skola utses).

Efter 1902 års folkmängdssiffror borde valkretsindelningen ställa sig sålunda:

Län eller stad.	Antal representanter.	Tremansvalkretsar.	Fyramansvalkretsar.	Tvåmansvalkretsar.
Stockholms stad.....	14	2	2	—
Stockholms län	8	—	2	—
Uppsala »	6	2	—	—
Södermanlands »	7	1	1	—
Östergötlands »	13	3	1	—
Jönköpings »	9	3	—	—
Kronobergs »	7	1	1	—
Kalmar »	10	2	1	—
Gotlands »	2	—	—	1
Blekinge »	7	1	1	—
Kristianstads »	10	2	1	—
Malmöhus »	16	4	1	—
Malmö stad.....	3	1	—	—
Hallands län.....	6	2	—	—
Transport	118	24	11	1

Län eller stad.	Antal representanter.	Tremans- valkretsar.	Fyramans- valkretsar.	Tvåmans- valkretsar.
Transport	118	24	11	1
Göteborgs och Bohus län	9	3	—	—
Göteborgs stad	6	2	—	—
Älfsborgs län	12	4	—	—
Skaraborgs »	11	1	2	—
Värmlands »	11	1	2	—
Örebro »	9	3	—	—
Västmanlands »	7	1	1	—
Kopparbergs »	9	3	—	—
Gäflleborgs »	10	2	1	—
Västernorrlands »	10	2	1	—
Jämtlands »	5	1	—	1
Västerbottens »	7	1	1	—
Norrbottens »	6	2	—	—
Summa	230	50	19	2

Sålunda 50 st. tremansvalkretsar = 150 representanter,

19 » fyramansvalkretsar = 76 »

2 » tvåmansvalkretsar = 4 »

230

3. Den närmare indelningen i valkretsar bestämmes hvart nionde år af Konungen efter Riksdagens hörande.

4. Kommitterades förslag i fråga om valdistrikt och om valnämnd (*II kap.*) antagas; hvaremellertid i fråga om valnämnd bör tilläggas den bestämmelsen att — likasom beträffande denna nämnd uti § 40 föreskrives, att vid de omedelbara valens förrättande uti valnämnden alltid skola vara tillstädes minst två ledamöter utom ordföranden — äfvenledes bör stadgas, att vid den i § 15 afsedda pröfning af anmärkningar mot röstlängd skola vara närvarande minst samma antal ledamöter jämte ordföranden eller hans suppleant.

5. Likaledes godkännes kommitterades förslag om röstlängd (*III kap.*); dock att beträffande röstlängdens ovillkorliga vitsord uttryckligen föreskrives, att besvär öfver röstlängd ej må hos Konungen anföras i andra delar än sådana, emot hvilka anmärkning blifvit gjord i den ordning, § 12 i kommitterades förslag anvisar.

6. Valet kungöres på så sätt, som kommitterades förslag i § 24 (*IV kap.*) bestämmer.

7. Valet förrättas inför valnämnd eller magistrat såsom i §§ 40, 43 och 44 (*V kap.*) af kommitterades förslag stadgas.

8. Vid valet tillkomma i två- och tremansvalkretsarna hvarje valman två röster, som han äger afgifva antingen odelade på en kandidat eller lika fördelade mellan två kandidater, samt i fyramansvalkretsarna hvarje valman tre röster, som han äger afgifva antingen odelade på en kandidat eller lika fördelade mellan två eller tre kandidater; eller med andra ord: valmannen äger på sin röstsedel uppföra, i tvåmansvalkretsarna ett eller två namn, i tremansvalkretsarna likaledes ett eller två namn och i fyramansvalkretsarna ett, två eller tre namn.

9. Alla inom valkretsen boende, vid valet röstberättigade personer äro valbara.

10. I fråga om uppehåll under valet, valets afslutande, valprotokolls uppläsande o. s. v. stadgas i öfverensstämmelse med kommitterades förslag uti §§ 51, 52, 53 och 54 (*V kap.*).

11. Sammanräkning af de afgifna rösterna, hvarvid göras de beräkningar, som af mom. 8 här ofvan föränledas, äger rum, särskildt för hvarje valkrets, inför Konungens befallningshafvande, hvarom stadganden meddelas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med kommitterades förslag i §§ 55, 56, 57, 58, 65, 66 och 67 (*VI kap.*) i tillämpliga delar; dock att uppå framställning af befallningshafvanden Konungen äger förordna att sammanräkning för särskilda fall och valkretsar må äga rum inför annan myndighet, som Konungen därtill utser.

12. Till proportionalitetsprincipen torde höra, att den proportionalitet, som vid ett allmänt val erhållits, bibehålles under hela riksdagsperioden, äfven om en eller flere riksdagsmän afsäga sig sina platser eller af annan orsak ledig vordna platser i kammaren skola fyllas. För sådant ändamål bör i och för en konsekvent tillämpning af principen uppställas den fordran, att, när en riksdagsman under riksdagsperioden afgår, den, som inträder i hans ställe för återstående delen af perioden, bör tillhöra samma parti som det, till hvilket den afgångne hört. Denna fordran torde endast kunna tillgodoses därigenom, att vid riksdagsmannaval för hvarje valkrets utses lika många suppleanter som riksdagsmän samt att tillika föreskrifves, att, om riksdagsmannen med högsta röstetalet (n:r 1) afgår, suppleanten med högsta röstetalet (n:r 1) ingår; att om riksdagsmannen n:r 2 (i förhållande till röstetalet) afgår, suppleanten n:r 2 inträder o. s. v., samt att vid lika röstetal mellan två riksdagsmän eller mellan två suppleanter ordningen bestämmes genom lotfning.

Då emellertid en anordning med suppleanter för riksdagsmän är för oss främmande och kanske icke så lätt kan inarbetas i vår uppfattning, torde man åtminstone till en början kunna förlikas med en bestämmelse därom, att, då ledigheter inom kammaren af nu angifna anledning uppstå, de lediga platserna skola fyllas genom majoritetsval, såsom nu sker. Proportionaliteten skulle genom sådana val endast i regeln komma i fråga att rubbas för det fall att den afgangne tillhört ett minoritetsparti.

Enligt statistiken för de senaste riksdagsperioderna, äro fyllnadsvälen icke så synnerligen talrika. De hafva nämligen utgjort:

Riksdagsperioden	1885—1887.....	24
»	1888—1890.....	16
»	1891—1893.....	19
»	1894—1896.....	21
»	1897—1899.....	12
»	1900—1902.....	24.

13. Allmänna bestämmelser och tillämpningsstadganden meddelas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med §§ 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122 och 123 (*VIII kap.*) i kommitténs förslag.

14. Uti *riksdagsordningen* intagas de allmänna och konstitutiva bestämmelserna rörande indelning i valkretsar och valdistrikt, den eller de myndigheter, inför hvilka röstning för val af riksdagsman sker, kungörande af tid och ort för val och röstsammanräkning, antalet röster hvarje valman äger afgifva och huru han må fördela dem, den myndighet inför hvilken rösternas sammanräkning skall äga rum, fyllnadsväl (eventuellt) och ordalydelsen af fullmakt; hvaremot i *Vallag* införas de mera speciella bestämmelserna i en del af förenämnde hänseenden såsom om valnämnd och magistrats funktioner vid riksdagsmannaval, stadganden om röstlängd m. m.

Den af mig sålunda föreslagna valmetod är *en kombination af den enkla kumulativa metoden och den limitativa.*

Den enkla kumulativa metoden (röstkumuleringen eller rösthopningen) kännetecknas däraf, att valmannen äger lämna de röster, som stå till hans förfogande, antingen odelade till en kandidat eller lika fördelade till flere kandidater. Uti mom. 8 här ofvan återfinnes detta kumulativa element såväl i fråga om tre- och fyrmansvalkretsar som i fråga om tvåmansvalkretsar.

Den limitativa metoden (röstinskränkningsmetoden), som kännetecknas däraf, att valmannen får på sin röstsedel uppföra ett mindre antal namn än antalet af de representanter, som genom valet skola utses, har, såsom allmänt känt torde vara, till ändamål att förhindra att majoriteten må besätta alla platserna vid valet och såmedelst åt minoriteten bibehålla möjligheten att tillsätta

en eller flera platser. Uti det här ofvan angifna förslag (mom. 8) representeras det limitativa elementet däraf att valmannen har till sitt förfogande endast två röster, då tre representanter skola väljas, och endast tre röster, då fyra representanter skola utses.

Den limitativa metoden har blifvit använd, bland annat i Storbritannien under åren 1867—1884 för val till underhuset i de valkretsar, som ägde utse tre representanter, samt i Londons city med fyra representanter. Det var sålunda endast inom ett fåtal valkretsar inom Storbritannien (13 stycken) där metoden infördes, under det att annan metod gällde för de öfriga valkretsarna. Afskaffandet berodde icke allenast därpå att man funnit olämpligheten däraf att olika metoder samtidigt användes i olika valkretsar utan äfven däraf att man funnit och börjat tillämpa ett tillvägagående, som omintetgjorde minoritetens rätt. Om nämligen en väl ledd majoritet uppdelade sig i vissa grupper, kunde den i vissa fall tillskansa sig de platser, minoriteten eljest borde fått besätta.

Häri genom blef en våldsam stöt gifven åt den enkla limitativa metoden; men genom denna metods kombinerande med den kumulativa upphäfves fullkomligt den limitativa metodens omnämnda svaga punkt. Någon möjlighet till sådan uppdelning som den nyssnämnda finnes då ej mera.

Om nu dessa båda metoder sålunda kombineras till en blandad limitativ-kumulativ metod, så vinner man, efter mitt förmenande, en enkel, lättfattlig och rättvis metod.

Det limitativa elementet har här blifvit tillsatt för att betrygga minoritetens rätt och förekomma allt för stor röstsplittring.

Exempel på denna kumulativa-limitativa metod innehållas uti *Bilagan n:r 1*.

Det enda man emot den enkla kumulativa metoden har med något fog kunnat anmärka, är den omständigheten, att det är svårt att före ett val kunna beräkna, huruvida ett parti tillhör ett majoritets- eller minoritetsparti och sålunda bestämma, t. ex. i en tremansvalkrets, om partiet bör såsom majoritetsparti uppställa och rösta på två kandidater eller såsom minoritetsparti samla sig om en kandidat. Äro partierna flere än två och platserna flere än tre, blir frågan ändå något svårare. Och den anmärkning, som sålunda riktats mot den enkla kumulativa metoden, kommer möjligen att göras gällande äfven emot den blandade kumulativa-limitativa metoden. Men i dessa fall likasom uti alla valfrågor får man öfverlåta åt valledningen att bestämma, huruledes klokast bör förfaras; och jag vågar påstå, att, ehuru bedömandet i detta hänseende ofta i fråga om den kumulativa metoden kan för valledningen blifva både grannliga och ömtåligt, svårigheterna härvid icke kunna

beräknas i allmänhet blifva större än de svårigheter, som för en valledning måste uppkomma vid andra metoder. Äfven vid uppgörandet af partilistor enligt kommitterades förslag skall helt säkert icke sällan möta stora svårigheter. Vid alla val och efter alla metoder kunna i viss mån och under vissa förhållanden felaktiga beräkningar alltid spela in.

Om nu vid den blandade kumulativa-limitativa metodens tillämpning någon gång skulle kunna inträffa att genom sådana felaktiga beräkningar ett parti kunde få en plats mindre än hvad det möjligen kunnat erhålla, om det röstat på annat sätt, och detta berott på illa beräknad kumulation, så frågas: i huru väsentlig grad kan icke en oriktigt afvägd kumulation eller röstfördelning inverka, äfven vid ett val enligt kommitténs metod, därvid de röstande tillåtas att inverka icke allenast vid fråga om tillsättande af kandidater, upptagna på egen partilista, utan äfven vid tillsättande af kandidater, upptagna å en annan partilista. Jag skall tillåta mig att i detta hänseende åberopa ett exempel, som med någon förändring sluter sig till det af kommittén vid den speciella motiveringen under §§ 63—64 vallagen framställda. Äfven här skola 11 representanter utses.

	1	2	3	4	5
Listan 1 (17 namn)	<u>5012</u>	<u>2506</u>	<u>1670</u> $\frac{2}{3}$	<u>1253</u>	<u>1002</u> $\frac{2}{5}$
» 2 (8 namn)	<u>1116</u>	558			
» 3 (14 namn)	<u>4687</u>	<u>2343</u> $\frac{1}{2}$	<u>1562</u> $\frac{1}{3}$	<u>1171</u> $\frac{3}{4}$	937 $\frac{2}{5}$
» 4 (5 namn)	1002				
» 5 (6 namn)	807				
» 6 (2 namn)	80				
» 7 (2 namn)	6				
» 8 (1 namn)	0				
» 9 (1 namn)	0				
» 10 (1 namn)	<u>1372</u>				
» 11 (1 namn)	31				

Af detta exempel synes att listan n:r 4 med ett jämförelsetal af 1002 icke fått någon röst, under det att listan n:r 1 för ett jämförelsetal af $1002\frac{2}{5}$ fått sin femte plats. Sålunda utgjorde skillnaden här endast $\frac{2}{5}$ röst. Men huru antagligt är det icke att någon eller några af de valmän, som medverkat till listan n:r 4 och hvilka måst hafva utgjort ett antal af minst 1003, kan hafva gifvit något af sin röstkraft (det behöfver ej hafva varit mera än något öfver $\frac{2}{5}$ röst) åt kandidat på annan lista; och då har ju den felaktiga beräkningen — vi kunna här kalla den slumpen — härigenom beröfvat listan n:r 4 en representant.

Uti sin allmänna motivering framhåller kommittén, att den enkla kumulativa metoden är af en mycket osäker verkan, *så snart det gäller att välja ett något större antal riksdagsmän på en gång*, och kommittén har såsom bevis för detta sitt påstående framhållit åtskilliga fall, som kunna tänkas då ett val afser *nio* representanter. Jag delar fullständigt kommitténs mening härutinnan. Metoden duger icke uti stora valkretsar med ett stort antal representanter, men häraf kan icke dragas den slutsats att metoden icke är god uti *små* valkretsar med ett så ringa antal representanter som tre eller fyra. Härom yttrar kommittén (pag. 78) att den enkla kumulativa metoden icke låter med fördel använda sig ensam, »åtminstone icke när valet afser ett något större antal platser».

Ingen torde nu kunna förneka, att den af mig till sina konturer antydda metoden är ännu enklare och lättfattligare än den af kommittén föreslagna; och då jag håller före att förstnämnda metod, som vid en genomarbetning helt visst bör undergå modifikationer och förändringar, äfven tillfredsställer rättvisans fordringar, har jag, såsom förut är sagdt, ansett mig icke böra fördölja mina tankar i detta hänseende. Men på samma gång finner jag mig äfven böra uttala att, för den händelse en metod i den af mig föreslagna riktning icke vinner anslutning och om vid den offentliga diskussionen utom och inom riksdagen det visar sig att en anordning med obligatoriska vallistor och stora valkretsar icke strider mot allmänna uppfattningen i vårt land om hvad som är för våra förhållanden tjänligt och passande, samt jag sålunda härom blir öfvertygad, jag icke längre skall tveka att jämväl i dessa delar ansluta mig till kommitténs förslag om omedelbara val med vissa smärre här ofvan antydda modifikationer.

*Bilaga n:r 1.***Exempel på proportionella val enligt blandade kumulativ-
limitativ metod.**

1:o Tremansvalkretsar med två partier.

Allmänna antaganden:

- a) vid valet skola tre representanter utses;
- b) valmännen utgöra ett antal af 5,000;
- c) hvarje valman disponerar 2 röster, som kunna afgifvas antingen odelade på en kandidat eller lika fördelade mellan två kandidater;
- d) de väljande äro delade i två partier, af hvilka det ena här nedan betecknas med A och det andra med B.

Exempel 1.

Partiet A omfattar 3,000 valmän, partiet B 2,000 valmän.

Partiet A uppställer två kandidater, X och Y, partiet B likaledes två kandidater, L och M.

De uppställda kandidaterna erhålla då:

$$\begin{aligned} X &= 3,500 \text{ röster,} \\ Y &= 2,500 \text{ » ,} \\ L &= 2,000 \text{ » och} \\ M &= 2,000 \text{ » .} \end{aligned}$$

I detta fall skulle partiet A tillsätta två representanter och partiet B en, L eller M efter lottning.

2:o Tremansvalkretsar med tre partier.

Allmänna antaganden:

Valmännen utgöra ett antal af 6,000, delade i tre partier, af hvilka det tredje betecknas med C.

För öfrigt lika med här ofvan uti tremansvalkretsar med två partier.

Exempel 2.

Partiet C omfattar 1,000 valmän, hvilka uppställa två kandidater, P och Q. För öfrigt lika med exempel 1 här ofvan.

X	erhåller	3,500	röster,	
Y	»	2,500	»	,
L	»	2,800	»	,
M	»	1,200	»	,
P	»	1,900	»	och
Q	»	100	»	.

Sålunda skulle partiet A tillsätta två representanter och partiet B en representant.

3:o Fyramansvalkretsar med två partier.

Allmänna antaganden:

- fyra representanter skola utses;
- valmännen utgöra ett antal af 5,000.
- hvarje valman disponerar tre röster, som kunna afgifvas antingen odelade på en kandidat eller lika fördelade mellan två eller tre kandidater;
- de väljande äro fördelade i två partier, A och B.

Exempel 3.

Partiet A omfattar 3,000 valmän, partiet B 2,000.

Partiet A uppställer fyra kandidater, X, Y, Z och W. Partiet B uppställer tre kandidater, L, M och N.

De uppställda kandidaterna erhålla då:

X	=	2,500	röster,	
Y	=	1,900	»	,
Z	=	2,200	»	, och
W	=	2,400	»	samt
L	=	2,000	»	,
M	=	2,500	»	och
N	=	1,500	»	.

På detta sätt skulle partiet A insätta tre representanter och partiet B en representant.

4:o Fyramansvalkretsar med tre partier.

Allmänna antaganden:

- a) fyra representanter skola utses;
- b) valmännen utgöra ett antal af 6,000;
- c) hvarje valman disponerar tre röster, som kunna afgifvas antingen odelade på en kandidat eller lika fördelade mellan två eller tre kandidater;
- d) de väljande äro fördelade i tre partier, A, B och C.

Exempel 4.

Partiet A omfattar 3,000 valmän, partiet B 2,000 och partiet C 1,000. Partiet C uppställer en kandidat, P. För öfrigt lika med exempel 3 här ofvan.

De uppställda kandidaterna erhålla i detta fall:

X =	3,500	röster,
Y =	2,900	» ,
Z =	2,200	» ,
W =	400	» ,
L =	3,000	» ,
M =	2,500	» ,
N =	500	» och
P =	3,000	» .

På detta sätt insätter partiet A två representanter (X och Y), partiet B en representant (L) och partiet C en (P).

af herr von Friesen:

vid 24 §:

I kommitterades förslag till vallag, 24 §, finnes ett stadgande af det hufvudsakliga innehåll, att den före valet i föreskrifven ordning upprättade och granskade röstlängden skall vid valet lända till ovillkorlig efter rättelse.

Om man vill närmare undersöka innebörden af detta stadgande, måste man jämföra det med åtskilliga andra bestämmelser i vallagen, och man skall då finna, att af detsamma följer, att rättigheten att rösta vid valet, som äger

rum någon dag i september, helt och hållet bestämmes af förhållanden, som förefunnos 4 till 5 månader förut eller den 30 april — och detta både positivt och negativt. Den, som den 30 april uppfyllt villkoren för rättigheten att deltaga i valet, hvilka nu än dessa vid den förestående rösträttsreformen månne blifva, han äger rätt att vid valet i september utöfva rösträtt, om han ock under tiden, som förflutit sedan den 30 april, blifvit än så diskvalificerad härför, men den, som den 30 april var hemfallen under någon i sig själf mindre betydande diskvalifikation, han får icke, äfven om diskvalifikationen på ett allom uppenbart sätt blifvit häfd före valet, deltaga i detta. Man må sålunda, enligt kommitterades förslag, väl kunna kräfva ändring i den i början af maj upprättade röstlängden, men endast på den grund, att förhållandena sådana de voro före den 1 maj blifvit i något afseende genom röstlängden oriktigt återgifna eller i densamma förbisedda, icke på den grund, att förhållandena sedan den 1 maj ändrat sig.

Såsom skäl för detta stadgande, hvars mindre fördelaktiga sidor tydligen icke heller af kommitterade helt och hållet förbisetts, anföres hufvudsakligen, att den omständigheten, att den justerade vallängden hittills icke haft vitsord, medfört valtrassel och att olägenheten af valtrassel hädanefter skulle blifva större än förr, på den grund att samtliga valkretsar hädanefter skulle blifva flermansvalkretsar, äfvensom själfva valproceduren vidlyftigare, än den nu är. Klart är nämligen, att om på grund af vals upphäfvande en eller flere flermansvalkretsar skulle vara orepresenterade under pågående riksdag, detta skulle vara ett större missförhållande, än om för det närvarande af liknande grund en eller annan enmansvalkrets under någon del af riksdagen skulle sakna representant, äfvensom att olägenheten är desto större, ju längre det dröjer, innan platserna finna att å nyo blifva besatta.

Jag erkänner nu, att röstlängdens bristande auktoritet hittills mången gång förorsakat besvärligt valtrassel, och äfven att ändrade bestämmelser i detta hänseende erfordras, men jag tror ej, att för ändamålets vinnande så drakoniska stadganden äro af nöden som de af kommitterade föreslagna.

Om jag nämligen söker erinra mig, på hvad sätt man hittills genom anmärkningar mot den justerade röstlängden sökt och ej sällan lyckats att få ett val upphäfdt, så synes mig de egentliga felen i nu gällande bestämmelser vara dels att formen för röstlängdens granskning och pröfning ej erbjuder tillräckliga garantier dels att, måhända just på grund af denna brist, det är medgifvet att *efter* valet framkomma äfven med sådana anmärkningar mot röstlängden, som ej *före* eller *ens vid* valet blifvit framställda. I förstnämnda hänseende äro äfven enligt min mening de bestämmelser kommitterade nu föreslå fullt betryggande, och jag är därför af den åsikten, att det icke bör medgifvas att i annan ordning än kommitterade föreslagit framkomma

med anmärkningar mot röstlängden, för så vidt dessa vidkomma förhållanden, som redan före den 1 maj förefunnits och sedermera ej undergått någon förändring. Ensamt ett fastslående häraf skulle omöjliggöra att i sista stund mot vallängden göra principiella anmärkningar, berörande enskilda valmän eller mer eller mindre omfattande kategorier af valmän, och härmed är redan mycket vunnet. Men om man så därtill helt och hållet utesluter möjligheten att få till pröfning upptagen en anmärkning mot röstlängden, som först *efter* det röstningen försiggått framställes, så har man betagit den, som med röstlängden i hand skulle vilja söka få ett för honom oangenämt val upphäfdt, så godt som hvarje utsikt att lyckas. Kommitterade synas visserligen anse, att faran för valtrassel är lika stor, om det medgifves att göra anmärkningar *vid* röstningstillfället som om sådana få framställas *efter* detta. Jag tror, att så ingalunda förhåller sig, utan gillar jag fastmera den uppfattning, som i Liberala samlingspartiets rösträttsmotion vid 1902 års riksdag fick ett uttryck genom ett där framställt förslag i ämnet, hvilket förslag i hufvudsak accepterades af konstitutionsutskottets eljest mot berörda förslag föga vänligt stämda majoritet. Med nämnda förslag öfverensstämmer det nu af mig förordade emellertid icke fullständigt, beroende därpå, att jag nu kan utgå från en i formellt hänseende mera tillfredsställande förberedande behandling af röstlängden än som då var ifrågasatt. Å ena sidan innebär mitt förslag en inskränkning däruti, att anmärkning som framställes efter röstlängdens fastställande af Konungens befallningshafvande och senast vid röstningstillfället icke skulle få göras med hänsyn till förhållanden, som redan före den 1 maj förefunnits, utan endast med hänsyn till sådana som inträdt efter nämnda tidpunkt, å andra sidan innebär det en utvidgning däruti, att sådan anmärkning skulle få gälla äfven andras, icke blott egen rösträtt. Till yttermera visso skulle jag ock önska att den, som vill påstå, att efter den 30 april inträdda förändrade förhållanden böra föranleda ändring i röstlängden, bör fullständigt styrka, att en sådan ändring af förhållandena, som han uppgifver, verkligen ägt rum. Om så sker, ligger ej heller någon fara däruti, att frågan nu endast kunde pröfvas i *en* instans.

Med sådana bestämmelser, som jag nu antydt, tror jag, att faran för valtrassel skall, hvad röstlängden beträffar, vara utan betydelse, och vid sådant förhållande anser jag mig kunna lämna utan afseende hvad kommitterade anfört därom, att olägenheterna af valtrassel skulle blifva vida större efter införandet öfverallt af flermansvalkretsar med proportionella val, än hvad de för närvarande äro.

Jag anser mig emellertid böra vidröra ännu en sak. I sitt yttrande till statsrådsprotokollet vid det tillfälle, då proportionella valkommittén tillsattes, antydde statsrådet och chefen för justitiedepartementet bland villkor, som

borde fordras för rösträtt, jämväl fullgjord skatteplikt till stat och kommun. Om nu ett villkor af denna art, till större eller mindre omfattning, verkligen skulle komma att grundlagfästas, så skulle de bestämmelser med afseende på röstlängdens vitsord, som kommitterade föreslagit, ovillkorligen medföra, att ifrågakommande skatt måste af den, som vill deltaga i höstens val, vara erlagd före den 1 maj. Det är uppenbart, att detta innebär en betänklig skärpning af nu gällande bestämmelser i förevarande hänseende och således måste anses såsom ett steg bakåt. Den fordran på fullgörande af skatteplikt, som för det närvarande är uppställd för deltagande i valet, anses med rätta vara uppfylld, om blott valmannen betalat sin skatt, innan han afgifver sin röst. Om man nu påstår, att införandet af en proportionell valmetod — och endast ur den synpunkten hafva kommitterade ägt fog att skärskåda frågan — med nödvändighet för med sig en sådan ändring härutinnan, som blir en följd af kommitterades förslag, så har man enligt min mening belastat det proportionella valsättets konto med en post, som egentligen borde påföras annat konto.

Med stöd af de skäl jag sålunda anført, har jag inom kommittén påyrkat, att densamma ville utarbeta bestämmelser angående röstlängdens vitsord i sådant syfte, att röstlängden, när den blifvit i föreskrifven ordning framlagd och anmärkning däremot ej förekommit eller beslut i anledning af framställd anmärkning gifvits och behörig rättelse i längden gjorts, väl må eljest, i enlighet med kommitténs förslag, lända till ovillkorlig efterrättelse, *men att om någon på grund af förhållanden, som efter den 30 april otvifvelaktigt inträdt, vill antingen för sig påstå rösträtt eller bestrida annans rösträtt, fråga härom må kunna upptagas till pröfning och afgörande, dock att den skall senast vid röstningstillfället väckas.*

vid 46 §:

Af hvad jag vid 24 § anført følger, att jag icke kan gilla första stycket af denna paragraf. Jag anser, att detta borde lyda:

»En hvar röstberättigad, som anmäler sig till valet, erhåller vid valbordet en röstsedel».

vid 76 §:

I öfverensstämmelse med mitt yrkande vid 46 § anser jag, att första stycket här borde lyda:

»En hvar röstberättigad, som anmäler sig till elektorsvalet, erhåller vid valbordet ett valkuvert».

vid vissa delar af motiveringen:

På grund af den uppfattning jag vid 24 § uttalat måste jag ogilla de delar af den af kommitterade anförda motivering, som komma i strid med mina sålunda uttalade åsikter.

af herr *Svensén*:

Enär den valmetod, hvarom kommittén förenat sig, i allt väsentligt synes mig uppfylla det af regeringen vid kommitténs tillsättande uppställda krafvet, att den skulle vara »för vårt lands förhållanden afpassad», har jag, med särskild hänsyn till önskvärheten af ett enigt uttalande i detta stycke, funnit mig böra utan inskränkning ansluta mig till kommitténs uttalande och förslag, i hvad det afser nämnda metod. För min del kan jag däremot icke finna, att den i samband därmed föreslagna valkretsindelningen uppfyller den fordran, att den skall »vara för ett sådant valsätt mest lämpad», och jag har alltså funnit mig böra mot denna del af kommitténs förslag, äfvensom hvad därmed i öfrigt står i samband, nedlägga min reservation.

I vårt vidsträckta land med dess långa afstånd och delvis glesa befolkning synes mig den första fordran på en efter det proportionella valsättet lämpad valkretsindelning böra vara, att valkretsarna icke göras större än nödigt är, för att nämnda valsätt må kunna med önskad verkan användas. I landets tätare befolkade bygder, således nästan öfver allt i dess sydliga och mellersta delar, kunna valkretsarna sålunda utan afsevärd olägenhet göras så stora, att ett i god mening proportionellt val där kan äga rum, hvilket ju förutsätter, att ett något större antal riksdagsmän väljes för hvarje krets. I de glesare bebyggda, alltså särskildt de nordligare landsdelarna blir det däremot nödigt att göra valkretsarna så små som öfver hufvud möjligt och lämpligt är.

Skälen härtill ligga i öppen dag. Valkretsarna få icke vara så stora, att valmännen förlora möjligheten af en någorlunda lätt och obehindrad personlig beröring med hvarandra och med sina kandidater. Men denna möjlighet kan näppeligen sägas vara för handen i de af våra vidsträcktare län, som kommittén lämnat odelade. I åtskilliga af dem, såsom exempelvis Jämtlands län, stå visserligen länets flesta delar i någorlunda bekväm förbindelse med dess medelpunkt och hufvudstad, men däraf följer icke, att beröringen är lika liflig och bekantskapen lika förtrolig mellan ett sådant läns yttersta delar. Men där denna beröring och denna bekantskap saknas

eller icke i tillräcklig grad förefinnas, blir den valkrets, som bildas af länet, alldeles för stor. I saknad af nödig personalkännedom kunna valmännen hvarken med önskelig framgång uppsöka lämpliga kandidater eller förena sig om nödiga valförberedelser. Följaktligen nödgas de vid sådana tillfällen i en utsträckning, som icke egentligen stämmer öfverens med det svenska lynnet, sätta sin lit till de öfvervalmän, som benäget åtaga sig att främja deras sak. Ett företräde, som alldeles icke är förenligt med de proportionella valens syfte, kan då lätteligen komma att beredes de riktningar eller grupper, som redan hafva en valorganisation till hands i någon för annat ändamål bildad sammanslutning med ett verksamhetsfält, som sträcker sig öfver hela valkretsen. Vi kunna sålunda föreställa oss, att exempelvis inom landstingen eller hushållningssällskapen någon viss politisk riktning kan vara eller blifva förhärskande, och på andra områden framträda sådana med öppet uttalade syften i arbetareorganisationer, nykterhetsföreningar, frikyrkosamfund o. d. Meningen med det nu sagda är ingalunda att i minsta mån underkänna eller underskatta den rätt, som dessa och andra organisationer kunna äga att vid valen främja de politiska syften, som kunna ligga ett flertal af deras medlemmar om hjärtat. Men faktiskt måste det försprång, som dessa redan på förhand färdiga valorganisationer kunna bereda sina anhängare i vidsträckta valkretsar, blifva allt för stort i jämförelse med de meningsgrupper, hvilka icke inom sig äga några dylika närmast för andra ändamål afsedda sammanslutningar, som genast från början stå färdiga att taga deras valrörelse om hand.

Särskildt må framhållas det mer än vanligt stora inflytande på valen, som i så beskaffade kretsar kan komma att utöfvas af tidningspressen. Nu bör jag visserligen kanske minst af alla kommitténs ledamöter ha förutsättningar att underskatta pressens betydelse i allmänhet och dess rätt till ett behörigt inflytande på politiska val i synnerhet. Men å andra sidan bör denna rätt icke öfverskattas och än mindre öfverdrivas. Den får nämligen icke sträcka sig så långt, att valmännen suspendera sin egen mening och endast blindt lita på sin tidning. Men så kan lätt gå, om valkretsarna blifva så stora, att valmannen får svårt att sätta sig i den beröring med liktänkande, som erfordras för valrörelsens och de nödiga förberedelsernas rätta bedrifvande.

Alltså synas de län, där en nära beröring mellan valmännen är utesluten eller försvårad, höra upplösas i mindre valkretsar. Om kretsarna icke böra vara så stora, att nyss antydda olägenheter kunna inträda, få de icke heller vara så små, att ett i egentlig mening proportionellt val omöjliggöres. Äfven i de vidsträcktare länen, där förbindelsen mellan olika bygder är minst utvecklade, kunna valkretsarna sålunda icke göras så små, att ej en hvar af

dem på grund af sin folkmängd får rätt att välja åtminstone tre riksdagsmän. I våra nordligaste län kan detta antal icke mycket öfverskridas, om en indelning i valkretsar öfver hufvud skall blifva möjlig. Men i dessa landsdelar har befolkningen af gammalt vant sig vid samfärdsförhållanden af helt annat slag än inom öfriga delar af riket. Om Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län hvaradera delades i två valkretsar, komme ej förhållanden att inträda, som af orternas befolkning skulle kännas såsom abnorma. I Västerbottens län finnes redan nu en valkrets, den största i riket, med ett omfång af 385 kvadratomil, och i Jämtlands län fanns redan före 1878 års omreglering en valkrets, som omfattade vid pass hälften af det vidsträckta länet. Den nybildade Gellivare domsaga skulle redan under nuvarande ordning icke obetydligt öfvergå den nyss nämnda Västerbottens västra domsaga.

Äfven där det varit möjligt, har jag icke velat gå så långt i afvikelse från kommitténs förslag, att jag tillstyrker bildandet af mer än två valkretsar i samma län, utom i Malmöhus län, där jag bibehållit kommitténs tre valkretsar. Jag har endast ökat antalet af de till delning föreslagna länen med åtta, nämligen Jönköpings, Kronobergs, Älfsborgs, Värmlands, Örebro, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens, hvarigenom de af kommittén föreslagna 33 valkretsar skulle ökas till 41. Medeltalet riksdagsmän för hvarje krets skulle väl därmed minskas från nära 7 till ej fullt 6, och utsikten att ernå ett fullt proportionellt val skulle därmed i motsvarande mån förminsкас. Detta är visserligen en olägenhet, men den torde till fullo uppvägas af den fördel, som uppstår genom de allt för stora valkretsarnas reducerande. Hufvudvikten vid proportionella val synes mig dessutom icke böra läggas därpå, att så många skiftningar som möjligt inom valmanskåren få sin talan förd, utan därpå, att de hufvudsakliga riktningarna inom landets politiska lif varda representerade, hvilket redan inträffar, då allenast tre riksdagsmän väljas.

Af det ökade antalet valkretsar behöfde väl icke nödvändigt följa en större ändring i den formulering, som kommittén föreslagit för riksdagsordningens bestämmelser rörande valkretsindelningen, och som återfinnes i förslagets § 15 riksdagsordningen. Men dessa bestämmelser synas mig dock kunna göras mera fasta, så att det tydligen framgår, att vid valkretsarnas bildande bestämda grunder blifvit följda. Stockholms stad har jag ansett böra föras under samma regel som de öfriga städer, hvilkas folkmängd berättigar dem att bilda egna valkretsar. I fråga om den folkmängdsgräns, där detta förhållande inträder, har jag icke funnit nödigt att afvika från de af kommittén föreslagna tre tvåhundredrettiondedelar af rikets folkmängd. Sådan stads rätt att bilda egen valkrets har jag däremot i olikhet med kommittén ansett böra

upphöra, icke då dess folkmängd understiger en nittiondedel af hela rikets, utan först då, när staden ej längre äger rätt att välja minst tre riksdagsmän. Enligt den beräkningsgrund för riksdagsmännens fördelning, som jag följt, och för hvilken nedanför skall redogöras, skulle efter folkmängden vid 1902 års val denna rätt upphöra först för sådan stad, hvars folkmängdstal minskades under 48,929, mot 57,503 enligt kommitténs förslag. Meningen med denna afvikelse är att ytterligare och till ett minimum inskränka de fall, där en rubbning af den föreslagna valkretsindelningen kan varda af nöden, ehuru väl sistnämnda bestämmelse näppeligen torde behöfva i verkligheten tillämpas.

Rörande länen åter bör enligt sakens natur den af kommittén såsom regel uppställda föreskrift (§ 15 mom. 1) bortfalla, enligt hvilken hvarje län utgör en valkrets. Enligt mitt förslag skulle nämligen detta blifva undantag och icke regel, då endast nio af rikets tjugofyra län skulle förblifva odelade. Sedan jag sålunda i ett första moment af den nya § 15 sammanfört bestämmelserna om de städer, som skola bilda egna valkretsar, uppställer jag i ett andra moment för rikets län, med frånräkning af nämnda städer, den allmänna regel, att de böra bilda två valkretsar. Enär det synes mig något sväfvande att i likhet med kommittén föreslå, att ett län må delas »till följd af särskilda omständigheter, såsom folkmängdens storlek eller samfärdsförhållandena», har jag velat lämna den bestämda föreskrift, att delning af ett län bör ske, »så framt dess ytinnehåll uppgår till minst nittio kvadrattymil eller dess folkmängd uppnår minst en sextondedel af hela rikets». Vidsträckta län synes mig nämligen snarare böra delas efter ytinnehållet än efter samfärdsförhållandena, ty det förra är konstant, men de senare äro i vår tid stadda i en oupphörlig förändring till det bättre, som mer och mer lättar förbindelsen mellan aflägsna delar af samma valkrets. Gränsen mellan de län, hvilka anses böra delas eller lämnas odelade, har jag som sagdt satt vid nittio kvadrattymil, af det skäl, att bland de delade länen då äfven medtages Örebro län, som i följd af sin sammansättning från olika landskap synes mig icke kunna lämnas odeladt. Såsom det största af de odelade länen följer näst därefter Skaraborgs län. Med afseende på folkmängden har jag visserligen icke själf ansett dess storlek såsom giltig grund för ett läns delning, helst en större folkmängd inom eu valkrets ju möjliggör ett mera proportionellt valresultat. Men då inom kommittén med särskild styrka och från sakkunnigt håll påyrkats delning af Malmöhus län, har jag i denna del icke ansett mig böra afvika från kommitténs förslag. Enligt min uppfattning om mera bestämda grunder för valkretsindelningen inträder därmed skyldighet för mig att lämna särskild föreskrift rörande det fall, att ett län i följd af folkmängdens storlek anses böra delas. För att äfven här till ett mini-

mum inskränka möjliga rubbningar i valkretsarnas indelning, har jag ansett mig böra sätta den folkmängdsgräns, vid hvilken delning skall inträda, så nära som möjligt intill den faktiska folkmängden i Malmöhus läns landstingsområde, för hvars räkning denna föreskrift särskildt blifvit uppställd. Nämnade folkmängd uppgick vid 1902 års val till 350,467. Sättes nu delningsgränsen vid en femtondedel af hela rikets folkmängd, erhålles för samma tid talet 345,015. Men här får den möjlighet tagas i betraktande, att områdets folkmängd i framtiden kunde sjunka under en femtondedel af hela rikets, i hvilket fall en sammanslagning af dess båda valkretsar måste inträda. För att undanskjuta denna möjlighet torde den folkmängdsgräns, vid hvilken delning inträder, böra sättas till en sextondedel af hela rikets folkmängd, hvilket för samma tid motsvarar ett antal af 323,452.

Närmare bestämmelser rörande det sätt, hvarpå länen böra i valkretsar fördelas, har kommittén icke ansett sig behöfva lämna. Äfven i detta fall är jag af olika mening. Sedan förut anförda bestämmelser så noga som möjligt angifvit de fall, där valkretsindelning bör ske, utan att lämna något som helst spelrum för lagstiftarnes vilja eller godtycke, synes mig äfven sättet för själfva delningen böra så noggrant som möjligt bestämmas. Jag har därföör ansett, att delningen bör verkställas »efter landstingsområden, landskap eller domsagor». Att ännu närmare precisera dessa bestämmelser synes mig stöta på nästan oöfverstigliga svårigheter, och i likhet med kommittén finner jag därföör en förteckning å de särskilda valkretsarna böra intagas i själfva vallagen. I likhet med kommittén föreslår jag en delning efter *landstingsområden* i Kalmar län och en delning efter *landskap* i Gäfleborgs och Västernorrlands län. Men i olikhet med kommittén föreslår jag delning efter landskap äfven i Älfsborgs och Örebro län, under det öfriga län, som innehålla olika landskap eller delar af dylika, på grund af ojämn folkmängd icke synas medgifva sådan indelning. I likhet med kommittén föreslår jag indelning efter *domsagor* i Östergötlands och Malmöhus' län, men i olikhet med densamma äfven i Jönköpings, Kronobergs, Värmlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Att för sistnämnda fall i grundlagens text äfven omnämna städerna har jag ansett onödigt, då de återfinnas i vallagens förteckning öfver kretsarna.

Rörande grunderna för riksdagsmännens fördelning mellan valkretsarna finnes intet formellt hinder för tillämpningen af de bestämmelser kommittén i sin lydelse af § 16 riksdagsordningen upptagit. Men ett reellt hinder förefinnes däri, att dessa bestämmelser utsätta åtskilliga bland de af mig föreslagna valkretsar för risken att nu genast eller framdeles få utse ett så litet antal riksdagsmän, att ett verkligt proportionellt valresultat därmed i det närmaste omöjliggöres. Enligt en allmän mening kan ett sådant resultat endast i

sällsynta fall uppnås, där blott två riksdagsmän skola väljas. Men om kommitténs fördelningsgrunder skulle förenas med min valkretsindelning, så visar en blick på den öfversiktstabell öfver valkretsarna, som åtföljer denna reservation, att Gottlands län allenast skulle få välja två riksdagsmän, och att fara vore för handen, att detsamma när som helst kunde komma att inträffa med endera eller båda af Jämtlands läns valkretsar. Enär detta icke med nödvändighet betingas af dessa valkretsars folkmängdsförhållanden, synes denna fara böra förebyggas genom uppställande af annan lämplig grund för riksdagsmännens fördelning.

Härvid har jag till utgångspunkt tagit det förhållande, som äger rum vid val till ledamöter i landsting. Enligt § 3 i kungl. förordningen om landsting af den 21 mars 1862 väljer stad en landstingsman för hvarje begynnande tal af 2,500 invånare, och härad eller tingslag en landstingsman för hvarje begynnande tal om 5,000 invånare. En liknande beräkningsgrund skulle kunna användas vid val af ledamöter i andra kammaren, om blott hänsyn toges till, att det därvid använda fördelningstalet måste blifva rörligt, eftersom riksdagsmännens antal är konstant. Vid landstingsvalen äro, som vi sett, fördelningstalen konstanta, och därför måste landstingsmännens antal blifva rörligt. Men antalet ledamöter i andra kammaren föreslås att hädanefter som hittills förblifva oförändradt, eller tvåhundra-trettio, och det fördelningstal, som skall läggas till grund för beräkning af antalet ledamöter från de särskilda valkretsarna, måste alltså väljas så, att sammanlagda antalet blir just jämt tvåhundra-trettio, hvarken mer eller mindre. Vid en granskning af valkretsarnas folkmängd vid 1902 års val enligt bifogade öfversiktstabell visar det sig, att det högsta hela tal, som vid dessa val sålunda kunnat läggas till grund för riksdagsmännens fördelning mellan så beskaffade valkretsar, utgör 24,464. Med andra ord, om riket vid 1902 års val haft en sådan indelning i valkretsar, och hvarje valkrets fått utse en riksdagsman för hvarje begynnande 24,464-tal af sin folkmängd, så skulle antalet sålunda utsedda riksdagsmän för hela riket uppgått till 230. Hade fördelningstalet det året varit 24,465, så skulle Blekinge län fått en riksdagsman mindre, och hela antalet sjunkit till 229. Hade åter fördelningstalet blifvit satt så lågt som till 24,431, så skulle Kopparbergs läns södra valkrets fått en riksdagsman mer, och hela antalet hade stigit till 231. Båda delarna vore naturligtvis grundlagsvidriga, och för att det bestämda antalet riksdagsmän skulle uppnås, måste alltså fördelningstalet för det året vara minst 24,432 och högst 24,464. Det önskade resultatet kan tydligen lika väl nås med hvilket som helst af dessa eller mellanliggande tal. För den skull vore det likgiltigt, om det största eller det minsta fördelningstalet valdes, eller om bestämmandet af detta tal för hvarje gång öfverlättes åt konungen, hvilket

sistnämnda kanske medgäfvde den enklaste formulering af lagbestämmelsen i fråga. För att emellertid undgå äfven skenet af godtycke, har jag bestämt mig för att till fördelningstal antaga det *högsta* hela tal, som kan läggas till grund för fördelningen af det bestämda antalet riksdagsmän. Så ofta detta tal innehålles i valkretsens folkmängd vid början af det år, då val enligt § 18 mom. 1 verkställas, alltså vid början af året näst före den treårsperiod, för hvilken valen gälla, väljes en riksdagsman, och dessutom en riksdagsman för den återstående folkmängden.

Blekinge län hade vid 1902 års val en folkmängd af 146,787. I denna folkmängd skall fördelningstalet 24,464 uppgå sex gånger, och valkretsen får alltså till en början rätt att utse sex riksdagsmän. Men vid fördelningen uppstår en rest af 3, och för denna rest tillkommer således ytterligare en sjunde riksdagsman. Kopparbergs läns södra valkrets hade samtidigt en folkmängd af 122,159. I denna folkmängd uppgår fördelningstalet fyra gånger, hvarvid uppstår en rest af 24,303, och skulle valkretsen alltså till en början utse fyra riksdagsmän, hvartill kommer en femte för resttalet. Till jämförelse härmed må nämnas, att enligt landstingsförordningen äger stad med 2,500 invånare utse en landstingsman, medan stad med 2,501 utser två, och härad med 5,000 invånare utser en landstingsman, medan härad med 5,001 utser två o. s. v.

Om kommitténs beräkningsgrund för riksdagsmännens fördelning jämföres med den af mig uppställda och tillämpas på den valkretsindelning jag föreslagit, så måste gifvetvis några olikheter uppstå. Enligt min fördelning få några folkrikare valkretsar utse ett något minskadt antal riksdagsmän, men några mindre folkrika kretsar utse ett ökadt antal, jämfördt med kommitténs fördelning. Efter folkmängden vid 1902 års val skulle enligt min fördelning riksdagsmännen minskas med en från Stockholms stad (från 14 till 13), Kristianstads län (från 10 till 9), Skaraborgs län (från 11 till 10) och Gäfleborgs läns norra valkrets (från 7 till 6), hvaremot de skulle ökas med en från Gottlands län (från 2 till 3), Örebro läns norra valkrets (från 3 till 4), Kopparbergs läns norra valkrets (från 4 till 5) och Norrbottens läns södra valkrets (från 3 till 4), — allt i jämförelse med det antal, som skulle erhållas enligt kommitténs fördelningsgrund.

Härvid är likväl att märka, det ofvanstående jämförelse, såsom framgår af det nyss sagda, blifvit uppställd på grund af folkmängden vid 1902 års val, alltså med ledning af folkmängdsuppgifterna från årsskiftet 1901—1902, under det kommittén ansett sig böra bygga på de nyaste folkmängdsuppgifter, som stått till buds, eller de från årsskiftet 1902—1903. Det förstnämnda har synts mig närmare ansluta sig till den af kommittén föreslagna bestämmelse i den nya § 16, som äfven jag med en oväsentlig afvikelse i redak-

tionen upptagit, nämligen att riksdagsmännens fördelning skall rätta sig efter folkmängden vid början af året näst före den treårsperiod, för hvilken valen gälla.

Knappast torde det ytterligare behöfva erinras, att dessa tal äro tillfälliga och i viss mån växla vid hvarje ny fördelning. Däremot torde böra påpekas, att olikheten i fördelningsgrund saknar politisk betydelse, då ändringarna växla för hvarje nytt val. Enär min fördelningsgrund förefaller att i någon mån gynna de mindre folkrika valkretsarna, må nämnas, att efter folkmängden vid 1902 års val sammanlagda antalet riksdagsmän för de norrländska länen blir 40 enligt min och 39 enligt kommitténs beräkningsgrund, men för de tre småländska länen lika i båda fallen. Enligt min fördelning skulle i de norrländska och småländska länen valkretsar med blott få riksdagsmän oftast förekomma, och det visar sig alltså, att dessa län icke skulle i nämnvärd mån gynnas genom denna kretsindelning. Gifvet är, att fördelningen vid den af kommittén valda senare tidpunkten i enstaka kretsar skulle ställa sig något olika med hvad här är sagdt.

Vid redaktionen af vallagens första kapitel om valkretsarna har jag i anledning därpå, att delning efter domsagor upptagits i mitt förslag till grundlagstext, angifvit valkretsarnas beståndsdelar icke efter härad, såsom i kommitténs förslag, utan efter domsagor. Enär det anmärkts, att rikets indelning i domsagor är mera växlande än indelningen i härad, har jag bifogat detta kapitel en förklaring, att domsagorna upptagits enligt den indelning, som är gällande, när denna lag träder i kraft.

En viktig följd af de förändringar i valkretsarnas indelning, som jag föreslagit, är att det villkorliga medgifvandet af det medelbara valsättets användning synes kunna bortfalla. Af de skäl, som anföras för en fortfarande tillämpning af detta valsätt, torde knappast några andra hålla stånd inför en strängare granskning än de, som göra gällande, att val i större kretsar böra få ske genom elektor, som kunna personligen öfverlägga om sina kandidater. Men behovet af medelbara val såsom nödfallsutväg i vidsträckta valkretsar förringas eller försvinner, när de största kretsarna delas. Det sätt för elektorval, som kommittén föreslagit, måste också enligt sakens natur blifva vida skildt från det nu öfliga, och hela den nya indirekta valmetoden blir ännu mera främmande för den allmänna uppfattningen än de omedelbara valen med proportionellt valsätt. Med de mindre valkretsar, som jag föreslagit, anser jag mig sålunda fullt befogad att stryka de medelbara valen från kommitténs förslag och yrka uteslutande tillämpning af det omedelbara valsättet. Härmed vinnes bland annat en högst betydande förenkling af vallagen i jämförelse med kommitténs förslag, i ty att hela det kapitel utgår, som handlar om medelbara val, och som inuefattar en dryg tredjedel af kom-

mittförslagets paragrafer. Äfven öfriga delar af kommitténs förslag, i den mån de beröra användningen af detta valsätt, torde böra underkastas den förändring, som betingas af dess bortfallande. Men i saknad af nödig juridisk skolning, och särskildt för att icke göra mig skyldig till något förbiseende, har jag icke tilltrött mig att själf vidtaga de uteslutningar och omarbetningar i öfriga delar af vallagen, som härmed skulle blifva af nöden, utan nöjer mig där vid lag med att framställa ett enkelt yrkande. Med afseende å öfriga förändringar, för hvilka här redogjorts, äfvensom de ställen i riksdagsordningen, som enligt kommitténs förslag skulle beröra det medelbara valsättet, har jag däremot tillåtit mig att försöksvis lämna en i vanliga lagparagrafer uppställd formulering.

Med stöd af det nu sagda anser jag alltså:

- 1:o) att kommitténs förslag till ändringar i *riksdagsordningen* i nedan angifna delar borde erhållit följande afvikande lydelse:

§ 15.

1. Stockholms stad utgör en valkrets, så ock annan stad, hvars folkmängd uppgår till minst tre tvåhundra-trettiondedelar af rikets folkmängd, och skall detta förhållande fortfara, så länge sådan stad äger välja minst tre riksdagsmän.

2. Hvarje län, sådan stad oräknad, som nu nämnd är, fördelas efter landstingsområden, landskap eller domsagor i två valkretsar, så framt dess yttinnehåll uppnår minst nittio kvadratnymil eller dess folkmängd uppgår till minst en sextondedel af hela rikets, men utgör i annat fall en valkrets.

3. (Lika med mom. 4 i kommitténs förslag.)

§ 16.

1. Inom hvarje valkrets skall väljas en riksdagsman för hvarje gång det högsta hela tal, som kan läggas till grund för fördelningen af det bestämde antalet riksdagsmän, innehålles i valkretsens folkmängd vid början af det år, då val enligt § 18 mom. 1 riksdagsordningen verkställas, och en riksdagsman för den återstående folkmängden. Finnas därvid två eller flera valkretsar icke kunna utse fullt antal riksdagsmän, utan att det i § 14 fastställda antal öfverskrides, då skall företrädet dem emellan afgöras genom lottning, på sätt i § 6 mom. 7 sägs.

2. (Lika med kommitténs förslag.)

§ 19.

Valen till andra kammaren äro proportionella och omedelbara. Närmare bestämmelser meddelas i vallagen.

§ 20.

(Orden: »I fråga . . . bestämmelse» utgå.)

§ 25.

Valrätt må ej utöfvas af annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer.

2:o) att kommittéförslagets lag om val till Riksdagens andra kammare, första kapitlet om *valkretsar* borde erhållit följande ändrade lydelse:

För val val till andra kammaren indelas riket, intill dess ändring jämlikt § 15 mom. 1 riksdagsordningen sker, i fyratioen valkretsar, nämligen:

1. Stockholms stad;
2. Stockholms län;
3. Uppsala län;
4. Södermanlands län;
5. Östergötlands läns norra valkrets, innefattande Finspånga läns, Björkekinds med flere härads och Hammarkinds med flere härads domsagor, Norrköpings och Söderköpings städer;
6. Östergötlands läns södra valkrets, innefattande återstoden af länet;
7. Jönköpings läns östra valkrets, innefattande Norra och Södra Vedbo, Östra härads och Västra härads domsagor samt Eksjö stad;
8. Jönköpings läns västra valkrets, innefattande återstoden af länet;
9. Kronobergs läns östra valkrets, innefattande Östra och Mellersta Värends domsagor samt Växjö stad;
10. Kronobergs läns västra valkrets, innefattande återstoden af länet;
11. Kalmar läns norra valkrets, innefattande norra landstingsområdet;
12. Kalmar läns södra valkrets, innefattande södra landstingsområdet;
13. Gottlands län;
14. Blekinge län;
15. Kristianstads län;
16. Malmöhus läns norra valkrets, innefattande Luggude härads, Rönnebergs med flere härads, Frosta härads och Färs härads domsagor, städerna Helsingborg och Landskrona;
17. Malmöhus läns södra valkrets, innefattande återstoden af landstingsområdet;
18. Malmö stad;
19. Hallands län;

20. Göteborgs och Bohus läns valkrets, innefattande länets landstingsområde;
 21. Göteborgs stad;
 22. Älfsborgs läns norra valkrets, innefattande Södra och Norra Dals domsagor samt Åmåls stad;
 23. Älfsborgs läns södra valkrets, innefattande återstoden af länet;
 24. Skaraborgs län;
 25. Värmlands läns västra valkrets, innefattande Södersysslets, Nordmarks, Jösse och Fryksdals domsagor;
 26. Värmlands läns östra valkrets, innefattande återstoden af länet;
 27. Örebro läns södra valkrets, innefattande Öster-Nerikes och Väster-Nerikes domsagor, Örebro och Askersunds städer;
 28. Örebro läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet;
 29. Västmanlands län;
 30. Kopparbergs läns södra valkrets, innefattande Falu, Hedemora och Västerbergslags domsagor samt städerna Falun, Hedemora och Säter;
 31. Kopparbergs läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet;
 32. Gäfleborgs läns södra valkrets, innefattande Gästriklands domsaga och Gäfle stad;
 33. Gäfleborgs läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet;
 34. Västernorrlands läns södra valkrets, innefattande Medelpads Västra och Östra domsagor samt Sundsvalls stad;
 35. Västernorrlands läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet;
 36. Jämtlands läns södra valkrets, innefattande Jämtlands Östra och Härjedalens domsagor samt Östersunds stad;
 37. Jämtlands läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet;
 38. Västerbottens läns södra valkrets, innefattande Västerbottens Södra och Västra domsagor samt Umeå stad;
 39. Västerbottens läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet;
 40. Norrbottens läns södra valkrets, innefattande Piteå och Luleå domsagor och städer; samt
 41. Norrbottens läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet.
- Domsagorna upptagas här enligt gällande indelning vid denna lags trädande i kraft.

3:o) dels att ur kommitténs förslag till vallag det sjunde kapitlet *Om medelbara val* måtte utgå, dels att öfriga delar af samma förslag, i den mån de beröra det medelbara valsättets *användning*, måtte underkastas motsvarande förändring.

Förslag till valkretsindelning.

Kretsar.	Folkmängd 1/1 1902.	Riksdags- män.
1. Stockholms stad	303,356	13
2. Stockholms län	176,281	8
3. Uppsala län	125,043	6
4. Södermanlands län	167,888	7
5. Östergötlands läns norra	129,678	6
6. Östergötlands läns södra	151,979	7
7. Jönköpings läns östra	87,946	4
8. Jönköpings läns västra	115,800	5
9. Kronobergs läns östra	90,522	4
10. Kronobergs läns västra	68,744	3
11. Kalmar läns norra	91,643	4
12. Kalmar läns södra	136,474	6
13. Gottlands län	52,828	3
14. Blekinge län	146,787	7
15. Kristianstads län	219,459	9
16. Malmöhus' läns norra	189,980	8
17. Malmöhus' läns södra	160,487	7
18. Malmö stad	62,954	3
19. Hallands län	141,344	6
20. Göteborgs och Bohus län, landstingsområdet	208,291	9
21. Göteborgs stad	132,111	6
22. Älfsborgs läns norra	72,464	3
23. Älfsborgs läns södra	207,637	9
24. Skaraborgs län	240,907	10
25. Värmlands läns västra	118,787	5
26. Värmlands läns östra	136,188	6
27. Örebro läns södra	120,829	5
28. Örebro läns norra	75,633	4
29. Västmanlands län	149,332	7
30. Kopparbergs läns södra	122,159	5
31. Kopparbergs läns norra	97,957	5
32. Gäfleborgs läns södra	96,030	4
33. Gäfleborgs läns norra	145,390	6
34. Västernorrlands läns södra	94,788	4
35. Västernorrlands läns norra	140,180	6

Kretsar.		Folkmängd 1/1 1902.	Riks- dags- män.
36.	Jämtlands läns södra	57,033	3
37.	Jämtlands läns norra	55,728	3
38.	Västerbottens läns södra	82,152	4
39.	Västerbottens läns norra	63,809	3
40.	Norrbottens läns södra	73,754	4
41.	Norrbottens läns norra	64,876	3

BILAGOR.

BILAGA I.

PROPORTIONELLA VAL

SYSTEMATISK FRAMSTÄLLNING

AF

G. CASSEL.

STOCKHOLM
ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
1903

INNEHÅLL.

Inledning.	
Majoritetsvalens brister och försök att afhjälpa dem	Sid. 3
Förutsättningar för ett proportionellt val	» 5
Proportionella val	» 7
Första afdelningen, fördelningsregler	» 9
A. Fördelningsregler som utgå från valkvoten	» 10
Valkvot och största öfverskott	» 10
Valkvot och Majoritetsval för restplatserna	» 12
B. Fördelningsregler som utgå från lägre fördelningstal	» 14
D'Hondt's regel	» 15
Andra afdelningen. Metoder för proportionella val.	
I. <i>Partimetoder</i>	» 17
A. Listmetoder	» 18
a. Den stränga listmetoden	» 19
b. Friare listmetoder	
a. Listmetoder med fritt val inom listan	» 19
Listmetod med röstning på ett namn	» 20
β. Listmetoder med frihet att gå utanför listan	» 21
Om kumulation	» 23
Den norska metoden	» 26
Förbundna listor	» 29
Siegfried's metod	» 31
B. Partimetoder som stödja sig på indirekta val	» 33
a. Cassel's indirekta metod	» 34
b. Indirekt metod med Flodströms fördelningsregel	» 37
c. Flodströms ettnamnsmetod	» 38
II. <i>De förgrenade listornas metod</i>	» 38
III. <i>Fria metoder</i>	» 42
A. Metoder som utgå från ett fast fördelningstal	» 44
a. Andræ's metod	» 44
b. Phragmén's första metod	» 47
B. Metoder som utgå från d'Hondt's regel	
a. Thiele's metod	» 51
b. Phragmén's andra metod	» 54

INLEDNING.

Majoritetsvalens brister och försök att afhjälpa dem.

Vid val till riksdagens Andra Kammare hafva hittills majoritetsval varit använda. I kretsar, där endast 1 representant skall väljas, blir den kandidat vald, som det största antalet valmän röstat på. De öfriga valmännen i kretsen bli orepresenterade, äfven om de tillsammans uppgå till en aldrig så stor del af hela antalet röstande. Detta är ett fel i valmetoden, som alltid måste kännas som en orättvisa i den enskilda valkretsen, och som kan leda till en fullkomligt skef sammansättning af hela folkrepresentationen.

Det är omedelbart klart att detta fel icke kan afhjälpas, med mindre valkretsarne göras så stora, att flere representanter kunna väljas för hvar krets. Detta sker ju redan nu för vissa kretsar, men äfven här är det majoriteten som ensam bestämmer valets utgång. Detta tillgår på följande sätt. Om t. ex. 5 representanter skola väljas, ger man hvarje valman 5 röster, som han *är skyldig* att fördela mellan 5 olika kandidater. De kandidater, som på detta sätt erhålla de flesta rösterna, anses valda. Om nu valmännen uppdelas i flere partier, så blir det tydligen det största partiets 5 kandidater som få de flesta rösterna. De öfriga partierna bli orepresenterade, äfven om de i numerär komma det största hur nära som helst, ja äfven om de tillsammans ha ett röstetal, som är större än majoritetspartiets.

Ett primitivt sätt att bryta detta majoritetens envælde må omnämnas redan här. Det är den s. k. *limitativa valmetoden*, som från 1867 till 1884 delvis användes för val till engelska underhuset. Man bildade 12 s. k. trekantiga valkretsar, alltså kretsar med 3 representanter.¹⁾ Men i stället för att såsom vid vanliga majoritetsval ge hvarje valman lika många röster, som valet afser platser, alltså i detta fall 3, ger den engelska metoden hvarje valman endast 2 röster. Ingen valedel får således uppta mer än 2 namn. Därigenom trodde man sig kunna förhindra att majoriteten tillsatte mer än 2 platser.²⁾

Tänka vi oss för ett ögonblick att detta resultat verkligen skulle kunna vinnas, så ha vi starka skäl att ifrågasätta om det alls vore önskvärdt. Att majori-

¹⁾ Dessutom en med fyra, nämligen Londons City.

²⁾ Den limitativa idén har under andra former kommit till användning vid olika slags val i Brasilien, Spanien, Portugal och Italien.

teten får 2 platser, minoriteten 1, förhållandet mellan deras antal må vara hvilket som helst, synes i själfva verket föga mer rättvist, än att majoriteten alltid får alla 3 platserna. Om majoriteten t. ex. är 5,000, minoriteten 1,000, så *måste* majoriteten få besätta alla 3 platserna; att ge en minoritet, som utgör endast $\frac{1}{5}$, af majoriteten 1 kandidat mot majoritetens 2 är orimligt. Eller om 3 nästan lika stora partier uppträda, låt oss säga med medlemstalen 1002, 1001 och 1000, är det då rättvist att ge det största partiet 2 platser, det andra 1 och det tredje ingen? Nej, regeln att det största partiet skall ha 2 platser, det nästa 1, och möjligen återstående partier eller grupper helt och hållet lämnas ur räkningen kan omöjligen godkännas, ens som ett steg mot en riktig lösning af valproblemet.

Emellertid visade sig snart vid användning af den engelska metoden att man icke ens kunde vara säker att nå det mål man afsett. Ett majoritetsparti kan visserligen icke fördela sina 2 röster på 3 kandidater; men det kan i stället fördela sig själf i 3 ungefär lika stora grupper, på det sätt att första gruppen röstar på kandidaterna A och B, andra gruppen på B och C, samt tredje gruppen på C och A. Därigenom har majoriteten likformigt fördelat sitt totala röstetal på de 3 kandidaterna A, B, C. Om majoriteten t. ex. har 6,000 valmän, hvardera med 2 röster, så är dess totala röstetal 12,000. Fördelar detta parti sig i 3 grupper om 2,000 valmän, som rösta som nyss sagts, så får hvar och en af A, B och C 4,000 röster. Har nu minoriteten mindre än 4,000 valmän, så vinner majoriteten alla 3 platserna.

Det måste framhållas att majoriteten här icke på något sätt gjort sig skyldig till ett oriktigt eller mindre hederligt uppförande. Den har endast gjort hvad det är hvarje förnuftig valmetods förnämsta uppgift att åstadkomma, nämligen en sådan fördelning af de disponibla rösterna, att de så vidt möjligt alla komma till nytta. Det är just den väsentliga anmärkningen mot majoritetsvalen att de låta minoriteternas röster gå förspillda, då dessa röster, om de endast samlades och gäfves åt ett lagom stort antal kandidater, skulle komma till användning. I stället för att nu börja reformverket vid detta den gamla valmetodens grundfel, söker den engelska metoden att också förhindra majoriteten från ett riktigt utnyttjande af sina röster. Om majoriteten har 6,000 valmän och minoriteten 3,000, så vill den engelska metoden att majoriteten skall ge alla sina röster åt 2 kandidater A och B, så att de få 6,000 röster hvar. Men för att komma öfver minoritetens kandidater behöfva A och B icke mer än något öfver 3,000 röster; öfriga röster, som deras parti ger dem, äro helt enkelt bortkastade, likasåväl som hälften af minoritetspartiets röster. Att majoriteten icke finner sig i ett så oändamålsenligt slöseri med röster är helt naturligt.

Möjligheten af denna valmanöver gör emellertid att den engelska metoden icke med säkerhet når sitt mål. Och då därtill detta mål, som vi sett, är af mer än tvifvelaktigt värde, torde denna valmetod kunna lämnas åsido.

Förutsättningar för ett proportionellt val.

Det torde framgå af hvad som nu sagts att en duglig valmetod icke kan erhållas genom att vidtaga vissa mer eller mindre godtyckliga inskränkningar i majoritetens nuvarande maktställning. Det skydd, som på sådant sätt möjligen kan beredas en minoritet, kan aldrig i tillräcklig grad lämpas efter verklighetens mångskiftande förhållanden. Det återstår oss då ingenting annat än att välja den väg, som man ju för öfrigt omedelbart inser vara den rätta, och där målet är *en delning af representantplatserna mellan partierna i proportion till deras styrka*. Vi måste med andra ord ställa oss den uppgiften att skapa en metod för *proportionella* val.

Det är då först och främst klart, att om hvarje parti skall få ett antal platser, som står i proportion till dess styrka, hela antalet platser, som skall fördelas, icke får vara för litet. Äfven om i en valkrets funnes endast 2 partier, kunna de stå i mycket olika förhållanden till hvarandra. Det ena partiet kan ju vara flere gånger så stort som det andra. Skall man då ta någon hänsyn alls till det mindre partiet, så måste det få åtminstone en plats; och då måste det större partiet få rätt många platser, om det skall bli någon riktig proportion. Antag t. ex. att det större partiet har 4 gånger så många anhängare som det mindre. Det blir då nödvändigt att valkretsen har åtminstone 5 representanter, så att det större partiet kan få 4 platser, medan det mindre får 1. Men äfven om valkretsen har 5 representanter, kan ett minoritetsparti, som utgör $\frac{1}{5}$ eller en ännu mindre del af majoriteten, icke få någon plats. Frågan är alltså hur långt man skall gå i hänsyn till minoriteterna. Tänker man sig att partifördelningen vore fullkomligt lika öfver hela landet, så skulle en minoritet, som utgjorde $\frac{1}{5}$ af majoriteten, ha rätt till $\frac{1}{5}$ af samtliga 230 platser i Andra Kammaren, alltså 38 platser. En sådan minoritet kan man icke så alldeles utan vidare undertrycka, hvilket dock skulle bli fallet, om landet vore indeladt i 5-mans-kretsar. För ett proportionellt val äro alltså valkretsar med 5 representanter väl små. Med 6 à 7 representanter för hvar valkrets kan man redan ta hänsyn till något smärre minoriteter.

Vidare måste man i allmänhet räkna med flere partier. Man kan ju visserligen hänvisa till våra nuvarande enmanskretsar och säga att där mestadels endast två partier pläga stå mot hvarandra. Men detta faktum saknar hvarje betydelse för bedömandet af hur dan ställningen skulle komma att bli, om valkretsarne vore större, och om valsättet vore proportionellt. När blott en representant skall väljas, måste olika grupper sluta sig tillsammans för att ha några utsikter alls; och saken kan då för den flyktige betraktaren te sig som om endast 2 partier funnes i valkretsen. Men redan den mängd af ofta ganska onaturliga kompromisser, som slutas vid sådana val, vittnar om att bakom den skenbara tudelningen finnes en mångfaldigt större splittring. Detta visar sig också i våra större valkretsar, där

vi ofta se höger, moderata, liberala och socialister uppträda som självständiga grupper, ehuru kanske med vissa gemensamma kandidater. Och trots denna fördelning måste ändå åtskilliga rätt viktiga element, såsom nykterhetsvänner, frireligiösa o. s. v. nöja sig med att uppgå i något för dem mer eller mindre främmande parti. Det är ganska antagligt att sådana grupper vid proportionella val skulle bryta sig ut och uppträda självständigt. Förutsättningen härför är endast att valkretsarne äro tillräckligt stora för att dessa grupper skola kunna påräkna åtminstone 1 plats.

Man kan också tänka sig att valmännen fördela sig mera efter yrke och samhällsställning än efter rent politiska synpunkter. Vi skulle då ha att räkna med åtminstone 3 hufvudgrupper: landtmän, de borgerliga näringarnes utöfvare samt arbetare.

Hur man än ser saken, måste man således utgå från att det finns minst 3 eller 4 olika grupper, mellan hvilka representantplatserna skola fördelas. Om 3 grupper äro olika stora, kunna de icke stå i något enklare förhållande till hvarandra än 1: 2: 3. Skola de 3 grupperna representeras i detta förhållande, måste valkretsen ha åtminstone 6 representanter; då kunna grupperna få 1, 2 och 3 representanter respektive. Finnas 4 grupper och stå de i det särskildt enkla förhållandet 1: 1: 2: 3, så måste valkretsen ha åtminstone 7 platser att fördela.

Vi finna alltså att valkretsarne knappast få ha mindre än 6 à 7 platser, om man skall kunna åstadkomma ett proportionellt val. Och ändå kan man med ett sådant antal i allmänhet icke åstadkomma den önskvärda noggrannheten i proportionen. Om t. ex. 4 partier uppträda med respektive 2,000, 2,000, 3,000 och 4,000 anhängare, så kan en verklig proportion mellan deras representation åstadkommas, endast om valkretsen har åtminstone 11 representanter. Om man icke har mer än 6, så får man t. ex. ge 1 plats åt hvardera af de mindre partierna och 2 åt hvardera af de större. Dessa få då lika många representanter, trots den betydliga skillnaden i styrka. Sådana ojämnheter kunna naturligtvis aldrig helt undvikas. Men som allmän regel gäller att *ju större valkretsarne göras, desto mera hänsyn kan tagas till små minoriteter, och desto noggrannare kunna platserna fördelas i proportion till partiernas styrka.*

Man kan till försvar för de små valkretsarne invända att de ojämnheter, som uppstå i hvar särskild valkrets, utjämnas genom det stora antalet valkretsar. Detta *kan* inträffa; men man har alldeles ingen *säkerhet* därför. Den politiska ställningen i landet kan mycket väl vara sådan, att förlusterna i de små valkretsarne i alldeles öfvervägande grad drabba ett och samma minoritetsparti. Med små valkretsar erbjuder ingen proportionell valmetod någon verklig *garanti* för minoriteternas rätt.

PROPORTIONELLA VAL.

Om i en valkrets 8 representanter skola väljas, och två partier stå mot hvarandra med en röststyrka af 500 och 300 respektive, så kommer med den hittills vanligen tillämpade majoritetsregeln det större partiet att besätta samtliga 8 platserna. Och dock är det i detta fall alldeles klart att det större partiet borde ha 5, det mindre 3 representanter. Rättvisan i en sådan proportionell fördelningsprincip synes så i ögonen fallande, att knappast någonting behöfver sägas till dess försvar. Själftva principen synes också så enkel att man kanske i första ögonblicket känner sig böjd att undra öfver att frågan om proportionella val kunnat föranleda så mycken diskussion och kommit att betraktas som så svår. Vid närmare undersökning finner man emellertid att saken icke alltid ställer sig så enkel som i det här betraktade fallet. Det är hufvudsakligen *två* omständigheter som bidra att försvåra frågan om proportionella val. De äro:

1:o) att antalet representanter, som skall väljas, icke låter dela sig i delar, som stå i precis samma förhållande som partiernas röststyrka;

2:o) att de olika partierna icke äro fullt skilda från hvarandra, utan uppträda med delvis gemensamma kandidater.

För att lösa den ena eller den andra af dessa båda hufvudsvårigheter har man framställt en mängd olika förslag. De olika metoderna för proportionella val karakteriseras i själftva verket bäst genom det sätt, på hvilket de söka reda sig med de nämnda hufvudpunkterna. Det är därför helt naturligt att studiet af frågan om proportionella val i enlighet härmed skall sönderfalla i två stora hufvudafdelningar.

I den första af dem ha vi att utgå från antagandet af *rena partier, utan gemensamma kandidater* och undersöka *hur ett gifvet antal representanter skall fördelas mellan de olika partierna, för att antalet af hvarje partis representanter skall stå så nära som möjligt i proportion till partiets röststyrka.*

Det är tydligt att behandlingen af denna fråga icke leder till en fullständig metod för proportionella val, utan endast till hvad man lämpligen kan kalla en *fördelningsregel*.

I den andra hufvudafdelningen ha vi att undersöka *hur man skall möta den svårighet, som uppstår, om valmännen icke gruppera sig i skarpt särskilda partier utan gemensamma kandidater.*

En lösning af detta problem kan i allmänhet kombineras med olika fördelningsregler; och genom en sådan kombination kommer man fram till en fullständig metod för proportionella val. I andra afdelningen ha vi följaktligen att diskutera sådana fullständiga metoder.

FÖRSTA AFDELNINGEN.

FÖRDELNINGSGREGLER.

Enligt hvad som nu sagts ha vi i denna afdelning genomgående att tänka oss rena partier, utan gemensamma kandidater. Vi ha här alltså icke att befatta oss med frågan på hvad sätt en sådan partifördelning skall kunna åstadkommas; utan vi rikta hela vår uppmärksamhet på frågan hur ett gifvet antal representantplatser skall fördelas mellan de förhandenvarande partierna — som *antagas* sakna gemensamma kandidater — för att fordran på proportionalitet må bli tillgodosedd.

Vi betrakta samma exempel som förut. Vi hade där att fördela 8 platser på två partier, hvaraf det ena hade 500, det andra 300 röster. Inalles ha här afgifvits 800 röster, och eftersom valet gäller 8 platser, böra ju 100 röster räcka till för att få besätta en plats. Enligt den principen får det större partiet 5 platser, det mindre 3, hvilket ju omedelbart inses vara en fullt proportionell fördelning. Om det finnes 8 olika partier med hvardera 100 röster, skulle enligt samma princip hvarje parti få en representant. Om dessa partier sammansluta sig till större grupper, bör uppenbarligen hvar sådan grupp få lika många representanter, som dess olika delar sammanlagdt ha anspråk på. Därför böra exempelvis tre partier om respektive 400, 300 och 100 röster ha hvardera 4, 3 och 1 representant.

Hvad man egentligen behöfver veta är alltså endast hur många röster ett parti skall behöfva ha för att få tillsätta *en* plats. Vet man det, så är det omedelbart klart hur många röster som berättiga till två, tre eller flere platser. Det antal röster, som berättigar till *en* plats, spelar alltså en grundläggande roll i läran om fördelningsreglerna, och har därför också erhållit ett särskildt namn, nämligen *fördelningstalet*.

Emellertid kan man tänka sig flere olika sätt att bestämma ett fördelningstal, och det är förnämligast i detta afseende som de olika fördelningsreglerna skilja

sig från hvarandra. Det enklaste sättet torde vara att dividera hela antalet afgifna röster med det antal representanter som skall väljas. Den kvot, som framgår af denna division, benämnes *valkvot*. Alla fördelningsregler, som använda valkvoten som fördelningstal, kunna lämpligen sammanföras i en grupp. Det synes fördelaktigast att börja våra undersökningar med denna grupp.

A. Fördelningsregler som utgå från valkvoten.

I vårt ofvan begagnade exempel ha inalles 800 röster afgifvits; 8 representanter skola väljas; valkvoten är alltså 100, och hvarje parti bör ha rätt till så många representanter, som det har fulla 100-tal röster. Den allmänna regeln att ett parti får en plats för hvarje gång dess röstetal innehåller valkvoten, har fått namn af *valkvotsregeln*. Emellertid ser man genast att det icke alltid är möjligt att efter denna regel besätta alla platserna. Om t. ex. det större partiet har 450 röster, det mindre 350 röster, så innehålls valkvoten i det första talet 4 gånger, i det andra talet 3 gånger. Det större partiet får då 4 platser, det mindre 3 platser. Men då återstår en plats att besätta. Funnes i stället 3 olika partier med respektive 380, 260 och 160 röster, skulle de på grund af valkvoten ha rätt till respektive 3, 2 och 1 plats. Med hjälp af valkvotsregeln kan man alltså i detta fall endast besätta 6 platser af de 8. Ju flere partier som uppträda, ju större blir det antal platser, som under ogynnsamma förhållanden kan bli öfver, sedan hvarje parti fått en plats för hvarje gång dess röstetal innehåller valkvoten. Om det finns 9 partier, alltså ett mer än antalet platser som valet afser, kan det hända att intet parti uppnår valkvoten, och att alltså valkvotsregeln ej leder till val af någon representant.

Af det nu sagda synes att valkvotsregeln icke ensam för sig är tillräcklig såsom fördelningsregel. Den behöfver kompletteras genom någon bestämmelse om fördelningen af *restplatserna*, d. v. s. de platser som återstå, sedan partierna erhållit de platser, som de på grund af valkvotsregeln kunna göra anspråk på. De olika fördelningsregler, som utgå från valkvoten, skilja sig just i afseende på deras behandling af restplatserna. Den enklaste af dessa fördelningsregler är den, som hvilat på principen:

Valkvot och största öfverskott.

Denna fördelningsregel kan formuleras på följande sätt: *Hvarje parti erhåller en representant för hvar gång dess röstetal innehåller valkvoten; därefter återstående platser tilldelas de partier, som ha de största öfverskotten af röster i ordning efter dessa öfverskotts storlek.* I det ofvan anförda exemplet, då 8 representanter skulle

väljas, och tre partier uppträdde med respektive 380, 260 och 160 röster, kan man som vi sett på grund af valkvotsregeln tilldela det första partiet 3 platser, det andra 2 och det tredje 1. För att besätta dessa platser förbrukar första partiet 300 röster, andra partiet 200 röster och tredje partiet 100 röster. De olika partierna ha därefter oanvända öfverskott af respektive 80, 60 och 60 röster. Enligt regeln om största öfverskotten bör alltså det första partiet erhålla den första af de båda återstående platserna. Den sista platsen bör tilldelas det parti, som därefter har det största öfverskottet. Men då befinnes att det andra och tredje partiet ha samma öfverskott nämligen 60 hvar. För sådana fall måste öfverskottsregeln fullständigast med någon bestämmelse om hvilket parti som skall ha företräde, då öfverskotten äro lika. Man kan tänka sig att afgöra detta genom lottning. Men det har också föreslagits att låta det *större* partiet ha företräde. Med tillämpning af den bestämmelsen skulle i vårt exempel den sista platsen tillfalla det andra partiet, då ju detta med sina 260 röster är starkare än det tredje med sina 160 röster. Skulle de täflande partierna i något fall vara lika stora, måste naturligtvis lotten afgöra.

Mot regeln att ge restplatserna till de största öfverskotten har invändts att ett parti därigenom lätt kan få en plats på grund af ett ganska ringa öfverskott. I allmänhet fordras ju en hel valkvot för att få en plats, och det kan då synas oriktigt att ett parti stundom skall kunna få en plats för en ringa bråkdel af en valkvot. Det har därför föreslagits att begränsa tillämpningen af de största öfverskottens regel till de öfverskott, som äro större än t. ex. *halfva* valkvoten. Antag t. ex. att valet afser 10 platser och att 1,000 röstsedlar afgifvas, fördelade på följande sätt:

partiet A	430 röster
„ B	290 „
„ C	140 „
„ D	140 „

Valkvoten är i detta fall 100, och på grund af valkvotsregeln erhåller partiet A omedelbart 4 platser, partiet B 2 platser, partiet C 1 plats och partiet D 1 plats. Då återstå emellertid 2 platser att besätta. Den första af dem erhåller partiet B, som har ett öfverskott af 90 röster, hvilket dels är det *största öfverskottet*, dels också är *större än halfva valkvoten*. Den sista platsen skulle tillfalla något af partierna C eller D på grund af deras öfverskott af vardera 40 röster. Men då detta öfverskott är mindre än halfva valkvoten, kan den sista platsen icke tillsättas på denna väg. Uppställer man alltså den fordran att ett öfverskott för att komma i betraktande skall vara större än halfva valkvoten, så måste man också träffa någon bestämmelse för det fall, då icke alla platser med tillämpande af denna regel kunna besättas. Man kan till exempel bestämma att de ännu återstående restplatserna skola tillfalla det *största partiet*, i vårt exempel alltså partiet A. Resultatet skulle då bli:

Bilaga I: Proportionella val.

partiet A	5 platser
„ B	3 „
„ C	1 „
„ D	1 „

Vid tillämpningen af principen »valkvot och största öfverskott» kan ett parti stundom vinna en fördel genom ett valknep, som består däri att partiet vid valet delar upp sig i två grupper, som till det yttre uppträda som själfständiga partier. Det kan nämligen hända att partiet därigenom förvärfvar sig ett större antal platser än det annars skulle fått. Antag t. ex. att 4 representanter skola väljas, och att 5,600 röster afges så, att

partiet A får 3,700 röster

„ B „ 1,900 „

Då är valkvoten 1,400, och A-partiet får omedelbart på grund af valkvotsregeln 2 platser; röstöfverskottet blir 900. B-partiet får omedelbart 1 plats; dess röstöfverskott blir 500. Återstår 1 restplats att besätta; den får A-partiet på grund af sitt större öfverskott. Resultatet blir alltså: A-partiet 3 platser och B-partiet 1 plats. Men om B-partiet delar opp sig i två lika stora partier, låt oss kalla dem B₁-partiet och B₂-partiet, får det en plats mera. A-partiet får fortfarande 2 platser på grund af valkvotsregeln; de båda B-partierna få därvid ingen plats. Men då återstå 2 restplatser, och de tillfalla båda B-partierna, emedan de nu ha de största öfverskotten, nämligen 950 hvar gentemot A-partiets öfverskott af 900. Resultatet blir alltså: A-partiet 2 platser, B-partiet 2 platser. Det måste naturligtvis alltid betraktas som en svaghet hos en lag, om dylika fördelar kunna uppnås på omvägar tvärt emot lagens egentliga mening och afsikt.

Valkvot och Majoritetsval för restplatserna.

Det finns emellertid de som äro ännu strängare och som resonera på ungefär följande sätt: »Vi ha nu majoritetsval; vi äro så till vida villiga att frångå denna princip, att vi inrymma hvarje parti en plats för hvar gång dess röstetal innehåller valkvoten. Men längre vilja vi absolut icke gå; de återstående platserna måste besättas på samma sätt som hittills varit brukligt, alltså genom majoritetsval.» Denna uppfattning har särskildt gjorts gällande af *Flodström*.

Ett proportionellt valsystem kan under vissa förutsättningar tänkas leda därhän, att någon eller några af de allra förnämsta kandidaterna bli uteslutna. Det kan tänkas att de flesta valmännen gärna skulle se en person vald, som är mycket betydande och duglig, men icke ansluter sig till något särskildt parti. Trots denna allmänna önskan kan det vid ett proportionellt val hända att intet parti tar upp denne man på sin lista. Vänstern resonerar t. ex. som så: »Vi ha ingenting emot att personen i fråga blir vald; men han är icke vår specielle kandidat, och vi vilja icke offra en af de platser, som kan komma att tillerkännas oss, för att välja honom;

är det så att högern vill välja honom, skulle vi se det med glädje.» Om nu högerpartiets valledning å sin sida resonerar på samma sätt, så blir följden att den ifrågasvarande kandidaten aldrig bli uppställd på någon partilista och alltså icke heller blir vald. Frågan är nu: hur skall man kunna förekomma en så onaturlig och från det allmännas synpunkt otillfredsställande utgång af valet? Den frågan kan, som vi i följande afdelning skola se, besvaras på flere olika sätt. Ett svar är emellertid detta: Låt proportionalitetsprincipen tillämpas, så långt valkvotsregeln räcker; men låt restplatserna tillsättas efter majoritetsprincipen genom särskildt val i en eller annan form (se t. ex. sid. 36). Då kan ju en person, som icke blir upptagen på någon särskild partilista, likväl hoppas bli vald, på den grund att han i alla fall har det största anseendet inom *valmanskåren i dess helhet*. Om förhållandena gestalta sig så, blir den eller de allmänt populära kandidaterna valda på restplatserna. Att dessa restplatser tillsättas på grund af *majoritetsprincipen* behöfver alltså icke betyda att de lämnas till det *största partiet*. Valet kan tänkas tillgå på följande sätt: På partilistorna upptas endast rena partikandidater. Sedan man konstaterat hur många röster hvarje parti förfogar öfver, uträknas valkvoten och sedan på grund af valkvotsregeln det antal platser, som tillfaller hvar särskildt parti. Restplatserna besättas genom majoritetsval.

Mot hela denna anordning kunna två invändningar resas. *Den första*: det är icke säkert att det finns några sådana allmänt omtyckta kandidater, kring hvilkas namn flertalet valmän samla sig; när inga sådana finnas, leder metoden endast till ett oproportionerligt gynnande af det starkaste partiet; detta kan t. o. m., om splittringen är stor, bli i tillfälle att besätta alla platserna, trots det att partiet måhända utgör en ringa bråkdel af det totala antalet röstande. Om valet t. ex. afser 4 platser, och om rösterna fördelas på följande sätt:

partiet A	160 röster
„ B	148 „
„ C	147 „
„ D	145 „

så ha inalles 600 röster afgifvits, och valkvoten är följaktligen 150. På grund af valkvotsregeln får A-partiet omedelbart 1 plats. De öfriga 3 platserna måste behandlas som restplatser. Om nu ingen kandidat förmår samla röster från mer än ett parti, så blir följden af majoritetsvalet, att de 3 restplatserna alla tillfalla partiet A. Slutresultatet blir alltså att partiet A får 4 platser; de öfriga partierna, som äro nästan lika stora, få inga. Detta resultat står ju i bestämd motsättning till det proportionella valsättets grundtanke.

Den andra invändningen mot principen »valkvot och majoritetsval för restplatserna» är att man icke på förhand vet hur många restplatser komma att finnas;

m. a. o. det är icke på förhand bestämdt i hvilken utsträckning majoritetsprincipen skall tillämpas, utan detta kommer att bero på tillfälliga omständigheter, som växla från fall till fall, och öfver hvilka slumpen har ett mycket stort inflytande.

B. Fördelningsregler som utgå från lägre fördelningstal.

Orsaken till att man med användande af valkvotsregeln i allmänhet måste få ett större eller mindre antal restplatser, är naturligtvis att valkvoten är för stor som fördelningstal. Botemedlet ligger alltså i att använda ett mindre fördelningstal. *Hagenbach-Bischoff* har föreslagit att dividera antalet afgifna röster med antalet platser, som skola besättas, *plus ett*. Blir kvoten ett helt tal, skall detta ökas med ett; blir kvoten ett blandadt tal, skall den höjas till närmaste hela tal. *Det Hagenbach-Bischoffska fördelningstalet* är i alla förekommande fall mindre än valkvoten; det är endast en obetydlighet större än den valkvot, som skulle uppstå om antalet representanter ökades med ett. Nu får man vid tillämpningen af valkvotsregeln så godt som alltid åtminstone *en* restplats; höjer man valkvoten aldrig så litet, så är det absolut säkert att man måste få åtminstone *en* restplats. Om man således använder det *Hagenbach-Bischoffska* fördelningstalet, så är man säker att det antal platser, som omedelbart bli besatta, är åtminstone ett mindre än den divisor, som användts för beräkningen af fördelningstalet. Då nu denna divisor är lika med antalet platser plus ett, så inses att man aldrig med det *Hagenbach-Bischoffska* fördelningstalet kan komma att besätta flere platser än valet afser. Man kan således alltid tilldela hvarje parti en plats för hvar gång dess röstetal innehåller detta fördelningstal.

Man kan betrakta denna fördelningsregel som ett framsteg i jämförelse med valkvotsregeln; ty i åtskilliga fall leder den till besättandet af ett större antal platser än valkvotsregeln, stundom till besättandet af alla. Men det fundamentala felet med valkvotsregeln finns kvar, det nämligen att man icke är säker på att den en gång gifna regeln leder till ett definitivt resultat; utan blir nödsakad att, för den händelse icke hela antalet platser blir besatt, uppställa tilläggsbestämmelser, som icke stå i något nödvändigt sammanhang med hufvudregeln, och som därför ge godtycket ett fritt spelrum. Man måste i själfva verket fordra af en fördelningsregel att den *omedelbart* leder fram till målet, d. v. s. att den under alla omständigheter leder till besättandet af just så många platser som valet afser. Denna ideala fordran uppfylles af

D'Hondt's regel.

Man kan icke genom någon enkel division finna ett fördelningstal, som under alla omständigheter är tillräckligt litet, utan att dock någonsin vara för litet. *D'Hondt* har därför slagit in på en annan väg. Hans regel är följande:

Dela hvarje partis röstetal med 1, 2, 3, 4 o. s. v., så långt som det visar sig nödigt. Ordna de så uppkommande kvoterna i följd efter deras storlek. Medtag i denna följd så många kvoter, som valet afser platser. Gif hvarje parti en plats för hvar gång någon af dess kvoter är upptagen i denna följd.

Det är för det första klart att på detta sätt hela antalet platser blir tillsatt, hvarken mer eller mindre. Låt oss emellertid tillämpa regeln på ett exempel, innan vi diskutera den vidare. Antag att 10 representanter skola väljas, samt att rösterna fördela sig på följande sätt:

partiet A har	8,400 röster
„ B „	5,400 „
„ C „	3,200 „

Man har då att dividera dessa röstetal med 1, 2, 3, 4 o. s. v. Räkningen kan uppställas i följande schema:

1	2	3	4	5	6
8,400	4,200	2,800	2,100	1,680	1,400
5,400	2,700	1,800	1,350	—	—
3,200	1,600	—	—	—	—

De 10 största kvoterna äro i ordning 8,400, 5,400, 4,200, 3,200, 2,800, 2,700, 2,100, 1,800, 1,680, 1,600. Partiet A erhåller alltså 5 platser, partiet B 3 platser, partiet C 2 platser.

Den *d'Hondtska* regeln kan betraktas som en *fördelningsregel*. Det räknar med ett *fördelningstal*, som är lika med den *minsta* af de kvoter, som medtagas. Hvarje parti erhåller i själfva verket en plats, för hvar gång dess röstetal innehåller detta fördelningstal. I vårt exempel är fördelningstalet 1600. Detta tal innehålls jämt 2 gånger i C-partiets röstetal, och detta parti får också 2 platser. B-partiet har fått med 3 kvoter, hvaraf den minsta är 1,800; detta tal innehålls alltså 3 gånger i partiets röstetal. Detsamma gäller då om talet 1,600, som är mindre än 1,800; å andra sidan kan 1,600 ej gå upp i B-partiets röstetal mer än 3 gånger, då enligt förutsättningen en division af detta röstetal med 4 leder till en kvot, som är mindre än 1,600. På samma sätt kan A-partiet få en plats för

hvar gång dess röstetal innehåller talet 1,600, ty 1,600 är mindre än 1,680 och större än 1,400 och innehålles därför lika många gånger i 5,400 som 1,680 gör, d. v. s. 5 gånger.

Man ser här af att *d'Hondt's* regel innehåller en verklig metod för att uppsöka ett *effektivt fördelningstal*, d. v. s. ett fördelningstal, som leder till besättande af precis så många platser som valet afser. I allmänhet finnas emellertid flere sådana effektiva fördelningstal. I vårt exempel är hvarje tal från och med 1,401 till och med 1,600 ett effektivt fördelningstal; ty hvarje sådant tal går 5 hela gånger upp i A-partiets röstetal, 3 hela gånger upp i B-partiets röstetal och 2 hela gånger upp i C-partiets röstetal samt leder därför till besättande af de 10 platser valet afsåg. Det fördelningstal, som vi använde, och som *d'Hondt's* regel lär oss att finna, är tydligen det *största effektiva fördelningstalet*.

Den *d'Hondt's*ka regeln leder som vi sett alltid och omedelbart till målet. Men det kan naturligtvis inträffa att två eller flere kvoter äro lika stora; det uppstår då fråga om hvilken af dessa skall ha företräde. Denna fråga afgöres vanligen så, att företräde ges åt den kvot, som tillhör det större partiet, och om äfven partierna äro lika stora, lotten skiljer. Om t. ex. 15 platser skola tillsättas, och vid röstningen

partiet A får	77 röster
„ B „	14 „
„ C „	14 „
„ D „	8 „

blir räkningen följande: partiernas röstetal divideras med 1, 2, 3, 4 o. s. v.; man finner att det *d'Hondt's*ka fördelningstalet är 7. Därför får A-partiet 11 kvoter, då ju dess 11:te kvot tydligen är 7; B-partiet får 2 kvoter, likaledes C-partiet, ty för dessa båda partier är 2:dra kvoten = 7; D-partiet får 1 kvot, nämligen 8. Detta gör tillsammans 16 kvoter; men då endast 15 platser skola besättas, få endast två af de tre kvoter medtagas, som äro = 7. Hvilken af dem skall ha företräde? I främsta rummet A-partiets kvot, emedan detta parti är störst; sedan står valet mellan B- och C-partierna; deras kvoter äro båda = 7, och deras röstetal äro lika; då kan naturligtvis endast lotten afgöra. Detta exempel är hämtadt från ett utskottsval i det danska folketinget; där ägde dock lottning rum mellan alla de *tre* partier, som hade en kvot = 7. Vid val af riksdagsmän är ju antalet röstande i regeln mycket större, och det torde då ytterst sällan inträffa att man kommer i tvifvelsmål om hvilka kvoter som böra medtagas.

D'Hondt's regel är en fullt rationell fördelningsregel, hvilande på en enda, konsekvent utförd princip. Därför lämnar den heller icke något rum för valknep. Ett parti kan, då *d'Hondt's* regel tillämpas, aldrig vinna något genom att dela upp sig på det ena eller andra sättet. Däremot kan detta, som vi sett, ske vid den fördelningsregel, som utgår från principen »valkvot och största öfverskott». Den

inre grunden härtill är att denna regel är sammansatt af två olikartade, för hvarandra främmande principer. I själfva verket finner man så godt som alltid vid studiet af proportionella valmetoder, att en metod, som tillkommit på sådant sätt, som m. a. o. icke är det logiska resultatet af en enda klar grundtanke, har luckor och kryphål, som en skicklig partiledning kan begagna sig af för att vinna orättmätiga fördelar.

ANDRA AFDELNINGEN.

METODER FÖR PROPORTIONELLA VAL.

I. Partimetoder.

Idén om proportionella val har tydligen uppstått på grund däraf att valmännen pläga sammansluta sig i *partier*. Funnes inom valmanskåren ingen tydlig partigruppering, skulle det aldrig ha blifvit fråga om proportionella val. Själfva termen innebär ju att man önskar att hvarje *parti* skall bli representeradt i proportion till sin styrka. Låt oss tänka oss att vid ett val, som afser 5 platser, två partier med respektive 750 och 500 röster stå mot hvarandra, och att det större partiets lista upptar namnen A_1, A_2, A_3, A_4, A_5 , det mindre partiets lista namnen B_1, B_2, B_3, B_4, B_5 . Vid vanligt majoritetsval bli som bekant alla A-kandidaterna valda. Man finner det orättvist att t. ex. A_5 blir vald och icke B_1 , icke på grund af dessa kandidaters egna röstetal, ty A_5 har nu en gång flera röster än B_1 ; men på den grund att B_1 representerar ett *parti*, som bör ha rätt till två platser. Vi komma till samma resultat, om vi utgå från en annan synpunkt. B-partiet kan sägas skänka 500 röster åt hvar och en af sina kandidater, förfogar sålunda inalles öfver $5 \times 500 = 2,500$ röster. Tänker man sig att B-partiet kunde koncentrera alla dessa röster på två namn, t. ex. B_1 och B_2 , så skulle hvar och en af dem ha 1,250 röster. På samma sätt skulle A_1, A_2, A_3 ha 1,250 röster hvar, om A-partiet kunde samla alla sina 5×750 röster på dessa 3 namn. Resultatet af valet borde alltså bli att A_1, A_2, A_3, B_1 och B_2 blefve valda. Men då blir ingen af dessa vald på grund af de röster, som fallit på honom personligen, utan på den grund att hans namn står på en *partilista*, och att han därför i viss mån får tillgodoräkna sig röster, som fallit på hans partikamrater.

Hur vi än se på saken, så finna vi att *partibegreppet* är af grundläggande betydelse för hela läran om proportionella val. Det är därför naturligt att vårt problem skall gestalta sig enklast i det fall, då de olika partierna uppträda fullt *rena*, d. v. s. *utan några gemensamma kandidater*. Alla valmetoder, som söka förverkliga denna förutsättning, skola i det följande betecknas som *partimetoder*.

Under vissa förhållanden, t. ex. vid val af utskott i parlamentariska församlingar, är detta villkor uppfyllt af sig själf. Sedan med den ena eller andra fördelningsregeln fastställts hur många platser i utskottet tillkomma de olika partierna, ha dessa helt enkelt att meddela talmannen hvilka personer de önska insätta i utskottet. Det ligger då i sakens natur att hvarje parti sätter in egna medlemmar; gemensamma kandidater kunna alltså icke komma i fråga. På sådant sätt ske utskottsvalen t. ex. i tyska riksdagen och i danska folktinget.

I så enkla fall är hela den proportionella valmetoden gifven i och genom fördelningsregeln. Vid val af riksdagsmän är emellertid partigrupperingen aldrig så genomförd, utan dels ha partierna en eller annan gemensam kandidat, dels förekomma mindre grupper, som inta en förmedlande ställning och upptaga namn från flere skilda partier, dels slutligen förekomma enstaka skrifna listor af blandadt innehåll.

Vill man jämna väg för proportionalitetsprincipen genom att tillförsäkra sig en ren och klar partifördelning, så ligger det onekligen närmast till hands att *förbjuda* gemensamma namn på röstsedlar från skilda partier. Men detta är uppenbarligen omöjligt, utan att de skilda partierna och deras kandidatlistor fastställas på förhand. Vi ha därför att börja med sådana partimetoder, som stödjä sig på förslagslistor, officiellt inlämnade före valet från de olika partistyrelserna till den valförrättande myndigheten. Sådana metoder kunna vi benämna *listmetoder*.

A. Listmetoder.

Dessa metoder innehålla alltid den bestämmelsen att valstyrelsen intill en viss dag före valet skall mottaga förslagslistor. Dessa få inlämnas af hvilken valman som helst, men för att förekomma att listor inlämnas, utan att bakom dem står åtminstone en grupp af valmän, fordras vanligen, att listan skall vara undertecknad af flere valmän, t. ex. 20. Ingen valman får underteckna mer än en lista. Det bör också stadgas att valförrättaren genom underhandling med förslagsställarne skall laga, att listan kommer i full öfverensstämmelse med vallagens föreskrifter, så att t. ex. namn på icke valbar person strykes och möjligen ersättes med annat af förslagsställarne uppgifvet namn. Då hufvudändamålet med hela denna institution är att förhindra gemensamma kandidater, så måste valförrättaren tillse att icke samma person uppföres som kandidat af två olika grupper af förslagsställare. Sker detta, skall val-

förrättaren anmoda denne dubbelkandidat att själf välja på hvilken förslagslista han önskar stå. Sedan förslagslistorna på detta sätt vederbörligen justerats, låter valstyrelsen kungöra dem som *officiella vallistor*.

a. Den stränga listmetoden.

Härefter kan metoden utvecklas på olika sätt. Enklast är att fordra att *valsedlarne skola öfverensstämma med någon officiell lista*, och att således hvarje valsedel, som icke uppfyller detta villkor, skall ogillas. Gör man detta, så kommer valsedelsmaterialet att utvisa att det finns ett visst antal partier med fullkomligt skilda listor, och att hvar och ett af dessa partier har så eller så många röster. För att då kunna beräkna hur många platser hvarje parti bör ha måste man bestämma sig för någon viss *fördelningsregel*. Men i detta afseende finnas som vi sett flere möjligheter. Af dem är det hufvudsakligen regeln »valkvot och största öfverskott» samt *d' Hondt's* regel, som kunna komma i fråga.

Är fördelningsregeln en gång gifven, blir därigenom det antal platser bestämdt, som bör tillkomma hvar särskildt parti. Återstår då endast att afgöra hvilka *personer* skola intaga dessa platser. Uppehålls parti-principen med den stränghet vi här förutsatt, så att valmannen i själfva verket endast röstar på en partilista, så måste samtliga kandidater på en och samma lista alltid erhålla lika röstetal. Det är alltså nödvändigt att kandidaterna uppställas på den ursprungliga förslagslistan i den ordning partiet önskar se dem valda. Om det t. ex. sedan befinnes att partiet får 4 platser, skola de 4 första kandidaterna anses valda.

Detta är *den stränga listmetoden*. I denna form kan en listmetod emellertid knappast användas. Det är ju icke vidare tilltalande att absolut tvinga valmannen att ta den ena eller andra listan oförändrad. Därigenom inrymmer man åt parti-styrelserna en alldeles orimlig makt. Man har därför gjort många försök att något lossa på de band, som fjättra den enskilde valmannens personliga frihet, utan att därför uppge listmetodens grundtanke.

b. Friare listmetoder.

a. Listmetoder med fritt val inom listan.

Först och främst har man då sökt att bereda valmännen inflytande på den *ordning*, i hvilken partiets kandidater skola ha företräde, så att icke denna viktiga angelägenhet helt och hållet lägges i partistyrelsens hand. Man skulle kunna tänka sig att hvarje valman ägde att uppföra sitt partis kandidater i den ordning han föredrog dem. Fördelningen af platser mellan partierna tillgår då på samma sätt som förut; frågan är endast *hvilka* af ett partis kandidater skola besätta de platser partiet erhållit. Denna fråga kan lösas på följande sätt. Antag att ett

parti fått 4 platser. Då *medräknas på hvarje valsedel endast de 4 första namnen.* (Hade partiet lyckats vinna 5 platser, så skulle de 5 första namnen på hvarje valsedel medtagits; det är alltså icke öfverflödigt att flere namn finnas upptagna än som möjligen till sist bli medräknade.) Sedan undersökes hvilka 4 kandidater som vid en sådan sammanräkning erhållit de flesta rösterna; dessa 4 förklaras valda för partiet. Med denna metod kan man otvifvelaktigt bereda den enskilde valmannen icke så liten frihet. Förutsätta vi att hvarje parti uppställer så många kandidater, som valet afser platser, så blir ju i regeln knappast hälften af dessa kandidater valda. Partiets medlemmar ha då ett afgörande inflytande på personalfrågan. Man kan säga att partistyrelsen — naturligtvis i samråd med partiet — föreslår ett jämförelsevis stort antal kandidater, och att valmännen bland dem *välja* sina representanter. Denna metod kan kallas *listmetod med ordningsval inom listan.*

Ett sådant ordningsval kan med fördel göras successivt, så att listans platser besättas en i sänder. Kandidat, som icke blifvit vald på första platsen, bör då vid besättandet af andra platsen tillgodoräknas de röster han erhållit för den första, o. s. v.

Frågan om hvilka af ett partis kandidater skola besätta de platser partiet vunnit kan också lösas på ett annat sätt. Hvarje valman har, såsom vid den förra metoden, rätt att uppställa partiets kandidater i hvilken ordning han önskar. Den som ställts först på en valsedel anses därmed ha fått *en* röst; den andra en half röst, den tredje en tredjedels o. s. v. Man har då endast att räkna ut hur många röster hvar och en af partiets kandidater efter denna beräkningsgrund erhållit. De som ha flesta rösterna förklaras valda i tur och ordning efter röstetal, till dess partiets alla platser blifvit besatta. Denna metod kan kallas *listmetod med rangval inom listan.*

Listmetod med röstning på ett namn.

I båda dessa fall har valmannen att ordna partiets kandidater eller åtminstone så många af dem, som rimligen kunna antas bli valda, i en följd, allteftersom han föredrar den ene framför den andre. Detta är onekligen att fordra rätt mycket af valmännen. Särskildt är det ju i vidsträckta valkretsar ganska svårt för den röstande att känna sitt partis samtliga kandidater. Från den synpunkten är det nog en fördel, om valmannen endast behöfver afgöra *vilken han sätter främst*, om han m. a. o. endast behöfver rösta på *en enda* af sitt partis kandidater. Denna princip kan uttryckas så att valmannen skall rösta på endast en person, så att valsedeln icke får uppta mer än ett namn; sådan röst räknas närmast det namn till godo, till förmån för hvilket den afgifvits; men på samma gång räknas den såsom afgifven för det parti, på hvars lista detta namn står, och kan således under vissa omständigheter komma partiets öfriga kandidater till godo.

Samma princip kan emellertid också uttryckas så att valmannen skall rösta med den officiella partilistan, men att han där äger på något sätt utmärka den kandidat, som han sätter i främsta rummet.

Denna form användes i *den belgiska vallagen* (29 dec. 1899). Valmannen har att rösta på den ena eller den andra af de officiella partilistorna. Men om han så vill, kan han genom att göra ett litet märke för något namn tillkännagifva att han i främsta rummet önskar få denna kandidat vald. Gör han intet sådant märke anses han ha röstat för listan, hvilket i själfva verket innebär att han föredrar den kandidat, som partistyrelsen satt främst. Röstsammanräkningen tillgår så, att man för hvarje parti bestämmer hur många valmän som röstat på dess lista, vare sig rent eller med märke för något särskildt namn. Sedan fördelas de platser, som valet afser, på de olika partierna efter deras röststyrka enligt *d'Hondt's* regel. Återstår sedan att för hvarje parti bestämma *hvilka* kandidater skola inta de platser, som tillfallit partiet. Såsom vi sett, erhåller enligt *d'Hondt's* regel hvarje parti en plats, för hvar gång dess röstetal innehåller det *d'Hondt'ska* fördelningstalet. En kandidat bör alltså anses vald, så snart hans röstetal uppgår till detta fördelningstal. Nu föreskrifver den belgiska vallagen att »litrösterna», d. v. s. de som gifvits åt listan utan märke för något särskildt namn, i främsta rummet skola tillgodoräknas det första namnet på listan. Dessutom finnas måhända röstsedlar med särskildt märke för det första namnet, som alltså böra betraktas som »nominativröster» för detta namn. Om den förste kandidaten icke behöfver alla liströsterna för att bli vald, öfverföres resten af dem till nästa kandidat och sammanslås med hans nominativröster. På detta sätt fortsättes, så länge som man erhåller röstetal, som åtminstone uppgå till fördelningstalet. Behöfver man medtaga ändå flere namn, tar man dem, som därefter ha största röstetalen. Antag t. ex. att fördelningstalet är 10,000, och att ett parti erhållit 32,000 röster, hvaraf 19,000 liströster och följande nominativröster för de olika kandidaterna:

A	—2,000	röster
B	—1,000	„
C	—2,500	„
D	—7,500	„

De 19,000 liströsterna tillräknas då i främsta rummet A, som dock af dem endast behöfver 8,000 för att komma upp till fördelningstalet 10,000. De öfriga 11,000 rösterna gå till B, som däraf förbrukar 9,000; resten 2,000 röster gå till C, som likväl ej når upp till fördelningstalet. A och B äro alltså valda, därför att de uppnått fördelningstalet; de återstående kandidaterna C och D ha respektive 4,500 och 7,500 röster; D är alltså vald i 3:dje rummet. Man ser alltså att en större grupp af valmän, genom att samla sig kring ett särskildt namn på partilistan, kan drifva fram detta, trots det att partistyrelsen satt det i ett ogynnsamt läge.

β. Listmetoder med frihet att gå utanför listan.

Den som anser att valmannen bör ha rätt att rösta på kandidater från olika partilistor, ja t. o. m. på hvilka valbara personer som helst, kan naturligtvis icke

vara nöjd med den frihet, som de nu behandlade listmetoderna erbjuda. Man har därför sökt konstruera listmetoder, som tillåta den enskilde valmannen att gå utanför sitt partis officiella lista.

Den schweiziska kantonen Tessin's vallag (24 nov. 1891) ger ett exempel härpå. Valmannen förfogar här öfver lika många röster som valkretsen äger utse representanter, och dessa röster kan han efter behag tilldela kandidater från olika partilistor. Han behöfver icke heller på sin valsedel uppta så många namn som han har röster; men de röster, som han sålunda ej tilldelat någon bestämd kandidat, skola räknas en af de officiella partilistorna till godo. För detta ändamål skall valmannen också på valsedeln ange hvilket *parti* han vill sluta sig till. Vid röstsammanräkningen beräknas först hvarje kandidats röstetal på vanligt sätt. Sedan summeras för hvarje partilista de röstetal, som sålunda tillfallit listans kandidater. Därtill läggas de röster, som tillfallit listan utan att ha afgifvits för någon bestämd kandidat. Sålunda erhålles listans röstetal. Sedan fördelas platserna mellan de olika partierna med hjälp af *Hagenbach-Bischoff's* fördelningstal; därvid uppkommande restplatser ges i ordning efter deras storlek åt de partier, som öfverstiga fördelningstalet.

Vid denna metod är det icke så nödvändigt som vid de föregående strängare listmetoderna att valmannen ges tillfälle att utöfva ett inflytande på hvilka af ett partis kandidater som skola bli valda, genom att särskildt utmärka den eller de kandidater han föredrar. Ty så snart valmännen ha frihet att gå utanför partiets lista, komma partiets kandidater i regeln att få olika röstetal, och man kan då, såsom också Tessin's vallag gör, bestämma att partiets platser skola tilldelas dess kandidater efter röstetal.

Liknande listmetoder ha sedan början af 1890-talet införts i åtskilliga schweiziska kantoner, dels för val af kantonsförsamlingen (stora rådet) dels också för kommunala och andra val. De använda metoderna skilja sig något i afseende på fördelningsregeln. Valkvoten användes som fördelningstal vid de kommunala valen i Tessin och Freiburg samt vid kantonsvalen i Neuenburg och Genève. Däremot användes det *Hagenbach-Bischoff'ska* fördelningstalet vid kantonsvalen i Solothurn och Tessin samt vid kommunalval i staden Bern. De restplatser, som uppstå vid användning af något af dessa fördelningstal, fördelas stundom efter de största öfverskottens regel (t. ex. vid kommunalval i Tessin), stundom efter partiernas röststyrka (t. ex. vid kantonalval i Tessin och Neuenburg). I Tessin och Freiburg uteslutes lista, som icke uppnått fördelningstalet, från konkurrensen om restplatserna. I Neuenburg fordras dessutom för att en kandidat skall kunna bli vald att han uppnått ett »*quorum*», d. v. s. att han upptagits på minst 15 % af afgifna giltiga röstsedlar.

I allmänhet förfogar valmannen öfver lika många röster som valet afser platser och kan ge dessa röster åt kandidater från olika listor. Därvid är kumulation (se nedan) stundom tillåten (t. ex. i Zug), men oftast icke. Röstning på särskild lista förekommer, såsom ofvan nämnts, i Tessin samt i Genève. Kandi-

dat, som blifvit uppställd på flere listor, har i allmänhet att välja hvilken lista hans röster skola räknas tillgodo. Har han icke träffat sådant val, föreskrifves i Neuenburg att alla hans röster tillgodoräknas den af de hans namn upptagande listorna, som uppnått högsta röstetalet, hvarvid röster som tillfallit gemensamma kandidater icke medräknas.

Till denna grupp af metoder hör också den, som användes vid de *norska kommunalvalen* (hvarom mera nedan). Valmannen förfogar öfver så många röster som valet afser representanter; dessa röster kan han ge *åt hvem han vill*, äfven åt kandidat, som icke varit uppförd på någon officiell lista. Vid sammanräkningen räknas hvarje röst, som tillfallit ett partis kandidat, detta parti till godo. Röstning på särskildt *parti* förekommer icke.

Om kumulation.

Förfogar den röstande öfver lika många röster som valet afser platser, kan han genom *kumulation* samla dessa röster på ett mindre antal kandidater. Detta tillgår vanligen så att ett och samma namn upptas flere gånger på samma valsedel. Därigenom koncentrerar den röstande hela sin röstkraft på de kandidater, som hans parti möjligen kan hoppas att drifva igenom, i stället för att såsom vid vanliga majoritetsval splittra sina röster på ett så stort antal namn som valet afser platser.

Kumulation kan, teoretiskt sedt, användas för att åstadkomma ett proportionellt valresultat. Antag att 12 representanter skola väljas, samt att tre partier uppträda med respektive 600, 400 och 200 anhängare. Vid vanligt majoritetsval får då det första partiet besätta alla 12 platserna. Om hvarje valman har 12 röster och ger dem åt 12 olika personer, så får hvar och en af det första partiets kandidater 600 röster; men en kandidat från något af de öfriga partierna når ej öfver 400 eller 200 röster. Om däremot den röstande tillåtes samla sina röster på ett färre antal kandidater, så kommer exempelvis det andra partiet att uppställa endast 4 namn, och på hvarje valsedel ge 3 röster åt hvart och ett af dessa. Därigenom får hvar och en af detta partis 4 kandidater inalles $3 \times 400 = 1,200$ röster. Det tredje partiet gör klokast i att uppställa endast 2 kandidater och på hvarje valsedel ge dem 6 röster hvar. Dessa kandidater få då inalles $6 \times 200 = 1,200$ röster. Det största partiet måste i själfva verket också förfara på samma sätt; annars stanna dess kandidater på en röstsiffra af 600; partiet bör uppställa 6 kandidater och ge hvar och en af dem 2 röster på hvar valsedel, alltså inalles $2 \times 600 = 1,200$ röster. Resultatet blir då att partierna erhålla respektive 6, 4 och 2 representanter, alla valda med 1,200 röster.

Detta är i korthet innebörden af *den enkla kumulativa metoden*, som i olika former tillämpats i åtskilliga utomeuropeiska länder, särskildt i staten Illinois i Nordamerika, där den infördes år 1870. Metoden förutsätter att hvarje valman i ett parti, som kan drifva igenom 4 kandidater, skall skänka hvar och en af dem $\frac{1}{4}$

af sina röster. Men detta går icke riktigt bra, om detta hela antal röster icke kan delas med 4. I sådant fall skulle valmännen nödgas dela sina röster i bråkdelar. Det är då en förenkling att från början ge hvarje valman endast *en* röst, och anse att han delar den lika mellan alla kandidater, som han skrifer på sin lista. Tillhör valmannen då ett parti, som har rätt till 4 platser, så har han endast att på sin valsedel uppta sitt partis 4 kandidater. Därigenom fördelas hans röstkraft, och således också hela partiets, lika på dessa kandidater. Enligt denna beräkningsgrund skulle partierna i vårt förra exempel ha en samlad röstkraft af respektive, 600, 400 och 200. Uppställa de respektive 6, 4 och 2 kandidater, får alltså hvar och en af dessa 12 kandidater en röstkraft lika med 100 och blir vald. Detta är den *Rosengren'ska metoden*, som alltså i grunden är en kumulativ metod.

I praktiken kan naturligtvis ingen af dessa kumulativa metoder tillämpas, åtminstone icke för vanliga direkta riksdagsmannaval. Ty partierna kunna icke på förhand veta hvilket röstetal de komma att uppnå, och således ej heller hur de på lämpligaste sätt skola kumulera sina röster. Kunde man förutsätta att partistyrrelserna kände sina valmän och kunde kommendera dem att rösta så, som situationen kräfde, då skulle öfverhufvud intet proportionellt valproblem existera. Man kunde då använda den enklaste af alla valmetoder, *ett-namns-metoden*, som låter hvarje valman rösta på en enda kandidat och förklarar dem valda, som erhållit de flesta rösterna. Partistyrrelserna i vårt exempel skulle då endast ha att dela opp sina valmän i respektive 6, 4 och 2 lika stora grupper. Hvarje sådan grupp skulle rösta på 1 kandidat, som därigenom skulle få 100 röster, och partierna skulle då få respektive 6, 4 och 2 representanter.

Dylika valmetoder ha den förtjänsten att de kasta ett klart ljus öfver grundfelet i de vanliga majoritetsvalen; men något praktiskt värde kan man icke tillerkänna dem.

Vid ett proportionellt val bör hvarje parti för säkerhetens skull uppställa något fler kandidater än det är visst på att kunna drifva igenom. Det är valmetodens sak att automatiskt koncentrera partiets faktiska röststyrka på de kandidater, som partiet på grund af denna röststyrka bör anses berättigadt till. Det kan ju betecknas som det proportionella valsysteemets grundtanke att kandidater, som tillhöra samma parti eller grupp, skola stödja hvarandra, så att de som kunna bli valda dra nytta af röster, som tillfallit dem som ej kunna bli valda, eller af de redan valdes öfverflöd af röster. Denna automatiska röstkumulation sker vid listmetoderna vanligen så, att alla röster, som tillfallit någon af partiets kandidater, i första rummet räknas partiet till godo; på grund af denna samlade röststyrka beräknas sedan hur många platser partiet skall besätta; slutligen insättas på dessa platser partiets förnämsta kandidater. Men då har man ju i själfva verket kumulerat alla de röster, som öfverhufvud fallit på partiets kandidater, på dessa som bli valda. Denna metod tillåter alltså partiet att utan fara rösta på ett för stort antal kandidater.

Kumulationsprincipen i inskränkt mening, d. v. s. den enskilde valmannens rätt att koncentrera sin röststyrka på det antal kandidater han finner lämpligt, behöfver alltså icke tas i bruk för uppnåendet af ett proportionellt valresultat. Den kan dock med fördel användas för vissa andra ändamål. Vid listmetoderna kan ett partis styrka beräknas antingen så, att man räknar de *röstsedlar*, som på ett eller annat sätt särskildt betecknats såsom afgifna för *partiet*; då har det ju icke för partiets styrka någon betydelse hur många namn som äro uppförda på röstsedlarne. Eller också kan partistyrkan beräknas genom att man sammanräknar alla röster, som fallit på partiets kandidater; och då är det ju af vikt att hvarje röstsedel är helt utfylld, så att hvarje valman begagnar alla de röster, öfver hvilka han förfogar. I detta senare fall är det naturligt att tillåta kumulation. Antag att det gällde att välja 12 representanter. Ett parti *kan* då reda sig genom att fylla ut sin lista med 12 olika kandidater; men det är meningslöst att fordra att ett litet parti, som t. ex. kan hoppas drifva igenom en representant, skall nämna 11 andra namn; och *därför* bör valmannen ha rätt att upprepa ett och samma namn hela valsedeln igenom. Detta kan allmänna uttryckas så: så snart valmetoden föreskrifver att hvarje valman förfogar öfver så många röster som valet afser platser, så är det lämpligt att valmannen får frihet att efter behag fördela dessa röster på ett mindre antal kandidater, eller att åtminstone partiet får rätt att göra detta på den officiella partilistan.

Kumulationen har också en annan viktig användning nämligen till att förhindra *dekapitering*. Denna valmanöver kan beskrivas på följande sätt. Antag att ett parti har röstat rent eller temligen rent efter en partilista (vare sig officiell eller icke). Då måste ju detta partis kandidater ha lika eller temligen lika röstetal. Här af kan nu någon eller några utanförstående valmän begagna sig för att vinna ett obehörigt inflytande öfver valet. De behöfva endast rösta på dem af partiets kandidater, som äro dem minst misshagliga, för att genomdrifva dessas val, med uteslutande af partiets främsta namn, kanhända af partiets egentlige chef. Antag t. ex. att partiet uppställt 4 kandidater A, B, C, D, af hvilka A är partiets chef; och att partiet hållit samman om denna lista, så att alla 4 kandidaterna erhållit i det närmaste samma röstetal. Antag vidare att partiet vid valet eröfrar 3 platser. Då kan en handfull af partiets afgjorda motståndare, genom att rösta på B C och D förskaffa dem en röstöfvervikt öfver A; det blir då dessa som intaga partiets platser, under det partiets verkliga chef och erkänt främste man blir utesluten. Det kan icke vara riktigt att utanförstående på detta sätt få inblanda sig i ett partis inre angelägenheter. Hvarje parti bör själf ha det afgörande inflytandet på besättandet af de platser, som vid fördelningen tillfalla partiet. Detta inflytande kan på åtskilliga sätt garanteras, och därmed möjlighet till dekapitering uteslutas. Vid de metoder, där kandidaternas inbördes *ordning* på partilistan i främsta rummet afgör hvilka kandidater skola besätta partiets platser, kan faran för dekapitering anses utesluten; ty då är partiet själf i tillfälle att klart och tydligt markera hvilka af sina kandidater det sätter före de öfriga.

Samma möjlighet kan nu genom kumulationsrätten beredas i de fall, då de till samma parti hörande kandidaternas inbördes företräde afgöres genom deras enskilda röstetal, och då, såsom vi sett, den egentliga faran för dekapitering föreligger. Antag såsom förut att ett parti kan besätta 3 platser, men att det för säkerhetens skull uppställer 4 kandidater A, B, C, D. Af dessa är A den förnämsta, B, C och D ungefär likvärdiga — naturligtvis från partiets synpunkt sedt. Antag vidare att valet gäller 6 platser, och att hvarje valman i enlighet härmed förfogar öfver 6 röster. Om nu partiet fördelar dessa röster så att 3 röster ges åt A, och 1 röst till hvardera af B, C och D, så är det uppenbarligen omöjligt för några främmande grupper att förhindra A:s val. Skulle man försöka att rösta på B, C och D i så stor skala, att deras röstetal komme att öfverstiga A:s, så skulle detta endast ha till följd att partiet finge ett röstetal, som berättigade till minst 4 platser, och att alltså alla 4 kandidaterna blefvo valda; och detta är ju för partiet det allra mest tillfredsställande resultatet.

Den norska metoden.

Den norska metoden är ett godt exempel på hur kumulation kan förbindas med en listmetod, som lämnar största möjliga frihet åt den enskilde väljaren. Det proportionella valsättet infördes i Norge vid kommunala val genom lag af den 27 juli 1896. Metoden, som i sina allmänna drag härrör från *Hagenbach-Bischoff*, innehåller hufvudsakligen följande bestämmelser.

Antalet representanter skall i städerna vara från 20 till 84 alltefter stadens storlek, på landsbygden från 12 till 48. De väljas alla på en gång; omval sker hvar tredje år. Valet sker i december och kungöres i oktober.

Den proportionella valmetoden tillämpas, då begäran därom framställes af ett visst antal valmän.

Officiella vallistor. Förslag till vallistor böra vara inlämnade före 15:de november, underskrifna af minst 20 valmän. Dessa vallistor skola under fortlöpande nummer uppta så många namn, som valet afser platser. Listorna få ej innehålla gemensamma kandidater. Är en kandidat uppförd på mer än en lista, har han själf att välja på hvilken lista han önskar stå. Sedan listorna genom förhandling med förslagsställarne brakts i öfverensstämmelse med lagen, låter valförrättaren senast 7 dagar före valdagen kungöra dem som officiella vallistor, hvarvid hvarje lista skall vara försedd med öfverskrift, som anger förslagsställarnes namn och den grupp, från hvilken listan utgått.

Valsedlarna kunna endera vara de officiella vallistorna eller andra. Valsedel skall uppta så många fortlöpande nummer, som valet afser platser. Är en valsedel ej utfylld, skola de upptagna namnen anses upprepade så långt och så ofta, som behöfves för att få den utfylld. Andra tryckta valsedlar än de officiella få ej under valet eller under de sista 14 dagarne före valet bringas i omlopp.

[Denna bestämmelse afser tydligen att så mycket som möjligt inskränka afvikelserna från de officiella listorna, men har ingen väsentlig betydelse för metoden.]

Röstsammanräkningen. Först undersökes hur många röster hvar kandidat har fått (= *kandidatens röstetal*). Sedan bestämmes *hvarje listas röstetal* genom sammanslagning af röstetalen för listans kandidater. Namn, som ej är upptaget på någon officiell lista, betraktas som en lista för sig. Sådan listas röstetal är därför lika med kandidatens röstetal.

På detta sätt erhålles ett antal listor utan gemensamma kandidater, och hvarje lista har sitt bestämda röstetal. *Fördelningen af platser på de olika listorna* sker enligt *d'Hondt's regel*. Skulle flera listor därvid komma att konkurrera om en plats, tillfaller platsen den lista, som har högsta röstetalet, men om detta är lika, afgör lotten. Skulle en lista få flere platser än den har kandidater, skola dess kandidater betraktas som valda på förhand, och de öfriga platserna fördelas på de öfriga listorna efter *d'Hondt's regel*.

Bestämning af hvilka som bli valda. De platser, som tillfallit en lista, besättas i ordning med dem af dess kandidater, som ha de högsta röstetalen; i händelse af lika röstetal afgör ordningsföljden på listan.

Listans öfriga kandidater intill samma antal som dess representanter utgöra dess *suppleanter*, i ordning som bestämmes på samma sätt.

Exempel. Vid ett val, som afser 12 platser, ha följande 3 partilistor blifvit registrerade såsom officiella:

A-partiet: A₁ A₂ A₃ A₄ A₅ (2 ggr) A₆ A₇ ;
 B-partiet: B₁ B₂ B₃ (3 ggr) B₄ (2 ggr) B₅ ;
 C-partiet: C₁ C₂ (6 ggr).

A-partiet har alltså kumulerat 2 röster på hvar och en af sina första 5 kandidater, under det att A₆ och A₇ blott upptas en gång hvar. På samma sätt har B-partiet samlat 3 röster på B₁, B₂ och B₃, 2 på B₄ men endast en på B₅. C-partiet nöjer sig med 2 kandidater, men ger hvar och en af dem 6 röster.

Vid valet aflämnas följande röstsedlar:

A-partiets officiella	2,400
B-partiets officiella	1,500
C-partiets officiella	600
A ₆ A ₇ B ₄ (4 ggr)	450
C, X (6 ggr)	300
Y (12 ggr)	420

Sammanräkningen sker då enligt följande schema:

A ₁ ...	4,800						
A ₂	4,800						
A ₃	4,800	B ₁	4,500				
A ₄	4,800	B ₂	4,500				
A ₅	4,800	B ₃	4,500				
A ₆	4,200	B ₄	4,800	C ₁	5,400		
A ₇	4,200	B ₅	1,500	C ₂	3,600	X	1,800
A-listan	32,400	B-listan	19,800	C-listan	9,000	X-listan	1,800
						Y-listan	5,040

Man beräknar alltså hvarje *kandidats röstetal* för sig och uppställer kandidater tillhörande samma lista i en särskild kolumn. Därefter adderar man siffrorna i denna kolumn och erhåller sålunda *listans röstetal*. [Då X och Y icke anmälts som officiella kandidater, måste hvar och en af dem räknas som en lista för sig, äfven om de stått på samma röstsedlar.]

Fördelningen af de 12 platserna på de olika listorna sker nu enligt *d'Hondt's* regel och efter följande schema:

1	2	3	4	5	6	7
32,400 (1)	16,200 (3)	10,800 (4)	8,100 (7)	6,480 (9)	5,400 (10)	4,629
19,800 (2)	9,900 (5)	6,600 (8)	4,950 (12)			
9,000 (6)	4,500					
1,800						
5,040 (11)	2,520					

Sedan ett tillräckligt antal kvoter uträknats, ordnar man dem i följd efter storlek och anger denna ordning medels en siffra i parentes. Den första platsen tillfaller alltså första partiets första kvot; den tolfte platsen andra partiets fjärde kvot. Resultatet af fördelningen blir följande:

A-listan får 6 platser.

B-listan får 4 platser.

C-listan får 1 plats.

X-listan får 0 plats.

Y-listan får 1 plats.

För att bestämma hvilka som bli valda från hvarje lista har man att i ordning ta ut de kandidater som ha högsta röstetalen. Dessa äro på A-listan A₁ A₂ A₃ A₄ A₅; på 6:te platsen skall insättas antingen A₆ eller A₇; A₆ har företräde, då han står först på listan. B-listans 4 platser tillfalla i ordning B₄ B₁ B₂ och B₃. C-listans enda plats tillfaller C₁, och Y-listans naturligtvis Y.

Denna norska metod af 1896 har sedermera så till vida ändrats genom en lag af den 29 maj 1901, att rätten till kumulation inskränkts. Man synes därigenom ha velat förhindra att en liten grupp genomdrifver en kandidat genom att på honom kumulera alla sina röster. Men detta kan icke förhindras genom inskränkning i kumulationsrätten, då, som vi sett, denna öfverhufvud icke behöfs för att åstadkomma ett proportionellt valresultat. Är en grupp tillräckligt stor för att enligt *d'Hondt's* regel kunna göra anspråk på en plats, så kan den alltid genomdrifva sin kandidat genom att efter hans namn upptaga en mängd politiskt obekanta personer. Själfva metoden sørjer då för att gruppens alla röster koncentreras på dess första namn. Villkoret härför är dock att gruppen officiellt anmäler sin lista, ty annars kunna de röster, som tillfallit de öfriga namnen, aldrig komma det första namnet till godo.

Den norska metoden är af stort intresse såsom varande en listmetod med full frihet för valmannen att rösta hur han behagar. Man får sålunda att göra med ett röstsedelsmaterial, som åtminstone teoretiskt sedt kan innehålla valsedlar med namn blandade på alla möjliga sätt. Ur detta material får man fram ett proportionellt valresultat hufvudsakligen därigenom att kandidater på förhand kunna anmälas såsom *samhöriga*. Hvad vinnes då genom en sådan samhörighet? Jo att röster icke onödigtvis bortkastas, vare sig på kandidater, som redan fått nog röster för att bli valda, eller på kandidater, som icke kunna bli valda. Sådana öferskotts-röster bli till följd af samhörigheten öfverförda på andra kandidater, som därigenom, om möjligt, bli valda. Isolerade kandidater sakna denna fördel. De kunna visserligen bli valda, om ett tillräckligt antal valmän kumulera sina röster på dem; men den grupp, som vill genomdrifva en sådan isolerad kandidat, kan lätt råka att förspilla sina röster. Antingen helt och hållet, om det visar sig att gruppen är för liten; det finns då ingen möjlighet att dess röster komma någon närstående kandidat till godo. Eller endast delvis, om nämligen gruppen är större än som behöfs för att få *en* kandidat vald; detta öferskott i röstkraft kan gruppen då icke tillföra någon annan kandidat. Tänker man sig att vid ett val enligt den norska metoden inga officiella förslagslistor inlämnas, att alltså alla kandidater uppträda isolerade, så bli vid tillämpningen af *d'Hondt's* regel de personer i ordning valda, som ha största röstetalen. Man har då ett val enligt den enkla kumulativa metoden. Den på förhand fastställda *samhörigheten mellan vissa kandidater* är det alltså som ställer den norska metoden, liksom öfverhufvud listmetoderna, på en högre nivå än de primitiva försök till proportionsval, som endast basera sig på kumulationsidén.

Förbundna listor.

Vi ha funnit att nyttan af listmetoderna väsentligen ligger i den möjlighet de bereda att konstatera en samhörighet mellan skilda namn. Denna tanke har af

Hagenbach-Bischoff generaliserats på det sätt, att en *samhörighet* också kan etableras mellan skilda listor. För detta ändamål behöfs endast att olika listor af förslagsställarne förklaras vara »förbundna». Naturligtvis måste alla förslagsställarne vara eniga om en sådan förklaring, ty ingen grupp bör kunna påtvinga sig förbund med en annan. Verkan af att två listor officiellt kungjorts såsom förbundna är en *samhörighet mellan listorna* af samma natur som den *samhörighet mellan enskilda namn* vi förut lärt känna. Denna *samhörighet* kommer närmast till uttryck vid användningen af fördelningsregeln. Då skall nämligen hvarje grupp af förbundna listor till en början räknas som en lista; först sedan genom fördelningsregeln fastställts hur många platser denna grupp af listor på grund af sitt samlade röstetal har rätt till, öfvergår man till att fördela dessa platser mellan de olika förbundna listorna, hvilket naturligtvis sker med hjälp af samma fördelningsregel.

Ett enkelt exempel skall visa hvilken fördel förbundna listor kunna ha af en sådan *samhörighet*. Antag att regeln valkvot och största öfverskott tillämpas. Tio representanter skola väljas. Rösterna fördela sig på rena partilistor på följande sätt:

partiet A	får	525	röster	=	3	×	150	+	75	
„	B	„	215	„	=	1	×	150	+	65
„	C	„	350	„	=	2	×	150	+	50
„	D	„	200	„	=	1	×	150	+	50
„	E	„	210	„	=	1	×	150	+	60

Om här inga förbundna listor förekomma, blir räkningen följande: Summan af alla afgifna röster är 1,500; då 10 representanter skola väljas, är alltså valkvoten 150. På grund af valkvotsregeln få alltså partierna respektive 3, 1, 2, 1 och 1 plats. Inalles fördelas på detta sätt 8 platser. De två återstående platserna gå till partierna A och B, som ha de största öfverskotten nämligen 75 och 65. Om däremot partierna C, D och E från början förklarat sig förbundna, hade räkningen blifvit en annan. Gruppen C D E hade då förfogat öfver 760 röster; hade alltså på grund af valkvotsregeln fått 5 platser, med ett öfverskott af 10 röster. Gruppen får alltså nu en plats mer, än de 3 skilda partierna förut fingo tillsammans, beroende därpå att partiernas öfverskott, som förut gingo förlorade, nu samlas till en hel valkvot. De 5 platserna skola sedan fördelas mellan partierna C, D och E. Valkvoten blir vid denna fördelning 152; partierna få respektive 2, 1 och 1 plats på grund af valkvotsregeln; E får den 5:te platsen på grund af största öfverskott. Partiet A får redan vid den första fördelningen 3 platser, B 1 plats. Alltså äro nu 9 platser tillsatta. Den 10:de platsen erhåller A på grund af sitt största öfverskott 75. Slutresultatet blir alltså att E får en af öfverskottsplatserna i stället för B.

Detta resultat rättfärdigas däraf, att partiet E understödes af partierna C och D, och att således den kandidat, som blir vald på E:s nya plats, i viss mån

kan sägas representera äfven partierna C och D. Är detta icke fallet, så har de förbundna listornas princip intet berättigande. Man kan därför med skäl fordra att förbundna listor icke skola tillåtas annat än mellan partier, som verkligen stå hvarandra nära. Huru en sådan fordran på skilda sätt kan realiserast skola vi i det följande lära känna.

Siegfried's metod.

Denna metod hvilar på en alldeles egenartad användning af de förbundna listornas princip, och just en sådan där man kan förutsätta att motsatta partier icke begagna sig af den fördel, som principen erbjuder. I själfva verket tillåter icke *Siegfried* olika politiska partier att uppträda som »förbundna», utan endast *lokala grupper af samma politiska parti*.

Siegfried's metod är speciellt utarbetad för valen till den Württembergiska landtdagen, men har hittills icke vunnit tillämpning. Den förutsätter att hela landet utgör en enda valkrets; men att hvarje parti för sig efter eget skön uppdelar landet i en mängd valdistrikt, hvar och ett med sin lokalstyrelse. Det egenomliga för *Siegfried's* metod är nu att de förslagslistor, som uppställts för ett partis särskilda valdistrikt, få inlämnas som förbundna listor. Det är alltså meningen att en grupp af förbundna listor skall uppta *alla* kandidater, som partiet öfverhufvud uppställer i landet. Listor från skilda partier få ej innehålla gemensamma namn; däremot kunna förbundna listor uppta en och samma kandidat, förutsatt att de göra det alla. Sådan kandidat skall särskildt betecknas som »landskandidat». Som landskandidater bör partiet naturligtvis uppställa sina främsta män, hvilka böra uppbäras af alla valdistrikt. För öfrigt uppställer hvarje distrikt sina lokalkandidater.

Röstningen tillgår så att hvarje valman röstar på *en* af de officiellt uppställda kandidaterna. *Röstsammanräkningen* är gemensam för hela landet och går närmast ut på att fastställa hur många röster hvar enskild kandidat fått. Sedan summeras för hvarje parti dess kandidaters röstetal, och sålunda erhålles *partiets röstetal*. Sedan fördelas de 93 platserna i landtdagen på partierna efter deras röstetal i enlighet med *d'Hondt's* regel. Därefter har man att fördela hvarje partis platser på de olika förbundna listorna. Men då uppträder den svårigheten att dessa listor kunna innehålla gemensamma kandidater, nämligen de s. k. landskandidaterna. För att afgöra öfver deras val ordnar man partiets samtliga kandidater efter deras röstetal; ur denna följd afskiljer man sedan dem med de högsta röstetalen till ett antal, som motsvarar antalet af partiets platser; de landskandidater, som befinna sig bland de sålunda afskilda, äro valda, de öfriga icke. Sedan man på detta sätt befriat de förbundna listorna från gemensamma kandidater, beräknar man först det antal platser, partiet har kvar att besätta; därefter beräknas hvar och en af de förbundna listornas röstetal genom addition af röstetalen för listans lokalkandidater. Sedan sker fördelningen af platserna listorna emellan efter *d'Hondt's* regel. På

de platser, som sålunda tillfallit en lokallista, insättas listans kandidater i ordning efter deras röstetal.

Detta är endast de viktigaste dragen i den *Siegfried'ska* metoden; åtskilliga detaljer ha här lämnats åsido. Det som sagts är dock tillräckligt för att låta metodens grundtanke komma fram. Denna grundtanke är *samhörighetsprincipen*, som i *Siegfried's* metod är genomförd för alla politiskt samhöriga element i ett helt land. Den enskilde valmannen röstar blott på ett enda namn. Det skulle alltså väl kunna hända att röster i ganska stor skala kastades bort på personer, som i alla fall icke blefvo valda, och kanske i ändå större skala på personer, som om sig samlade alldeles onödigt många röster. Detta förekommes genom den samhörighet, som på förhand fastställts mellan kandidater tillhörande samma officiella förslagslista. Om nu landet på vanligt sätt vore indeladt i smärre valkretsar, och om antalet representanter för hvar valkrets fördelades mellan listorna efter deras röstetal, skulle i hvarje sådan valkrets ett större eller mindre antal röster gå förlorade såsom öfverskott vid fördelningen. Dessa onyttiga röster göras fruktbringande genom de förbundna listornas institution. Samhörigheten mellan listorna medför att alla öfverskott så långt möjligt samlas ihop till ett eller flere fördelningstal och sålunda komma till nytta. Betydelsen häraf framgår kanske klarast, om man tänker på ett parti, som är så litet, att dess röstsiffra vid en vanlig valkretsindelning skulle stanna under fördelningstalet i kanske hvarenda valkrets. Gifves det en möjlighet för detta partis alla små lokala grupper att konstatera sin samhörighet och att sålunda samla sina röstetal till ett helt, så är det ganska säkert att partiet får en eller annan plats i folkrepresentationen.

Man kunde nu fråga, om icke dessa förbundna listor ändå äro onödiga, om man icke skulle kunna uppnå samma resultat genom att hvarje parti uppställde en enda lista öfver alla sina kandidater i hela landet. Svaret är: *Partiet* uppnår genom en sådan anordning precis samma antal platser; men dessa platser bli då fördelade *inom* partiet efter majoritetsprincipen, hvilket kan leda till undertryckande af lokala intressen, på samma sätt som rena majoritetsval leda till undertryckande af minoritetspartierna. *Siegfried* fordrar inom partiet en proportionell representation af landets olika delar. I ett mycket litet parti kan detta ej ske, men i ett stort är saken af eminent betydelse. Därför måste landets uppdelning i valkretsar bli en privatsak för hvarje parti. Garantin för att en sådan uppdelning verkligen kommer att ske ligger i de lokala intressen, som måste fordra sin proportionella andel af de platser partiet kan komma att tillkämpa sig. Därför, menar *Siegfried*, måste i olika delar af landet uppstå valkommittéer för ett och samma parti, hvilka, utom att de arbeta för partiet, också söka tillvarataga sin landsändas särintressen. Hvarje sådan kommitté kommer för detta ändamål att inlämna särskild förslagslista, som anmäles såsom förbunden med öfriga lokala förslagslistor från samma parti.

Verkan af detta system åskådliggöres bäst genom ett exempel. Antag att

två skilda lokala grupper tillhörande samma parti ha uppställt 5 kandidater hvar, och att dessa vid valet erhållit följande röstetal:

A_1 — 1,050	B_1 — 680
A_2 — 1,010	B_2 — 670
A_3 — 630	B_3 — 660
A_4 — 610	B_4 — 650
A_5 — 600	B_5 — 640
Summa — 3,900	Summa — 3,300

Antag vidare att det *d'Hondt'ska* fördelningstalet vid fördelningen af landtdagens platser mellan de olika partierna visar sig vara 1,000. Då förefinnas tre möjligheter *n:o* 1: Grupperna uppträda alldeles skilda. A-gruppen får då 3 platser och 3 representanter A_1 A_2 A_3 . B-gruppen får likaledes 3 platser och representanterna B_1 B_2 B_3 . För A-gruppen gå 900 röster, för B-gruppen 300 röster förlorade. *N:o* 2: Grupperna uppträda med förbundna listor. De representera då tillsammans 7,200 röster, få alltså vid den första fördelningen 7 platser mot 6 i förra fallet. De onyttiga rösternas antal är inskränkt till 200. Af dessa 7 platser får A-gruppen vid en andra tillämpning af *d'Hondt's* regel 4, B-gruppen 3. Valda bli A_1 A_2 A_3 A_4 B_1 B_2 B_3 . Detta är otvifvelaktigt det resultat, som bör härledas ur den faktiska röstningen. *N:o* 3: Grupperna slå sig tillsammans till ett enda parti utan någon lokal åtskillnad. De få då såsom i förra fallet 7 platser. Men då dessa nu måste fördelas efter majoritetsprincipen, bli A_1 A_2 B_1 B_2 B_3 B_4 B_5 valda såsom hafvande högsta röstetalen. Resultatet af sammanslagningen blir alltså att A-gruppen, som är den större, får 2 platser, B-gruppen däremot 5. Detta visar af hvilken väsentlig betydelse de lokalt förbundna listornas institution är för ett rättvist tillgodoseende af särskilda lokala intressen inom ett stort politiskt parti.

B. Partimetoder som stödja sig på indirekta val.

Vi ha sett att proportionalitetsproblemet låter lösa sig utan vidare svårigheter, så snart man endast försäkrat sig om att de röstande fördela sig i rena och skarpt skilda partier. Skall detta mål nås med hänsyn till den ursprungliga valmanskåren, så måste tydligen partierna på något sätt på förhand fastställas, och man kommer med nödvändighet till en mer eller mindre utpräglad listmetod.

Men målet kan också nås på en annan väg, nämligen genom indirekta val. Har man först genom ett elektorsval så att säga koncentrerat valmanskåren till ett litet fåtal personer, så möter det ingen svårighet att få en klar partigruppering till stånd. Elektorerna komma af sig själfva att sluta sig samman partivis. Man

kan då med någon fördelningsregel utröna hur många platser hvarje parti har rätt till och sedan låta partierna anmäla sina kandidater. Bestämmer man t. ex. att detta skall ske i ordning efter partiernas storlek, så kan ett följande parti naturligtvis icke nämna en kandidat, som redan presenterats af ett föregående parti och som därför redan är vald. På detta sätt leder alltså fördelningsregeln omedelbart till ett proportionellt valresultat.

Vid proportionella valmetoder af denna natur är det hufvudsakligen två punkter man behöfver fästa sig vid. Den ena är sättet för val af elektor; den andra är den fördelningsregel, som skall användas för val af representanter.

Valet af elektor afser ju endast att åstadkomma en förminskad bild af valmanskåren, en bild som alltså bör vara det trognast möjliga uttryck för de olika politiska strömningarne och deras relativa styrka. Detta mål vinnes bäst genom användning af den *Cassel'ska* metoden för åstadkommande af en proportionell representation. Det är karaktäristiskt för denna metod att antalet platser i folkrepresentationen icke är på förhand bestämdt, utan att hvar och en förklaras vald, som öfverhufvud uppnått ett visst minimiantal röster. Denna metod måste lämnas åsido vid en framställning af metoder för *proportionella val*; ty det ligger ju i naturen af ett proportionellt val att det skall fördela ett gifvet antal platser mellan partierna efter deras styrka. Men metoden kan indirekt användas för detta ändamål genom att tillämpas vid val af elektor. Reglerna för ett sådant val bli i hufvudsak följande.

a. Cassel's indirekta metod.

Valkretsarne böra vara tämligen stora, i Sverige t. ex. sammanfalla med länen. Från proportionalitetens synpunkt är det som vi veta alltid bättre, ju större valkretsarne äro; och de indirekta valen äro ägnade att undanröja de olägenheter, som annars möjligen kunna följa med valkretsar af stor geografisk utbredning.

Elektor utses genom samfällda val för hela valkretsen. Hvarje valman har en röst, som han dock vid val af elektor har rätt att lika fördela mellan ett godtyckligt antal elektorskandidater. Röstar han t. ex. på 5 kandidater, anses han alltså därmed ha gifvit hvar och en af dem $\frac{1}{5}$ röst. Röstar han endast på 1 kandidat, har denne fått en hel röst.

Till elektor är hvarje röstberättigad person inom hela valkretsen valbar.

Hvar och en, som vid elektorsvalet fått t. ex. minst 50 röster, förklaras vald till elektor. Då denna nedre gräns för elektors röstetal endast afser att någon smula begränsa antalet elektor, bör den sättas så lågt som möjligt.

Vid val af riksdagsman röstar hvarje elektor med ett antal röster, som är lika med det röstetal han vid elektorsvalet erhållit. Härigenom vinnes att partiställningen inom elektorskåren med nära nog absolut noggrannhet återspeglar partiställningen inom valmanskåren.

Metoden är alltså utomordentligt enkel. Icke heller träffas den af några af de svåra anmärkningar, som kunna riktas mot vanliga elektorsval efter majoritetsmetoden och som gjort dessa så impopulära i vårt land. Låt oss tänka oss att en valkrets för vanligt elektorsval är uppdelad i 20 elektorskretsar, och att hvarje sådan krets har 50 röstberättigade. Låt oss vidare anta att högern i 11 af dessa kretsar har en majoritet af t. ex. 30 mot 20, men att de öfriga 9 äro rena vänsterkretsar. Högern har då i hela valkretsen inalles 330 röster; vänstern har $220 + 9 \times 50 = 670$ röster och är alltså mer än dubbelt så stark som högern. Icke desto mindre får högern 11 elektorer, vänstern endast 9. Om sedan vanligt majoritetsval tillämpas, är det högern, minoriteten, som ensam afgör riksdagsmannavalet. Det är naturligt att dylika orimligheter måste bringa den vanliga indirekta valmetoden i misskredit. Vid ett elektorsval efter den *Cassel'ska* metoden skulle högerelektorerna komma att förfoga öfver 330 röster, vänsterelektorerna öfver 670, hvilket ju en hvar inser vara fullt korrekt.

En annan viktig anmärkning mot vanliga elektorsval är att ett sådant val är så ointressant; deltagandet blir efter hvad erfarenheten visat ganska ringa, och detta bör rent objektivt betraktas som en allvarlig olägenhet. Men äfven denna olägenhet bortfaller vid sådana elektorsval, som här är fråga om. *Ty då kunna och böra valmännen direkt rösta på dem de verkligen vilja hafva till riksdagsmän.* På det sättet bli till en början något flere representanter föreslagna för hvarje parti, än partiet slutligen förmår drifva igenom. Detta är, som vi förut sett, nödvändigt, då partiet ej på förhand kan noga känna sin styrka och alltså icke heller det antal platser, som kommer att tillfalla det. Vid de metoder vi förut studerat ha särskilda anordningar varit vidtagna för att fastställa en samhörighet mellan kandidater tillhörande samma parti och dymedels koncentrera partiets hela röstkraft på de kandidater, som kunna bli valda. Sådana anordningar saknas vid den indirekta metoden. *Den nödvändiga samhörigheten får där i stället ordnas af elektorerna*, som för ändamålet ha att sammansluta sig i grupper. Då det slutliga valet af riksdagsmän skall företagas, har hvarje sådan grupp att anmäla sig hos valförrättaren. Den elektor, som ej vill sluta sig till någon sådan grupp, betraktas som en grupp för sig, men han utestänger sig därigenom från de särskilda fördelar, som följa med samhörigheten. Sedan genom fördelningsregeln bestämts hur många platser hvar grupp får besätta, har hvar grupp att afgöra hvilka af dess medlemmar skola intaga dessa platser. I allmänhet böra naturligtvis de, som vid elektorsvalet erhållit de flesta rösterna, bli partiets riksdagsmän. Ett stadgande härom kan t. o. m. upptagas i vallagen. I så fall *behöfs öfver hufvud ingen omröstning mellan elektorerna*, utan valet är afgjordt i och med partigrupperingen.

Det är ju tydligt att ett val af denna karaktär har bra liten likhet med ett vanligt indirekt val. Egentligen ligger det närmare till hands att jämföra det med ett direkt val efter listmetoden. Hela skillnaden är den att medan samhörigheten vid listmetoderna bestämmes *före* valet genom de officiella förslagslistorna, bestäm-

mes den vid indirekta val *efter* valet genom elektorerna, eller rättare genom de försöksvis valda representanterna. Den naturliga indelningsgrunden för alla metoder, som stödja sig på en fulländad partibildning, synes alltså vara den, om samhörigheten mellan olika kandidater etableras före eller efter valet. Det förra alternativet leder till listmetoderna; det senare till den indirekta valmetoden.

Hur denna metod verkar förstås kanske bäst genom ett exempel. Antag att 10 representanter skola väljas för ett län. Hvarje valman har en röst, och då denna delas mellan flere kandidater, komma dessas samlade rösttal i allmänhet också att innehålla ett bråk. För enkelhetens skull har dock i exemplet tämligen afrundade hela tal blifvit valda. Vid valet få följande personer följande antal röster:

A_1 —1,230	B_1 —900	C_1 —408	D_1 —250	E —960
A_2 — 800	B_2 —900	C_2 —392	D_2 —250	
A_3 — 550	B_3 —900	C_3 —200		
A_4 — 520	B_4 —300			
A_5 — 500				
A_6 — 500				
A_7 — 100				

Då de alla fått mer än 50 röster, inkallas de till det definitiva riksdagsmannavalet inför länsstyrelsen. Där förklara sig alla A-kandidaterna för en grupp; likaledes B-kandidaterna, o. s. v. E däremot uppträder isolerad och betraktas som en grupp för sig. Då skall först uträknas hur många ursprungliga valmansröster hvar och en af dessa grupper representerar. Det befinns att

gruppen A har	4,200	röster
„ B „	3,000	„
„ C „	1,000	„
„ D „	500	„
„ E „	960	„

Därefter skola de 10 platserna fördelas mellan dessa grupper efter *d' Hondt's* regel. Räkningen blir följande:

1	2	3	4	5
4,200 (1)	2,100 (3)	1,400 (5)	1,050 (6)	840 (10)
3,000 (2)	1,500 (4)	1,000 (7)	750	
1,000 (8)	500			
500				
960 (9)	480			

De 10 största kvoterna äro här försedda med hvar sitt ordningstal inom parentes. Af dessa tillhöra 5 A-gruppen, 3 B-gruppen, 1 C-gruppen och 1 E-gruppen. Resultatet blir alltså att

gruppen A får 5	platser
” B ” 3	”
” C ” 1	”
” D ” 0	”
” E ” 1	”

Valda äro alltså $A_1, A_2, A_3, A_4, A_5, B_1, B_2, B_3, C_1, E$. Beträffande A_5 och A_6 kan tvekan uppstå hvilken som bör ha företräde, då de ha lika många röster. Man kan låta lotten afgöra; men det synes vara riktigare att frågan afgöres genom omröstning mellan A-gruppens medlemmar.

b. Indirekt metod med Flodström's fördelningsregel.

Vid indirekta val kan naturligtvis hvilken fördelningsregel som helst tillämpas. Önskar man använda den *Flodström'ska* fördelningsregeln, är det indirekta valsättet särskildt lämpligt. Denna fördelningsregel är som vi erinra oss fotad på principen valkvot och majoritetsval för öfverskottsplatserna. Det bör ju alltid betraktas som en fördel, om detta majoritetsval kan äga rum, *sedan* man fått veta hur många restplatser det är frågan om att besätta. Därigenom mildras i någon mån de olägenheter vi förut funnit vidlåda den *Flodström'ska* fördelningsregeln. Denna fördel kan tydligen vinnas genom användning af elektorer, valda på grundval af den *Cassel'ska* metoden. Hvarje elektor deltagar alltså i riksdagsmannavalet med det röstetal, som han själf vid elektorsvalet erhållit.

Sedan elektorerna sammanträdt, beräknas deras samfällda röstetal. Detta divideras med det antal representanter, som valkretsen äger tillsätta. Därigenom fås valkvoten. Därefter anmodas elektorerna att fördela sig i grupper, och hvarje grupps röstetal beräknas. Man undersöker hur många gånger valkvoten innehålles i hvar grupps röstetal, och i enlighet härmed bestämmes det antal platser, som skall tillfalla gruppen. På detta sätt bli emellertid icke alla platser besatta, utan en eller flera restplatser återstå. Dessa platser tillsättas genom ett vanligt majoritetsval, i hvilket samtliga elektorer äga deltaga, hvar och en naturligtvis med det röstetal, hvarmed han blifvit vald. Elektorernas uppmärksamhet bör därvid särskildt fästas på att de kunna *rösta på sig själfva*, att i själfva verket hela metoden hvilat på den förutsättningen att de göra så. Sedan restplatserna sålunda tillsatts, väljer hvarje parti inom sig de representanter, som skola intaga partiets platser.

I denna metod har man utan tvifvel ett godt medel att trygga valet af kandidater, som icke sluta sig till något särskildt parti, men till följd af hela sin föregående offentliga verksamhet och sin personliga betydenhet förmå samla flertalet

af valmännen kring sina namn. Att likväl detta problem kan lösas på ett naturligare och mera tillfredsställande sätt skola vi finna i nästa afdelning.

c. Flodströms ettnamnsmetod.

Flodström har föreslagit en indirekt valmetod, där hvarje valman har att rösta på *en enda* elektorskandidat. Som elektor betraktas en hvar, som öfverhufvud erhållit någon röst. Vid riksdagsmannavalet äger hvarje elektor disponera så många röster som han själf vid elektorsvalet erhållit. Elektor, som erhållit mindre än 300 röster, kan öfverlåta sina röster till annan elektor att af denne vid riksdagsmannavalet disponeras. Därigenom undvikas att personer, som vid elektorsvalet endast fått några stänkröster, nödgas infinna sig vid riksdagsmannavalet.

Vid riksdagsmannavalet, som sker gemensamt för hvarje län, har elektor antingen att skänka hela sitt röstetal odeladt till *en* kandidat, eller ock att dela det mellan två kandidater så som honom för godt synes. Till riksdagsmän valde äro, intill det antal som skall väljas, de som vid valet erhållit de högsta röstsummorna. Själftva riksdagsmannavalet förrättas alltså i hufvudsak enligt den ofvan (sid. 24) beskrifna ett-namns-metoden. Förutsättningarne för att en sådan metod skall kunna användas äro i detta fall särskildt gynnsamma, då alla de väljande äro tillstädes, och då alltså personer tillhörande samma meningsgrupp på förhand med tämlig säkerhet kunna beräkna det antal platser, som komma att tillfalla gruppen, och med hänsyn härtill fördela sig på undergrupper, af hvilka hvar och en röstar på *en* riksdagsmannakandidat.

II. De förgrenade listornas metod.

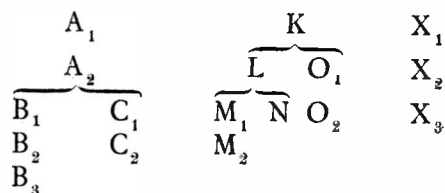
Vi ha hittills endast sysselsatt oss med sådana metoder, som söka förhindra gemensamma kandidater i afsikt att jämna vägen för användningen af någon fördelningsregel. Vi komma nu till en metod, som tillåter gemensamma kandidater, men under sådana villkor, att det ändå blir möjligt att tillämpa en fördelningsregel. Detta är *de förgrenade listornas metod*, hvartill första uppslaget gifvits af *Phragmén*. Denna metod är en *listmetod*, där *förbundna listor* äro tillåtna, dock endast under förutsättning att de upptaga ett eller flere *gemensamma namn*, och att dessa namn *ställas först* på de förbundna listorna.

Förslagslistor inlämnas såsom vid alla listmetoder, en viss tid före valet till valförrättaren. De få icke uppta flere, men väl färre namn än valet afser platser. För att listor skola betraktas såsom förbundna, måste de inlämnas såsom sådana, och förbundet alltså vara godkändt af alla förslagsställare. Ingen kandidat kan upptas

på två listor, om icke dessa äro förbundna. Vi kunna exempelvis anta att valet afser 12 platser, och att valförslagen ha följande utseende:

- 1) $A_1 A_2 B_1 B_2 B_3$
- 2) $A_1 A_2 C_1 C_2$
- 3) $K L M_1 M_2$
- 4) $K L N$
- 5) $K O_1 O_2$
- 6) $X_1 X_2 X_3$

Listorna 1 och 2 äro förbundna och ha A_1 och A_2 som gemensamma kandidater. Detta förbund beteckna vi som förbundet n:o I. Listorna 3, 4 och 5 äro förbundna med den gemensamma kandidaten K. Detta är förbundet n:o II. Listan 6 är isolerad, men betecknas ändå som förbundet n:o III. Inom förbundet n:o II finnes ett *underförbund*, nämligen mellan listorna 3 och 4, som uppta ytterligare en gemensam kandidat L. Detta betecknas som andra förbundets första underförbund, hvaremot listan 5 gäller som andra förbundets andra underförbund. Sammanhanget mellan listorna blir tydligast, om de ordnas i följande schema.

På listor, som på detta sätt *förgrena sig*, kan en fördelningsregel tydligen användas, om man endast går steg för steg med fördelningen. Man fördelar nämligen det gifna antalet platser till en början mellan de 3 förbundna listorna efter deras samlade röstetal. Af de platser, som tillfallit första förbundet, gå två till A_1 och A_2 . De, som sedan möjligen äro öfver, fördelas mellan B-listan och C-listan efter deras samlade röstetal.

Emellertid måste vi för att göra metoden riktigt åskådlig följa valet i dess detaljer.

Sedan valförslagen inlämnats och justerats, kungöras de såsom officiella val-listor. Vid valet har hvarje valman att rösta med en af de 6 ingifna listorna *oförändrad*. Valresultatet kommer då till en början att ha den formen att hvar och en af dessa listor har ett bestämdt röstetal. Antag att

listan 1	får	3,000		röster
„ 2	„	2,100	„
„ 3	„	3,600	„
„ 4	„	700	„
„ 5	„	1,100	„
„ 6	„	2,000	„

Sedan detta fastställts, har man att räkna ut röstetalen för de olika förbunden. Man finner att

förbundet	I	har	5,100	röster
„	II	„	5,400	„
„	III	„	2,000	„

Tillämpar man nu *d'Hondt's* regel, så fördelas de 12 platserna mellan förbunden enligt följande räkning:

I	2	3	4	5	6
5,100 (2)	2,550 (4)	1,700 (7)	1,275 (9)	1,020 (11)	850
5,400 (1)	2,700 (3)	1,800 (6)	1,350 (8)	1,080 (10)	900
2,000 (5)	1,000 (12)				

Resultatet af denna delning blir alltså att

förbundet	I	får	5	platser
„	II	„	5	„
„	III	„	2	„

Af första förbundets 5 platser ges de 2 första omedelbart å A_1 och A_2 . De 3 återstående skola fördelas mellan listorna 1 och 2 efter deras röstetal och med hjälp af *d'Hondt's* regel. Räkningen blir följande:

Delning med	I	2
1)	3,000	1,500
2)	2,100	1,050

Fördelningstalet blir 1,500, listan 1 får 2 platser, listan 2 får 1 plats. På hvar särskild lista afgör kandidaternas ordningsföljd deras inbördes företräde. Valda bli nu alltså B_1 B_2 C_1 . Af andra förbundets 5 platser tillfaller den första genast K. De öfriga 4 platserna delas enligt *d'Hondt's* regel mellan första och andra underförbundet efter deras röstetal.

Första underförbundet har 4,300 röster
Andra „ „ 1,100 „

Delning med	I	2	3	4
	4,300 (1)	2,150 (2)	1,433 (3)	1,075
	1,100 (4)			

Första underförbundet får alltså 3 platser, andra 1 plats. Af första underförbundets 3 platser tillfaller en omedelbart L. De öfriga 2 fördelas mellan listorna 3 och 4 efter deras röstetal, som äro 3,600 och 700. Det är klart att båda platserna tillfaller listan 3. Valda bli alltså M_1 och M_2 . Listan 4 får med sina

700 röster visserligen ingen specialrepresentant, men dess valmän representeras ju i alla fall både af K och L. Andra underförbundets enda plats tillfaller O_1 . Tredje förbundet har 2 platser och dessa tillfalla omedelbart X_1 och X_2 .

Resultatet blir alltså att $A_1 A_2 B_1 B_2 C_1 K L M_1 M_2 O_1 X_1 X_2$ bli valda.

Denna metod utmärker sig för enkelheten i de beräkningar den fordrar och öfverskådligheten af dess sätt att verka. Man skulle mot densamma kunna rikta samma anmärkning som mot den stränga listmetoden, att den pålägger valmannen tvånget att rösta med en officiell lista oförändrad. Men hårdheten af detta tvång minskas högst väsentligt genom rätten att inlämna förslagslistor med gemensamma kandidater. Detta medför för det första den fördelen att olika partier kunna ena sig om att välja en framstående och dugande man, som icke sluter sig till något särskildt parti, men åtnjuter stor popularitet bland valmännen.

Rätten att uppställa förgrenade förslagslistor låter också hvarje skiftning inom ett politiskt parti komma till uttryck. Så kunna t. ex. frireligiösa och nykterhetsvänner inom ett stort liberalt parti ansluta sig till de liberala hufvudkandidaterna, men för öfrigt uppställa egna kandidater för sina speciella önskemål. Har hvarje fraktion inom ett parti begagnat sig af de möjligheter, som förslagsrätten erbjuder, kan den enskilde valmannen sedan knappast ha skäl att klaga öfver tvånget att rösta på någon af de officiella listorna. Om han också hade rätt att gå utanför dem, skulle denna rätt i vanliga fall bli rent formell, ity att valmannen ändå icke kunde utöfva något verkligt inflytande, om han icke röstade med någon parti- eller fraktionslista.

Med mera skäl kan man anmärka att tvånget att rösta med de officiella listorna beröfvar valmannen allt inflytande på den ordning, i hvilken hans partis kandidater skola ha företräde. Denna ordning bestämmes som vi sett af den ordning, i hvilken kandidaterna äro uppförda på de officiella listorna; det finns ingen riktig säkerhet för att vid fastställandet af denna ordning tillbörlig hänsyn tas till önskningarne inom valmanskåren. Det kan tänkas att den ordning, som föreslås af partistyrelsen, icke är den, som gillas af partiets flertal. Denna olägenhet kan emellertid lätt afhjälpas, genom att man tillåter att »ordningsvarianter» af de olika förslagslistorna inlämnas. Dessa varianter måste naturligtvis fylla det allmänna villkoret att de gemensamma kandidaterna skola stå först. Men de följande specialkandidaterna kunna vara ordnade på annat sätt än på hufvudlistan. Om t. ex. hufvudlistan $A_1 A_2 B_1 B_2 B_3$ inlämnats, så kan sedan, utan särskildt medgifvande af hufvudlistans förslagsställare, ordningsvarianten $A_1 A_2 B_3 B_2 B_1$ inlämnas. Antag att, såsom i vårt exempel var fallet, denna lista får 2 platser för sina specialkandidater. Frågan är då hvilka af $B_1 B_2$ eller B_3 skola intaga dessa 2 platser. Man medräknar då på alla valsedlar, som öfverhufvud ansluta sig till listan, endast de två första B-namnen. De två B-kandidater, som vid en sådan sammanräkning finnas ha de flesta rösterna, äro valda. Genom en sådan tillämpning af »ord-

ningsval» inom partierna tillförsäkras uppenbarligen valmännen ett effektivt inflytande på hvilka *personer* som skola insättas på partiets platser. — Äfven i detta fall är det fördelaktigare att använda ordningsvalen i den successiva formen (sid. 20.)

Den princip, som ligger till grund för de förgrenade listornas metod, kan uppenbarligen utan svårighet tillämpas vid indirekta val. Närstående elektorsgrupper kunna ju sammansluta sig till större grupper, emellan hvilka platserna i första hand fördelas. På de platser, som tillfallit en sådan grupp, insättas den eller de kandidater, hvarom hela gruppen enar sig. Gruppens öfriga platser fördelas sedan på dess undergrupper efter d'Hondt's regel.

III. Fria metoder.

[Metoder som icke förutsätta någon skarp partigruppering.]

Problemet att åstadkomma proportionella val är i sin ursprungliga gestalt liktydigt med uppgiften att låta olika partier bli representerade i förhållande till deras styrka. Lösningen af denna uppgift ligger som vi sett däri att man med hjälp af någon fördelningsregel fördelar det gifna antalet platser på de olika partierna. Men detta kan endast ske, där man antingen har att göra med rena partier eller åtminstone med partier, som gruppera sig efter de förgrenade listornas schema. Det torde af vårt studium af detta sistnämnda problem framgå att därmed alla möjligheter att använda en fördelningsregel för åstadkommandet af proportionella val äro uttömda. M. a. o. om partibildningen icke uppfyller något af de nämnda villkoren, så kan en fördelningsregel ej användas.

Men än mer: själfva det proportionella valproblemet, sådant vi hittills fattat det, förutsätter en skarp partibildning; utan en sådan kan problemet icke ens uppställas, än mindre lösas. Om vi alltså önska behandla äfven sådana fall, där ingen skarp partibildning förefinnes, eller kanske bättre, om vi önska skapa sådana metoder, som icke tvinga till en ren eller förgrenad partigruppering, så måste vi börja med att formulera den uppgift vi ställa oss. Man kan visserligen anföra som allmänt mål att den representation, som framgår ur valet, skall, så vidt möjligt, troget återspegla de olika riktningarne inom valmanskåren. Men denna formulering är alldeles för obestämd, för att på den skulle kunna byggas en valmetod.

Man kan på olika vägar komma fram till en mera bestämd formulering af uppgiften. Ehuru fördelningsreglerna icke här kunna få någon direkt användning, är det likväl de som bilda utgångspunkten för problemets generalisering. För vårt nuvarande ändamål indelar man lämpligen fördelningsreglerna i sådana, där fördelningstalet kan beräknas utan kännedom om partibildningen, och sådana, där detta icke är fallet. Vi erinra oss att valkvoten erhöles genom att dividera hela antalet afgifna röster med antalet representanter. Det *Hagenbach-Bischoff*-ska fördelningstalet erhöles på liknande sätt; men divisorn var en enhet större än vid beräkning af valkvoten. I båda dessa fall är alltså fördelningstalet känt, så snart man räknat de afgifna rösterna. Ett sådant fördelningstal skola vi i det följande beteckna som ett *fast* fördelningstal. Annorlunda förhåller det sig vid den *d'Hondt*'ska regeln. Det *d'Hondt*'ska fördelningstalet erhöles ju efter en division af de *olika partiernas* röstetal med 1, 2, 3, o. s. v. och kan alltså icke beräknas förr, än partifördelningen är känd.

Det är icke svårt att se hvarför denna skillnad måste få en grundläggande betydelse för våra försök att generalisera de proportionella valens problem, så att vi äfven bli i stånd att behandla ett röstsedelsmaterial utan skarp partigruppering. Frånvaron af en sådan partigruppering hindrar ju icke beräkningen af ett fördelningstal af den första arten; men gör det omöjligt att på förhand beräkna det *d'Hondt*'ska fördelningstalet. Vi måste alltså i det följande skilja på sådana metoder, som utgå från valkvoten eller något analogt fördelningstal, och sådana, som äro att betrakta som en generalisering af den *d'Hondt*'ska regeln.

Innan vi gå till den speciella behandlingen af dessa olika metoder, ha vi emellertid att fästa oss vid en sak, som rör dem gemensamt. Vi ha sett hurusom idén om en *samhörighet* mellan olika kandidater bildar liksom kärnan i hela teorin för proportionella val. Vid partimetoderna skapas en sådan samhörighet mellan kandidater, som tillhöra samma parti; och den medför att röster, som tillfallit någon af partiets kandidater, komma till nytta för dem som bli valda. Vid de metoder vi nu ha att sysselsätta oss med kan något sådant icke ske, af det enkla skäl att vi icke längre ha några strängt afgränsade partier. Vi måste nu alltid gå till den enskilda valedeln i stället för till partiet. Och den samhörighet mellan vissa kandidater, som är en oundgänglig förutsättning för hvarje proportionellt val, måste nu bli en samhörighet mellan de namn, som stå upptagna på samma valedel. Valmannen måste därför anses lämna sin tillåtelse till att hans röstkraft användes för den eller de kandidater, bland dem han röstat på, som på grund af hela valedelsmaterialet och på grund af valmetodens föreskrifter i främsta rummet kunna bli valda. Detta utesluter naturligtvis icke att metoden på det ena eller andra sättet kan lämna valmannen tillfälle att ge tillkänna om och i hvilken mån han ger företräde åt den ene eller andre kandidaten, eller att göra någon inskränkning i samhörigheten mellan de namn han upptar på sin valedel. Det följer af detta betraktelsesätt att det är likgiltigt om valmannen upptar ett större eller

mindre antal namn på sin valsegel. Hans röstkraft är ändå densamma, och så snart den är förbrukad för val af någon eller några af de upptagna namnen, betyder det ingenting om flere namn stå på valsegeln. Valmannen kan alltså vid de metoder vi i det följande komma att behandla uppta hur många namn han vill på sin sedel; om någon begränsning härutinnan göres, så sker det endast ur ordningssynpunkt.

Då valet af en representant tar en valsegels röstkraft mer eller mindre i anspråk, och då de öfriga kandidaternas val är beroende häraf, blir det vid dessa metoder en praktisk nödvändighet att vid beräkningen af valresultatet tillsätta platserna *successivt*.

A. Metoder som utgå från ett fast fördelningstal.

Fördelningsregler med fasta fördelningstal kunna sägas utgå från den principen att hvarje parti bör ha en plats för hvar gång dess röstetal innehåller fördelningstalet. Men detta är uppenbarligen detsamma som att säga att hvarje grupp af valmän, som uppgår till fördelningstalet, skall ha rätt till en representant. Tänker man sig att hvarje valsegel besitter en röstkraft lika med 1, så kan denna sats också uttalas så, att *hvarje kandidat, som om sig förmår att samla en röstkraft motsvarande fördelningstalet*, skall anses vald. Och i denna form kan fördelningsreglernas grundtanke användas för att ge ett bestämdt innehåll åt krafvet på proportionalitet i sådana fall, där ingen skarp partigruppering förefinnes.

a. Andræ's metod.

Den *Andræ'ska* metoden, som användes vid val till danska landstinget¹⁾, innehåller hufvudsakligen följande bestämmelser. Valsegeln kan upptaga hur många namn som helst, dock icke fler än det antal landstingsmän, som skall väljas. De afgifna sedlarna räknas, och deras antal divideras med det antal landstingsmän, som skall väljas. Kvoten, med bortkastande af bråktalet, är valkvoten. Sedan nedläggas valseglarna i en urna och omblandas, hvarefter de framtagas en i sänder och numreras. Därvid uppläses på hvarje valsegel *det namn, som står först*. Detta namn antecknas. De sedlar, på hvilka samma namn står först, läggas i en hög. Så snart någon sådan hög uppgår till valkvoten, förklaras den kandidat, hvars namn står öfverst på dessa sedlar, för vald, och denna hög lägges tillsvidare åsido.

¹⁾ Se Bilaga II, sid. 5.

Därefter fortsättes uppläsningen. Finnes därvid någon sedel såsom första namn upptaga en kandidat, som redan är vald, skall detta namn strykas, och nästa namn skall betraktas som det första. Så snart ånyo någon hög uppnått valkvoten, blir dess kandidat förklarad för vald, och högen lägges åsido. På detta sätt fortsätter man, till dess alla valsedlarna äro genomgångna.

Naturligtvis blir det vid detta förfaringssätt i allmänhet en eller annan plats öfver. Då den sista sedeln lagts till sin hög, händer det ju att man har åtskilliga högar liggande, af hvilka ingen uppgår till valkvoten. Kunde man slå dem tillsammans, skulle man få ut valkvoten en eller flere gånger till och sålunda besätta alla platserna: men nu ha högarna olika första namn och få alltså icke sammanslås. Därför får man en eller flere restplatser att besätta.

Dessa restplatser ger man i ordning till de ännu icke valda kandidater, som ha de flesta *upplästa* röster, eller, hvilket är detsamma, till de kandidater, som ha de största högarna liggande på bordet. Dock måste en sådan hög för att komma i betraktande vara större än *halfva* valkvoten. Till följd af denna sista bestämmelse kan det ännu hända att icke alla platser bli besatta. Om t. ex. 2 platser återstå, hämtar man fram de förut undanlagda högarna och företar nu en ny uppläsning, hvarvid på hvarje sedel uppläses de 2 första namn, som ännu ej blifvit valda. De 2 restplatserna ges åt de kandidater, hvilkas namn vid denna uppläsning förekommit de flesta gångerna.

Innan vi närmare diskutera den *André'ska* metoden torde det vara lämpligt att belysa den med ett exempel. Antag att 6 representanter skola väljas, och att följande valsedelstyper förekomma till följande antal:

A ₁ A ₂ A ₃ A ₄ A ₅ A ₆	40
B ₁ B ₂ B ₃ B ₄ B ₅ B ₆	30
C ₁ C ₂ A ₁ A ₂ A ₃ A ₄	30
B ₁ B ₂ A ₃ A ₄ A ₅ A ₆	20

Hela antalet afgifna röster är då 120, och valkvoten alltså 20. Nu beror det på i hvilken ordning valsedlarna händelsevis upptas ur urnan. Komma de upp i den ordning de här anförts, får A₁ först 20 röster och är vald. På de följande sedlarna betraktas A₂ som skriven öfverst. Han får därför de följande 20 rösterna och är vald. Nästa man blir B₁. Sedan han valts, kommer B₂, som likväl endast förmår samla 10 valsedlar på sin hög. Nästa man är C₁, som blir vald. Därefter få vi en hög med C₂ som första namn; men den når ej öfver 10 sedlar. Slutligen komma vi till sedlarne af den 4:de typen. Där står B₁ först; men då han redan är vald, anses B₂ såsom skriven öfverst. De nu följande sedlarne läggas alltså på B₂'s hög, till dess den uppgår till 20, då B₂ är vald. Därefter få vi en ny hög, nämligen för A₃. Han får dock endast 10 röster. Valda äro alltså A₁ A₂ B₁ C₁ B₂. Af de 6 platserna äro sålunda 5 besatta. Återstår 1 restplats. C₂ och A₃ ha 10 sedlar hvar i sina högar; men dessa röstetal

öfverskrida icke halfva valkvoten. Man måste därför företaga en ny uppläsning af 1 namn på hvar sedel, nämligen det första ännu ej valda namnet. Man finner följande röstetal; A_3 40, B_3 30, C_2 30, A_3 20. Alltså har A_3 majoritet med 60 röster och är vald på 6:te platsen.

Andræ's metod tillsätter alltså platserna successivt. Den hvilar också på det betraktelsesätt att hvarje valsedel har en röstkraft lika med en enhet, och på den principen att en kandidat bör anses vald, så snart han för sig samlat en röstkraft lika med valkvoten. Denna princip garanterar en viss generell proportionalitet. I det fall då vi ha att göra med rena partier med absolut lika valsedlar inom partiet och intet gemensamt namn för olika partier, leder också *Andræ's* metod till samma resultat, som valkvotsregeln gör, då den tillämpas på en sträng listmetod. Ty om ett parti vid en sådan metod skulle få t. ex. 3 platser på grund af valkvotsregeln, så måste det också få 3 platser efter *Andræ's* metod. Partiets röstetal innehåller nämligen enligt förutsättningen valkvoten 3 gånger. Om dess valsedlar alla uppta namnen A_1 A_2 A_3 A_4 i denna ordning, måste dessa röstsedlar komma upp så många gånger att först A_1 , sedan A_2 , och sist A_3 blir vald; ty därvid förbrukas ett antal valsedlar, som just är lika med 3 gånger valkvoten. Hvad beträffar den ordning i hvilken partiets kandidater skola ha företräde framför hvarandra, låter *Andræ* den bero på kandidaternas ordning på valsedlarne. Är denna ordning, såsom här förutsättes, lika på partiets alla sedlar, så blir valresultatet detsamma som vid den stränga listmetoden, där, som vi erinra oss, ordningen på partilistan var afgörande.

Emellertid är det ju vid *Andræ's* metod icke alls säkert att valmännen, äfven om de tämligen skarpt fördela sig i partier, bry sig om att följa samma ordning mellan partiets kandidater vid uppställningen af sina valsedlar. Just därför att den, som står före, har företräde, kommer hvarje själfständig valman att sätta den eller de kandidater först, som han personligen föredrar. Om valmännen i detta afseende verkligen begagna sin frihet, kommer den *Andræ's*ka metoden icke att leda till det åsyftade resultatet. Antag t. ex. att valkvoten är 100, och att ett parti har 300 röster; det bör då på grund af valkvotsregeln få 3 platser. Antag emellertid att partiet uppställt 4 kandidater A_1 A_2 A_3 A_4 samt att det delar sig i 4 lika stora grupper, som rösta på följande sätt:

A_1 A_2 A_3 A_4	75 röster
A_2 A_3 A_4 A_1	75 „
A_3 A_4 A_1 A_2	75 „
A_4 A_1 A_2 A_3	75 „

Då kommer ingen af partiets kandidater opp till valkvoten. Vid den första fördelningen af platser blir partiet alltså utan någon plats. Det kan ju hända att skadan kan repareras genom att partiet får platser på grund af största öfverskott; men detta är ganska osäkert. Är splittringen inom alla partier lika stor, så blir *ingen* kandidat vald på grund af metodens hufvudregel, på grund af valkvot, utan

alla måste tillsättas med hjälp af mer eller mindre irrationella tillägsbestämmelser. Detta är uppenbarligen en stor brist i metoden.

Den *Andræ'ska* metoden lider emellertid af ett annat, än mera betänkligt fel, som bäst illustreras genom följande exempel: Antag att 4 representanter skola väljas. Följande röstsedlar afges:

1) A B C D	40 röster
2) A B X Y	40 „

Hela antalet sedlar är då 80 och valkvoten 20. Nu beror valresultatet helt och hållet af den ordning, i hvilken röstsedlarne händelsevis tas upp.

Om valsedlarne af typen 1) komma opp först, bli A, B, X och Y valda
 ” ” ” ” 2) ” ” ” ” A, B, C och D „
 ” ” ” ” 1) och 2) „ hvarannan gång „ A, B, C och X „

Om nämligen valsedlarne af typen 1) komma opp först, förbrukas deras röstkraft helt och hållet för att välja A och B. Valsedlarne af typen 2) bidraga icke på något sätt till valet af dessa kandidater, utan få dem så att säga valda gratis. Den *Andræ'ska* metoden lämnar alltså ingen garanti för att olika partier, som ha en gemensam kandidat, bidraga i någon bestämd proportion till dennes val. Detta är öfver hufvud en af de svåraste stötestenarne för alla försök att åstadkomma ett proportionellt valresultat, då gemensamma kandidater tillåtas. En metod, som icke på ett tillfredsställande sätt löser den svårigheten kan utan vidare förklaras dömd och behöfver icke upptas till diskussion. Den *Andræ'ska* metoden står dock på denna punkt icke alldeles utan försvar. Om nämligen ett mycket stort antal röster afges, är det mycket sannolikt att röstsedlar från två lika stora partier komma att upptagas tämligen blandade och alltså bli tvungna att i något så när lika mån bidraga till valet af en gemensam kandidat. Men naturligtvis är detta försvar ganska svagt: valmetoden måste verka fullt säkert och får icke innehålla något element af lotteri.

För öfrigt tillämpas *Andræ's* metod i Danmark i samband med indirekta val. Antalet röster blir därför ganska ringa. Betydligt säkrare blir resultatet vid det af engelsmannen *Hare* föreslagna valsättet. Detta skiljer sig från det *Andræ'ska* däri att valet är direkt och att hela landet utgör en enda valkrets; antalet röster blir naturligtvis vid detta valsätt mycket stort.

b. *Phragmén's första metod.*

Phragmén har ställt sig den uppgiften att befria den *Andræ'ska* metoden från de två hufvudfel, som, enligt hvad vi funnit, vidlåda densamma. Det första af dessa fel berodde på metodens föreskrift att en valsedel i främsta rummet skall gälla för den kandidat, som står först på valsedeln. Då ett parti just i afseende på ordningen af sina kandidater kan splittra sig högst betydligt, medför denna före-

skrift att måhända ingen af partiets kandidater uppnår valkvoten, trots det att partiets röstetal innehåller denna valkvot flere gånger. Detta fel förebygger *Phragmén* genom att beständigt låta den kandidat ha företräde, som enligt metodens beräkningsgrunder har det högre röstetalet. Den förste som blir vald är då den, som har det största antalet röster.

Den *Andra*'ska metodens andra hufvudfel beror ytterst därpå att de valsedlar, som vid uppläsningen händelsevis komma att bilda en kandidats hög, ensamma få uppbära denne kandidat och med hans val förlora all sin röstkraft (åtminstone för så vidt det gäller den första uppläsningen). Det riktiga är naturligtvis att *alla* valsedlar, som öfverhufvud innehålla en kandidats namn, bidra att få denne kandidat vald, därigenom att de afstå så mycken röstkraft, som behöfs, för att den samlade röstkraften skall uppgå till valkvoten. I vårt sista exempel har A 80 röster och blir (efter lottning med B) vald i första rummet. Då skall den röstkraft af 20, som A behöfver, icke tas från den ena eller andra gruppen eller efter en slump, utan till precis lika stor del från hvar och en af de 80 valsedlar, som uppta hans namn. Hvarje sådan valsedel skall således afstå en röstkraft lika med $\frac{1}{80}$ af valkvoten, d. v. s. $\frac{1}{4}$, och har sedan kvar en röstkraft lika med $\frac{3}{4}$. Röstkraften för hvardera partiet är därefter 30, alltså just så stor, som den skulle blifvit vid *Andra*'s metod, om händelsevis de 20 först upptagna röstsedlarne, som behöfvas för A:s val, bestått af 10 röstsedlar från hvardera partiet.

Utgående från dessa grundtankar kommer *Phragmén* till följande regler: Hvarje valsedel anses ha en röstkraft lika med ett, men kan för öfrigt uppta ett större eller mindre antal namn. Platserna tillsätts successivt. För hvar gång en plats skall tillsättas, undersökes hvilken kandidat som skulle förfoga öfver den *största röstkraften*, om han finge tillgodoräkna sig *all* den röstkraft, som återstår på de valsedlar, där hans namn finnes upptaget. Denne kandidat förklaras vald. Emellertid behöfver han ju för att bli vald icke större röstkraft än valkvoten. Är hans disponibla röstkraft större, så förbrukar han af denna endast så mycket, som motsvarar valkvoten. Af den röstkraft han förfogar öfver på hvarje valsedel behöfver han således endast förbruka en så stor del, som valkvoten utgör af hela hans disponibla röstkraft. Är valkvoten t. ex. $\frac{1}{3}$ af hela hans disponibla röstkraft, så förbrukas för hans val endast $\frac{1}{3}$ af den röstkraft, han på hvarje valsedel förfogar öfver.

Till sist inträffar i allmänhet att platser måste tillsättas, utan att för någon kandidat kan samlas en röstkraft, som uppgår till valkvoten. Man måste på en sådan restplats ändå förklara den kandidat vald, som förmår disponera öfver den största röstkraften. Återstå sedan ytterligare platser att besätta, måste hvarje valsedel, som upptar en kandidat, hvilken blifvit vald på en restplats, alltså utan full valkvot, anses som fullkomligt förbrukad.

Exempel på Phragmén's första metod. Tre platser skola besättas, 1,090

röster ha afgifvits, valkvoten är alltså 563,3. Följande olika typer af valsedlar ha afgifvits:

Typ.	Kandidaternas namn	Antal valsedlar	Samlad röstkraft
A	a b c	1,034	1,034
B	p q r	519	519
C	a b q	90	90
D	a p q	47	47

För bekvämlighetens skull bör man vid räkningen sammanföra alldeles lika valsedlar i typer eller grupper och för hvarje steg beräkna den samlade röstkraften för hvar sådan grupp. Då hvarje valsedel från början har en röstkraft lika med 1, blir den ursprungliga röstkraften för hvar grupp lika med det antal valsedlar gruppen innehåller.

Här är det tydligen a som för sitt namn kan samla den största röstkraften. Han kan nämligen disponera hela röstkraften från typerna A, C och D, alltså 1,171. Därför är a vald. Emellertid behöfver han för att bli vald endast röstkraften 563,3. Alltså behöfver han endast begagna $\frac{563,3}{1,171}$ af sin på hvarje valsedel disponibla röstkraft. Då denna utgör 1, så återstår efter a:s val på hvar valsedel, som upptagit hans namn, en röstkraft af $1 - \frac{563,3}{1,171} = 0,519$.

Man har nu att undersöka hvilken af de återstående kandidaterna för sig kan samla den största röstkraften. För detta ändamål beräknas den samlade röstkraft hvar grupp numera besitter. Den befines vara:

A	(a)	b	c	536,6 (= 1,034 × 0,519).
B	p	q	r	519
C	(a)	b	q	46,7 (= 90 × 0,519).
D	(a)	p	q	24,4 (= 47 × 0,519).

Nu är q den kandidat, som kan förfoga öfver största röstkraften, nämligen öfver gruppernas B, C och D samlade röstkraft 590,1; han är således vald. För att bli vald behöfver han endast en röstkraft af 563,3; han förbrukar således $\frac{563,3}{590,1}$ af sin disponibla röstkraft, och kvarlämnar alltså $1 - \frac{563,3}{590,1} = 0,045$ af denna. Efter q:s val ha följaktligen de olika grupperna följande röstkraft:

A	(a)	b	c	536,6
B	p	(q)	r	23,6 (= 519 × 0,045).
C	(a)	b	(q)	2,1 (= 46,7 × 0,045).
D	(a)	p	(q)	1,1 (= 24,4 × 0,045).

Nu kan ingen kandidat för sitt namn samla en röstkraft lika med valkvoten 563,3. Men den, som kommer närmast därtill är b; han blir alltså vald i tredje rummet, och valet är avslutadt.

Denna metod afhjälper fullständigt de båda fel, som vi funnit vidlåda den *Andræ'ska* metoden. Men den lider af ett annat fel, nämligen att valmannen saknar hvarje tillfälle att ge tillkänna hvilken eller hvilka kandidater han föredrar framför de öfriga. Hvad som gäller om den enskilde valmannen gäller också om ett helt parti. Om partiet upptar t. ex. 5 namn på sin lista, har det ingen möjlighet att göra någon skillnad mellan dem. Om partiet sedan icke får mer än 3 platser, så utöfvar det intet inflytande öfver hvilka af dess kandidater skola insättas på dessa 3 platser, utan detta bestämmes af sådana valmän, som endast delvis rösta med partiet. Det kan då inträffa att saken afgöres af partiets verkliga motståndare. Genom att skänka några få röster åt de 3 af partiets kandidater, som äro dem minst misshagliga, förmå dessa motståndare genomdrifva dessa kandidaters val, och alltså förhindra valet af de öfriga 2, som måhända äro partiets hufvudkandidater.

För att förekomma dylik dekapitering har *Phragmén* angifvit ett medel, som synes fullt effektivt. Hvarje valman uppsätter först på sin sedel de kandidater han framför allt vill ha valda. Sedan drar han ett streck och efter detta streck uppför han ytterligare några kandidater af sitt parti. Därmed har han tillkännagifvit att hans röstkraft i främsta rummet skall användas till förmån för de kandidater, som stå före strecket. Först sedan de alla äro valda, får den röstkraft, som möjligen ännu kan återstå, användas till förmån för namnen efter strecket. Om ett stort parti med tilämpning af denna regel ställer sina förnämsta kandidater före strecket, är det tydligen fullkomligt omöjligt att förhindra att dessa i främsta rummet komma att inta de platser, som vid valet tillfalla partiet.

Det är synnerligen lätt att tillämpa denna regel på *Phragmén's* första metod. Man behandlar endast hvarje valsedel så, som om den icke innehölle något mer än kandidaterna före strecket. Metoden är då precis densamma som förut. Först då någon valsedel fått alla sina kandidater före strecket valda, gäller denna valsedel med sin återstående röstkraft för kandidater efter strecket.

Den på detta sätt fullständigade *Phragmén'ska* metoden är otvifvelaktigt den mest fulländade metod, som kan byggas på ett fast fördelningstal. Men den lider i alla fall af samma grundfel, som öfverhufvud är oskiljakligt från hvarje på ett fast fördelningstal byggd metod, och som vi närmare analyserat vid vår diskussion af fördelningsreglerna. Detta fel är att valmetoden icke direkt leder till val af det antal representanter, som skall väljas, utan behöfver kompletteras med mer eller mindre godtyckliga bestämmelser om besättningen af restplatserna. Detta fel kan man endast bli kvitt, om man besluter sig för att fota valmetoden på den *d'Hondt'ska* fördelningsregeln.

B. Metoder som utgå från d'Hondt's regel.

a. Thiele's metod.

D'Hondt's regel säger att hvarje partis röstetal skall delas med 1, 2, 3 o. s. v., samt att platserna skola ges till de så uppkomna kvoterna i ordning efter deras storlek. Denna regel kan också uttryckas i en annan form, som vi vilja kalla *reduktionsformen*: Sedan ett parti erhållit 1 plats, skall dess röstetal reduceras till hälften, sedan partiet erhållit 2 platser, skall dess röstetal reduceras till $\frac{1}{3}$, sedan partiet erhållit 3 platser, skall dess röstetal reduceras till $\frac{1}{4}$, o. s. v. En plats skall för hvar gång ges åt det parti, som efter denna beräkningsgrund har största röstetalet. Antag t. ex. att

partiet A har 420 röster
 „ B „ 360 „
 „ C „ 200 „

samt att 4 platser skola tillsättas. Partiet A får första platsen, emedan det har största röstetalet. Därefter reduceras dess röstetal till 210. Nästa plats får därför partiet B, hvarefter dess röstetal reduceras till 180. Nu ha partierna alltså 210, 180 och 200 röster respektive. Tredje platsen tillfaller således partiet A, och dess röstetal reduceras till 140. Fjärde platsen tillfaller partiet C. Fastän formen är något olika, är detta i grunden precis samma räkning, som den vi vanligen brukat vid tillämpningen af den *d'Hondt'ska* regeln. Denna räkning skulle ju se ut så:

Delning med	1	2	3
A	420 (1)	210 (3)	140
B	360 (2)	180	
C	200 (4)		

Det har till och med någon fördel att begagna reduktionsformen, ty där beräknas kvoterna successivt, allt efter som de behövas; och man slipper att beräkna onödigt många kvoter.

Om den *d'Hondt'ska* regeln uppställs i reduktionsformen, kan den lätt generaliseras till att gälla äfven för sådana fall, då ingen sträng partigruppering förefinnes. Vi komma då till en regel, som vi kunna benämna den *Thiele'ska*. Den lyder på följande sätt: En valsedel ursprungliga röstkraft anses vara lika med 1, och platserna tillsättas succesivt. Sedan en valsedel fått 1 af sina kandidater vald, reduceras dess röstkraft till $\frac{1}{2}$; sedan en valsedel fått 2 af sina kandidater valda, reduceras dess röstkraft till $\frac{1}{3}$, o. s. v. En plats skall för hvar gång ges åt den kandidat, som efter denna beräkningsgrund kan disponera öfver största röstkraften.

Bilaga I: Proportionella val.

Exempel på den Thiele'ska regeln. Antag att valet afser 3 platser, och att följande grupper af valsedlar förekomma:

Grupp.	Kandidater	Antal valsedlar.
A	a b c	84
B	a b d f	120
C	a d e	36
D	b c e	72
E	b f	9
F	d e f	48

Första sammanräkningen.

a	240
b	285
c	156
d	204
e	156
f	177

Denna visar att b kan förfoga öfver största röstkraften (285); b är alltså vald. Därefter reduceras röstkraften för alla valsedlar med b:s namn till $\frac{1}{2}$. De olika gruppernas röstkraft blir då:

A	42
B	60
C	36
D	36
E	$4\frac{1}{2}$
F	48

Andra sammanräkningen.

a	138
(b)	—
c	78
d	144
e	120
f	$112\frac{1}{2}$

Nu är det d, som förfogar öfver största röstkraften och därför blir vald i andra rummet. Gruppen B har alltså fått två kandidater valda, och dess röstkraft skall alltså reduceras till $\frac{1}{3}$, d. v. s. till 40. Röstkraften för grupperna C och F reduceras till hälften, alltså till 18 och 24 respektive. De olika gruppernas röstkraft blir alltså:

A	42
B	40

C	18
D	36
E	4 $\frac{1}{2}$
F	24
Tredje sammanräkningen.	
a	100
(b)	—
c	78
(d)	—
e	78
f	68 $\frac{1}{2}$

Nu är det a som förfogar äfver största röstkraften och därför blir vald i tredje rummet.

Som man ser leder den *Thiele'ska* regeln till jämförelsevis enkla räkningar. Emellertid visar en närmare undersökning att den icke med säkerhet för till ett proportionellt valresultat. I själfva verket måste *Thiele's* regel utdömas som en falsk generalisering af den *d'Hondt'ska* regeln. Man inser detta lättast, om man tänker sig två lika stora partier, låt oss säga med 90 röster hvar, som rösta på olika kandidater:

- 1) A₁ A₂ A₃
- 2) B₁ B₂ B₃

Om nu andra partiet har kandidaten B₁ gemensam med ett tredje parti, så uppoffrar detta andra parti i och för B₁-s val i alla fall lika mycket, som första partiet uppoffrar för valet af A₁. Båda partierna kunde först disponera de *d'Hondt'ska* kvoterna

90, 45, 30, o. s. v.,
och nu kvoterna

45, 30, o. s. v.

De befinna sig alltså i precis samma läge, sedan det första partiet fått en egen kandidat vald, det andra en kandidat, som det har gemensamt med ett tredje parti. Detta är uppenbarligen oriktigt. Det andra partiet *måste* ha någon fördel af att ett tredje parti upptar en af dess kandidater. M. a. o. den gemensamma kandidaten bör endast till någon del uppbäras af det andra partiet. Hvarje proportionell valmetod, som skall gälla för det fall att gemensamma kandidater uppträda, måste innehålla någon bestämmelse om hur en sådan kandidat skall tänkas fördelad på de olika partierna. Den *Thiele'ska* regeln söker så att säga komma ifrån att explicite yttra sig i denna kärnfråga, och därför blir den förfelad.

Om ett parti får t. ex. 3 af sina kandidater valda, så mister det sina 3 första *d'Hondt'ska* kvoter, vare sig det har dessa 3 kandidater för sig eller gemensamt med något annat parti. Om alltså två partier ha några gemensamma kan-

didater, så blir hvardera partiet efter deras val behandladt på samma sätt, som om det fått sina specialkandidater valda, d. v. s. de båda partierna få hvardera uppföra lika många af sina *d'Hondt'ska* kvoter, utan att någon hänsyn tas till partiernas relativa styrka. Hur orättvist detta verkar kan ses af följande exempel. Antag att 9 platser skola besättas, och att två partier uppträda med 4,200 och 1,710 röster respektive. Antag vidare att partiernas 3 första kandidater äro gemensamma. Efter de förgrenade listornas regel skola då dessa kandidater först anses valda, och de öfriga 6 platserna delas mellan partierna efter *d'Hondt's* regel. Detta är också det enda riktiga. Partierna skilja sig endast med hänsyn till de 6 sista platserna; valet kan därför anses omfatta endast dessa platser, och de böra därför delas mellan partierna i proportion till deras styrka.

De *d'Hondt'ska* kvoterna äro i vårt fall:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4,200	2,100	1,400	1,050	840	700	600	525	466	420
1,710	855	570	427						

Om alltså de 6 sista platserna skola fördelas efter *d'Hondt's* regel, får första partiet 4 platser, andra partiet 2. Detta är den riktiga fördelningen. Den *Thiele'ska* regeln leder till ett helt annat resultat. De 3 första platserna tillfalla de gemensamma kandidaterna. Härvid förbruka båda partierna sina 3 första *d'Hondt'ska* kvoter. De 6 återstående platserna tillfalla de 6 följande *d'Hondt'ska* kvoterna i ordning efter deras storlek; men dessa kvoter tillhöra alla första partiet. Resultatet blir alltså att första partiet ensamt får besätta alla de 6 platser, för hvilka det uppställt speciella kandidater; det andra partiet får ingen speciell representant. Följden af en sådan valordning blir naturligtvis att ett mindre parti aktar sig för att ingå förbund med ett större. Hade det andra partiet i vårt exempel uppträdt själfständigt, skulle det eröfrat 2 platser, på hvilka det kunnat insätta sina egna män. Den *Thiele'ska* regeln skulle därför i praktiken komma att verka som ett förbud mot gemensamma kandidater, åtminstone mellan partier af mycket olika storlek.

Det bör kanske anmärkas att den regel vi här kallat den *Thiele'ska* icke exakt uttrycker *Thiele's* egentliga metod. *Thiele's* hufvudmetod lider emellertid af ett ännu svårare fel. Den kan nämligen leda till att en kandidat, som varit upptagen på *alla* valsedlarna, icke blir vald. Då metoden dessutom är fotad på en oklar princip och leder till räkningar, som i praktiken bli så godt som omöjliga att genomföra, torde den här kunna förbigås.

b. Phragmén's andra metod.

Om en representant är vald af 1,000 valmän, så kan man säga att han till en tusendel stöder sig på eller uppbäres af hvar och en af dessa valmän. Samma tanke kan också uttryckas så, att den enskilda valmannen *belastas* med en

tusendels representant. Då det är fråga om hvilken af två kandidater skall ha företräde till en plats, ge vi ju alltid företräde åt den som efter den ena eller andra beräkningsgrunden har största röstetalet. Men den som har större röstetal, belastar ju i genomsnitt hvar och en af sina väljare mindre, än den som har lägre röstetal. Vår princip kan alltså uttalas så att företräde bör ges åt den kandidat, hvars val betyder den minsta belastningen för den enskilde valmannen.

Den *d'Hondt'ska* regeln kan sägas vara ett uttryck för denna princip. Antag att vi ha två partier med respektive 36 och 20 medlemmar. Den första platsen skall då ges åt det större partiet; ty för en representant blir belastningen på hvar valman i detta parti minst, nämligen $\frac{1}{36}$. För 2 representanter skulle alltså belastningen bli $\frac{2}{36}$. Men då ger 1 representant för det mindre partiet en mindre belastning, nämligen $\frac{1}{20}$. Detta parti får därför andra platsen. För 2 representanter blir belastningen i detta parti $\frac{2}{20}$, hvilket är mer än $\frac{2}{36}$. Tredje platsen måste därför ges åt det större partiet, som alltså nu har 2 representanter. En ytterligare representant skulle här bringa opp belastningen till $\frac{3}{36}$, hvilket ännu är mindre än $\frac{2}{20}$. Den fjärde platsen tillfaller därför också det större partiet. Regeln blir alltså att man uppställer de belastningar, som uppstå genom att det ena eller andra partiet får 1, 2, 3, 4, o. s. v. representanter. För 1 representant är belastningen i första partiet $\frac{1}{36}$, i andra partiet $\frac{1}{20}$; för 2, 3, 4 representanter är den naturligtvis 2, 3, 4 gånger så stor. De möjliga belastningarne bli alltså:

$\frac{1}{36}$	$\frac{2}{36}$	$\frac{3}{36}$	$\frac{4}{36}$	$\frac{5}{36}$
$\frac{1}{20}$	$\frac{2}{20}$	$\frac{3}{20}$	$\frac{4}{20}$	$\frac{5}{20}$

De platser, som skola tillsättas, ges åt dessa belastningar i ordning efter deras storlek, så att den *mindre* alltid har företräde. Men detta är ju uppenbarligen detsamma som att ge platserna åt de *d'Hondt'ska* kvoterna

36	$\frac{36}{2}$	$\frac{36}{3}$	$\frac{36}{4}$	$\frac{36}{5}$
20	$\frac{20}{2}$	$\frac{20}{3}$	$\frac{20}{4}$	$\frac{20}{5}$

i ordning efter deras storlek, så att den *större* alltid har företrädet.

Den *d'Hondt'ska* regeln kan alltså uttalas på följande sätt: *Om ett visst antal platser skall fördelas mellan vissa skarpt skilda partier så nära som möjligt i proportion till dessa partiers röstetal, så skrifver man opp de belastningar, som skulle uppkomma i hvar och ett af dessa partier, om de finge 1, 2, 3, 4, o. s. v. representanter. Sedan ger man platserna i ordning åt de minsta belastningarne.*

Ger man den *d'Hondt'ska* regeln denna form, så kan den generaliseras till att gälla äfven de fall, då gemensamma kandidater uppträda. För detta ändamål är det emellertid nödvändigt att träffa någon särskild bestämmelse om i hvilket förhållande en gemensam kandidat skall anses belasta valmännen i det ena eller andra partiet. Härom bestämmer *Phragmén*, att valmännen i de olika partier, som medverka till en kandidats val, skola belastas så, att den *totala belastning*, som efter detta val kommer att hvila på hvar och en af dem, *blir lika stor*. Är ingen af dessa valmän på förhand belastad, så betyder ju denna regel att hvarje valman, som medverkar till en kandidats val, skall *lika mycket* belastas af detta val, hvilket är själfklart.

D'Hondt's regel, uttalad i belastningsformen, och fullständigad med denna bestämmelse rörande gemensamma kandidater, är *Phragmén's* andra metod. Denna metod uppnår således i afseende på antalet bestämmelser största möjliga enkelhet. Den förutsätter ingenting angående valedlarnes beskaffenhet. De få innehålla många namn eller få namn och behöfva icke ansluta sig till några på förhand anmälda listor. De olika fraktionerna inom valmanskåren kunna uppträda själfständigt eller ingå hvilka förbund som helst. Metoden leder alltid och direkt till ett definitivt resultat. Hvarje grupp af valmän röstar på de kandidater den verkligen vill ha fram och når på denna väg det för sig bästa resultatet. Dock lider metoden just på denna punkt af en brist, som det emellertid är lätt att afhjälpa. Metoden lämnar nämligen en möjlighet för den valmanöver vi lärt känna under namn af dekapitering. Men denna möjlighet kan fullständigt afskäras med hjälp af den bestämmelsen att valmännen kunna skänka vissa kandidater *företräde* genom att ställa dem före *strecket*. Ett på detta sätt markeradt företräde betyder att till en början endast de kandidater, som stå före strecket, få belasta valedeln; först sedan de alla äro valda, tillåtas de efter strecket stående kandidaterna att belasta valedeln. Om ett stort parti sålunda sätter sina hufvudkandidater före strecket, kan det ej af utanförstående hindras, att dessa i främsta rummet komma att intaga de platser, som tillfalla partiet. Därmed är faran för dekapitering förebyggd.

Här är icke platsen att visa hur man af den *Phragmén'ska* metodens principer härleder den enklaste formen för räkningarnes verkställande. Däremot må själfva dessa räkningar belysas med ett par exempel.

Antag att i en valkrets, som har att välja 4 representanter, de olika politiska fraktionerna rösta på följande sätt:

liberala	A B C D	3,000
moderata	D E F	1,800

moderata högern	E F	200
högern	F G	500
socialister	X Y A	1,500
radikala	A B X	500

Vi tänka oss att sedlarna ordnas bundtvis, så att alldeles lika sedlar läggas i samma bundt. När man sedan räknar sedlarna i hvar bundt, framkommer ofvanstående resultat.

Man har då först att beräkna hur många röster hvar kandidat har fått. Man finner

A	5.000
B	3,500
C	3,000
D	4,800
E	2,000
F	2,500
G	500
X	2,000
Y	1,500

Vald i första rummet är då A, som har de flesta rösterna. Man antecknar: *A:s rösttal: 5,000.* Därefter företas en andra sammanräkning för att utröna hvilken som skall bli vald i andra rummet. Man ordnar då först bundtarna i två afdelningar, alltefter som de innehålla A:s namn eller icke, och gör upp följande schema, där första kolumnen alltid skall innehålla de bundtar, som ännu icke fått någon kandidat vald, och andra kolumnen innehåller de bundtar, som fått A vald.

Röstsedlar.

			A.
A B C D	—	3,000	
D E F	1,800	—	
E F	200	—	
F G	500	—	
X Y A	—	1,500	
A B X	—	500	

Sedan räknar man efter hur många röster hvar kandidat erhållit, *dels* i bundtar, som icke innehålla A. *dels* i bundtar, som innehålla A. Man får däri- genom följande schema:

Röster.

	Från första kolumnen.	Från kolumn A.
B	—	3,500
C	—	3,000
D	1,800	3,000
E	2,000	—
F	2,500	—
G	500	—
X	—	2,000
Y	—	1,500

För val af nästa representant skall *hela antalet röster*, som tillfallit hvar enskild kandidat, divideras med en viss *divisor*. Denna divisor sammansättes såsom en summa af flere termer, en term för hvar kolumn. Första kolumnens term är alltid = 1. A-kolumnens termer bildas genom att dividera de rösttal, som stå i A-kolumnen, med det rösttal, hvarmed A blifvit vald. För kandidaten B blir alltså A-kolumnens term $\frac{3,500}{5,000} = \frac{7}{10}$. Vi erhålla på detta sätt följande

Divisorer :

	Första kolumnen.	Kolumn A.
B	1	+ $\frac{7}{10}$
C	1	+ $\frac{3}{5}$
D	1	+ $\frac{3}{5}$
E	1	
F	1	
G	1	
X	1	+ $\frac{2}{5}$
Y	1	+ $\frac{3}{10}$

Man har nu att dividera kandidaternas ursprungliga rösttal med dessa divisorer. På detta sätt får man kandidaternas «beräknade rösttal». Den kandidat, som har största beräknade rösttal, blir vald i andra rummet. Det är alltså icke nödvändigt att räkna ut alla de beräknade rösttalen; man behöfver ju endast öfvertyga sig om hvilket som är störst. Detta är i vårt fall det beräknade rösttalet för D. Hans ursprungliga rösttal var 4,800; hans divisor är $1 + \frac{3}{5} = \frac{8}{5}$. Att dividera med $\frac{8}{5}$ är detsamma som att multiplicera med $\frac{5}{8}$; men $\frac{5}{8}$ af 4,800 är 3,000. Detta tal är, som man lätt finner, större än något af de öfriga kandidaternas be-

räknade rösttal. Därför är D vald i andra rummet. Man antecknar: *D:s rösttal: 3,000.*

För att finna hvem som bör bli vald i tredje rummet har man först att i schemat öfver röstsedlarna göra en ny kolumn, D-kolumnen, dit man för *alla* bundtar, som innehålla D:s namn, vare sig de förut varit upptagna i 1:sta kolumnen eller i A-kolumnen. Vi få då följande schema:

Röstsedlar.

	Första kolumn.	Kolumn A.	Kolumn D.
A B C D	—	—	3,000
D E F	—	—	1,800
E F	200	—	—
F G	500	—	—
X Y A	—	1,500	—
A B X	—	500	—

Med ledning af detta schema gör man upp en tabell, som visar hur många röster hvar och en af de återstående kandidaterna har fått i hvarje kolumn. Man får då följande

Rösttabell.

	Första kolumn.	Kolumn A.	Kolumn D.
B	—	500	3,000
C	—	—	3,000
E	200	—	1,800
F	700	—	1,800
G	500	—	—
X	—	2,000	—
Y	—	1,500	—

Sedan bildar man för hvar kandidat en divisor, hvilken erhålles genom att summera vissa termer. Den första af dessa termer är alltid = 1. Nästa term fås genom att dividera kandidatens rösttal i A-kolumnen med det rösttal, hvarmed A antecknats som vald. Har kandidaten intet rösttal i A-kolumnen, är den motsvarande termen = 0. Nästa term fås genom att dividera kandidatens rösttal i D-kolumnen med det rösttal, hvarmed D antecknats såsom vald. Har kandidaten ingen röst i D-kolumnen, är termen = 0. Man erhåller på detta sätt följande schema öfver termerna:

Bilaga I: Proportionella val.

	1:sta kol.	kol. A.	kol. D.	Divisorer.
B	I	$\frac{1}{10}$	I	$\frac{21}{10}$
C	I	0	I	2
E	I	0	$\frac{3}{5}$	$\frac{8}{5}$
F	I	0	$\frac{3}{5}$	$\frac{8}{5}$
G	I	0	0	I
X	I	$\frac{2}{5}$	0	$\frac{7}{5}$
Y	I	$\frac{3}{10}$	0	$\frac{13}{10}$

Divisorn för hvarje kandidat erhålles nu genom att addera termerna i hans horisontalrad. Sedan man på detta sätt beräknat divisorerna, har man endast att dividera hvar kandidats *ursprungliga* rösttal med hans divisor. Kvoten är då hans beräknade rösttal. Den, som har det största beräknade rösttalet, får tredje platsen. Det är B. Hans ursprungliga rösttal var nämligen 3,500. Divideras detta tal med $\frac{21}{10}$, blir kvoten = $1,666 \frac{2}{3}$. Man finner genom en liknande räkning att de öfriga kvoterna bli mindre. B är alltså vald i tredje platsen. Man antecknar hans beräknade rösttal $1,666 \frac{2}{3}$ ($= \frac{5000}{3}$).

För att nu besätta den fjärde platsen går man tillväga på alldeles samma sätt. Man gör en ny kolumn innehållande *alla* de bundtar, som uppta B:s namn. Med ledning af den gör man upp en rösttabell, som visar hur många röster hvar och en af de återstående kandidaterna fått från hvar och en af de 4 kolumnerna. Därefter bildar man divisorerna. Man har alltså i den fjärde sammanräkningen följande tabeller:

Röstsedlar:

	1:sta Kol.	Kol. A.	Kol. D.	Kol. B.
A B C D	—	—	—	3,000
D E F	—	—	1,800	—
E F	200	—	—	—
F G	500	—	—	—
X Y A	—	1,500	—	—
A B X	—	—	—	500

Röster.

Termer.

Divisorer.

	1:sta Kol.	Kol. A.	Kol. D.	Kol. B.	1:sta Kol.	Kol. A.	Kol. D.	Kol. B.	Divisorer.
C	—	—	—	3,000	I	0	0	$\frac{9}{5}$	$\frac{14}{5}$
E	200	—	1,800	—	I	0	$\frac{3}{5}$	0	$\frac{8}{5}$
F	700	—	1,800	—	I	0	$\frac{3}{5}$	0	$\frac{8}{5}$
G	500	—	—	—	I	0	0	0	I
X	—	1,500	—	500	I	$\frac{3}{10}$	0	$\frac{3}{10}$	$\frac{8}{5}$
Y	—	1,500	—	—	I	$\frac{3}{10}$	0	0	$\frac{13}{10}$

Sedan dividerar man kandidaternas ursprungliga rösttal med dessa divisorer. Kvoterna äro de beräknade rösttalen. Största beräknade rösttalet har denna gång F, nämligen $1,562 \frac{1}{2}$. F är därför vald i fjärde rummet, och valet är avslutadt.

För beräkning af valresultatet enligt *Phragmén's* andra metod kan man alltså uppställa följande allmänna regler: ¹⁾

1:o) Röstsedlarne ordnas bundtvis, så att lika röstsedlar bilda en bundt. Härvid räknas röstsedlarne som lika, så snart de innehålla alldeles samma namn; till ordningen tas ingen hänsyn. Antalet röstsedlar i hvar bundt räknas och uppskrifves jämte de namn, hvarpå dessa röstsedlar lyda.

2:o) Med hjälp af den så erhållna tabellen beräknas det rösttal hvar kandidat fått.

3:o) Den, som fått *högsta rösttalet*, förklaras vald i första rummet.

4:o) De öfriga platserna tillsättas successivt, på det sätt att för hvar gång den kandidat förklaras vald, som erhållit det högsta rösttalet. Därvid användas dock icke kandidaternas verkliga rösttal, utan vissa *beräknade rösttal*.

5:o) För att bestämma dessa rösttal ordnar man röstsedlarna i kolumner, så att första kolumnen upptar de röstsedlar, som ännu icke fått någon kandidat vald, andra kolumnen röstsedlar, som varit med om att välja den förste representanten men ingen af de följande, tredje kolumnen röstsedlar, som varit med om att välja den andre representanten, men ingen af de följande, o. s. v. Den sista kolumnen, som kommer ifråga för besättandet af en särskild plats, innehåller *alla* röstsedlar, som varit med om att besätta den näst föregående platsen. Man har alltså för besättandet af hvar särskild plats att räkna med ett antal kolumner, som är lika med platsens ordningsnummer. Andra kolumnen benämnes med den 1:ste representantens namn, tredje kolumnen med den 2:dre representantens namn o. s. v.

6:o) Sedan gör man en tabell, som visar hur många röster hvar och en af de ännu icke valde kandidaterna fått i hvar och en af nyss de uppställda kolumnerna.

7:o) Utgående från denna tabell, upprättar man en ny tabell på följande sätt: På hvarje rum i den första kolumnen sättes en etta. På hvarje rum i någon af de följande kolumnerna sättes den kvot, som erhålles genom att dividera det rösttal, som står där, med det rösttal, hvarmed kolumnens representant blifvit vald. Finnes på ett rum i någon af dessa kolumner intet rösttal, sättes på motsvarande rum i den nya tabellen en nolla.

8:o) De tal, som i den sålunda bildade tabellen stå i en kandidats horisontalrad, summeras, och summan benämnes denne kandidats *divisor*.

9:o) Hvarje kandidats verkliga rösttal divideras med hans divisor. Kvoten är hans *beräknade rösttal* för den ifrågavarande platstillsättningen.

10:o) Den, som har det *högsta* beräknade rösttalet, förklaras vald. På detta sätt fortgår man, till dess alla platserna äro besatta.

¹⁾ Dessa äro utarbetade med hänsyn till största möjliga öfverskådlighet i denna framställning. Vid den praktiska tillämpningen kan en betydande förenkling ernås genom ett något modifieradt förfaringssätt.

Exempel på Phragmén's andra metod med försteg för de kandidater, som stå före strecket. Hade valmännen i vårt förra exempel haft tillfälle att markera ett försteg för vissa kandidater, kan man t. ex. anta, att följande röstsedlar afgifvits:

liberala A B C	D	3,000
moderata D E	F	1,800
moderata högern E F		200
högern F G		500
socialister X Y	A	1,500
radikala A X	B	500

Beräkningen af valresultatet är nu densamma som i förra fallet med den enda skillnaden att till en början endast de namn tas i betraktande, som stå före strecket på hvar valsegel. Först sedan de alla äro valda, tas hänsyn till det eller de namn, som stå efter strecket.

Man beräknar först kandidaternas *verkliga rösttal*:

A	3,500
B	3,000
C	3,000
D	1,800
E	2,000
F	700
G	500
X	2,000
Y	1,500

A har största rösttalet och är vald på första platsen. Man antecknar: *A:s rösttal* = 3,500.

Andra sammanräkningen.

Röstsedlar.

	1:sta Kol.	Kol. A.
A B C D	—	3,000
D E F	1,800	—
E F	200	—
F G	500	—
X Y A	1,500	—
A X B	—	500

Röster.			Termer.		Divisorer.
1:sta Kol.	Kol. A.		1:sta Kol.	Kol. A.	
B	—	3,000	I	$\frac{6}{7}$	$\frac{13}{7}$
C	—	3,000	I	$\frac{6}{7}$	$\frac{13}{7}$
D	1,800	—	I	0	I
E	2,000	—	I	0	I
F	700	—	I	0	I
G	500	—	I	0	I
X	1,500	500	I	$\frac{1}{7}$	$\frac{8}{7}$
Y	1,500	—	I	0	I

Sedan divisorerna beräknats, divideras kandidaternas verkliga rösttal med deras divisorer. Kvoterna äro de beräknade rösttalen. Största beräknade rösttal finnes nu E ha, nämligen 2,000. E förklarar vald på andra platsen. Man antecknar: *E:s rösttal* = 2,000.

Tredje sammanräkningen.

				Röstsedlar.		
				1:sta kol.	Kol. A.	Kol. E.
A	B	C	D	—	3,000	—
D	E		F	—	—	1,800
E	F			—	—	200
F	G			500	—	—
X	Y		A	1,500	—	—
A	X		B	—	500	—

Röster.				Termer.			Divisorer.
1:sta Kol.	Kol. A.	Kol. E.		1:sta Kol.	Kol. A.	Kol. E.	
B	—	3,000	—	I	$\frac{6}{7}$	0	$\frac{13}{7}$
C	—	3,000	—	I	$\frac{6}{7}$	0	$\frac{13}{7}$
D	—	—	1,800	I	0	$\frac{9}{10}$	$\frac{19}{10}$
F	500	—	200	I	0	$\frac{1}{10}$	$\frac{11}{10}$
G	500	—	—	I	0	0	I
X	1,500	500	—	I	$\frac{1}{7}$	0	$\frac{8}{7}$
Y	1,500	—	—	I	0	0	I

De verkliga rösttalen divideras med dessa divisorer; kvoterna äro de beräknade rösttalen. Högsta beräknade rösttal har X, nämligen $\frac{7}{8} 2,000 = 1,750$. Han är alltså vald på tredje platsen. Man antecknar: *X:s rösttal* = 1,750.

Fjärde sammanräkningen.

Röstsedlar.

	1:sta kol.	Kol. A.	Kol. E.	Kol. X.
A B C D	—	3,000	—	—
D E F	—	—	1,800	—
E F	—	—	200	—
F G	500	—	—	—
X Y A	—	—	—	1,500
A X B	—	—	—	500

För sista bundten af röstsedlar äro båda kandidaterna före strecket redan valda. Därför bortfaller strecket, och B anses nu som dessa röstsedlars kandidat. B får alltså 500 röster till, så att numera 3,500 gäller som hans *verkliga rösttal*.

	Röster.				Termer.				Divisorer.
	1:sta Kol.	Kol. A.	Kol. E.	Kol. X.	1:sta Kol.	Kol. A.	Kol. E.	Kol. X.	
B	—	3,000	—	500	I	$\frac{6}{7}$	0	$\frac{2}{7}$	$\frac{15}{7}$
C	—	3,000	—	—	I	$\frac{6}{7}$	0	0	$\frac{13}{7}$
D	—	—	1,800	—	I	0	$\frac{9}{10}$	0	$\frac{19}{10}$
F	500	—	200	—	I	0	$\frac{1}{10}$	0	$\frac{11}{10}$
G	500	—	—	—	I	0	0	0	I
Y	—	—	—	1,500	I	0	0	$\frac{6}{7}$	$\frac{13}{7}$

De verkliga rösttalen divideras med dessa divisorer; kvoterna äro de beräknade rösttalen. Högsta beräknade rösttal har B, nämligen $\frac{7}{15} \times 3,500 = 1,633 \frac{1}{3}$. Han är alltså vald på fjärde platsen, och därmed är valet afslutadt.

BILAGA II.

KORT REDOGÖRELSE

FÖR

SAMMANSÄTTNINGEN OCH BILDANDET AF

UTLÄNDSKA RIKSFÖRSAMLINGAR,

UTARBETAD

AF

CARL BERG.

STOCKHOLM
IVAR HEGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A B.
1908.

Öfversikt.

De stater, för hvilkas författningar redogörelse här lämnas, äro:

	Sida
Norge	1
Danmark	3
Storbritannien och Irland	6
Nederländerna	10
Belgien	14
Frankrike	20
Tyska riket	22
Preussen	24
Sachsen	27
Bayern	30
Baden	32
Schweiz	34
Österrike-Ungern	36
Italien	44
Spanien	46.

Norge.

Norges representation är, enligt dess grundlag af den 4 november 1814, byggd på enkammarssystemet. Endast vid behandling af egentliga lagfrågor delar stortinget sig på två afdelningar, odelsting och lagting. Representationens kontrollerande myndighet utöfvas af odelstinget.

I Norge ¹⁾ är liksom i Sverige indelningen i valkretsar byggd i främsta rummet på motsättningen mellan stad och land. Af hela antalet 117 representanter i stortinget skola $\frac{2}{3}$ väljas på landsbygden och $\frac{1}{3}$ i städerna. För öfrigt äro valkretsarna liksom i Sverige *territoriella*. Antalet representanter, nämligen 39 från köpstäderna och 78 från de 18 amten och därinom belägna så kallade ladesteder, är i grundlagen fastställdt. Men därjämte upptager grundlagen äfven *själfva kretsindelningen och det antal representanter en hvar krets äger att välja* (§§ 57 och 58). Denna senare anordning, en följd af parlamentariska strider, är utan motsvarighet i andra europeiska konstitutioner. Köpstäderna bilda 27 valkretsar, hvaraf 3 med fyra, 3 med två representanter och de öfriga 21 med en representant. Af de 18 amten sända 9 hvar och en fem, 7 hvar och en fyra, 1 amt tre och 1 amt två representanter. Af stortingets alla medlemmar utses således endast 21 genom enmansval.

Enligt de bestämmelser, som den 4 juli 1884 och den 28 juni 1889 i grundlagen infördes, fordrades för rätt att välja representanter till stortinget att vara norsk medborgare, att hafva fyllt 25 år, att hafva varit bosatt i landet under fem på hvarandra följande år, att vistas i landet och att offentligt hafva svurit eller, där någon genom lag var fritagen från afläggande af ed, högtidligen lofvat konstitutionen trohet; men därjämte var valrätten bunden antingen vid egenskapen hos vederbörande att vara eller hafva varit ämbetsman eller vid fastighet af visst värde eller viss skattebetalning.

Genom den grundlagsändring, som antogs den 30 april 1898, hafva emellertid alla censusbestämmelser och äfven föreskriften om ed eller löfte om trohet mot konstitutionen bortfallit, så att i Norge *allmän rösträtt* nu tillämpas. Enligt 50 § i Norges grundlag tillkommer således rösträtt de

¹⁾ Norges befolkning uppgick år 1900 till 2,239,880 invånare på en areal af 325,429 kv.-kilometer eller 7 på 1 kv.-kilometer. Motsvarande siffror för Sverige voro 5,136,441; 460,547; 11.

norska medborgare, som fyllt 25 år och varit bosatta i landet i 5 år samt vistas i Norge. Rösträtt kan likväl *ej utöfvas* af den, som 1:o är under åtal för straffbara handlingar, hvilka kunna medföra att rösträtten förloras; 2:o är förklarad omyndig; 3:o *ej råder* öfver sitt bo och 4:o njuter eller under sista året före valet njutit fattigvård (G. L. § 52). Rösträtten *förloras* den, som 1:o blifvit dömd för straffbara handlingar, hvarom särskild lag förmåler; 2:o gått i främmande makts tjänst utan regeringens samtycke; 3:o förvärfvat borgarerätt i en främmande stat samt 4:o öfverbevisats om att hafva köpt röster, sålt sin egen röst eller röstat i flera än en valförsamling (valting). (G. L. § 53).

Valen till stortinget företagas emellertid icke omedelbart af de röstberättigade, utan *indirekt* genom valmän. Föreskrifterna härom äro gifna i särskild lag (lov om mandtal og storthingsvalg af den 24 februari 1900, sådan den lyder enligt lag den 10 mars 1903). Valen hållas i Norge liksom i Sverige hvar tredje år. Senast fem veckor före det första stortinget i hvarje valperiod hålles å dag, som valstyrelsen utsätter, valting för utseende af valmän. Sådant valting äger i allmänhet rum på ett ställe inom hvarje kommun, men valting kunna äfven hållas samtidigt på flera ställen inom kommunen, om valstyrelsen finner sådant antingen nödvändigt för att röstningen skall kunna slutas på en dag eller påkalladt till lättnad för väljarne (§ 9). Vid valtinget är den justerade röstlängden afgörande för frågan om rösträtten (§ 17). Själfva valet tillgår så, att en hvar, som är upptagen i röstlängden, erhåller ett med offentlig stämpel försedt konvolut och anvisas ett afskildt rum i vallokalen, där han osedd af alla andra kan instoppa sin röstsedel i konvolutet, innan detta af honom lägges i valurnan (§ 18). Valsedeln, som skall vara omärkt, kan lyda antingen på namngifna personer eller på en i föreskrifven ordning anmäld parti-lista. Lyder eu röstsedel på flera personer, än som skola väljas, anses det eller de namn, som stå sist på röstsedeln, såsom oskrifna (§ 20). Något för Norges författning egendomligt är att sådana röstberättigade, hvilka vid valet antingen uppehålla sig i riket, men på grund af sjukdom, militärtjänst eller annat laga förfall icke kunna infinna sig vid valet, eller äro utanför rikets gränser, äga att skriftligen insända sina röster (G. L. § 60; M. L. §§ 23—29, Lag af den 5 juni 1897 § 2, sådan den lyder enligt lag den 9 maj 1903).

De vid valtingen genom enkel röstöfvervikt utsedda valmännen sammanträda på kallelse af amtmannen eller magistraten och stadsstyrelsen till valmansting och rösta därvid på så många personer, som valkretsen är berättigad att utse till representanter (M. L. § 45). Den eller de, som därvid erhålla de flesta rösterna, äro valda till stortingsmän. Hafva två eller flera fått samma rösttal, sker omval mellan dessa. Blifver icke heller detta afgörande, bestämmer lotten företrädet (§ 48). Uteblifver valman från val-

mansting, är han förfallen till böter (§ 67). Valmännen erhålla af staten ersättning för resekostnad äfvensom dagtraktamente.

Mellan valperioderna förekomma i allmänhet inga val i Norge, såsom förhållandet är i Sverige, då någon ledamot af andra kammaren afgår inom de tre årens förlopp. Denna olikhet beror därpå att i Norge samtidigt med de allmänna valen i allmänhet anställas val af suppleanter, hvilka, i händelse af förfall för de valda representanterna eller af andra orsaker, inträda i dessas ställe. Har åter särskildt suppleantval ej ägt rum, skola de, som näst de valda representanterna erhållit de flesta rösterna, vara suppleanter (G. L. § 63). Enligt 49 § i 1900 års lag utses suppleanterna (varamændene) på valmans-tinget genom särskildt val efter samma regler, som gälla för valet af stortingsmän. Denna institution med *suppleanter*, som har sitt upphof i Frankrikes författnings af år 1789 och därifrån spridde sig till andra länder, särskildt Tyskland, har för länge sedan borttagits i dessa utländska konstitutioner. Af större stater är Norge den enda, där institutionen ännu hållit sig kvar. Dock har i nyaste tid i Belgien genom lag af den 29 december 1899 systemet med suppleanter införts.

Konungen äger icke i Norge att upplösa stortinget, och konungen tager ingen del i utlysande af valen till lagtima storting.

Valbara till norska stortinget äro i allmänhet blott de, som äro röstberättigade inom valkretsen, när de hafva fyllt 30 år och uppehållit sig 10 år i riket. Statsrådets medlemmar och vissa ämbetsmän kunna icke väljas till representanter. Däremot kan den, som varit statsminister eller statsråd, väljas till representant *äfven i valkrets, hvarest han icke är röstberättigad*, så framt han för öfrigt är valbar och icke redan är vald för någon annan valkrets. Ingen valkrets kan likväl samtidigt hafva mer än en representant utanför sitt eget område (G. L. §§ 57, 58, 61, 62). Likasom i Sverige fordras således i allmänhet äfven i Norge för att någon skall vara valbar, att han är bosatt inom valkretsen. Denna grundsats, som förut gällde i de flesta andra europeiska stater, har man där allt sedan år 1848 öfvergifvit.

Hvarje stortingsman är berättigad till ersättning för resekostnaden till och från stortinget äfvensom till arfvode för den tid, han där uppehåller sig (G. L. § 65).

Danmark.

Danmarks inträde bland de konstitutionella monarkierna är att räkna från midten af 1800-talet, då grundlagen af den 5 juni 1849 tillkom. Efter

krigshändelserna år 1864 vidtogos i denna lag en del förändringar, och den 28 juli 1866 stadfästes nu gällande författning under benämning: »Danmarks riges gennemsete grundlov af den 5 juni 1849».

Enligt denna författning representeras det danska folket af en riksdag, fördelad i två kamrar, *folketinget* och *landstinget*. Den förra af dessa bildas helt och hållet, den senare endast delvis genom val.

Antalet medlemmar i *folketinget* är i grundlagen fastställt ungefärligen efter förhållandet af en medlem på 16,000 invånare¹⁾ (§ 32). Valen försiggå i valkretsar, af hvilka hvarje valkrets väljer endast en representant. Indelningen af valkretsar och valsättet bestämmes genom lag. I likhet med vår andra kammare och Norges storting förnyas folketinget fullständigt hvar tredje år (G. L. § 33).

Enligt den ursprungliga lagen om val till riksdagen den 12 juli 1867 voro valkretsarnas och således äfven representanternas antal i folketinget 102, däraf nio för Köpenhamn. Till följd af de ändringar i denna lag, som där- efter och senast den 1 februari 1901 ägt rum, utgör valkretsarnas antal nu 114, däraf 13 för Köpenhamn. Staden Odense bildar två valkretsar, hvardera förenad med närliggande landsbygd. Aarhus bildar likaledes med ett närgränsande landdistrikt två valkretsar. Horsens utgör för sig en valkrets. En hvar af de öfriga städerna är förenad med kringliggande landsbygd till en valkrets. Vid landsbygdens fördelning på valkretsar synes indelningen i socknar i allmänhet hafva legat till grund. Oaktadt en del valkretsar äro ganska vidsträckta, förrättas likväl valen i allmänhet på ett enda, i vallagen angifvet ställe inom valkretsen. Endast för en valkrets finnas två valställen.

Valen till folketinget äro *direkta*. *Valrätt* äger en hvar oberyktad²⁾ man, som har infödingsrätt och fyllt 30 år; dock ej den, som 1:o utan att hafva eget hushåll står i privat tjänsteförhållande; 2:o njuter fattigvård eller njutit sådan, utan att eftergift eller återbetalning däraf ägt rum; 3:o icke råder öfver sitt bo; 4:o icke under ett år haft stadigt hemvist i den valkrets eller den stad, där han uppehåller sig på den tid, då valet äger rum (G. L. § 30). Denna valrätt, i hufvudsak oförändrad sedan år 1849, kommer tydligen den allmänna rösträtten så nära som möjligt. Särskildt genom den höga åldersgränsen, utan motstycke i andra länder, är dock antalet valmän i Danmark jämförelsevis lågt.

Rörande *valsättet* äro utförliga bestämmelser meddelade i vallagens 23—46 §§. För hvarje valkrets finnes en valstyrelse, som utses, i Köpenhamn

¹⁾ Danmarks befolkning år 1901: 2,464,770 invånare på en areal af 39,780 kv.-kilom. eller 62 på 1 kv.-kilom.

²⁾ Enligt V. L. § 2 kan ingen anses såsom oberyktad, som genom dom är förklarad skyldig till en i den offentliga meningen vanärande handling.

dels bland medlemmar af kommunalstyrelsen och dels bland de i valkretsen bosatta väljare, samt i öfriga valkretsar i allmänhet bland medlemmar från de till kretsen hörande kommuners styrelser. Ingen kan väljas till ledamot af folktinget med mindre han skriftligen, senast innan klockan 10 fjärde aftonen före valet, uppställt sig såsom kandidat och föreslagits af någon bland kretsens röstberättigade (§ 29). Såväl kandidaten som förslagsställaren äro skyldiga att personligen infinna sig vid valet (§ 30). Är blott en kandidat uppställd, skall han anses såsom vald, såvida ej efter afslutandet af de vid valförrättningens början skeende förhandlingar begäran om röstning framställes af minst 50 vid förrättningen närvarande väljare inom loppet af eu kvarts timme efter förhandlingarnas slut. Framställes sådan begäran, skrides genast till röstning, och för att då blifva vald skall vederbörande hafva erhållit öfver hälften af de afgifna rösterna. Har han ej uppnått sådant rösttal, sker omval. Om då icke efter behörig anmälan någon annan kandidat uppställt sig, betraktas den förste såsom vald utan röstning (§ 36). När flera kandidater anmält sig, skrides genast till röstning. För röstsedlarnas aflämnande äro särskilda anordningar vidtagna i syfte att förebygga utöfvande af tvång på den röstandes handlingsfrihet samt att bevara valhemligheten. Den, som vid röstningen erhållit de flesta rösterna, är vald (§ 44).

De förhandlingar, som närmast föregingo utfärdandet af den nuvarande danska författningen af den 28 juli 1866, rörde sig hufvudsakligen om sammansättningen af *landstinget*. Resultatet häraf blef en sammansättning, som i högst betydlig mån främjar de konservativa intressena.

Af *landstingets* medlemmar, hvilkas antal är i grundlagen fastställt till 66, utnämnas 12 af konungen på listtid; de öfriga väljas för åtta år i sänder, 7 i Köpenhamn, 45 i större valkretsar, omfattande landsbygd och städer, 1 på Bornholm och 1 af Färöarnas lagting (G. L. §§ 34, 39). Antalet af de representanter, som tillkommer en hvar af valkretsarna, utom Köpenhamn, Bornholm och Färöarna, är bestämdt i vallagen (§ 49) och utgör från 3 till och med 8 representanter. Hvert fjärde år afgår hälften af landstingets valda medlemmar enligt viss i vallagen angifven ordning (§ 50).

De representanter i landstinget, som ej af konungen utnämnas, framgå genom *indirekta* val. I Köpenhamn utses valmännen till ena hälften af alla dem, hvilka äga valrätt till folktinget, och till andra hälften af dem, hvilka skatta för eu årlig inkomst af minst 4,000 kronor (G. L. §§ 35, 36. V. L. §§ 56, 68). I de öfriga valkretsarna väljas representanterna af valkollegier, sammansatta dels af särskildt för landsbygden och särskildt för städerna utsedda valmän, däraf för städerna hälften så många som för landsbygden, och dels af de högst beskattade i valkretsens lauddistrikt (G. L. § 37. V. L. § 69). Där eu valkrets har att utse flera representanter, sker valet efter den

*Andræska valmetoden*¹⁾ (G. L. § 40. V. L. §§ 82—84). Skall i landstingskrets väljas endast en representant, fordras för att blifva vald att man erhåller öfver hälften af de afgifna rösterna. Eljest sker ny röstning; varder ej heller då någon vald, röstas tredje gången mellan de två, som vid andra röstningen fått största antalet röster (V. L. § 85).

Villkoren för *valbarhet* äro i Danmark i det hela taget desamma som för valrätt. Dock inträder för val till *folktinget* valbarheten redan vid 25 års ålder och är ej beroende af att vederbörande är bosatt inom valkretsen (G. L. § 31). Valbar till *landstinget* är en hvar, som är valbar till folktinget och under sista året varit bosatt i valkretsen (G. L. § 38).

Såväl folktingets som äfven landstingets medlemmar erhålla, så länge riksdagen är samlad, en daglig godtgörelse, hvilken en hvar riksdagsman är pliktig att mottaga. Därjämte få de ersättning för resekostnaderna (G. L. § 39; V. L. § 99).

Beträffande frågan, huru nya val komma till stånd, gälla samma bestämmelser för val till landstinget som till folktinget. När allmänna val skola företagas, i följd däraf att antingen valtiden är ute eller hela riksdagen eller ett af tingen blifvit upplöst, utsätter konungen i ett öppet bref valen att hållas på en viss dag för hela riket. Skola enstaka val (fyllnadsval) företagas, utgår kungörelse om valdagen från vederbörande minister (V. L. § 90).

Storbritannien och Irland.

I de egendomliga bestämmelser, som från äldsta tider gällt för sammansättningen af *Englands* folkrepresentation, hade genom en reformakt af år 1832 och en andra reformakt af år 1867, till hvilka båda lagar anslöto sig likartade lagar för Skottland och Irland, åtskilliga ändringar vidtagits, hvarigenom en del missförhållanden och oegentligheter i afseende å valkretsarna undanröjdes, aristokratiens dittills allena härskande inflytande på valen minskades samt genom utvidgning af rösträtten i städerna åt en del af den arbetande befolkningen inrymdes rätt att deltaga i valen till parlamentet. Den rätt, som sålunda tillades de arbetande klasserna i städerna, kunde naturligtvis i längden icke undanhållas motsvarande befolkning i grefskapen. Äfven i afseende å fördelningen af representanterna på de särskilda valkretsarna voro många smärre städer och andra orter gynnade framför grefskapen och de större städerna. Dessa förhållanden föranledde en tredje reform, uttryckt i två

¹⁾ Se bilagan I sid. 44.

särskilda lagar: »the representation of the people act» af år 1884 samt »the redistribution of seats act» af år 1885, hvilka nu gälla för valen till underhuset.

Genom sistnämnda lag hafva de tidigare oregelbundenheterna beträffande valkretsarna i det hela taget försvunnit. Enligt den ursprungliga valordningen hade i regel hvarje grefskap samt hvarje stad eller ort med egen representationsrätt att välja två representanter utan hänsyn till storlek och folkmängd. Genom de båda första valreformerna hade man sökt råda bot på de största missförhållandena genom att främtaga en stor mängd städer och orter deras representationsrätt, genom att inskränka antalet representanter för andra städer och orter från två till en samt genom att tillägga en del andra städer äfvensom grefskapen de sålunda vunna platserna. Den nuvarande indelningen åter är byggd på grundsatsen att en representant utses för hvarje antal af 50,000—54,000 invånare¹⁾. I sammanhang härmed hafva grefskap och större städer i allmänhet delats i särskilda valkretsar, hvilka hvar och en hafva att utse *en* enda representant. Detta system, the single seat system, är genomfördt i hela konungariket med undantag af Londons city och 23 städer samt universiteten i Oxford, Cambridge och Dublin²⁾, hvilka alla hvar för sig välja två representanter. Genom denna förändring förlorade öfver etthundra städer och orter den själfständiga valrätt, de förut innehaff.

Af de 670 medlemmar, hvaraf *underhuset* (House of Commons) nu består, komma 465 på England, 30 på Wales, 72 på Skottland och 103 på Irland. De 465 representanterna för England väljas: 234 i grefskapskretsar, 111 i städer med enmanskretsar, däraf 59 i London, 42 i städer med tvåmanskretsar, 74 i andra orter och 4 af universiteten i Oxford och Cambridge. Ehuru vid den nya fördelningen väsentlig hänsyn tagits till folkmängden, har man dock, särskildt beträffande städerna, icke alltför strängt fasthållit därvid, i det att t. ex. en del städer med föga mer än 15,000 invånare fått behålla sin själfständiga representationsrätt. Grefskapet York består nu af 26 valkretsar, grefskapet Lancashire af 23, staden Liverpool af 9 valkretsar, hvilka hvar och en utse en representant.

Likasom alltså öfver hufvud taget valkretsarna blifvit likformigt fördelade på hela riket, har äfven valrätten genom lagen af år 1884 erhållit ett enhetligare utseende, än förut var fallet. Denna utjämning afser ej blott förhållandet mellan städer och grefskap, utan äfven mellan de tre hufvuddelarna England, Skottland och Irland. En fullständigt ny reglering af valrätten, såsom i öfriga europeiska stater ägt rum, har dock ej skett i England, utan bestäm-

¹⁾ Englands (med Wales) befolkn. år 1901: 32,526,075 på en areal af 151,015 kv.-km. ell. 215 på 1 kv.-km.
 Skottlands » » » 4,472,000 » » » » 78,748 » » » 56 » »
 Irlands..... » » » 4,456,546 » » » » 83,792 » » » 53 » »

²⁾ Dessa universitet hafva af ålder bildat särskilda valkorporationer vid sidan af de vanliga kretsarna. — Universitetet i London väljer sedan år 1867 en representant.

melserna om valrätten återfinnas i ofvan nämnda och andra alltsedan år 1429 tillkomna lagar. Endast själfva hufvuddragen i dessa bestämmelser kunna här angifvas¹⁾.

Valrätt tillkommer: 1:o hvar och en, som under 12 månader varit innehafvare (occupier) af fastighet med en årlig afkastning af 10 £; 2:o alla personer, som besitta ett boningshus eller en del af ett boningshus såsom särskild bostad (householders, inhabitant occupiers), för så vidt huset eller husdelen är åsatt fattigskatt och denna är betald; 3:o alla, hvilka under 12 månader hyrt en och samma boningslägenhet eller i samma hus flera lägenheter mot en årlig hyra af 10 £ (så kallade lodgers). Men härförutom äro röstberättigade: 1:o *i grefskapen*: a) *i England*: »freeholders» (d. ä. innehafvare af besittningsrätt till fri jord, antingen ärftlig eller på lifstid²⁾; ungefär motsvarande frälsemän), hvilkas egendom afkastar 40 shillings³⁾ om året, förutsatt att besittningen är ärftlig eller på visst angifvet sätt förvärfvats; öfriga freeholders, »leaseholders» (innehafvare af viss tids besittningsrätt till jord) på minst 60 år och »copyholders» (innehafvare af jord, som är besvärad med vissa onera; motsvarande ungefär skattefrälse), hvilkas egendom årligen afkastar 5 £; slutligen leaseholders på minst 20 år, när egendomen lämnar en årlig afkomst af 50 £; b) *i Skottland*: ägare af jordegendom med en årlig afkomst af 5 £; leaseholders med en årlig afkomst af 10 £, därest the leasehold afser lifstid eller 57 år, och med en afkomst årligen af 50 £, om the leasehold gäller för minst 19 år; c) *i Irland*: freeholders, hvilkas egendom årligen afkastar 5 £; innehafvare af jordränta och lifstidsstädja till ett årligt värde af 20 £; leaseholders på 60 år, när egendomen årligen afkastar 10 £; leasehold på 14 år med en årlig afkastning af 20 £; 2:o *i städerna*: alla borgare (freemen), förutsatt att egenskapen af borgare före år 1832 medförde valrätt; och 3:o *i städer, som bilda särskilda grefskap*⁴⁾: freeholders, hvilkas egendom årligen afkastar 40 shillings.

Såsom allmänna förutsättningar för utöfvande af valrätt gälla sluttligen: manligt kön, ålder af 21 år och engelsk medborgarerätt. *Uteslutna* från valrätten äro: 1:o personer, hvilka under sista året före röstlängdens upprättande af allmänna medel njutit fattigvård; 2:o de, hvilka blifvit dömda för vissa brott; 3:o valförrättaren utom i de fall då han har att gifva utslagsröst (se sid. 9); 4:o personer, hvilka af en kandidat till en representantplats blifvit mot betalning använda såsom agenter för det ifrågavarande valet; 5:o i Skottland de tjänstemän i städer och grefskap, till hvilkas åliggande hörer att upprätta

¹⁾ *Anson*: Law and custom of the constitution, del I s. 99—112; jfr *Meyer*: Das parlam. Wahlrecht, s. 388 o. följ.

²⁾ I England anses konungen (kronan) såsom ägare af all jordegendom.

³⁾ Beloppet fastställdes år 1429.

⁴⁾ Dessu äro fyra: Bristol, Exeter, Norwich och Nottingham.

röstlängd; samt 6:0, på grund af sedvanerätt, pärer, med undantag af sådana irländska pärer, hvilka mottagit val till underhuset. I detta sammanhang torde böra anmärkas, att i England kandidaterna enligt lag (se bl. a. lag af den 13 augusti 1875) hafva att själfva bära alla kostnader för valet.

Rörande själfva valförfarandet hade den andra reformakten af år 1867 infört den bestämmelsen, att i valkretsar, i hvilka skulle väljas tre representanter, hvarje väljare skulle få rösta blott på två namn och att i Londons city, hvarest fyra representanter skulle väljas, blott finge röstas på tre namn. Denna anordning, hvarigenom åsyftades att åt *minoriteten* inom valkretsen tillförsäkra åtminstone en plats, har numera bortfallit, sedan genom lagändringen af år 1885 valkretsar med mer än två representanter ej vidare förekomma.

De allmänna valen till underhuset påbjudas af regeringen och hållas hvarjt sjunde år; om hållandet af öfriga val förordnar underhuset eller under parlamentets ferier talmannen å underhusets vägnar. Själfva valdagen utsättes af valförrättaren. Skriftliga förslag på kandidater till den eller de platser, som skola besättas, ingifvas till valförrättaren. Anmälningen härom skall vara underskrifven af två på valkretsens röstlängd upptagna väljare såsom förslagsställare samt af åtta andra väljare, som instämma i förslaget. Såvida efter förloppet af en timme efter den för valet utsatta tid icke förslagits flera än en kandidat (två kandidater i städer, som bilda valkrets för två representanter), förklarar valförrättaren den föreslagna kandidaten vald, men när flera kandidater äro föreslagna, skall valförrättaren utsätta skriftlig röstning att å viss senare dag äga rum. Vid denna röstning, som sker på flera ställen inom valkretsen, erhåller hvarje väljare en med officiell stämpel försedd röstsedel, upptagande de föreslagna kandidaternas namn i bokstafs-följd. I ett afskildt rum utmärker nu väljaren den kandidat (i städer, som utgöra en valkrets för två representanter, de båda kandidater), som han vill utse, genom att vid sidan af namnet (namnen) sätta ett kryss (×) med blyertspenna. Väljaren sammanviker därpå röstsedeln, uppvisar den officiella stämpeln å sedelns baksida samt nedlägger sedeln i en urna. Sedan röstningen afslutats, insändas valurnorna förseglade till valförrättaren, som verkställer röstsammanräkningen. Den eller de kandidater, som erhållit de flesta rösterna, äro valda. Om två eller flera kandidater fått lika många röster, äger valförrättaren, om han själf är uppförd i röstlängden, att afgifva sin röst för en af kandidaterna och således afgöra valet. (Redistrib. of seats act år 1885, jämförd med lag af den 18 juli 1872).

Från *valbarhet* till underhuset äro uteslutna: 1) de som ej fyllt 21 år, 2) utlänningar, som ej naturaliserats; 3) vissa ämbetsmän; 4) personer, hvilka af staten uppbära »pension», hvarunder dock ej inbegripes pension till civila

ämbetsmän och diplomater; 5) leverantörer till staten; 7) pärer med undantag af de irländska, som icke äro medlemmar af öfverhuset; 8) personer, som redan innehafva plats i underhuset; 9) personer, som äro i konkurs; 10) för vissa brott dömda personer.

Öfverhuset (House of Lords), som jämte underhuset bildar parlamentet, sammansättes uteslutande af myndiga prinsar af konungahuset, den engelska kyrkans högsta ämbetsmän (2 ärkebiskopar och 24 biskopar) samt engelska och brittiska pärer. Dessa senare intaga sina platser i allmänhet med ärfblig rätt efter uppnådd myndig ålder; dock finnas 44 valda pärer, »representative peers», däraf 16 skottska och 28 irländska.

Hvarken underhusets eller öfverhusets medlemmar njuta af staten något arfvode; i stället har det för arbetarnas representanter i underhuset blifvit bruk att dessa erhålla godtgörelse af sina väljare.

Nederländerna.

Konungariket *Nederländerna*¹⁾ hade år 1815 erhållit en författning, enligt hvilken folket skulle representeras af en riksförsamling, generalstaterna, delad på två kamrar. Denna representation uppfyllde likväl endast i ringa mån fordringarna på en folkets representation.

Först under inverkan af den franska februarirevolutionen erhöll Nederländerna den 3 november 1848 en författning, som åt folket tillerkände verkligt inflytande på statsärendenas skötsel. Enligt denna författning bestodo generalstaterna af två kamrar, af hvilka den ena valdes af provinsialstaterna och den andra framgick genom folkets direkta val. Om dessa val innehöll författningen endast några konstitutiva bestämmelser; öfriga valbestämmelser innefattades i en särskild vallag. Författningen af år 1848 har under år 1887 undergått betydliga ändringar, men dess hufvuddrag återfinnas ännu i den nuvarande grundlagen (grondwet) af den 30 november 1887. Valbestämmelserna, som ursprungligen inrymde en ganska inskränkt rösträtt, hafva efter de ändringar, som i senaste tid genom lagar af den 7 september 1896 och den 8 december 1900 vidtagits, betydligt utvidgat rösträtten, så att denna numera i verkligheten icke mycket skiljer sig från den allmänna rösträtten.

Enligt grundlagen (art. 81) är medlemmarnas antal i *andra kammaren*

¹ Nederländernas befolkning år 1901: 5,179,072 invånare på 33,000 kv.-kilom. eller 156 på 1 kv.-kilom.

fastställt till 100. De väljas för en tid af fyra år (art. 85). Såsom villkor för valrätt bestämmes i grundlagen en minimiålder af 23 år, och de fall an gifvas, när valrätt ej må utöfvas (art. 80). Allt annat, som angår valrätten, äfvensom indelningen i valkretsar och valsättet ordnas genom vallagen (kieswet).

Valrätt till andra kammaren tillkommer nu en hvar manlig, i riket bosatt nederländare, som är 25 år gammal och under nästföregående år varit påförd antingen grundskatt till belopp af en gulden eller skatt för inkomst af kapital eller arbete eller personlig skatt i en eller flera af de fem första skatteklasserna samt sist den 1 mars det ifrågavarande året guldit skatten. I fall någon ej är taxerad till hvad sålunda angifvits, fordras för valrätt ett af följande villkor: 1:o att man såsom hufvud för sin familj eller ensam person från den 1 augusti till den 31 januari bebott *antingen* ett förhyrdt bopningshus eller del af ett sådant, för hvilket verkliga hyresbeloppet, beräknadt för vecka, uppgått till ett för olika orter olika bestämdt belopp (från 0,80 till 2,50 gulden) eller ock två sådana hus eller husdelar efter hvarandra i en och samma kommun *eller* på grund af ägande-, nyttjande- eller hyresrätt ett och samma fartyg af minst 24 kub.-meters storlek eller 24,000 kilograms dräktighet; 2:o att man under 13 månader före den 31 januari varit hos högst två personer eller bolag eller offentliga eller enskilda företag efter hvarandra anställd eller såsom inneboende son biträdt sina föräldrar i deras yrke och i hvardera fallet njutit en årlig inkomst, äfvenledes olika för olika orter (från 275 till 550 gulden), eller att man den 1 februari är i åtnjutande af en pension eller lifränta å samma belopp; inkomst, pension och lifränta må sammanräknas; 3:o att man den 1 februari sedan ett års tid med fri dispositionsrätt äger minst 100 gulden, inskrifna i riksgäldshufvudböckerna, eller minst 50 gulden, insatta i postsparbanken eller vissa andra sparbanker; 4:o att man genomgått den för utöfvande af ett ämbete eller yrke lagligen föreskrifna pröfning (K. W. art. 1, 2). — *Uteslutna* från valrätt äro: 1:o de, som genom laga kraft vunnen dom äro beröfvade rätten att välja; 2:o de, hvilka undergå frihetsstraff eller äro häktade; 3:o de, hvilka genom domstols beslut icke äga att förfoga öfver sin egendom; samt 4:o de, som under loppet af ett år före röstlängdens fastställande njutit understöd af någon välgörande stiftelse eller af kommunen (ibm art. 3). Valrätten *hvilat* för de vid hären och flottan tjänstgörande under sergeants grad; hit räknas dock icke sådana frivilliga, som på grund af erlagd skatt eller hyra äro röstberättigade (ibm art. 5).

Valkretsindelningen är byggd på grundsatsen af *enmanskretsar*. Till en början bildade de fem största städerna tillsammans med dem närmast ligande landtkommuner valkretsar, hvilka hvar och en hade att utse flera representanter. Genom lagändringen år 1896 hafva dock dessa större valkretsar

delats, så att numera systemet med enmanskretsar är helt och hållet genomfördt. Amsterdam bildar 9 valkretsar, Rotterdam 5, Haag 3 och Utrecht 2 valkretsar. De öfriga städerna utgöra antingen en själfständig valkrets (Arnhem, Haarlem och Leiden) eller bilda i förening med närgränsande orter särskilda valkretsar (K. W. art. 127). Valkretsarna åter sönderdelas af inrikesministeriet efter vederbörandes hörande i röstdistrikt. I regel må ett röstdistrikt ej omfatta flera än 1,000 valmän. Kommuner eller delar af skilda kommuner må i intet fall sammanslås (art. 128).

Generalstaternas ordinarie sammanträden börja hvarje år den tredje tisdagen i september (G. W. art. 100). De allmänna valen till andra kammaren ske den första tisdagen i juni (K. W. art. 129). Om andra kammaren upplöses, sker nytt val inom 40 dagar efter upplösningen. Fyllnadsval hållas inom 30 dagar efter ledighetens inträffande å dag, som inrikesministeriet bestämmer (ibm art. 130, 131).

Förslag på kandidat till andra kammaren skall skriftligen enligt fastställt formulär afgifvas af minst 40 röstberättigade personer (K. W. art. 51). De inlämnade förslagen framläggas omedelbart till påseende samt offentliggöras snarast möjligt (art. 53). Alla föreslagna kandidater uppföras i alfabetisk ordning å en kandidatlista (art. 54). Från valkretsens hufvudort sändas uppgifter om de föreslagna kandidaterna till hvarje kommun inom valkretsen. Där varda dessa uppgifter på enahanda sätt, som i hufvudorten, framlagda och offentliggjorda (art. 55). Förslag på kandidater må inlämnas på själfva valdagen till borgmästaren i den kommun, som är valkretsens hufvudort, från kl. 9 f. m. till kl. 4 e. m. (art. 51). Så snart på valdagen tiden för inlämnandet af förslag är ute, avslutas kandidatlistan af borgmästaren i hufvudorten. Är då ingen kandidat upptagen på listan, måste ny valdag utsättas (art. 132, 140). Innehåller listan endast en kandidat, så förklaras denne vald till ledamot af kammaren. Äro däremot flera kandidater föreslagna, sker röstning om dessa inom 14 dagar efter valdagen (art. 133). Vid denna röstning kan ingen blifva vald med mindre han erhållit absolut majoritet. I annat fall sker inom 14 dagar därefter ny röstning mellan de två kandidater, som erhållit de flesta rösterna, eller, om till följd af lika rösttal flera kandidater kunna komma i fråga, dessa kandidater (art. 134). Vid den förnyade röstningen blifver den vald, som erhåller de flesta rösterna; vid lika rösttal anses den vald, som är äldst (art. 133). Dagarna för röstning och förnyad röstning till de allmänna valen bestämmas på förhand och äro desamma för hela riket (art. 131).

Fyllnadsval anställas då någon ej antager ett honom gifvet mandat eller då ett val upphäfves eller i följd af dödsfall eller andra dylika orsaker äfvensom då någon efter valet mottager ett aflönadt statsämbete (art. 130, 144).

Angående själfva röstningen finnes i vallagen utförliga bestämmelser. Minst tre dagar före tiden för röstningen mottager hvarje röstberättigad ett kallelsekort, som innehåller bland annat valmannens namn, hans nummer i röstlängden, det röstdistrikt, till hvilket han hörer, tid och ställe för röstningen samt i alfabetisk ordning de föreslagna kandidaternas namn (art. 55). Röstningen äger rum mellan kl. 8 f. m. och kl. 5 e. m. (art. 56). Ingen annan får därvid tillträde än den, som är berättigad till valet enligt röstlängden och uppvisar sitt kallelsekort (art. 74). Sedan valmannen aflämnat detta kort vid valbordet och hans namn där högt upplästs, mottager han en röstsedel, innehållande de föreslagna kandidaternas namn i alfabetisk ordning och på baksidan försedd med officiell stämpel (art. 75, 76, 72).

Röstsedlarna skola hafva följande utseende:

På framsidan:

Röstsedel.

Röstning }
Ny röstning } till val af en ledamot till generalstaternas andra kammare
i valkrets den (dag, månad, år).

Kandidater (i alfabetisk ordning).

För utmärkande på hvilken man röstar.	N a m n.	F ö r n a m n
		
		
		

På baksidan:

Föreskrift om stämpel.

Vid en skrifpulp, till hvilken tillträdet är synligt för såväl valstyrelsen som allmänheten men där den röstandes förehafvande är doldt, svärtar denne med blyerts den hvita pricken bredvid den kandidats namn, som han vill välja. Röstsedeln sammanviktes, och sedan valbyråns ordförande öfver-

tygat sig om att röstsedeln är behörigen stämplad på yttersidan, nedläggdes den af valmannen i valurnan (art. 69, 77).

Till ledamöter af andra kammaren kunna väljas endast manliga nederländare, som fyllt 30 år och äga att råda öfver sitt gods samt icke dömts förlustiga sin valrätt (K. W. art. 126; jfr. G. W. art. 84).

Första kammarens medlemmar, hilkas antal är i grundlagen (art. 82) fastställt till 50, väljas för en tid af nio år och afgå med en tredjedel hvar tredje år. De utses af provinsialstaterna, d. ä. styrelserna för de 11 provinser, hvilka tillsammans bilda det nuvarande riket. Valbara äro dels de högst beskattade, dels ock personer, hvilka bekläda eller beklädt vissa högre statsämbeten, samt borgmästarne i de större städerna och föreståndarne för de större handelskamrarna (G. W. art. 90; K. W. art. 99—125).

Båda kamrarnas medlemmar hafva att svära eller lofva trohet mot grundlagen (G. W. art. 87, 91).

Under det att andra kammarens medlemmar uppbära ett visst årligt arvode (G. W. art. 89), erhålla enligt lag af den 4 maj 1889 första kammarens medlemmar ersättning för dag. Båda kamrarnas medlemmar undfå därjämte godtgörelse för resekostnader.

Belgien.

Med Holland hade enligt Wiener-kongressens beslut de belgiska provinserna blifvit förenade till konungariket Nederländerna. Sedan emellertid under intryck af franska julirevolutionen dessa provinser lösryckt sig från föreningen, antogs den 7 februari 1831 af nationalkongressen i det belgiska folkets namn *konungariket Belgiens* konstitution. Denna erkänner väl en ärfllig konungamakt, men uttalar tydligt (i art. 25) folksuveränitetens grundsats. För valrättens utöfning stadgades då ännu en ganska betydlig census.

Af de revolutionära rörelserna år 1848 berördes Belgiens statsförfattning icke mycket. Såväl denna som vallagen bibehöllos i det hela taget oförändrade ända tills början af 1890-talet. Längre hade emellertid en stark sträfvan gjort sig gällande till utvidgning af rösträtten. Denna sträfvan växte under år 1893 till allvarliga arbetareoroligheter. Under det tryck, dessa utöfvade på representationen, samt i följd därpå att det visat sig omöjligt att vinna majoritet för en författningsändring på grundvalen af ett af regeringen framlagt rösträttsförslag, vann *den allmänna rösträtten* insteg i den belgiska

grundlagen. De nya författningsändringarna kungjordes den 7 september 1893. De särskilda valbestämmelser, som däraf blefvo en följd, innefattades i lagar af den 12 april och den 28 juni 1894. I dessa lagar hafva sedermera ändringar blifvit gjorda, särskildt genom lagen den 29 december 1899, som införde proportionellt valsätt.

Enligt grundlagen (constitution belge) och gällande valbestämmelser (code électoral) är valrätten, ehuru allmän, dock icke lika för alla. *En röst* tillkommer hvarje infödd eller naturaliserad belgier, som fyllt 25 år och sedan minst ett år tillbaka varit bosatt i samma kommun. *Ytterligare en röst* tillkommer den, som 1:o antingen fyllt 35 år, är gift, eller änkring med afkomling i äkta led, samt betalar till staten minst fem francs i personlig skatt för hyressumma, dörrar och fönster samt lösöre i bostäder och hus, förutsatt att han icke på grund af sitt yrke är befriad från personlig skatt, 2:o eller är 25 år gammal och äger fastighet till värde af minst 2,000 francs eller upp- bär en årlig ränta af minst 100 francs af belgiska statspapper eller allmänna spar- och pensionskassan. *Ännu en röst*, således inalles tre röster, hafva de personer, hvilka fyllt 25 år och antingen kunna förete bevis om vissa högre kunskaper, eller innehafva eller innehaft vissa ämbeten och tjänster (C. B. art. 47; C. E. art. 1—6). Varaktiga eller öfvergående hinder för valrättens utöfning utgöra vissa i vallagen (art. 20—23) uppräknade omständigheter, såsom brott, icke fullgörande af värnplikt, konkurs, intagande på fattig- asyl m. m. Röstningen är i Belgien *obligatorisk* för hvarje valberättigad (C. B. art. 48), och den, som utan att kunna visa laga förfall uraktlåter att rösta, gör sig förfallen till straff (C. E. art. 220—223).

Den belgiska representationen består af två kammare, *representantkam- maren* och *senaten*. Den förra bildas genom direkta val. Vallagen bestämmer antalet ledamöter i representantkammaren (representanter, deputerade) efter folkmängdens storlek så, att detta antal ej öfverstiger förhållandet af en deputerad på 40,000 invånare¹⁾ (C. B. art. 49). Valen till representantkammaren gälla för fyra år; halfva antalet deputerade afgå hvar annat år enligt den ordning, som i vallagen är bestämd (C. B. art. 51; C. E. art. 250, 251).

Senatens medlemmar utses till en del genom val af samma väljare, hvilka utse deputerade (C. B. art. 53). Dock har vallagen i kraft af den befogenhet, som författningen gifvit lagen, stadgat en ålder af 30 år för rätt att välja till senator (C. E. art. 1). De senatorer, som väljas på detta sätt, skola vara hälften så många, som medlemmarna i representantkammaren. Den andra delen senatorer utses af provinsstyrelserna så, att för en provins med mindre än 500,000 invånare väljas 2, för en provins, som har mellan

¹⁾ Belgiens befolkning år 1900: 6,693,810 invånare på en areal af 29,456 kv.-kilometer, eller 227 på 1 kv.-kilometer.

500,000 och en million invånare, väljas 3 och för provinser med mera än en million invånare väljas 4 senatorer. Medlemmarna i senaten väljas för åtta år; hälften afgår hvarjt fjärde år i den ordning, vallagen bestämmer.

För valen till såväl representantkammaren som senaten sker för hvarje provins indelning i valkretsar, enligt bestämmelser i vallagen. Denna valkretsindelning försiggår efter de hvarjt 10:e år förekommande folkräkningarna. Antalet deputerade, som år 1892 enligt den då utfärdade vallagen utgjorde 152, har enligt den genom lagen den 18 april 1902 verkställda nya indelningen vuxit till 166. Af de nio provinser, hvaraf Belgien består, väljer genom folkvalen provinsen Anvers 20 representanter i tre valkretsar och 10¹⁾ senatorer i två valkretsar, Brabant 31 representanter i tre valkretsar och 16 senatorer likaledes i tre valkretsar, Vest-Flandern 20 representanter i fem valkretsar och 10 senatorer i fyra valkretsar, Ost-Flandern 26 representanter i fem valkretsar och 13 senatorer i tre valkretsar, Hainaut 28 representanter i fem valkretsar och 14 senatorer i tre valkretsar, Liège 21 representanter och 10 senatorer i tre gemensamma valkretsar, Limbourg 6 representanter i två valkretsar och 3 senatorer i en valkrets, Luxembourg 5 representanter i två valkretsar och 3 senatorer i en valkrets och Namur 9 representanter i två valkretsar och 4 senatorer i en valkrets.

Antalet valkretsar för val af 166 representanter är således 30; för val af 83 senatorer finnas 21 valkretsar. Somliga af dessa valkretsar bildas af ett enda arrondissement; i andra fall äro två eller flera arrondissement förenade till en valkrets (jfr C. E. art. 136). Af kretsarna väljer t. ex. en (Bruxelles) 21 representanter och 11 senatorer; en annan (Neufchâteau-Virton) blott 2 representanter och i förening med tre andra arrondissement 3 senatorer. Kretsarna åter uppdelas i valafdelningar (cantons électoraux). Röstningen sker i kommunen eller i förenade smärre kommuner. Därest antalet väljare i kommunen eller de förenade kommunerna öfverstiger 400, eller antalet af deras röster öfverstiger 600, delas de i valsektioner (sections de vote). Denna delning verkställas af arrondissementets styresman i förening med arrondissementets kommunalförvaltningar (bourgmestre et échevins). (C. E. art. 139, 140).

De allmänna valen ske på viss i vallagen utsatt dag (C. E. art. 153). I händelse en eller båda kamrarna upplösts, likasom när en plats blir ledig och ingen suppleant finnes att fylla den ledigblifna platsen, hålles nytt val inom 40 dagar efter upplösningen eller ledighetens inträffande. Dagen utsättes genom kungl. förordning, och därom underrättas de valberättigade genom kungörelse och särskilda kallelsebref (C. E. art. 154, 155).

¹⁾ I detta och följande antal senatorer äro ej de inbegripna, som väljas af provinsråden. De af dessa valda voro år 1892 till antalet 26.

Valen, på sätt de förrättades enligt vallagen af år 1894, voro vanliga majoritetsval. Genom den ändring häri, som kungjordes genom lagen den 29 december 1899, har, såsom nämnts, i stället införts *proportionellt valsätt*.

Själftva valförfarandet är enligt det senare valsättet i hufvudsak det-samma som förut. Minst fjorton dagar före valet inlämnas till valförrättaren listor, upptagande namnen å de föreslagna kandidaterna i den ordning, hvori förslagsställarne önska se dem valda (art. 163, 254). Det är äfven tillåtet att på dessa listor upptaga suppleanter till visst antal (art. 254). Ingen lista får innehålla större antal kandidater, än som skall väljas. I händelse val till senaten skall ske samtidigt med val till representantkammaren, skola listorna vara fullständigt skilda från hvarandra (art. 164). Hvarje förslag skall vara undertecknad af minst 100 behöriga väljare. Ingen kan uppföras såsom ordinarie kandidat på mer än en lista vid samma val. Däremot är det tillåtet att på en lista upptaga samma namn både såsom hufvudkandidat och suppleant, och likaså kan man samtidigt vara hufvudkandidat till en kammare och suppleantkandidat till en annan (art. 256). Kandidaterna tillkännagifva skriftligen, om de vilja antaga kandidaturen. Efter listornas mottagande kungör valförrättaren namnen på de kandidater, å hvilka med giltig verkan kan röstas, med utsättande af deras yrke och hemvist (art. 167). Han låter vidare trycka valsedlar, upptagande i alldeles samma ordning som kungörelserna de olika listorna med deras kandidater och suppleanter (art. 169). Endast tryckta, officiellt stämplade valsedlar få användas. Valsedlarnas utseende är fastställt genom formulär, hvaraf omstående utgör en förminskad afbildning (se nästa sida). Om väljaren vill rösta på en listas kandidater och suppleanter i den ordning, hvori de föreslagits, svärta han med en blyertspenna den hvita pricken öfverst på listan. Vill han afvika från den ordning, i hvilken kandidaterna äro upptagna, utmärker han detta genom att svärta den hvita pricken bredvid det namn, som han vill sätta främst. På samma sätt, om han vill ändra ordningen på en listas suppleanter. Gillar han åter icke ordningen mellan vare sig kandidaterna eller suppleanterna, utmärker han namnet på en kandidat och en suppleant på en och samma lista. Ingen får på samma valsedel afgifva mer än en röst för kandidatval och en röst för suppleantval (art. 259). Det är ej heller tillåtet att rösta för en hufvudkandidat på en lista och för en suppleant på en annan lista (art. 261).

Vid röstningen tillgår så, att väljaren vid valbordet uppvisar sitt kallelse-bref, som innehåller bland annat huru många röster honom tillkommer enligt röstlängden (art. 155). Han erhåller därpå en, två eller tre röstsedlar, allt efter antalet af sina röster. I händelse val till senaten sker samtidigt, erhåller väljaren, om han är berättigad att välja senator, äfven lika många

Arrondissementet

Val af . . . representanter.

Val af . . . senatorer.

Den 19 .

1	2	3	4
Vertbois.	Maenhout.	Collin.	Nicolas.
Dabois.	Ducange.	Delval, Jean.	
Amman.	Hermand.	Eyterelst.	
	Jacques.	Mabille.	Delval, Pierre.
	Linsack.	Nelson.	SUPLÉANT :
	Delcampo.	Nick.	Van Loy.
	Niemand.	Pepin.	
	SUPLÉANTS :	Geirts.	
	Xheffer.	SUPLÉANT :	Dalton.
	Tilquin.	Varmon.	SUPLÉANT :
	Van Diest.		Hommen.
	Robin.		

röstsedlar att användas till senatsvalet. Dessa senare sedlar äro tryckta på färgadt papper (art. 169). Vid ett afsides beläget bord i vallokalen utmärker väljaren, på sätt ofvan är nämndt, huru han röstar. Efter att hafva sammanviktit röstsedeln eller röstsedlarna så, att den officiella stämpeln är synlig på baksidan, återvänder han till valbordet, får där sitt kallelsebref afstämpladt och nedlägger sedeln eller sedlarna i valurnan för deputeradevalet och, om samtidigt väljes till senaten, i valurnan för senatsvalet (art. 174).

Alla giltiga röster, som äro afgifna för en lista, kommer denna lista till godo, äfven om röster äro afgifna blott för ett namn på listan. Antalet valsedlar för denna lista visar således listans röstsumma. De röster, som äro afgifna för en ensamt uppställd kandidat, räknas såsom röster för en särskild lista (art. 262). Fördelningen af platserna mellan de olika listorna sker efter *D'Hondts regel* (art. 263). För att bestämma hvilka personer på en lista skola besätta de platser, som tillkomma samma lista, tillämpas en särskild fördelningsregel, (mode dévolutif), enligt hvilken den ordning, i hvilken kandidaterna uppförts på listan, är af hufvudsaklig betydelse för platsfördelningen (art. 265).

Om en segrande lista upptager namn på *suppleanter*, äro, i mån af tillgång på suppleantnamn, lika många suppleanter, som listan fått tillsätta ordinarie medlemmar, valda på samma lista. Ordningen mellan suppleanterna på samma lista bestämmes af valförrättaren enligt en fördelningsregel, motsvarande den, som gäller för bestämmande af ordningen mellan de ordinarie medlemmarna (art. 266).

För *valbarhet* till senaten fordras en ålder af minst 40 år. De senatorer, som väljas genom de direkta folkvalen, skola därjämte för att vara valbara besitta jordegendom till visst värde eller till staten betala visst belopp i direkt skatt (C. B. art. 56). Beträffande de senatorer, som väljas af provinsstyrelserna, gäller däremot icke sistnämnda census (C. B. art. 56 bis). För att kunna väljas till ledamot af representantkammaren fordras att hafva fyllt 25 år (C. B. art. 50). I öfrigt gälla för båda kamrarna i afseende å valbarhet såsom villkor 1:o att vara belgier till födsel eller genom naturalisation, 2:o att åtnjuta borgerliga och politiska rättigheter samt 3:o att vara bosatt i Belgien.

Arfvode tilldelas i Belgien blott ledamöterna af representantkammaren, ej senatorerna (C. B. art. 52, 57).

Frankrike.

I *Frankrike* hade februarirevolutionen år 1848 åter infört den republikanska styrelseformen. Rösträtten blef *allmän* och *direkt*, och valen till den lagstiftande nationalförsamlingen skedde genom listval (scrutin de liste) så, att alla representanter från ett departement utsågos genom en enda valhandling. Den allmänna rösträtten bestod äfven efter det Napoleon III återupprättat den franska kejsarevärdigheten; dock skulle, enligt författningen af den 14 januari 1852, valen till folkrepresentationen, den så kallade lagstiftande kåren, nu ske, icke genom listval, utan i enmanskretsar (scrutin uninominal eller individuel). Dessa senare bestämmelser bibehöllos äfven sedan republiken år 1870 änyo blifvit proklamerad.

Enligt Frankrikes nu gällande författning af den 25 februari 1875 (loi constitutionnelle) utöfvas lagstiftande makten af *senaten* och *deputeradekammaren*. Om den senare innehåller författningen endast att den bildas på grund af den allmänna rösträtten enligt de bestämmelser, som äro gifna i vallagen. Dessa bestämmelser återfinnas i lag af den 30 november 1875 (loi organique), men bestämmelserna hafva genom senare lagar undergått ändring i åtskilliga hänseenden, särskildt beträffande frågan om listval eller enmansval. I detta hänseende stadgade lagen den 30 november 1875 i art. 14 le scrutin uninominal. Genom lag den 16 juni 1885 återinfördes le scrutin de liste, i det att hvarje departement skulle bilda en enda valkrets, men redan den 13 februari 1889 blefvo listvalen afskaffade, så att valen till deputeradekammaren numera för hela Frankrike äga rum i *enmanskretsar*.

Antalet medlemmar i deputeradekammaren är 591, däraf för Belfort, Algérie och kolonierna 17. Af det antal, som kommer på moderlandet, eller 574, väljes i regel en medlem för hvarje arrondissement, och arrondissement, hvilkas invånareantal öfverstiger 100,000, delas i särskilda valkretsar ¹⁾. Det folkrikaste departementet (Seine) väljer ej mindre än 50 representanter, däraf i Paris 40.

Valrätt tillkommer hvarje fransman ²⁾, hvilken fyllt 21 år och åtnjuter borgerliga och politiska rättigheter. För att någon skall kunna såsom röst-

¹⁾ Frankrikes befolkning år 1901: 38,982,356 invånare på 536,882 kv.-kilom. eller 72 på 1 kv.-kilom.

²⁾ Utländing, som förvärfvat infödingsrätt i Frankrike, är i allmänhet ej valbar till någon af representationens kamrar förrän tio år förflutit från det infödingsrätten förvärfvades (Loi den 26 juni 1889).

berättigad uppföras å röstlängden fordras dock bland annat att han varit bosatt i kommunen minst sex månader (Loi den 5 april 1884 art. 14). Som emellertid röstlängden upprättas under tiden mellan den 1 januari och den 31 mars samt gäller från sistnämnda dag och till den 31 mars påföljande år, (Décret regl. den 2 februari 1852 art. 1—8), tillkommer valrätt i verkligheten blott dem, som före den 31 mars varit boende sex månader i kommunen. I röstlängden uppföras icke personer, som blifvit antingen dömda till vissa straff eller vissa angifna brott eller fällda för lösdrifveri eller bettleri, ej heller dem, som äro omyndiga förklarade eller i konkurs (Décret organique af den 2 februari 1852 art. 15 och 16). Militärer och deras vederlikar i aktiv tjänst få deltaga i valet endast för så vidt de vid valtillfället hafva fullständig frihet att välja uppehållsort, äro försatta ur tjänstgöring eller åtnjuta en längre tids permission (Loi org. den 30 november 1875 art. 2).

Medlemmarna af deputeradekammaren väljas för fyra år; kammaren förnyas hvarje gång helt och hållet. En gemensam valdag för hela riket utsettes genom dekret af den utöfvande makten (republikens president), såvidt möjligt å en sön- eller helgdag. De allmänna valen skola alltid äga rum inom de närmaste sextio dagarna före de äldre mandatens utlöpande (Loi den 16 juni 1885). Röstningen, som är sluten, får icke räcka öfver en dag (Loi org. art. 4 och 5). För att någon vid första röstningen skall blifva vald fordras att han erhållit antingen absolut majoritet eller ock så stort antal röster, som motsvarar $\frac{1}{4}$ af de på röstlängden upptagna valmännens antal. Blifver ingen vald första gången, hålles omval å andra söndagen efter det utgången af den första omröstningen blifvit kungjord. Vid den andra röstningen är enkel röstöfvervikt tillräcklig för att afgöra valet. Vid lika rösttal är den vald, som är äldst (Loi den 16 juni 1885 art. 4, 5; loi org. art 4). I följd af lagen den 17 juli 1889, som stadgar att ingen må vara kandidat till deputerad i mer än en valkrets, är numera uteslutet att någon kan blifva vald till deputerad i flera valkretsar.

Valbar till deputeradekammaren är i allmänhet hvarje valberättigad, som uppnått 25 år (Loi org. art. 6). Uteslutna från valbarhet äro dock — utom medlemmarna af de familjer, som hafva regerat i Frankrike — militärer i aktiv tjänst (ibm art. 7) samt personer, hvilka icke fullgjort värnpliktslagens föreskrifter (Loi den 20 juli 1895 art. 1). Härförutom gäller, med vissa undantag, att utöfvandet af ett offentligt, af staten aflönadt ämbete icke kan förenas med uppdrag att vara deputerad, hvadan i regeln hvarje ämbete, hvilkets innehafvare mottagit val till deputeradekammaren, skall uppehållas af vikarie till dess att representantuppdraget upphört. Omvänt upphör i allmänhet äfven hvarje deputerad, som mottager ett offentligt aflönadt ämbete, att vara medlem af kammaren, men han kan omväljas, därest det ifråga-

varande ämbetet eljest är förenligt med uppdraget att vara deputerad (Loi org. art. 8—12).

Senaten består af 300 medlemmar, som hädanefter skola väljas i departementen och kolonierna till det antal för hvarje, som är bestämdt i lag af den 9 december 1884. Enligt de bestämmelser, som tidigare gällde (Loi constit. den 24 februari 1875), utsågos 75 af senatens medlemmar på lifstid. De sålunda valda skola emellertid äfven efter nya lagen behålla sina mandat under hela den tid, för hvilken de valts (art. 1). Inom hvarje departement utses det bestämda antalet senatsmedlemmar af en valförsamling, sammansatt af 1:o de deputerade, 2:o medlemmarna af departementsrådet (conseillers généraux), 3:o medlemmarna af arrondissementensråden (conseillers d'arrondissement) samt 4:o valmän, utsedda af hvarje kommunalstyrelse bland kommunens röstberättigade, till visst antal i förhållande till kommunens storlek. När inom ett departement mer än en medlem till senaten skall väljas, sker det genom listval. Valens utgång bestämmes af enahanda villkor, som gälla i fråga om val af deputerade; dock att det hålles två omröstningar, innan vid den tredje röstningen enkel majoritet får bestämma utgången. Senatens medlemmar väljas för nio år och förnyas hvart tredje år i bestämd ordning. De erhålla samma arfvode, som tillkommer medlemmarna af deputeradekammaren (Loi d. 9 december 1884 art. 6, 7; loi org. den 2 augusti 1875 art. 15, 26).

Ingen kan blifva medlem af senaten med mindre han är fransman, minst 40 år gammal, fullgjort värnpliktslagens föreskrifter samt åtnjuter borgerliga och politiska rättigheter. Uteslutna från valbarhet äro dock medlemmarna af de familjer, som regerat i Frankrike, äfvensom, med vissa undantag, personer vid arméén och flottan (Loi d. 9 december 1884 art. 4, 5).

Med senatens samtycke kan republikens president upplösa *deputeradekammaren* före utgången af den bestämda fyraårsperioden. I sådant fall hållas de nya valen inom loppet af två månader därefter, och den nyvalda kammaren sammanträder inom tio dagar efter det valen afslutats (Loi constit. art. 5). Blifver åter i deputeradekammaren en plats ledig genom dödsfall, afsägelse eller af annan orsak, skall fyllnadsval äga rum inom tre månader därefter (Loi org. art. 16).

Tyska riket.

I syfte att ombilda det »tyska förbundet» till en förbundsstat hade nationalförsamlingen i Frankfurt antagit en riksförfattning och en vallag för det tyska riket, den senare kungjord den 12 april 1849. Det åsyftade målet

kunde emellertid då ej vinnas. Genom freden i Prag 1866 upplöstes det »tyska förbundet». Det efterföljdes af en verkligt enhetlig sammanslutning: det »nordtyska förbundet», hvars författning utfärdades den 25 juni 1867. Sedan efter utbrottet af fransk-tyska kriget år 1870 äfven de sydtyska staterna: Baden, Hessen, Bayern och Württemberg inträdt i detta förbund, och det sålunda utvidgade förbundet under benämning *det tyska riket* återställt den tyska kejsarevärdigheten, sammanfattades de på olika tider tillkomna bestämmelserna rörande riksförfattningen i nu gällande: »Verfassung des Deutschen Reiches», utfärdad den 16 april 1871.

Den lagstiftning, som i öfverensstämmelse med denna författning kommer till stånd, gäller framför de särskilda förbundsstaternas lagar. Rikslagstiftningen utöfvas af *förbundsrådet* och *riksdagen*. Lagarna tillkomma genom sammanstående beslut af båda församlingarna (R. Verf. art. 5).

Förbundsrådet består af representanter för förbundets medlemmar (regeringar), af hvilka en hvar äger ett visst antal röster, Preussen 17, Bayern 6, Sachsen och Württemberg hvardera 4, Baden och Hessen hvardera 3, Mecklenburg-Schwerin och Braunschweig hvardera 2, och en hvar af de sjutton öfriga 1 röst (R. Verf. art. 6).

Antalet medlemmar i *riksdagen* utgör 397 (R. Verf. art. 20; R. G. den 25 juni 1873 § 3), af hvilka ett visst antal tillkommer en hvar af de särskilda förbundsstaterna. Oberoende af de bestämmelser, som gälla för sammansättningen af de olika staternas representationer, framgår riksdagen ur *allmänna* och *direkta* val (R. Verf. art. 20). Sitt rolfäste har denna allmänna rösträtt i 1849 års vallag; dess införande i den tyska riksförfattningen blef närmast af denna orsak en politisk nödvändighet.

Enligt den för det nordtyska förbundet utfärdade, men sedermera såsom rikslag erkända vallagen af den 31 maj 1869 väljes i hvarje förbundsstat en representant i medeltal för 100,000 invånare af den befolkningssiffra, som låg till grund för valen till 1867 års riksdag. En ökning af antalet representanter såsom följd af växande befolkning kan emellertid fastställas genom lag (art. 5). Representanterna väljas hvar för sig i *en* valkrets. Valkretsarna delas i smärre distrikt, hvilka såvidt möjligt är böra sammanfalla med kommunerna (art. 6). Dock kunna smärre kommuner förenas med angränsande kommuner till ett valdistrikt, likasom stora kommuner kunna delas i flera valdistrikt. Intet distrikt må omfalta flera än 3500 invånare enligt sista allmänna folkräkning¹⁾ (Valreglementet af den 28 maj 1870 § 7).

Valrätt tillkommer hvarje tysk man, som fyllt 25 år, i den förbundsstat, hvarest han är bosatt (W. G. § 1). Uteslutna från deltagande i valen äro

¹⁾ Tyska rikets befolkning år 1900: 56,367,178 invånare på 540,742 kv.-kilom. eller 104 på 1 kv.-kilom.

de, hvilka 1:o stå under förmynderskap; 2:o äro försatta i konkurs; 3:o njuta eller under sista året före valet njutit fattigvård; 4:o sakna medborgerligt förtroende. Är någon förlustig medborgerligt förtroende på grund af politiska förbrytelser, inträder valrätten ånyo så snart det straff är utståndet, som jämte nämnda straffpåföljd blef honom ådömdt, eller när straffet genom benådning efterskänkes (3 §). Valrätten *hvilat* för dem, som höra till befälet eller gemenskapen vid hären och flottan, så länge de stå under fanorna (2 §).

Medlemmarna af riksdagen väljas för en tid af 5 år (R. G. den 19 mars 1888 ang. ändring i R. Verf. art. 24). De allmänna valen företagas för hela riket på den dag, förbundspresidiet (kejsaren) utsätter. För upplösning af riksdagen under valperioden fordras förbundsrådets beslut och kejsarens samtycke. I händelse af riksdagens upplösning skola nya val utsättas att äga rum inom 60 dagar och riksdagen sammankallas inom 90 dagar efter upplösningen (R. Verf. art. 24, 25). När fyllnadsval skall äga rum, föranstaltar vederbörande myndighet om det nya valet (Regl. § 34).

Genom den ändring af valreglementet, som den 28 april 1903 kungjorts, hafva i fråga om röstningen meddelats åtskilliga föreskrifter till valhemlighetens bevarande. Sedan röstningen, som försiggår med slutna sedlar, förklarats avslutad, vidtager i hvarje valdistrikt röstsammanräkningen, däröfver protokoll föres. Dessa insändas till den för valkretsen utsedde valförrättaren, som med biträde af tillkallade kontrollanter sammanräknar de slutliga röst-siffrorna och kungör valresultatet (Regl. §§ 17, 22, 25—27). Detta afgöres genom absolut öfvervikt af samtliga i valkretsen afgifna röster. Erhålles icke sådan röstöfvervikt, sker omval mellan de två kandidater, som erhållit de flesta rösterna. I händelse af lika rösttal skiljer lotten (R. W. G. § 12). Omvalet utsättes af valförrättaren och må ej uppskjutas längre än 14 dagar (W. Regl. § 29).

Valbar till riksdagen är en hvar, som äger rösträtt och sedan ett år tillbaka tillhör en tysk förbundsstat.

Enligt riksförfattningen (art. 32) må riksdagens medlemmar såsom sådana ej uppbära någon ersättning. Dock hafva de sedermera tillagts fria resor på de tyska järnbanorna från hemorten till riksdagsorten.

Preussen.

I *Preussen* bibehöllo sig den absoluta monarkien och ståndsrepresentationen ända till år 1848. Den nämnda år till Berlin sammankallade förenade landtdagen hade i april antagit en vallag, hvilken till grund för valen till den

preussiska nationalförsamlingen lade den *allmänna rösträtten* och *indirekta* val. Den 5 december 1848, samtidigt med att konungen upplöste nationalförsamlingen, gaf han Preussen dess konstitution, den s. k. oktrojerade författningsurkunden. Sedan emellertid år 1849 andra kammaren ånyo blifvit af konungen upplöst, utfärdades den 30 maj samma år såväl ett påbud om anställande af nya val som ock en förordning, hvars bestämmelser skulle gälla för de nya valen till andra kammaren. Denna förordning bibehöll väl den allmänna rösträtten och det indirekta valsättet, men *indelade de röstberättigade med hänsyn till deras skatteförmåga i tre klasser*, af hvilka en hvar hade att välja en tredjedel af valmännen, och därjämte stadgades att röstningen, som förut skett hemligt, skulle vara *öppen*. Efter det dessa bestämmelser erhållit kamrarnas gillande, och själfva författningsurkunden undergått en i 1848 års författning utlofvad revision, utfärdade konungen nu gällande författning af den 31 januari 1850. En mängd senare lagar hafva dock upphäft denna författning i viktiga delar, särskildt i fråga om representationens sammansättning, och äfven valförordningen af den 30 maj 1849 har undergått förändringar. Dessa senare, viktiga genom lagar af den 24 juni 1891 och den 29 juni 1893, hafva dock föranledts af förändringar i skattelagstiftningen och endast jämkat de grundsatser i afseende å valen, som år 1849 stadgades.

Den lagstiftande makten utöfvas af konungen och landtdagens båda kamrar i förening. *Andra kammaren*, »das Haus der Abgeordneten», består af 433 medlemmar. Valkretsarna med sina valställen och det antal medlemmar, som i hvarje krets skall väljas, äro fastställda genom särskild lag af den 27 juni 1860 och ytterligare tillkomna lagar för de områden, som efter år 1860 införlifvats med Preussen. Valkretsarna åter uppdelas i urvalkretsar. För hvarje fulla tal af 250 inbyggare enligt sista folkräkning¹⁾ väljes en elektor. Landtråden eller, i särskildt fall, de kommunala förvaltningsmyndigheterna hafva att för hvarje femårs period i sammanhang med föranstaltande om röstlängdernas upprättande fastställa urvalkretsarna och det antal elektor, som tillfaller hvarje sådan krets. Urvalkretsarna ordnas så, att antalet elektor för hvarje krets är, såvidt möjligt, jämnt delbart med 3 och att högsta antalet elektor i hvar och en är 6. Ingen urvalkrets må således omfatta färre än 750 eller flera än 1,749 invånare (Valförordn. §§ 4—7; valregl. den 18 september 1893 §§ 1, 2).

Hvarje själfständig²⁾ preussare, som fyllt 24 år och åtnjuter medborgerligt förtroende, är i den kommun, hvarest han sedan sex månader bor eller

¹⁾ Preussens folkmängd år 1900: 34,472,509 invånare på 348,658 kv.-kilom. eller 99 på 1 kv.-kilom.

²⁾ Om betydelsen af detta ord hafva meningarna varit mycket delade. Enligt nu vedertagen tolkning afses med osjälfständiga sådana personer, hvilka äro vansinniga eller omyndigförklarade, häktade, i fängelse eller i konkurs, men däremot icke tjänstefolk, hemmavarande söner eller andra, som sakna eget hushåll.

uppehåller sig, *röstberättigad* urväljare, såvida han ej åtnjuter fattigvård (Valförordn. § 8).

Dessa urväljare indelas i förhållande till de på dem hvilande direkta stats-, kommunal-, krets-, distrikts- och provinsskatter i tre afdelningar eller klasser, så att på hvarje afdelning faller $\frac{1}{3}$ af hela skattebeloppet. Detta belopp beräknas numera för hvarje särskild urvalkrets (Lag den 29 juni 1893). Den första afdelningen består af de urväljare, som utgöra de största skatterna intill $\frac{1}{3}$ af del hela; den andra afdelningen af dem, som därefter hafva de största skattebeloppen intill den andra tredjedelen, och den sista afdelningen af de minst beskattade äfvensom af dem, hvilka öfver hufvud icke betala någon direkt skatt. I följd af den skattereform, som år 1891 infördes och enligt hvilken skattskyldigheten började först med en inkomst af 900 mark, är numera stadgad att för hvarje person, som icke till staten betalar inkomstskatt, skall *beräknas* ett belopp af 3 mark (Lag den 29 juni 1893 § 1). Anledningen härtill är att man förutsåg att, om ej ett sådant fingeradt skattebelopp upptoges, en förskjutning mellan de tre afdelningarna skulle inträffa, särskildt så att en mängd urväljare, som före nya skattelagen valde inom den andra afdelningen, skulle komma att tillhöra den tredje. De urväljare, som icke betala skatt, välja alltid i tredje afdelningen. Hvarje afdelning väljer en tredjedel af de elektorerna, som komma på hvarje urvalkrets.

Samtliga urväljare sammankallas till viss dag och timme. I valförsamlingen må hvarken någon diskussion äga rum eller något beslut fattas (Valförordn. § 22). Den tredje afdelningen väljer först, den första sist. Namnen uppropas i den ordning, hvori de uppförts i afdelningslängden. Den uppropade framträder till valbordet och nämner tydligt namnet på den eller dem, åt hvilka han vill gifva sin röst. Det röstas på lika många namn, som valet afser elektorerna (Regl. §§ 10, 14, 15). Elektorerna utses inom hvarje afdelning bland *urvalkretsens* röstberättigade urväljare (Valförordn. § 18). Valet afgöres genom absolut majoritet. Vinnes ej sådan röstöfvervikt vid den första röstningen eller vid en därpå följande andra röstning, företages val mellan visst antal af dem, som erhållit de flesta rösterna. Äro rösttalen i första röstningen alldeles lika för två eller, om valet afser två elektorerna, för fyra personer, sker äfven omval (Regl. § 17). Med undantag för den händelse att andra kammaren upplöses, varar elektorernas befogenhet under hela valperioden, d. v. s. fem år (Valförordn. § 18).

Urvalsprotokollen insändas till den för valkretsens utnämnde valförrättaren. Denne sammankallar elektorerna till val af ledamöter till andra kammaren. Hvarje ledamot väljes för sig. Röstningen sker på samma sätt, som vid elektorsvalet, d. v. s. *muntligt*. Absolut majoritet erfordras för att blifva

vald, och om sådan ej erhålles, sker ny röstning efter vissa bestämda grunder (Regl. §§ 24—28).

Valbar är hvarje preussare, som uppnått sitt 30 lefnadsår, åtnjuter medborgerligt förtroende och sedan ett år tillhör den preussiska staten (Valförordn. § 29).

Första kammaren, »das Herrenhaus», bildas uteslutande genom en yttring af konungens maktbefogenhet (Lag af den 7 maj 1853, som upphäft art. 65—68 i författningsurkunden). Medlemmarna utgöras dels af prinsar af det kungl. huset, dels af medlemmar, som med ärftlig, af konungen förlänad rätt där intaga sina platser, dels ock af personer, hvilkas ämbete berättigar till medlemskap i kammaren eller som konungen antingen själfmant eller efter åtskilliga korporationers eller institutioners förslag utnämner på lifstid¹⁾ (Förordn. den 12 oktober 1854). Medlemmarna af första kammaren åtnjuta i motsats till andra kammarens ledamöter, hvilka erhålla dagtraktamente och ersättning för resekostnad, intet arfvode.

Båda kamrarna skola regelbundet af konungen sammankallas för tiden från början af november månad hvarje år till midten af påföljande januari månad och i öfrigt så ofta omständigheterna det fordra. Endast andra kammaren kan numera upplösas; sker det, ajourneras första kammaren (Verf. art. 76, 77; jfr lag den 7 maj 1853). Tiden för de allmänna valens hållande beror helt och hållet af regeringen. Valdagen utsättes af inrikesministern (Valförordn. §§ 17, 28); således äfven i händelse fyllnadsval skall äga rum. Men om en nyvald ledamot af andra kammaren, efter erhållen underrättelse om att han blifvit vald, afsäger sig valet, eller om han finnes vara icke valbar, skall vederbörande administrativa myndighet föranstalta om det nya valet (Regl. § 30).

Sachsen.

Konungariket *Sachsens*²⁾ representation, landtdagen, består af två lika berättigade kamrar.

Beträffande *andra kammarens* sammansättning innehåller författningsurkunden den 4 september 1831 med däri sedermera gjorda ändringar, att kammaren skall bestå af 37 representanter för städer och 45 representanter

¹⁾ Hela antalet medlemmar är enligt *Alm. de Gotha* 303, utom prinsarna af det kungl. huset.

²⁾ Sachsens folkmängd år 1900: 4,202,216 invånare på en areal af 14,993 kv.-kilom. eller 280 på 1 kv.-kilom.

för landtvalkretsar (§ 68). De närmare bestämmelserna återfinnas i vallagen af den 3 december 1868 jämte en särskild lag af den 28 mars 1896, som i åtskilliga viktiga delar upphävt den äldre vallagen, äfvensom i en af inrikesministeriet den 10 oktober 1896 utfärdad förordning.

Röstberättigade enligt gällande valbestämmelser äro alla manliga sachsiska medborgare af minst 25 års ålder, hvilka utgöra grundskatt eller inkomstskatt till staten — likgiltigt till hvilket belopp — och sedan minst sex månader före röstlängdens upprättande bo eller uppehålla sig på orten (W. G. §§ 1, 18; lagen den 28 mars 1896 § 8). *Uteslutna* från valrätt äro: 1:o kvinnor; 2:o de, som stå under förmynderskap; 3:o personer, som njuta eller under sista året före valet njutit offentligt fattigunderstöd; 4:o personer i konkurs; 5:o den, hvilken suspenderats från ett offentligt ämbete, så länge suspensionen varar, och afsatta ämbetsmän eller rättsadvokater under fem år från tiden för afsättningen; 6:o personer, som äro förlustiga medborgerligt förtroende eller förklarats ovärdiga att beklåda ett offentligt ämbete; 7:o för vissa brott åtalade personer äfvensom de, hvilka vid tiden för valet äro i häkte eller undergå frihetsstraff eller tvångsarbete; 8:o personer, hvilka stå under polisuppsikt¹⁾; och 9:o de, hvilka sedan mer än 2 år tillbaka äro uppförda på restlängd för underlåtenhet att helt eller delvis betala grund- eller inkomstskatt till staten (W. G. § 2).

Genom lagen af år 1896 har, i stället för det dittills sedan år 1868 tillämpade direkta valsättet, införts *indirekta* val enligt det i Preussen använda treklass-systemet. De sachsiska valreglerna synas dock i hög grad hafva aflägsnat eller minskat de oegentligheter, som vidlåda den preussiska valordningen.

Valet sker således genom valmän i valkretsen; valmännen utses af urväljare i urvalkretsar (§ 1). För hvarje fullt tal af 500 invånare utses en valman (§ 2). Urväljarne delas efter skattskyldigheten i tre afdelningar. Denna indelning är i Sachsen grundad allenast på de till staten utgående grund- och inkomstskatterna, under det att i Preussen kommunala m. fl. skatter komma i betraktande. I öfrigt gäller för ifrågavarande indelning i Sachsen att skatt öfver 2,000 mark beräknas allenast till sistnämnda belopp. Under det att vidare i Preussen alla valmän, som komma på en afdelning, kunna utses af en enda väljare, nämligen om den högst beskattade ensam betalar $\frac{1}{3}$ af hela skattesumman, stadgar sachsiska lagen att antalet urväljare i en afdelning alltid skall vara minst fem; nödiga antalet fylles i mån af behof från närmaste afdelning. Likasom i Preussen höra i Sachsen till första afdelningen de högst beskattade urväljare, på hvilka $\frac{1}{3}$ af hela skattesumman faller, men dit skola

¹⁾ Härmed afses den i 38 § riksstrafflagen omförmälda uppsikt, som varar högst 5 år efter det ådömdt frihetsstraff slutar.

i hvarje fall i Sachsen räknas alla urväljare, hvilka i grund- och inkomstskatt hafva att utgöra minst 300 mark. Den andra afdelningen bildas af de därnäst beskattade, på hvilka belöper $\frac{1}{2}$ af återstående skattesumman, men i hvarje fall de, hvilka i grund- och inkomstskatt utgöra minst 38 mark. Till tredje afdelningen höra alla öfriga väljare (§ 8). Under det att slutligen i Preussen hela skattesumman beräknas för hvarje särskild *urvalkrets*, sker beräkningen i Sachsen i regeln för hela *orten* (kommunen), nämligen när denna för sig bildar en *urvalkrets*¹⁾ eller är delad i flera *urvalkretsar*²⁾; hela skattesumman beräknas i Sachsen för *urvalkretsen*, endast om den omfattar flera orter³⁾, och för *valkretsen*, när en ort sönderfaller i flera *valkretsar*⁴⁾ (§ 9). Hvarje afdelning väljer för sig $\frac{1}{3}$ af valmännen. Är deras antal ej delbart med tre, väljes *en* öferskjutande valman af den andra afdelningen; af *två* öferskjutande valmän utses den ene af första och den andre af tredje afdelningen (§ 10).

Enligt vallagen (§ 16) äga städerna Dresden och Leipzig att hvardera välja fem representanter, Chemnitz två och Zwickau en representant. I de förstnämnda tre städerna bildas af stadsstyrelsen så många valkretsar, som det är representanter att välja. De öfriga städerna indelas af inrikesministeriet med hänsyn till läge och näringsförhållanden i 24 såvidt möjligt lika valkretsar. I hvarje valkrets väljes endast en representant. På samma sätt bildas på landet 45 valkretsar, hvilka en hvar sända en representant (ibm § 17). De särskilda valkretsarna äro angifna i en bilaga till ofvannämnda förordning⁵⁾ af den 10 oktober 1896.

Af andra kammarens medlemmar afgår hvarvt annat år eu tredjedel⁶⁾ (Verf. § 71). På en gång varder kammaren således förnyad endast i händelse den upplöses. Tidpunkten för valmännens utväljande fastställes af inrikesministeriet. Röstningen vid urvalet sker medelst röstsedlar. Äro på röstsedeln för många eller för få namn upptagna, inverkar delta ej på röstsedelns giltighet; i förra fallet lämnas de sista öfvertaliga namnen utan afseende. Absolut majoritet fordras för valet. Om någon valman ej uppnår sådan röstmängd, sker omval, därvid relativ majoritet och, vid lika röstetal, lotten bestämmer utgången (Lagen år 1896 §§ 15, 18—20). Likasom i Preussen varar elektorerens befogenhet under hela valperioden, utom i händelse kammaren upplöses (ibm § 23).

1) Orter med 1,500—3,499 invånare.

2) » » 3,500 invånare och därutöver,

3) » » mindre än 1,500 invånare.

4) Dresden, Leipzig och Chemnitz (se nedan).

5) Af större stater i Europa är det, utom Sachsen, endast Bayern, som öfverlåter valkretsindelningen åt regeringen.

6) Partiell förnyelse af andra kammaren äger rum äfven i Baden och Hessen.

Jämväl dagen för valet af representanter fastställes af inrikesministeriet. Valet sker äfven nu skriftligt. Röstsedel, som vid detta val upptager flera namn, är ogiltig. Absolut majoritet erfordras. Om vid två röstningar sådan röstmängd ej erhålles, må vid en tredje röstning relativ majoritet afgöra valet. Valmännen erhålla af staten ersättning för resekostnad samt dagtraktamente (Lagen år 1896 §§ 26, 29, 30, 32).

För att vara *valbar* till andra kammaren fordras att äga valrätt och treårig sachsisk medborgarerätt samt hafva uppnått 30 års ålder (W. G. § 4; jfr Verf. § 73). Men dessutom kräfvdes utgörandet till staten af minst 30 mark i antingen grund- eller inkomstskatt eller båda tillsammans (W. G. § 20).

Medlemmarna af *första kammaren* äro dels myndiga prinsar af konungahuset samt ett visst antal på grund af börd eller ämbetsställning utsedda personer dels ock valda på lifstid, antingen af konungen eller af innehafvarne af riddaregodsen och andra större egendomar (Verf. § 63¹). Af medlemmarna i första kammaren erhålla de flesta, hufvudsakligen de valda, i likhet med andra kammarens ledamöter reseersättning och dagtraktamente, såvidt de ej bo på landtdagsorten (Verf. § 120).

Bayern.

I konungariket *Bayern*²), hvars representation, landtdagen, består af två kaurrar, bildas, likasom i Sachsen, den folkvalda kammaren genom *indirekta* val, dock utan användande af det preussiska treklass-systemet. Bayerns författning är utfärdad den 26 maj 1818.

Angående valen till *andra kammaren*, Kammer der Abgeordneten, äro bestämmelser gifna i särskild vallag af den 4 juni 1848, hvilken med däri den 21 mars 1881 vidtagna ändringar äro af grundlags natur. Antalet medlemmar i kammaren framgår af folkmängden i de särskilda regeringskretsarna³). För hvarje 31,500 invånare i en regeringskrets enligt folkräkningen den 1 december 1875 väljes en representant⁴) (art. 1). Valet af representanter

¹) Frånseedt de kungl. prinsarna, uppgår antalet medlemmar i första kammaren till 46.

²) Bayerns befolkning år 1900: 6,176,057 invånare på en areal af 75,870 kv.-kilom. eller 81 på 1 kv.-kilom.

³) Med hänsyn till förvaltningen är riket indeladt i 8 *regeringskretsar* med sina kretsstyrelser (Kreisregierungen); kretsarna sönderfalla i *förvaltningsdistrikt* med sina distriktsförvaltningsmyndigheter (Bezirksämter, resp. Magistrate der unmittelbaren Städte).

⁴) Antalet representanter uppgår till 159.

sker i valkretsar. Regeringskretsarnas indelning i valkretsar verkställas af regeringen efter nyssnämnda fördelningstal och med iakttagande i öfrigt: att ingen valkrets må räkna mindre än 28,000 invånare; att ingen valkrets må bildas för flera än fyra representanter och att i hvarje regeringskrets må finnas högst två valkretsar, som hvardera sända en representant; att slutligen hvarje valkrets bildar ett sammanhängande helt, men att tillika härads- eller sockengränser lämnas orubbade. München kan delas i två valkretsar (art. 2). — Valkretsarna åter delas af distriktsförvaltningsmyndigheterna¹⁾ i urvalkretsar. På 500 invånare kommer en valman eller elektor. Ingen urvalkrets må bildas för mindre än 3 och för mera än 7 valmän (art. 14—17).

Valberättigad såsom urväljare är hvarje fullmyndig manlig bayersk medborgare, som till staten sedan minst 6 månader, räknadt från dagen för röstlängdets framläggande, betalar direkt skatt. I öfrigt fordras för att någon skall kunna utöfva sin rösträtt att han är bosatt i Bayern, är uppförd i röstlängden och bevisligen aflagt ed på författningen (art. 4—6). Uteslutna från deltagande i valen äro: 1:o de, hvilka stå under förmynderskap, eller (i Pfalz) de, till hvilkas biträde god man blifvit förordnad; 2:o de, som äro i konkurs; 3:o personer, hvilka njuta eller sedan ett år före röstlängdets offentliga framläggande njutit fattigvård; 4:o de, hvilka äro förlustiga medborgerligt förtroende²⁾ (art. 5).

Hvart sjetta år, räknadt från dagen för det sistå allmänna valet, skall andra kammaren förnyas; dock äger konungen att när som helst upplösa kammaren. I sist nämnda fall måste det nya valet företagas senast inom tre månader (Verf. VI § 13, VII § 23). De allmänna urvalen utsättas af regeringen till en och samma dag för hela riket. Likaså de allmänna valen af representanter. (W. G. art. 18). Valhandlingarna äro offentliga. Röstningen sker hemligt genom röstsedel. Om en röstsedel upptager flera namn, än det är platser att besätta, är den ogiltig. För valets giltighet fordras absolut majoritet (ibm art. 24, 25). — Den, som blifvit vald till valman kan ej afsäga sig valet. För att valet af representant skall vara giltigt fordras att $\frac{2}{3}$ af valmännen äro närvarande. Om valet i brist på tillräckligt antal valmän ej kan på den bestämda dagen försiggå, äro de valmän, som utan att kunna visa laga förfall uteblifvit, skyldiga att ersätta kostnaderna för det sålunda omintetgjorda valet. Före valhandlingen har hvarje valman att aflägga ed (ibm art. 21, 23). Hvar och en, som blifvit vald till representant, skall inom 8 dagar efter erhållen underrättelse om valet förklara huruvida han mottager detsamma (art. 27). I annat fall har kretsstyrelsen

¹⁾ Se not 3) å föreg. sida.

²⁾ Dessutom hvilat valrätten för befäl och manskap vid hären, så länge de stå under fanorna (Reichs Mil. Gesetz den 2 maj 1874 § 49).

att sammankalla valmännen för anställande af nytt val. Varder ett val till andra kammaren upphäfdt eller skall eljest fyllnadsval äga rum, förordnar inrikesministeriet om valmännens sammankallande för anställande af det erforderliga valet (art. 35).

Valbar till representant i andra kammaren är hvarje bayersk medborgare, som uppnått 30 års ålder och till staten utgör direkt skatt, förutsatt att något af ofvan nämnda i afseende å valrätten omförmälda uteslutningsskäl ej föreligger (art. 11).

Till *första kammaren*, »Kammer der Reichsräte», höra såsom medlemmar: myndiga prinsar af konungahuset, vissa på grund af börd eller ämbetsställning utsedda personer, ärftliga medlemmar samt af konungen på lifstid utnämnda personer. Antalet af de sist nämnda må ej öfverstiga $\frac{1}{3}$ af de ärftliga medlemmarne (Verf. VI §§ 2, 4). I motsats till andra kammarens ledamöter, hvilka uppbära dagtraktamente (art. 36), åtnjuta ledamöterna af första kammaren i Bayern intet arfvode.

Baden.

Äfven enligt den för storhertigdömet *Baden*¹⁾ gällande författning af den 22 augusti 1818 ske valen till andra kammaren *indirekt* genom valmän (§ 34). Riket är med hänsyn till valen genom särskild lag den 16 april 1870 indeladt i valkretsar, af hvilka i allmänhet en hvar utser en representant; endast de största städerna utse flera representanter, nämligen Karlsruhe och Mannheim hvardera 3 samt Freiburg, Pforzheim och Heidelberg hvar för sig 2. Hela antalet valkretsar är 56, hvilka således tillsammans välja 63 representanter. Städerna utse tillsammans 20 representanter. De äro i indelningen helt och hållet skilda från landet²⁾.

Valkretsarna sönderfalla i valdistrikt. I hvarje sådant distrikt utses, enligt landtdagsvalordningen af den 23 december 1818 i dess senast genom lag af den 24 juni 1898 ändrade lydelse, en valman för hvarje 200 invånare. Kommuner med minst detta antal invånare bilda hvar och en ett valdistrikt. Smärre kommuner förenas till ett distrikt. Kommuner, hvilka hafva att välja mer än 8 valmän, indelas efter invånareantalet i två eller flera distrikt, så att i hvarje distrikt väljas minst 4 och högst 8 valmän. Mindre än 48 valmän må icke i någon valkrets utses (§ 34).

¹⁾ Badens befolkning år 1900: 1,867,944 invånare på en areal af 15,081 kv.-kilom. eller 124 på 1 kv.-kilom.

²⁾ Med staden *Lörrach* är dock förenad die Gemeinde *Stetten*.

Rösträtten är i Baden sedan år 1869 *allmän* och lika för alla. En hvar badensisk medborgare, som uppnått 25 års ålder och är bosatt i valdistriktet, är röstberättigad och själf valbar till valman, förutsatt att han blifvit upptagen på röstlängden (Verf. §§ 36, 44). *Uteslutna* från valrätt och valbarhet vid valmansvalet äro: 1:o omyndigförklarade; 2:o personer i konkurs; 3:o de, hvilka njuta eller under sista året före valet njutit fattigvård, därest denna ej är föranledd af en tillfällig olycka; 4:o personer, som genom dom äro förlustiga valrätten eller valbarheten. För befäl och manskap vid hären hvilat valrätten så länge, som de stå under fanorna (L. W. O. §§ 35, 36).

Representanterna i andra kammaren väljas för fyra år. De förnyas till halfva antalet hvar annat år. Hvarje nytt val, som föranledes af kammarens upplösning eller en representants utträde i föreskrifven ordning, medför ett nytt val af valmän (Verf. §§ 38, 39). Äfven om af sådan orsak nyval af samtliga valmän icke behöfver ske, skola före hvarje representantval i stället för sådana valmän, som till följd af dödsfall, afflyttning eller andra orsaker afgått, nya valmän väljas, såvidt det utan större dröjsmål med representantvalet kan ske (L. W. O. § 34).

Valmansvalen påbjudas af inrikesministeriet. Enligt den ändring i valordningens 45 §, som vidtagits genom lag den 10 juli 1896, är valhandlingen offentlig, men röstningen hemlig. Röstsedeln inlägges i ett officiellt afstämpladt kuvert, som vid valbordet tillhandahålles väljaren. I ett afsöndradt rum inlägger denne sin röstsedel i kuvertet, öfverlämnar sedan detta till valförrättaren, som nedlägger det i valurnan. Innehåller en röstsedel flera namn, än valet afser platser, anses rösten afgifven för de först namngifna till vederbörligt antal. Är ett och samma namn upprepadt på en röstsedel, räknas det blott en gång. Valmansvalet afgöres genom relativ majoritet (L. W. O. §§ 46, 47 a). Utan laga förfall må ingen afsäga sig valmansskapet (L. W. O. § 52).

Valet af representanter sker likaledes genom hemlig röstning. Utan att minst $\frac{3}{4}$ af valmännen äro närvarande kan valet på den utsatta valdagen ej äga rum. På en andra valdag är däremot tillräckligt om flera än hälften äro närvarande. För att blifva vald fordras absolut majoritet. Kan sådan röstmängd ej vinnas vid första röstningen eller en andra röstning, må vid en tredje röstning relativ majoritet bestämma utgången (L. W. O. §§ 55—68). De af valmännen, som icke bo på valorten, erhålla af den kommuns medel, i hvilken de bo, ersättning för resekostnaden och därjämte dagtraktamente (förordn. den 2 nov. 1874).

Valbar till representant är utan hänsyn till boningsort hvarje badensisk medborgare, som fyllt 30 år och är valbar till valman (Verf. § 37).

Landtdagens *första kammare* består af dels prinsar af det storhertiglga

huset samt hufvudmännen för den högsta adeln (Standesherrn), dels ärkebiskopen af Freiburg och en af storhertigen på lifstid vald protestantisk andlig, dels två på fyra år utaf universiteten valda medlemmar, dels åtta af det adliga mellanståndet (der Grundherrlichen Adel) för åtta år valda representanter och dels slutligen högst åtta af storhertigen utan hänsyn till stånd eller börd utnämnda medlemmar (Verf. §§ 27—32).

Båda kamrarnas medlemmar, med undantag af prinsarna och de högdaliga (Standesherrn), äfvensom de på landtdagsorten bosatta, erhålla för sin närvaro vid landtdagen en daglig ersättning och dessutom godtgörelse för resekostnad (Lag den 10 februari 1874).

Schweiz.

Under inverkan af den franska julirevolutionen hade i *Schweiz*¹⁾ flertalet kantoner antagit nya författningar, enligt hvilka kantonens representation (det stora folkrådet, kantonsrådet) bildades genom folkval på grund af *allmän* och lika rösträtt. Det schweiziska förbundet åter bibehöll sin gamla organisation, die eidgenössische Tagsatzung, till dess en år 1848 antagen författning åvägabragte en verklig folkrepresentation och på samma gång åstadkom en enhetlig sammanslutning mellan de förut helt löst förbundna kantonerna.

Enligt nu gällande författning af den 29 maj 1874 utöfvas den högsta myndigheten i förbundets angelägenheter af förbundsörsamlingen, som består af två afdelningar, nationalrådet och ständerrådet (art. 71). Den högsta verkställande makten i förbundsstaten är det af sju medlemmar bestående förbundsrådet (art. 95).

Nationalrådet framgår ur folkval enligt bestämmelser dels i författningen och dels i särskild vallag af den 19 juli 1872 med däri sedermera gjorda ändringar. Valen, som afse en tidrymd af 3 år, ske *direkt*. För hvarje 20,000 invånare väljes en representant, och hvarje hel eller delad kanton äger att sända minst en representant. De valkretsar, i hvilka förbundsstaten indelas, kunna icke sammansättas af delar utaf olika kantoner (förf. art. 72, 73). Enligt lag den 4 juni 1902 är Schweiz deladt i 49 valkretsar, som tillsammans välja 167 representanter. Af dessa utse Bern 29 representanter

¹⁾ Schweiz' befolkning år 1900: 3,325,023 invånare på en areal af 40,820 kv.-kilom. eller 80 på 1 kv.-kilom.

i 7 valkretsar, Zürich 22 representanter i 4 valkretsar, Vaud 14 representanter i 3 valkretsar, St. Gallen 13 representanter i 5 valkretsar, Argau 10 representanter i 4 valkretsar, Luzern 7 och Freiburg 6 representanter i 3 valkretsar samt Tessin 7 och Wallis 6 i 2 valkretsar. De delade kantonerna bilda hvar för sig en valkrets, af hvilka Baselstadt sänder 6 och Baselland 3 representanter, Appenzell Ausser-Rhoden 3 och Inner-Rhoden 1 samt Unterwalden ob och nid dem Wald hvardera 1 representant. Alla öfriga 10 kantoner bilda hvar för sig en valkrets. Antalet representanter, som komma på hvarje krets, växlar i Schweiz mellan 1 och 9.

Valrätt tillkommer hvarje schweizisk medborgare, som fyllt 20 år och enligt lagarna i den kanton, där han är bosatt, icke är utesluten från aktiv borgarrätt. De grunder, som medföra *uteslutning* af valrätten, äro i det hela taget lika för alla kantoner och afse hufvudsakligen de fall, då någon 1:o är försatt i omyndighetstillstånd; 2:o genom dom förklarats hafva begått vanärande handling; 3:o är försatt i konkurs; 4:o njuter fattigvård och 5:o är sinnessjuk. Emellertid har i förbundsorfattningen (art. 74) gjorts uttryckligt förbehåll om rätt för förbundsstaten att fastställa enhetliga bestämmelser för rösträttens utöfning.

De allmänna valen börja alltid på sista söndagen i oktober. Om de icke vid första valhandlingen kunna bringas till slut, fortsättas de å den dag, kantonsrådet för detta ändamål utsätter. Tiden för hållande af fyllnadsväl bestämmes för hvarje gång af kantonsrådet. Valen ske genom skriftlig och hemlig samt personlig röstning. De, om hvilka det absoluta flertalet förenat sig, äro valda. Har sådan majoritet ej uppnåtts, sker omval. Enligt de bestämmelser, som gällde före den 30 mars 1900, fordrades äfven vid detta omval absolut majoritet, men enligt lag sist nämnda dag skola vid omvalet de personer anses såsom valda, hvilka erhållit de flesta rösterna (V. G. art. 8, 16—21).

Valbar är hvarje röstberättigad schweizisk lekman; personer af andligt stånd kunna däremot ej väljas (förf. art. 75).

*Ständerrådet*¹⁾ består af 44 medlemmar, af hvilka hvarje kanton väljer två; delade kantoner välja hvar för sig en representant (förf. art. 80). I författningen finnas inga bestämmelser rörande dessa val, utan åt de särskilda kantonerna är öfverlåtet att därom efter eget skön afgöra likasom ock att fastställa valperioden. I följd häraf utses medlemmarna i några kantoner²⁾ genom direkta folkval i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad för sammansättningen af kantonens egen representation gäller, men i de flesta kan-

1) d. u. kantonernas råd.

2) Se t. ex. Zürich, Zug, Schaffhausen, Schwyz, Basel (staden).

toner däremot af kantonsråden. Valperioden är i regeln ettårig, men i enstaka fall treårig¹⁾.

Medlemmarna af nationalrådet erhålla från förbundskassan ersättning för hvarje dag de närvara vid förhandlingarna (förf. art. 79); medlemmarna af ständerrådet åter undfå godtgörelse från de särskilda kantonerna (ibm art. 83).

I de särskilda kantonerna utgöres representationen af en enda församling, det stora rådet, kantonsrådet, landtrådet. Denna församling bildas genom direkta folkval på grund af *allmän* och lika rösträtt. Den fastställda åldersgränsen är i allmänhet 20 år, men understiger i några kantoner äfven denna gräns. Lägst är den i Unterwalden mid dem Wald och Schwyz, där en ålder af fyllda 18 år berättigar till deltagande i valen.

Under det att förbundsförsamlingen, såsom nämnts, bildas genom majoritetsval, hafva i 9 af de 22 kantonerna, nämligen Genève, Tessin, Neuenburg, Freiburg, Zug, Solothurn, Bern, Schwyz och Basel, för sammansättningen af kantonsförsamlingen införts proportionellt valsätt.

Österrike-Ungern.

De demokratiska strömningar, som år 1848 från Frankrike utbredde sig öfver hela Europa, voro i *Österrike* af kort varaktighet och utan större verkan. Först de allt starkare vordna nationalistiska sträfvandena inom de särskilda kronländerna föranledde till införande af konstitutionella styrelseformer. Genom ett kejsarligt patent af den 26 februari 1861 sökte regeringsmakten åvägbringa en representation för hela riket, och på samma gång erhöilo hvart och ett af de västra, så kallade cisleithanska kronländerna ny författning, »landesordning», och ny landtdagsvalordning. Försöket att till en riksenhet samla de stridiga intressena strandade dock, hufvudsakligen till följd af det motstånd, som från Ungerns sida däremot gjordes. Sedan emellertid detta land år 1867 tillvunnit sig konstitutionell representation, den ungerska riksdagen, och egen regering, hafva genom lag den 21 december 1867, »das Grundgesetz über die Reichsvertretung», de cisleithanska länderna erhållit en gemensam representation, riksrådet. Det österrikiska kejsaredömet består således numera af en förening mellan det ungerska riket, innefattande Ungern,

¹⁾ Zürich, Unterwalden ob dem Wald, Solothurn, Appenzell A. Rh., Schaffhausen, Schwyz.

Siebenbürgen, Slavonien och Kroatien¹⁾, samt det österrikiska väldet²⁾, innefattande de 15 cisleithanska kronländerna, af hvilka åter hvart och ett har sin egen representation, landtdagen. I fråga om de angelägenheter, som äro gemensamma för den österrikisk-ungerska monarkien, medverka till beslutsfattande delegationer från det österrikiska riksrådet och den ungerska riksdagen.

Sammansättningen af de cisleithanska ländernas landtdagar bestämmes fortfarande af de författningar, som år 1861 utfärdades, om än samtliga valordningarna genom senare lagar undergått större eller mindre förändringar. I Schlesien har en fullständigt ny redaktion af valordningen utgått år 1875. För den fria riksstaden Triest är en särskild författning utgifven år 1850.

Den nybildade *landtdagen* bär ännu tydliga spår af den gamla ständsrepresentationen; dess sammansättning hvilat på en indelning efter stånd eller intressegrupper. Dessa äro antingen ett fåtal *själfskrifna* personer, nämligen ärkebiskopar och biskopar samt universitetsrektorerna (förut prelatkurierna), eller medlemmar, som *väljas dels* af innehafvare utaf den stora jordegendomens klass³⁾ (förut herre- och riddareståndet) eller (i Dalmatien) af de högst beskattade, *dels* i städerna, *dels* af handels- och industrikamrar och *dels* i landtkommunerna. De olikheter, som förefinnas mellan de särskilda ländernas författningar och valordningar, äro icke af större betydelse än att, med bortseende från en eller annan detalj, hufvuddragen kunna angifvas gemensamt för alla länderna.

För valen af representanter ur den stora jordegendomens klass, hvilken på landtdagens sammansättning öfvar stort inflytande, i några landtdagar utgörande ända till 30 % och därutöver af hela antalet representanter, bildar i regel hela kronlandet en enda valkrets. Dock förekomma länder, i hvilka antingen en territoriell indelning i valkretsar äger rum (Galizien, Görtz-Gradiska och Dalmatien) eller de valberättigade, tillhörande denna klass, efter egendomarnas beskaffenhet eller annan grund delas i två valkårer (Böhmen, Mähren, Schlesien och Bukowina). Städer, köpingar och vissa större industriorter indelas enligt valordningen i valkretsar, af hvilka i regel en hvar väljer blott en representant; endast de största städerna bilda valkretsar, som hvar och en utse flera representanter. I landtkommunernas valkretsar, hvilka i valordningen äfven äro fastställda, utses antingen en eller flera representanter i hvarje. Likaså välja handels- och industrikamrarna dels en dels flera representanter.

De villkor, som gälla för utöfvandet af valrätt, kunna, såsom i en val-

1) Ungerns befolkning år 1900: 19,203,531 invånare på 325,325 kv.-kilom. eller 59 på 1 kv.-kilom.

2) Österrikes » » » 26,107,304 » » 300,193 » » » 87 » » »

3) I Vorarlberg och Triest saknas den stora jordegendomens klass.

ordning¹⁾ skett, uppdelas i *allmänna* villkor, i regel lika för alla klasser af valberättigade, samt *särskilda* villkor för de olika klasserna. De *allmänna* villkoren äro österrikisk medborgarerätt, manligt kön²⁾, fullmyndighet (24 år) samt »Eigenberechtigung», d. ä. förmåga att ingå privaträttsliga aftal. *Särskildt* villkor för valrätt i den stora jordegendomens klass är besittningen af en jordegendom, som utgör skatt till visst belopp, olika för olika länder, från 50 till 250 gulden, men dessutom kräfvdes i regel att godset är ett »land- oder lehntäfliches», d. v. s. att därmed är förbundet utöfvandet af den gamla ständsrepresentationen³⁾. I Tyrolen fordras, förutom den föreskrifna skattskyldigheten, att godsets innehafvare är af adligt stånd.

I städerna och landtkommunerna äro med valrätten förbundna två *särskilda* fordringar: rösträtt i kommunens angelägenheter samt i regel utgörandet och betalandet till staten af en viss skatt. I en del österrikiska kronländer indelas de i kommunens angelägenheter röstberättigade efter beloppet af deras till staten utgående skatter i tre eller två valkårer. På hvar och en af dessa faller i förra fallet $\frac{1}{3}$ och i senare fallet $\frac{1}{2}$ af hela skattebeloppet. Vissa personer äga dock valrätt utan hänsyn till deras skatteförmåga, nämligen sådana som vunnit en högre bildning eller bekläda vissa ämbeten eller tjänster. *Politisk rösträtt* tillkommer nu dels i kommuner med tre valkårer dem, som tillhöra den första och den andra valkåren, i kommuner med mindre än tre valkårer dem, som betala de första $\frac{2}{3}$ af de direkta skatterna till staten, dels ock dem, som enligt hvad nyss är nämnt äga rösträtt i kommunens angelägenheter utan hänsyn till skattebetalning. Härtill kommer slutligen i de flesta af ifrågavarande kronländer de personer, som väl icke tillhöra förutnämnda grupper, men sedan minst ett år i direkt skatt till staten betalt ett visst belopp, hvilket för landtkommunerna är i regel bestämdt till 5 gulden och i städerna ofta uppgår till ännu högre belopp. I ett par länder (Kärnten, Mähren) har man utan hänsyn till indelning i valkårer medgifvit valrätt åt en hvar, som betalt det föreskrifna direkta skattebeloppet. I en del länder äga dessutom hedersborgare rösträtt såsom sådana. *Uteslutna* från valrätt äro de, som blifvit dömda för vissa brott, äfvensom de personer, hvilka äro försatta i konkurs eller — dock icke i alla länder — i omyndighetstillstånd⁴⁾.

Valbar är en hvar, som äger valrätt i någon af landets valklasser och uppnått 30 års ålder (Österr. L. W. O. § 16 m. fl.).

1) L. W. O. för Krain § 10.

2) I den stora jordegendomens klass äger dock äfven *keinna* rösträtt; dock får hon ej utöfva denna annat än genom ställföreträdare.

3) I Salzburg och kustlandet Istrien-Görtz-Gradiska gäller icke denna särskilda fordran.

4) För Schlesien gälla numera utförligare bestämmelser; se därom anm. 1) å sid. 41.

Valen ske i landtkommunerna *indirekt*¹⁾ genom valmän; i de öfriga valklasserna *direkt*. De allmänna valen hållas hvarjt sjätte år. Valdagen utsättes af landets högste styresman (Statthalter, Landeschef). Först hållas valen i landtkommunerna, därefter i städerna och industriorterna samt²⁾ i handels- och industrikamrarna och sist i den stora jordegendomens klass. Sedan valförberedelserna afslutats och röstlängd för hvarje valkår upprättats, utfärdas till de direkta valen för hvarje röstberättigad ett legitimationskort, hvilket upptager den röstberättigades nummer å röstlängden, namn och boningsort samt stället, dagen och timmen för valet. I flertalet länder sker röstningen muntligt, och i sådant fall verkställes alltid upprop i ordningsföljd efter röstlängden; en hvar uppropad företer sitt legitimationskort samt nämner på hvem eller hvilka han röstar. Där röstningen ej sker muntligt, åtföljes legitimationskortet eller kallelsen till valet af en röstsedelsblankett, som vid valet skall begagnas (Krain L. W. O. § 34; Öfre Österr. L. W. O. § 31; Schlesien L. W. O. § 31). I Tyrolen erhåller hvarje väljare ett kuvert, i hvilket han inlägger sin röstsedel. Äfven vid den skriftliga röstningen händer att de väljande uppropas efter ordningen i röstlängden (Schlesien L. W. O. § 42; Tyrol. L. W. O. § 40). Innehåller en röstsedel flera namn än valet afser platser, anses de öfverskjutande sista namnen såsom icke skrifna; är namnens antal färre, är röstsedeln ändock icke ogiltig. På samma röstsedel må röster ej hopas på en och samma person. Valet afgöres genom absolut majoritet. Vinnes ej för någon eller några sådan röstöfvervikt vid första röstningen, sker omval mellan dubbelt så många af dem, hvilka efter de valda erhållit de flesta rösterna. Äfven vid omval fordras absolut majoritet.

Landtdagen består af endast en kammare. Den deltagar med kejsaren i lagars stiftande och utöfvar genom ett inom sig valdt utskott den förvaltande myndigheten.

Enligt grundlagen af den 21 december 1867 är det österrikiska *riksrådet* sammansatt af två kamrar, das Herrenhaus och das Haus der Abgeordneten. Medlemmarna af andra kammaren valdes till en början af de särskilda ländernas landtdagar till ett antal af 353. Detta förhållande visade sig snart vara olämpligt, och genom lag den 2 april 1873 infördes i stället *direkta folkval*. Härvid blefvo öfver hufvud taget samma grundsatser tillämpade, som gälla för valen till landtdagarna. Emellertid framställdes upprepade kraf på utvidgning af rösträtten. Efter flera fruktlösa försök till lösning af frågan, blef slutligen genom lag den 14 juni 1896 bestämdt, att antalet represen-

¹⁾ I Krain och Nedre Österrike ske dock valen direkt äfven i landtkommunerna.

²⁾ I Böhmen ske valen i handels- och industrikamrarna å särskild dag *efter* det valen för städerna hållits.

tanter i andra kammaren skulle ökas med en ny grupp af 72 medlemmar, valda på grund af *allmän rösträtt*.

Antalet medlemmar i andra kammaren är sålunda numera 425. Af dessa väljas 85 i den stora jordegendomens klass, 139 i städerna samt af handels- och industrikamrarna¹⁾, 129 i landtkommunerna och 72 genom allmänna val. I grundlagen är fastställt såväl antalet medlemmar från hvarje kronland, som ock fördelningen af detta antal på de olika valklasserna (§§ 6, 7). Fördelningen åter af de hvarje valklass i ett kronland tillkommande medlemmar på särskilda valkretsar och valkårer bestämmes genom riksrådsvälordningen den 2 april 1873 med däri sedermera gjorda ändringar och tillägg. Med undantag för valkårerna i den stora jordegendomens klass, af hvilka i regel en hvar utser flera representanter²⁾, ske valen i allmänhet i enmanskretsar; endast i de fem största städerna samt i fyra handels- och industrikamrar finnas valkretsar, som utse mera än en representant. Valen i den allmänna valklassen ske alla i enmanskretsar. Dessa omfatta antingen hela kronlandet (Vorarlberg) eller del af stad (Wien) eller en eller flera städer, eller stad och landsbygd eller uteslutande landsbygd (R. W. O. §§ 6 a, 7 och 7 a).

Villkoren för utöfvande af valrätt till riksrådets andra kammare äro lik-som i de särskilda kronländerna dels *allmänna* och dels *särskilda*. De förra äro mankön³⁾, österrikisk medborgararätt, ålder af 24 år samt Eigenberechtigung (G. G. § 7 D; R. W. O. § 9). Härtill kommer för väljare i den allmänna valklassen att han vid tiden för valets kungörande varit bosatt i kommunen sex månader (R. W. O. § 9 a). De särskilda villkoren för de öfriga valklasserna bestämmas i allmänhet af de föreskrifter i de olika länderna, som vid tiden för riksrådsvälordningens af år 1873 trädande i kraft gällde i afseende å valen till landtdagen. Dock har riksrådsvälordningen tillagt några bestämmelser, som för en valklass något inskränker och för en annan utsträcker rösträtten (R. W. O. § 9). Valrätt i någon af ett lands intressegrupper utesluter icke valrätt i landets allmänna valklass, men i öfrigt kan den, som äger rösträtt i en valklass eller valkår, icke utöfva rösträtt i en annan. Undantag från denna regel utgöra endast medlemmar af handels- och industrikamrar samt af valberättigade korporationer eller bolag; dessa medlemmar äga att utöfva äfven den rösträtt, som tillkommer dem personligen i deras valklass (R. W. O. §§ 17, 18).

Valbara äro alla män, hvilka sedan tre år äga österrikisk medborgararätt och uppnått 30 års ålder samt äro valberättigade till riksrådet eller val-

¹⁾ I ett flertal kronländer välja städerna tillsammans med handels- och industrikamrarna *gemensamma* representanter till riksrådet (Dalmatien, Krain, Salzburg m. fl.).

²⁾ I Galizien är dock den stora jordegendomens klass indelad i 20 enmanskretsar.

³⁾ Äfven vid valen till riksrådet gäller hvad förut nämnts därom att *kvinnor* i den stora jordegendomens klass är röstberättigad (R. W. O. § 9).

bara till landtdagen (G. G. § 7 E). Uteslutna från såväl *valrätt* som *valbarhet* äro 1:o de, som stå under förmynderskap eller kuratel, 2:o de, som njuta eller under nästföregående år njutit fattigvård, äfvensom de, hvilka fallit den offentliga välgörenheten till last, 3:o de, som äro i konkurs, 4:o de, som blifvit straffade för vissa brott¹⁾, samt 5:o krigsbefäl och manskap samt militära tjänstemän i aktiv tjänst; dock kunna de, som tillhöra den stora jordegendomens klass, under aktiv tjänstgöring välja genom fullmäktig (R. W. O. § 14), och för sådana personer, som endast på grund af värnpliktslagen äro i aktiv tjänst, må detta ej utgöra hinder för valbarhet (R. W. O. § 20, 20 a).

Valen i den stora jordegendomens klass och i städerna äro *direkta*; i landtkommunerna och i den allmänna valklassen på landet *indirekta*. Om likväl i något kronland direkt val i landtkommunerna skulle genom landslag införas, så kommer samma valsätt att tillämpas äfven för valen till riksrådet såväl i landtkommunerna som i den allmänna valklassen (G. G. § 7 C). Vid de indirekta valen utses alltid valmännen bland de valberättigade i den valklass, för hvilken valet äger rum (R. W. O. § 10).

Andra kammaren väljes för sex år. Efter förloppet af denna period likasom i händelse kammaren af kejsaren upplöses, påbjuder inrikesministern nya val. Under valperioden påbjudas på samma sätt fyllnadsval, när en medlem förlorat valbarhet eller afidit, eller afsagt sig mandatet eller eljest upphört att tillhöra kammaren. Dagen för valens hållande i de särskilda länderna utsättes af ståthållaren eller landshöfdingen (G. G. § 18; R. W. O. § 21). Valen skola ske i följande ordning: först de allmänna valen, därefter i landtkommunerna, därefter i städerna, sedan i handels- och industrikamrarna, och sist i den stora jordegendomens klass. Valdagen är inom hvarje valklass densamma för hela landet (R. W. O. § 22). Valförfarandet och allt öfrigt, som angår valen, äro i hufvudsak liknande hvad härom tillämpas i fråga om valen till landtdagen; dock att vid de direkta valen röstningen alltid sker medelst röstsedel och efter upprop (R. W. O. §§ 41, 42).

Medlemmar af *första kammaren*, das Herrenhaus, äro genom födsel de fullmyndiga prinsarne af det kejsarliga huset. Själfskrifna medlemmar äro äfven alla ärkebiskopar och furstbiskopar i de länder, som företrädas i riksrådet. Ärftlig riksrådsvärdighet äger kejsaren förläna hufvudmännen för sådana inländska adelssläkter, som äro i besittning af betydligare jordagods, och slutligen kunna utmärkta män, som gjort sig förtjänta om stat eller kyrka, vetenskap eller konst, af kejsaren kallas såsom medlemmar på lifstid

¹⁾ Hufvuddragen till dessa genom lag den 14 juni 1896 bestämda fall återfinnas i L. W. O. den 22 november 1875 för Schlesien, § 18.

af första kammaren (G. G. §§ 2—5). Medlemmarna af denna kammare¹⁾ åtnjuta naturligtvis icke något arfvode.

Genom lagartiklar af åren 1847—1848 hade i *Ungern* konstitutionella styrelseformer införts. De blefvo dock af kort varaktighet. Den snart efteråt utbrutna ungerska frihetskampen slutade med Ungerns nederlag och återinförandet af den absoluta regeringsmakten. Genom den slutliga förlikningen år 1867 blefvo likväl lagarna af år 1848 med några modifikationer återgällande, särskildt lagartikeln V rörande valen till den ena af riksdagens kamrar, underhuset. Dessa lagar hafva sedermera undergått väsentliga ändringar genom lagartikel XXXIII år 1874 och lagart. I år 1875 rörande valen till underhuset samt genom lagart. VII af år 1885 rörande öfverhusets sammansättning.

Enligt lagart. V af år 1848 med däri åren 1877 och 1881 gjorda ändringar består riksdagens andra kammare, underhuset, af 453 medlemmar, däraf den kroatisk-slavonska landtdagen väljer 40 medlemmar. Af de öfriga 413 representanterna väljas i de ungerska komitaten 332, i städer med egen jurisdiktionsrätt 41 och i de öfriga, själfständig representationsrätt tillagda städerna 40. Städerna välja i allmänhet en representant hvar. Några af de större städerna välja 2 eller 3; Budapest väljer 9 representanter. I komitaten utses från 2 till och med 12 representanter för hvarje. Fördelningen är grundad på befolkningens mängd samt territoriella- och näringsförhållanden.

Alla representanter till underhuset framgå i Ungern ur *enmansval*. Äfven om i en valkrets röstningen företages på afdelningar, sker den, likasom i Danmark, alltid på ett ställe, nämligen valkretsens hufvudort. För hvarje jurisdiktion och för hvarje stad, som sänder en representant, finnes ett centralutskott, som har att inom den af inrikesministern fastställda tidrymd utsätta dagen för de allmänna valen, utnämna valföreståndare inom de särskilda valkretsarna och, där så erfordras, uppdelade de valberättigade i en valkrets på afdelningar (Lag-art. XXXIII år 1874 §§ 65, 17, 56—61).

Valrätten är i Ungern tämligen inskränkt. Såsom *allmänna* villkor för utöfvande af denna rätt gälla till en början: manligt kön, medborgarerrätt och ålder af 20 år (ibm § 1). Uteslutna från valrätt äro 1:o de, hvilka stå under faders, förmyndares eller husbondes välde; såsom under husbondevälde lydande räknas handels- och handtverkslärlingar, samt tjänare i enskild eller offentlig tjänst; 2:o personer, som äro för vissa brott dömda till frihetsstraff, så länge detta varar, eller som undergå rannsaking för brott, eller som äro dömda till förlust af sin valrätt, under den därför bestämda tid; 3:o de, som

¹⁾ Antalet medlemmar är nu enligt Alm. de Gotha 242.

äro i konkurs; samt 4:o soldater, matrosar och honvéds¹⁾ i aktiv tjänst, tullbetjante och vissa vaktbetjante, gendarmer samt polisbetjante (ibm §§ 10—12).

Bredvid dessa allmänna bestämmelser gälla emellertid *särskilda* villkor för olika delar af konungariket. I fristäderna²⁾ samt köpstäderna äro de personer valberättigade, hvilka besitta antingen ett hus, innehållande åtminstone tre våningsdelar, som äro föremål för husskatt, eller en tomt för hvilken utgår en grundskatt af minst 16 gulden. I det egentliga Ungern tillkommer valrätt dem, som besitta $\frac{1}{4}$ urbarialsession³⁾ eller annan jordegendom af lika storlek. I Siebenbürgen beror valrätten på betalande af vissa belopp i hus-, grund- eller inkomstskatt. Härförutom gäller för hela konungariket att personer, som skatta för en årsinkomst af visst belopp, äga valrätt. Slutligen äga vissa personer valrätt utan hänsyn till deras inkomst, nämligen medlemmar af vetenskapsakademien, professorer, akademiska konstnärer, doktorer, advokater m. fl. (ibm §§ 3—9).

Valbar är en hvar röstberättigad väljare, som fyllt 24 år och behärskar ungerska språket (ibm § 13).

Valet sker *direkt*. Valhandlingen börjas å den utsatta dagen klockan 8 på morgonen. Hvarje väljare äger att skriftligen föreslå en kandidat såväl före valet som ock intill $\frac{1}{2}$ timme efter valets början. Å andra än sålunda föreslagna kandidater må ej röstas. Om nu efter nyssnämnda halftimmes förlopp endast en kandidat blifvit föreslagen, förklaras denne vald. Äro flera kandidater föreslagna, sker röstning, om begäran därom framställes af 10 väljare. Röstningen är *muntlig*. För att någon skall blifva vald fordras absolut majoritet. Vinnes ej sådan, sker omval mellan de två, som erhållit de flesta rösterna (ibm §§ 69—71, 76, 78, 82).

Valen till underhuset gälla för fem år (Lag-art. I af år 1886). Om fyllnadsval i påkommande fall förordnar underhuset själf. Sedan beslutet härom ingått till centralutskottet, utsätter detta valdagen inom en i lagen angifven tidrymd (ibm § 57).

Öfverhuset, magnaternas hus, bildas dels af ärflliga medlemmar (ärkehertigar och medlemmar af magnatfamiljer) dels af personer, hvilka till följd af sin värdighet eller sitt ämbete där taga säte och stämma, dels af medlemmar, som konungen utnämner på lifstid, och dels af tre delegerade från kroatisk-slavonska landtdagen (Lag-art. VII år 1885 §§ 1—5). Medlemmarna af öfverhuset⁴⁾ åtnjuta intet arfvode.

¹⁾ D. ä. hörande till det ungerska landtvärnet.

²⁾ D. ä. städer, som från äldre tid utgjort själfständiga kommuner.

³⁾ D. ä. en före år 1848 i jordeboken, urbariet, uppförd skattepliktig egendom.

⁴⁾ Antalet medlemmar är nu enligt Alm. de Gotha 396.

Italien.

Enligt den för konungariket *Italien* gällande författning af den 4 mars 1848 — ursprungligen konungariket Sardinien grundlag — består det italienska parlamentet af två kamrar, senaten och deputerade kammaren.

För valen till den senare kammaren användes före den 7 maj 1882 systemet med enmanskretsar. Genom lag nämnda dag öfvergafs detta system, och i stället infördes valkretsar, som utsågo från 2 till och med 5 representanter. Dessa tillfördes kammaren i allmänhet genom vanliga majoritetsval, men i de valkretsar, som hade att sända 5 representanter — de utgjorde 35 af 135 — blef *minoritetens rätt* på det sättet tillgodosedd, att hvarje väljare fick rösta blott på 4 kandidater (art. 65). Listvalen blefvo dock af kort varaktighet. I nu gällande vallag (*legge elettorale*) af den 28 mars 1895 har listvalssystemet öfvergifvits och hela riket indelats i *enmanskretsar*.

I vallagen är fastställt såväl antalet medlemmar i *deputerade kammaren*, 508, som ock det antal däraf, hvarje af rikets 69 provinser¹⁾ äger att utse (art. 44). På provinsen Milano med största folkmängden kommer 20 representanter. I allmänhet äro städerna sammanslagna med landsbygden; endast de större städerna bilda en eller flera valkretsar. I Neapel är valkretsarnas antal 12, i Milano 6, i Rom och Turin 5²⁾. Fördelningen af antalet deputerade på hvarje provins och dithörande valkretsindelning revideras efter den hvart 10:e år skeende officiella folkräkningen i riket. Hvarje valkrets åter delas i sektioner. Antalet röstberättigade inom hvarje sektion må ej öfverstiga 600 och icke understiga 100; dock att, där särskilda afstånds- eller kommunikationsförhållanden försvåra utöfvandet af rösträtten, sektioner med mindre antal, ej understigande 50 valmän, kunna inrättas. Om eljest de röstberättigade inom en kommun understiga 100, förenas de med en närgränsande kommun (art. 46, 47).

För utöfvande af *valrätt* fordras: 1:o att vara italiensk medborgare; 2:o ålder af 21 år; 3:o att kunna läsa och skriva; 4:o att äga en viss bildning därutöfver eller viss förmögenhet eller inkomst. Den erforderliga bildningen ådagalägges genom godkänt betyg vid den författningensliga pröf-

¹⁾ Italiens folkmängd år 1901: 32,484,788 invånare på en areal af 286,709 kv.-kilom. eller 113 på 1 kv.-kilom.

²⁾ Antalet representanter för dessa städer stå ej i proportion till folkmängden, som för år 1901, i tusental räknadt, utgjorde: i Neapel 564, i Milano 491, i Rom 463 och i Turin 336.

ningen i de ämnen, som ingå i den obligatoriska folkskoleundervisningen. Befriade från företeende af sådant kunskapsbetyg äro likväl dels vissa i vallagen angifna klasser, som på grund af personernas ämbete eller ställning förutsättas äga en högre grad af bildning, dels ock personer, som gjort sig om riket förtjänta, såsom innehafvare af förtjänstmedalj och dylikt (L. E. art. 1, 2). Rösträtt på grund af förmögenhet eller inkomst utan företeende af kunskapsbetyg äga: 1:o de, hvilka årligen i direkt skatt betala minst 19 lire 80 centesimi; 2:o förpaktare af jordbruksegendom, hvilka själfva bruka jorden och årligen utgöra afrad, ej understigande 500 lire; 3:o de, som på vissa angifna villkor bruka jordegendom, från hvilken årligen i skatt utgöres minst 80 lire; 4:o personer, som för bostad — inberäknadt verkstad, magasin och butik — betala ett i förhållande till ortens storlek bestämdt hyresbelopp, minst 150 och högst 400 lire (ibm art. 3). Rösträtten *förloras* genom vissa straffdomar (ibm art. 96, 97). *Uteslutna* från rösträttens utöfning äro: köpmän i konkurstillstånd, personer, hvilka förklarats omyndiga eller äro sinnessvaga, samt de, hvilka äro intagna i eller njuta understöd af offentliga välgörenhetsanstalter (art. 98). Rösträtten *hvilas* för underofficerare och manskap, tillhörande hären eller flottan, så länge de stå under vapen, äfvensom för polismän och andra dylika i statens, provinsens eller kommunens tjänst anställda personer (ibm art. 14).

Valbar är ingen med mindre han är italiensk undersåte, har fyllt 30 år och är i besittning af borgerliga och politiska rättigheter (förf. art. 40). De personer, som förlorat sin valrätt eller äro uteslutna från dess utöfning, äro icke heller valbara (L. E. art. 96 o. följ.). I allmänhet kan i Italien innehafvaren af ett aflönadt statsämbete icke tillika vara deputerad; dock undantagas från denna regel vissa högre ämbetsmän (L. E. art. 82, 83). Äfven är beträffande antalet valbara ämbetsmän i kammaren stadgadt ett visst maximum: flera än 10 domare få ej finnas där, ej heller flera än 10 professorer; hela antalet valbara ämbetsmän må ej öfverstiga 40, däri dock ej inberäknadt statsministern och understatssekreterarne. Hafva flera ämbetsmän invalts, än som där må taga plats, reduceras antalet genom lottdragning (L. E. art. 88).

Valen till deputerade kammaren äro *direkta* och afse en tid af 5 år (förf. art. 42). De utlysas af konungen (L. E. art. 49). Åtta dagar före valdagen tillställes hvarje valberättigad ett bevis att han blifvit uppförd på röstlängden (art. 43). Detta bevis tjänar sedan såsom legitimationskort för tillträde i vallokalen. Inga andra tillåtas att rösta än dem, som äro upptagna i röstlängden; dock att den, som styrker att han på grund af domstols beslut eller eljest af angifven viss orsak tillhör valmanskåren eller visar att i röstlängden för honom antecknadt hinder upphört, äfven äger att rösta (art. 55, 57). Röstningen sker i sektionerna medelst officiella röstsedlar. Dessa äro på

baksidan försedda med såväl en officiell stämpel som ock en af ledamöternas i valnämnden namnteckning (art. 63). Hvar och en valman uppropas i den ordning, hvori han finnes uppförd i röstlängden. Sedan den uppropade valmannens identitet bekräftats, erhåller han af valnämndens ordförande en röstsedel, skrifver därå vid ett afskildt bord namnet på den, åt hvilken han vill gifva sin röst, samt aflämnar röstsedeln, hopviken, till ordföranden, som nedlägger den i en för alla synlig urna af genomskinligt glas (art. 64—66). Sedan valprotokollen inkommit till valförrättaren, verkställes den slutliga röstsammanräkningen. Den förklaras vald, som erhållit större antal röster än $\frac{1}{6}$ af hela antalet i valkretsens röstlängd upptagna valmän samt mer än $\frac{1}{2}$ af de afgifna rösterna. Om sådan röstmängd ej ernås, sker ny röstning å en på förhand bestämd dag, minst 4 och högst 8 dagar senare. Härvid må blott de två kandidater komma under omröstning, hvilka vid första röstningen erhållit de flesta rösterna. Valet afgöres nu genom relativ majoritet. Vid lika rösttal äger den äldste af kandidaterna företräde (art. 74—77).

I *senaten* hafva prinsar af det kungl. huset rätt till inträde vid fyllda 21 år; de äga dock ej att deltaga i besluten förrän efter uppnådda 25 år (förf. art. 34). Öfriga medlemmar utnämnas för konungens lifstid från vissa i författningen angifna klasser. Dessa äro: de högsta andliga, de högre ämbetsmännen, medlemmar af deputerade kammaren, vissa representanter för vetenskap och undervisning, andra, som genom framstående förtjänst gagnat staten, samt personer, som i 3 år betalt 3,000 lire i direkt skatt för egendom eller näring (ibm art. 33). Senatorerna likasom äfven deputerade skola, innan de få utöfva sitt mandat, edligen lofva att hålla författningen och lagarna i lydriad samt att verka till konungens och landets väl (ibm. art. 49).

Hvarken senatorer eller deputerade erhålla i Italien någon godtgörelse för deltagandet i parlamentets förhandlingar (förf. art. 50); dock åtnjuta deputerade kammarens medlemmar fri resa på statsbanorna samt på de ångbåtar, hvilka tillhöra bolag, subventionerade af staten.

Spanien.

Konungariket *Spaniens* nu gällande grundlag af den 30 juni 1876 antogs såsom följd af det bourbonska husets återuppsättande på den spanska tronen. Enligt denna lag utöfvas lagstiftande makten gemensamt af konungen och cortes. De senare bestå af två kamrar: senaten och deputerades kongress.

Beträffande sammansättningen af deputeradekongressen innehåller grundlagen (art. 27) att en deputerad väljes för minst 50,000 invånare¹⁾ och att valen ske för 5 år (art. 30). I öfrigt finnas så godt som inga bestämmelser om deputeradevalen, utan hänvisas till vallagen.

Enligt de valbestämmelser, som voro gällande närmast före nya grundlagen, bildades deputeradekongressen på grundvalen af *allmän rösträtt*. Denna afskaffades genom restaurationen, och valrätten gjordes beroende af en viss census. Längre kunde det dock ej dröja innan krafven på den en gång vunna allmänna rösträtten skulle åter framställas. I nu gällande vallag (ley electoral) af den 26 juni 1890 har den allmänna rösträtten ånyo vunnit inträde, men på samma gång har man genom bildandet af särskilda valkollegier bredvid de egentliga valkretsarna tillförsäkrat vissa element ett större inflytande på valen. Under det att, såsom nämnts, i valkretsarna väljes en deputerad för 50,000 invånare, äga nämligen vissa korporationer rätt att inom sig utse en deputerad för hvarje 5000-tal af väljare (art. 21, 24). Dessa korporationer äro universiteten, ekonomiska föreningar af visst slag (las Sociedades económicas de Amigos del País) samt handels-, industri- och jordbrukskamrar. Korporationer, som ej räkna 5000 medlemmar, förenas med en närgränsande korporation till ett valkollegium. På samma gång kan man icke tillhöra en valkrets och ett särskildt valkollegium.

Den nya vallagen tillerkänner *valrätt* åt alla spanioner af manligt kön, hvilka fyllt 25 år och äro i åtnjutande af borgerliga rättigheter samt i två år varit bosatta i kommunen. Befäl och manskap vid hären och flottan äro icke valberättigade så länge de stå under fanorna, ej heller de, hvilka tillhöra andra beväpnade kårer (art. 1). *Uteslutna* från valrätt äro: 1:o sådana personer, hvilka förlorat medborgerligt förtroende; 2:o de, hvilka äro dömda till vanärande straff och icke två år före införandet i röstlängden återfått medborgerligt förtroende; 3:o öfriga för brott dömda personer så länge de ej aftjänat straffet; 4:o de, som äro i konkurs; 5:o de, hvilka äro på restlängd för uraktlåten betalning af skatt och 6:o personer, som äro intagna på offentliga välgörenhetsanstalter eller fått tillstånd att anropa den offentliga välgörenheten (art. 2).

Valbar är enligt författningen (art. 29) hvarje spansk lekman, som är myndig och i besittning af borgerliga rättigheter. Likasom i Italien kan i allmänhet i Spanien med ett aflönadt ämbete icke förenas uppdraget att vara deputerad; endast vissa högre ämbetsmän i Madrid till ett antal af högst 40 få inväljas i deputeradekongressen.

För deputeradevalen är riket indeladt i ett stort antal valkretsar, som i

¹⁾ Spaniens befolkning år 1900: 17,786,984 invånare på 497,244 kv.-kilom. eller 36 på en kv.-kilom.

allmänhet hvar för sig utse en deputerad; dock utses i en hvar af 22 valkretsar 3 deputerade, i en valkrets 4, i hvardera af två valkretsar 5 och i en valkrets (Madrid) 8 deputerade. Hela antalet medlemmar i kammaren uppgår nu¹⁾ till 432. I de valkretsar, som välja mer än en deputerad, tillämpas en *limitativ valmetod*. Om 2—4 deputerade skola väljas, har väljaren att rösta på en person mindre än antalet deputerade; om 5—8 deputerade skola väljas, har väljaren att rösta på två mindre, och om flera än 8 deputerade skola väljas, har väljaren att rösta på tre mindre än antalet deputerade (L. E. art. 22)²⁾. För röstningen delas valkretsarna i valsektioner. Hvarje kommun bildar en sektion, om antalet väljare icke öfverstiger 500, två sektioner, om antalet ej öfverstiger 1000, tre sektioner, om antalet ej öfverstiger 1500 o. s. v. (art. 23). Sedan röstningen afslutats i sektionerna, insändas valprotokollen till valförrättaren, som sammanräknar rösterna. Valda äro de, som erhållit de flesta rösterna (art. 67). I händelse af lika rösttal beslutar deputerade kongressen själf hvem som skall anses såsom vald. Afgörande härvid är: 1:o föregående mandat; 2:o desammas tidslängd; 3:o åldern (art. 78).

Senaten består af tre grupper: 1:o själfskrifna. Dessa äro: konungens och tronföljarens myndiga söner; personer, hvilka bekläda vissa högre stats- och kyrkliga ämbeten; samt sådana grander, som icke äro någon främmande makts undersåtar och som i årlig inkomst af jordegendom uppbära 60,000 pesetas. 2:o af konungen utnämnda på listid inom vissa klasser; och 3:o inom samma klasser valda medlemmar. Dessa sistnämnda utses: 9 af prästerskapet, 6 af akademierna, 10 af universiteten, 5 af ekonomiska föreningar och 150 af provinsförsamlingarna i förening med elektorer, valda af kommunalstyrelserna och de högst beskattade i städerna. De valda medlemmarna uppgå således till 180. Af dem afgår hvar 5:te år hälften. Den valda delen af senaten kan af konungen upplösas i sin helhet. Antalet medlemmar från de båda förstnämnda grupperna må ej öfverstiga 180 (förf. art. 20—24; ley electoral af den 8 februari 1877).

Hvarken senatorer eller deputerade uppbära något arfvode (se L. E. art. 8).

¹⁾ enligt Alm. de Gotha.

²⁾ I *Portugal* gäller en liknande bestämmelse, i det att i valkretsar, där 3—6 deputerade väljas, den väljande har att rösta på en person mindre, än antalet deputerade, och i valkretsar, där 7—8 deputerade skola väljas, väljaren har att rösta på två mindre än antalet deputerade. (Lag den 8 augusti 1901 § 68).

Äfven i *Italien* hade en kort tid före år 1895 i enstaka fall användts limitativa val (se sid. 44; jfr ock beträffande *England* s. 9 här ofvan).